

# **МИСТИЧНИ МЕДИТАЦИИ**

## Учението на суфите

*Хазрат Инаят Хан*

## Увод

Учението на изтъкнатия индийски мистик Хазрат Инаят Хан (1882-1927) включва широк кръг проблеми и конкретни въпроси, голяма част от които са били разгледани в лекциите му през 1918-1926 г. В съответствие с традицията, Хазрат Инаят Хан не е писал теоретични трудове, а щедро е споделял знанията си всички жадуващи да се запознаят с дълбочината на неговата облечена в живо слово одухотворена мисъл.

Поради спецификата на лекционната дейност в различни аудитории, част от съдържанието на някои теми често се преплита една в друга, тъй като много истории и примери, с които избилстват текстовете на автора, се повтарят по различни поводи в различни варианти; много от това, на което е учил, може да се срещне в различните раздели. Това е направено напълно съзнателно, тъй като повторението е характерно за самия метод на преподаване и помага на изучаващите да усвояват тънкостите на суфизма в различията на всеки нов контекст. Както по тази, така и по редица други причини, при издаване на лекциите на Хазрат Инаят Хан е невъзможно да се следва стриктна последователна система; подреждането на неговите лекции в хронологичен ред би се оказало незадоволително, а строгата класификация на темите не е осъществима. Това издание е сборник от лекции, обхващащи широк кръг въпроси относно същността на учението на суфиите. Няма съмнение, че заинтересованият читател ще намери много от необходимата му информация за теорията и практиката на ислямския мистицизъм, поднесена непосредствено от устата на известния суфи учител. Освен това, стенограмите на устното изложение позволяват да се докоснем до живата мисъл на майстора.

Книгата съдържа лекции и уроци по медитация, преподадени от Хазрат Инаят Хан в първите години на неговата дейност в Европа. Те изграждат едно подробно изложение на идеите на суфиите. Същността на това учение преминава като свързваща нишка през всичките глави. А тъй като авторът се старее да осветли разглежданите въпроси с конкретни примери, в книгата ярко са описани множество истории от живота на хората.

На много места изложението се превръща в разглеждане на конкретна ситуация, в която може да се озове всеки човек, а и цялото човечество.

Книгата може да се чете, като се следва дадената в нея последователност на главите, но също така и избирателно, като всеки читател открие своите теми. Най-добрият ръководител ще бъде вътрешният усет и интуицията на читателя.

## Част I

### история на суфизма

Суфизмът никога не е имал начало и никога не е възниквал като историческо явление. Той е съществувал винаги, защото светлината винаги е била вътрешната същност на човека. В своите най-висши проявления тази светлина може да бъде наречена Познание на Бога, а Божествената Мъдрост - суфизъм. Суфизмът винаги се е практикувал, а неговите проповедници са били сърцати хора и поради това учението принадлежи както на своя майстор основоположник, така и на всички останали.

Според преданието първият пророк бил Адам, което означава, че още първият човек на земята носел мъдрост. Сред човешкия род винаги са се намират хора, които страстно са се стремели към мъдрост. Отивайки в уединение, хората на духа са търсели истината и служейки на другите, с благоговейна преданост са се учили от тях на мъдрост. Малцина са онези, които са успели да разберат онова, на което учат божествените избраници, но величието на тяхната личност е привличало мнозина. И хората казвали на пророка: "Ние ще

тръгнем след теб, ще ти служим, ще ти вярваме и никога няма да последваме други", а светците им отговаряли: "Деца мои, благославям ви, правете така, постъпвайте точно така. Трябва да живеете по този начин". И давали на хората знания и закони, които възпитавали у тях покорност и човечност. Така се раждали религиите.

С течение на времето истината била изгубена. Появил се стремеж към господство, а след това идеализиране на собственото общество и отричане на другите. И постепенно мъдростта изчезвала. Религиите се утвърждавали, макар и трудно, но светът бил в такъв стадий на развитие, че не могъл да приеме суфизма. Неговите последователи били осмивани, презирани и подлагани на гонение. Наложило се да се скрият от света, усамотени в планински пещери.

Когато дошъл Христос суфиите били сред първите, които се вслушали в неговото учение, а по времето на Мухаммад суфиите от планината Джафа първи откликнали на неговия призив. Едно от тълкуванията за произхода на думата "суфизъм" се свързва с названието на планината Джафа. Именно Мухаммад открил за суфиите пътя към Арабия, където те имали многобройни последователи, сред които Садик и Али.

От там суфизмът проникнал в Персия, но където и да изказвали своите свободомислещи възгледи, суфиите непрекъснато били подлагани на нападите на господстващата религия. Единствен техен отдушник оставала поезията и музиката. Именно великите поети суфи като Хафиз, Руми, Шамс Табризи, Саади, Омар Хаям, Низами, Фарид и Джами предавали на света мъдростта на суфизма. Творбите на Руми са толкова величествени, че прочитайки и разбирайки ги човек ще получи познание за цялата световна философия. На свещените събрания на суфиите пеенето на неговите стихове е част от богослуженията. Съдбите на суфиите възхищават с благочестие и човечност.

Изкуството на суфизма достига съвършенство в Индия, която дълго време била страна на висша духовност. За индусите мистицизмът е наука и основна цел в живота. Така било по времето на Махадева и по-късно по времето на Кришна. Попадайки в тази благодатна почва, зърното на суфизма дало чудесен цвят и много велики таланти, като Хваджа Моин-уд-дин-Чишти, станали негови последователи. Музиката била важна част от живота и духовната практика на суфиите. Тези суфии довели до съвършенство предаването на мъдростта чрез средствата на изкуството и идеализацията. Тяхното съзнание успявало да се освободи от заобикалящата ги действителност.

Когато превъзнасят персийските поети, преводачите и почитателите им правят една и съща грешка - не отдават дължимото на техните предшественици. Излиза, че тези поети са създали творбите си на празно място и нищо не са наследили от миналото. Но Персия, обкръжена от Гърция и Египет, Арабия и Индия, възприема идеите на Платон и Сократ и ученията на индуизма и будизма, особено тяхната поезия и философия. Така или иначе, всичко в света е подложено на влиянието на различни явления, затова е грешка да се твърди, че суфизмът се е зародил в Персия и никога преди това не е съществувал. Безспорен е фактът, че суфизмът съществува по времето на Мухаммад и дори от по-рано, както и това, че пророкът с удоволствие беседвал със суфиите и се съветвал с тях. През вековете суфизмът черпи от много религии и на свой ред оказва влияние върху много от тях. Макар че е оцеляла само една мъничка частичка от древното писмено наследство и дори тя е почти изцяло загубена поради погрешни тълкувания, ние все още можем да открием следите на древния суфизъм.

В най-древни времена било основано Братството "Чистота - Сафа". Неговата главна насока била следната: опознай себе си и ще познаеш Бога. Тези братя, познаващи своята природа, са били суфиите, защото суфизмът е учение за самопознанието.

Суфиите и йогите се разбирали едни други, тъй като разликата помежду им е само една: йогите се стремят повече към духовност, а суфиите - към човечност. Йогите смятат, че е по-добре да бъдеш Бог, а суфиите - че трябва да бъдеш човек, защото ако в някой е останал само

духът, той винаги рискува да изчезне, защото нашето тяло има свойството да пропада. Суфиите смятат, че щом като нашето тяло има потребности и желания, те трябва да се удовлетворят. Според тях човек трябва да получи от живота всичко, което е по силите му, но ако нещо е извън силите му, той не бива да се разстройва. Между йогите и суфиите няма съществено различие, защото няма различие в мъдростта; различни са само формите, в които се проявява.

Радостта е в единството. Не в отделно взетата духовна или материална сфера, а в обединението на двете. Защо човек скръства ръце? Защото там, където има двойка, има радост в съединението. Човек има две очи и когато те са отворени - идва радост. Когато въздухът преминава през двете ноздри, мистикът изпада в екстаз. Защо хората си стискат ръцете? Защо се радват на прегръдката? Защо жадуват да общуват с учени и мъдреци? Защото една душа се протяга към друга и се съединява с нея. Радостта не е само в духовното, а в единството на духовното и материалното.

Да бъдеш като животно не е хубаво, но и да бъдеш ангел също не е плодотворно, защото ние сме създадени с тяло на животни, което трябва да се храни, пие и спи, и което има чувства и потребности. Трябва да приемем нашите безобидни животински качества и да отстраним опасните. Няма нищо лошо в това да се яде и пие, но да вземаме храна от чуждата чиния, когато имаме в своята - това вече е лошо.

Централна тема в живота на суфия е свободата на духа. Великият персийски поет-суфи Руми веднъж казал: "На земята душата е заключена в тъмница и остава в нея дотогава, докато живее на земята". Осъзната или неосъзната, във всеки от нас живее острата мъка на душата, стремяща се да се изтръгне от плен, да разкъса сковващите я пътища. Отговор на този порив може да се намери в придобиването на духовност.

Съществуват два типа суфи: ринд и салик. Първите - ринд са представени прекрасно в превода от Фицдже-ралд на Омар Хаям: "О моя любима, напълни чашата, която ще пречисти днешния ден от съжаленията за миналото и страха пред бъдещето. Какво пък, и утре мога да бъда със себе си, с вчерашните седем хиляди години!"<sup>[1]</sup> Той споделя следното: вземи най-хубавото от изтичащото време, живей в настоящия миг и най-ясно от всички ще прозреш вечността. Но ако твоят поглед бъде замъглен от света на миналото и света на бъдещето, ти вече не живееш във вечността, а в ограничения свят. С други думи, трябва да се живее не с миналото и с бъдещето, а с вечното. Именно тук и сега трябва да се опитаме да постигнем щастие, което е път за постигане на свобода на душата.

Това е главната тема на творчеството на поетите-суфии, които могат да бъдат наречени ринди. За разлика от живота на ортодоксалните вярващи, техният живот не е скован от никакви принципи. Те са свободни от всякакъв фанатизъм, от всякакви догми и предписания, угнетяващи човечеството. И в същото време тези хора притежават високи идеали и съвършена нравственост, задълбочено мислене и много високо ниво на съзнание. Те водят напълно свободен живот в този свят - затвор, където всеки индивид е пленник.

Сред суфиите има и салики, които медитират и разсъждават за нормите на етиката, живеейки в съответствие с истинските принципи. Животът ги учи и направлява по правилния път и те пребивават в благочестие и самоотричане. Пътят на салика се състои в това да постигне същността на религията, която изповядва и по своему да я следва. Саликът използва същите религиозни понятия като ортодоксалния вярващ и участва в същите церемонии, но за него те имат друго значение. Всеки ред на светото писание за салика носи особено значение, защото той го вижда в особена светлина.

Всички възвишени и изискани мисли за Бога, за човека и живота могат да бъдат разбрани само във връзка с еволюцията на човека, ето защо суфиите, които се наричат салики, приемат която и да е религия и чрез нея постигат хармония с другите хора, а след това намират в тази религия истинската мъдрост и я тълкуват.

По голяма част от суфийската литература е написана по такъв начин, че човек, който не познава нейната дълбочина и скрит смисъл, може да бъде обезкуражен. Ако вземем за пример стиховете на Хафез, ще ни направи впечатление, че в тях не се споменава Бог. Ако се обърнем към стиховете на Омар Хаям, които така високо се ценят от западния свят, ще видим, че той пише само за едно и също: за виното, за любимата, за бокала и за уединението. Някой ще попита: "Що за духовност е всичко това? Той говори за виното и за бокала! Ако това е духовност, жал ми е за човечеството!" Да, в тези стихове малко се говори за благочестие. А в поезията на Джами благочестие и набожност изобщо няма, както ги няма и в стиховете на стотици други поети-суфии - велики мъдреци и мистици. Те предполагали, че ако някога се прочуят като духовни хора ще бъдат принудени винаги да се проявяват като такива, да изглеждат духовни, да говорят като духовни и се страхували, че на тази пътека ще изгубят свободата си и ще се превърнат в лицемери.

## СУФИЗЪМ

На Изток<sup>[2]</sup> съществуват три основни философски традиции: суфизъм, веданта и будизъм. Учението на суфизма проповядвали пророците на Бене Израел: Авра-ам, Мойсей, Давид, Йона, Заратустра<sup>[3]</sup>, Христос, Мухам-мад; тези и други пророци са родени в земите на Сирия, Арабия, Персия, Египет и на част от територията на сегашна Турция и югоизточна Русия.

Суфизмът е древно учение за мъдростта и смирението, сложило началото на много култове от мистичен и философски характер. Неговите корени идват от древната традиция, съществувала в Египет и станала онзи източник, от който са произлезли всички други школи на посвещението. Суфизмът винаги е представлявал тази традиция и е продължил нейния път в царството на тишината и умиротворението. По-късно суфизмът се разделил на четири школи. Първата е Накшбанди, в която главна роля играят символизъм, ритуалите и обредите. Втората е Кадири, изучаваща мъдростта на основата на ислямската религия на Изток. Третата е Сухраварди, изучаваща тайнството на живота чрез метафизични знания и практики за самоконтрол. Четвъртата е Чишти, търсеща духовния идеал в областта в поезията и музиката. Тези четири клона дали многобройни разклонения, които проникнали в Арабия, Турция, Палестина, татарските земи, Русия, Туркестан, Бухара, Афганистан, Индия, Сибир и други области на Азия.

Целта на всяка школа е една и съща, променят се само методите за нейното достигане. Висша цел на всяка суфийска школа е било и си остава постигането на онова съвършенство, на което е учил Исус Христос и за което в Библията е казано: "...бъдете съвършени, както е съвършен вашият Небесен Отец".

Методът на суфизма винаги се е стремил към едно - освобождение от собствения "аз". Но кой "аз"? Не истинския, а фалшивия "аз", който обсебва човек и като изхожда от него човек смята себе си за нещо различно от другите. Като се откаже от този лъжлив "аз", той дава възможност на своя истински "Аз" да се прояви във видимия свят. Суфийският метод позволява да се разкрие душата на човека, неговият истински "Аз" - онази вечна същност, на която са присъщи сила и красота. Суфизмът разбира, че образите на Ахурамазда и Ариман олицетворяват принципа на доброто и злото. Някой може да ги открие в думите на Христос, в Корана или в Зенд-Авес-тата. Суфизмът вниква в това, което стои зад представите за ангелите и стига до идеализиране на Бога и Учителя като носители на божественото послание. Може да бъде наречен юдейски мистицизъм, ако се пренебрегне влиянието, което му е оказало християнството. Може да бъде наречен християнска мъдрост, ако се пренебрегне влиянието на исляма. Може да бъде наречен вътрешна същина на исляма, ако се пренебрегне влиянието на други философски системи, като веданта и будизъм. Ето защо суфизмът е така всеобхватен, съвършен и универсален.

Суфийското преклонение към природата се е родило под въздействието на учението на Заратустра. Склонността на суфизма към жертвоприношение е урок от Авраам. За своите

чудеса той е задължен на Мойсей. Предупреждавайки за бъдещи опасности суфизмът черпи знания от Ной - най-великият пазач от миналото. Неприемането на аскетизма води началото си от Соломон, а свещената музика напомня за песните на Давид. Стремекът към саможертва се базира на примера на Христос, а в човечността се вижда въздействието на личността на Мухаммад. Ето защо суфиите са ученици на всеки наставник, последователи на всяка религия, познаващи мъдростта във всичките ѝ аспекти. И затова независимо от всичките си постижения те остават отворени за света.

Много хора казват: "Ние вярваме само в Мойсей или в Христос". Други твърдят, че вярват само във Ведите или в други древни свещени писания. За суфия не е важно кой е казал това или онова, важна е същността на казаното. Ако намира истината в думите на Заратустра, той я приема. Ако среща истина в Кабалата, приема и нея. Суфият приема словото на Христос и Библията и вижда истината в Корана. Той приема веданта - сред суфиите е имало много повече велики ученици на веданта, отколкото индуци. Във всичко суфият вижда свещено писание.

Дара, брат на Аурангзеб, е сред първите чужденци изучили Ведите, който спомогнал за разпространяване на намиращите се в тях знания. По време на царуването на Акбар в земите му били построени християнски църкви, еврейски синагоги и мюсюлмански джамии и той посещавал всичките. Това е убедително доказателство за суфийските му възгледи. Когато умрял великият поет Кабир, индуци и мюсюлмани започнали да си оспорват правото да го изпратят в последния му път. Индусите искали да кремират тялото, а мюсюлманите да го предадат на земята. И едните и другите вярвали, че той принадлежи към тяхната вяра. А всъщност суфият вижда истината във всяка вяра. Той никога не би казал, че тази религия или другата религия не е негова. И индуци и мюсюлмани идват на гробовете на великите светци-суфи, като гроба на Хваджи Моин-уд-дин-Чишти в Адж-мир.

Суфият вижда истината във всичките ѝ форми. Ако някой му предложи да отиде в християнска църква и да се помоли, той ще направи това с удоволствие. Ако друг го покани в синагога и поиска да се помоли така, както правят евреите, той ще бъде абсолютно готов за това. Намирайки се сред мюсюлмани, той ще произнася намаз заедно с тях. В индуистки храм ще види истинския Бог, живия Бог заедно с идола. Будисткият храм ще го вдъхнови и няма да го заслепява с идолопоклонничество. И все пак, истинският храм за суфият е в неговото сърце, в което живее Любимият, този, на когото еднакво се кланят както мюсюлмани, така и кафири.

В наши дни задачата на суфийското движение е да установява пълно взаимно разбиране между отделните хора, народи и раси и да помага на онези, които се стремят да открият истината. Неговата основна задача е да утвърждава осъзнаването на божествеността на човешката душа. За това е създадено и суфийското учение.

Съществува, неразбиране не само между Изтока и Запада и между християните и мюсюлманите, предели на Запада опита на суфизма, но и между самите християни, както и между хората въобще. Като школа суфизмът е дошъл на Запад от Изток, но самият суфизм, като послание, е дошъл на земята свихе. В този смисъл суфизмът не принадлежи нито на Изтока, нито на Запада. Суфийското езотерично учение се опира на традициите на древните школи на суфизма, съществували в продължение на различни исторически етапи, но суфийското послание има своя собствена традиция. То е повече от школа, то е самия живот; то е отговор на молбата на цялото човечество.

Суфизмът е религия, ако някой иска да учи неговата вяра; той е философия, ако някой иска да изучава неговата мъдрост; той е мистицизъм за онзи, който се стреми да бъде ръководен в разкриване на своята душа. И все пак е далеч от тези неща. Суфизмът е светлина и живот, подхранващ всяка душа и възвишаващ смъртния до безсмъртие. Той е послание за любов, хармония и красота. Той носи божествено послание. Неговото послание е послание на епохата, защото дава отговор на призива на всяка душа. Това послание не се побира в

думите, а в божествената светлина и енергия, които изцеляват душите, дарявайки ги с покой и божествен мир. Суфизмът не е нито деизъм, нито атеизъм - деизмът означава вяра в Бог, който се намира непостижимо далеч на небето, атеизмът означава да се живее без вяра в Бога. Суфият вярва в Бога. Но в кой Бог? В Бога, от който сам е произлязъл, Бог в него и около него. Както е казано в Библията, ние живеем, движим се и съществуваме в Бог. Ето такава е учението на суфизма.

Суфиите вярват в Бога като в идеалния "Аз" вътре в истинския живот, като в колективното Съзнание, а също и като в Бога на двата свята, Владетеля на бъдещите дни, Вдъхновителя на прекия път, Този, от Когото всичко е произлязло и към Когото всичко ще се върне. В действителност не може да има много религии - има само една. Не може да има две истини и не може да има двама повелители. Както има само един Бог, така има и една религия, един повелител и една истина. Уязвимото място на човека е в това, че възприема за истина само онова, което е делнично и обикновено, а онова, което не е свикнал да чува или да мисли за него, го плаши. Подобно на пътник, загубил се далеч от дома в чужда страна, душата на човека странства сред явления и вещи, непривични за нея. Но пътят към съвършенството означава издигане над ограниченията, стремеж към такава височина, от която очите не могат да различат границите на отделните страни или континенти, а виждат целия свят като едно цяло. Колкото по-високо се издигаш, толкова по-широк става твоят хоризонт.

Суфиите на никого не предписват принципи, но това е различно от обикновения живот, където да нямаш принципи означава да бъдеш много лош човек. Някои се учудват: как е възможно да си последовател на учението на суфизма, щом като в него няма определени принципи. Отговорът е прост: това, което е добро за един човек, може да бъде лошо за друг. За някого е много добре да бъде монах и да седи по цял ден в църквата или в джамията, но това може да не е подходящо за друг. На него може да му е необходимо да отиде в кафенето или в ресторанта и да разбере смисъла на придобития там опит.

На Изток на свещено мястото, където трябва да се изрази уважение, хората слагат на главата си шапка или тюрбан, т.е. всичко е точно обратно на западната традиция. На Изток преди да се влезе в индуистки храм, джамия или друга свещена сграда е необходимо да се събуеш. На Запад не се позволява да влезеш бос в църквата. Ако на брамините се бе налагало да носят тежки обувки, каквито носят европейците, щяха да се чувстват зле и постоянно да страдат от преумора. Обувките им трябва да бъдат леки и прости, за да могат без проблеми бързо да се свалят и обуват. Предписанията за всяка религия са се давали в съответствие с определени времена и места.

От край време хората воюват заради принципи. Заявяват, че твърдо стоят зад едни или други принципи и че тези принципи ги правят по-добри от други хора, които се придържат към други норми. За суфия обаче няма добро или лошо. Неговият единствен морал е да бъде добър към другите. Ето защо светът не може да го разбере, защото човечеството все се стреми към принципи и иска някой да му посочи кое е добро и кое лошо. Всички ние виждаме добрите или лошите неща в зависимост от гледната ни точка, а това означава, че на първо място трябва да се възпитава тя. Суфият изпълва с духовност всичко, до което се докосне. Той вижда навсякъде единство и хармония. Религията на суфия е любовта, затова предписанията на другите религии не означават нищо за него. Борбата за принципите той оставя на онзи, който не е способен да види по-далеч от тесните рамки на своите собствени идеи.

Когато се произнася думата "философия", човек веднага си спомня философията на веданта или Платон и Аристотел. Тези и други философи са изучавали физическата вселена и материята. Те са изяснили как духът се превръща в материя и са вникнали в метафизиката. Но в техните философски системи няма да намерим нито преклонение, нито идеализация, докато в суфизма ние намираме идеализиране на Бога.

Суфиите вярват в преклонението, но даже идолопоклонничеството няма да застави суфия да

стане атеист, тъй като освен пред идола, той се кланя и на още нещо. На света може да изглежда, че той се кланя на идол, а в действителност се покланя на Бог, който се проявява във всичко. Идолопоклонник е този, който казва: "Това е Бог, а това не е Бог. Бог е в този идол, а в теб няма Бог".

Суфият също има свой идол, но това е жив идол. Веднъж на една улица в Хайдарабад срещнах един факир. Той се обърна към мен с думите: "Хей, муршид (духовен учител), как да отида еди-къде си? По това време изучавах философия и си помислих: "Той ме нарече муршид, по всяка вероятност е видял в мен нещо значимо!" Но веднага след това чух как попита полиция: "Хей, муршид, този път към онзи дом ли води?" - и разбрах, че нарича муршид всеки. Когато помолих за обяснение моя муршид, той ми отговори, че факирът е достигнал до степента фана-фишейх, когато ученикът вижда своя муршид във всичко и във всеки. Този, който е достигнал тази степен, се учи от всичко, от всяко същество, старо или младо, глупаво или мъдро, даже от котката, от кучето, от дървото и камъка. Човекът, който е способен да види Бог в един-единствен предмет, а не във всички вещи и същества - ето кой е идолопоклонник. Само когато човек види Бог във всичко, той действително вижда Бога.

Суфизмът е философия сред религиите и религия; сред философиите. В кръга на религията се представя като философия благодарение на характерната за него свобода на мисълта. Сред философските системи изглежда като религия поради идеализацията на Бога от суфиите, посвещението на самия себе си<sup>[4]</sup> и поклонението. Тези хора биват наречени от другите суфии, но самите те не са си давали никакво име. Те са били свободни и чисти от определения, от имена и етикети, от персонални различия, и затова светът ги е нарекъл суфии, от корена саф, което на арабски означава "чист".

## ЦЕЛТА НА СУФИИТЕ

Целта на суфия в живота е да не се отказва от никаква религия и да не отхвърля никое общество. За каквото и да става дума - за християнство, за будизъм, за юдеизъм, за индуизъм или някакво друго учение или общество, било то Теософското общество, Новата епоха или Християнската наука - той не се стреми да открие техните слаби места и възможни недостатъци, а вижда доброто във всичко. Всеки човек в света прави онова, което смята за най-добро и дори според другите да не е така, във всеки случай той мисли, че постъпва по най-добрия начин. Целта на суфия е като целта на целия свят - постигане на знание, но в същото време той се стреми да постигне хармония и единство с другите и не търси различия. Неговата цел е не да види двойствеността, а единството във всичко. И тази цел е всъщност целта на всички религии. Разликата е само в това, че тази цел е била провъзгласявана с по-голяма или по-малка откровеност през различни етапи от световната еволюция.

Бог съществува като неактивно и съвършено Съзнание, чието съвършенство лежи в Неговата самодостатъчност. Той проявява активност в проявленията. Тук суфият също открива единството на Бога. Бог винаги е пред очите му. Приема всяка добрина и независимо от кого произхожда тя - от приятел, от баща или майка - я възприема като дар от Бога. Бог се проявява чрез нашите приятели, майки и бащи. Всяко задължение, всяка благодарност, които той изпитва, той ги изпитва към Бога. Приятелството, любовта към родителите, роднините, приятелите, любимата - всичко това суфият приписва на Бог.

В стиховете на суфийските поети често се възпяват кърдриците на любимата, защото поетът открива божие проявление в образа на любимата. Той открива Бог и в родителите, и в приятеля. С всяка въздишка повтаря името на Бога и затова счита всяко дихание за голяма ценност, с която нищо в света не може да се сравни. Някой ще попита: "Защо трябва да се повтаря едно и също нещо милион пъти? Ако има разнообразие в мислите не е ли по-добре!" Но само посредством една мисъл, същата тази мисъл, човек може да се слее със своя извор.

Възниква въпросът: суфият има ли за цел да стане лечител или ясновидец, да общува с

духове и да изследва света на феномените, желае ли да открие в себе си проповедника и учителя, търси ли присъствието на Бога, мечтае ли да попадне на небето или да следва някаква конкретна религия? Отговорът е ясен: нито едно от изброените неща не е негова цел.

Много хора желаят да придобият мистични знания и да станат лечители, за да лекуват себе си и близките си, без да плащат болнични сметки и да оздравяват без помощта на лекар. Тези способности могат да се породят у суфия при неговото придвижване към по-високи цели<sup>[5]</sup>. Той може да добие всички нетрадиционни способности, вървейки по пътя, но да се спре и да се съсредоточи само върху тях за него означава да постъпи толкова необмислено, колкото онзи човек, който тръгнал за гарата да посрещне свой приятел, но по пътя се заприказвал със случайни познати и закъснял.

Търси ли суфият някъде присъствието на Бог? Зависим ли е от медитацията, предписана от някой пророк или учител? Не! Той не търси присъствието на Бог, защото където се говори за присъствие или отсъствие се появява двойственост, а неговата цел е единството. В единството може да има и не-присъствие. Той съвсем не се стреми да се свърже с някой учител завинаги. Не желае да отиде в рай, тъй като вижда рай навсякъде около себе си.

Само въображението може да помогне на човек да види Бог пред себе си, защото всъщност Бог възниква в сърцето му. Преди да произнесе дори една дума, тя вече е чута от Бог. Когато се моли в стаята си, той не е сам, а заедно с Бог. За него Бог не е някъде на недостижимите небеса. Той е редом с него и в него, небето е на земята, а земята става небе<sup>[6]</sup>. За него няма нищо по-живо от Бог и по-понятно от Бог и всички имена и форми, които минават през неговото съзнание, са изпълнени с него. Всяка дума и молитва на такъв човек е живо слово. То носи благословение не само на него, но и на всички обкръжаващи го. Единствено такъв начин на молитва е истински и само такава молитва достига пълно осъществяване.

В какво се състои целта на суфия? Той се стреми да достигне до такова преживяване, в което няма нищо от "преживяването" в обикновения смисъл на тази дума. Съществуват две тенденции: стремеж към проявление, което ни довежда в този свят на разнообразие; и стремеж към неактивност, която ни връща към онова състояние, от което сме излезли. Съвършенството се състои не в отделното не-проявление и не в отделното проявление, а в единството на двете.

По пътя към проявлението душата събира около себе си всевъзможни вибрации от различни нива, с които е влизала във взаимодействие - от най-фини до най-грубите физически. Но и в това откриваме съвършенството на Твореца. Не бихме могли да се радваме на възвишеното, ако не съществуваше и низшето, не бихме могли да се радваме на сладкото, ако го нямаше горчивото. Ако всичко е хубаво, не бихме могли да се наслаждаваме на доброто. Ако съществува само един цвят, въобще не бихме могли да получим удоволствие от многообразието на цветовете. Спомням си думите на поета: "Господи, позволи ми да не живея в този свят, където камфорът, памукът и костта се считат за еднакво бели!" Колкото повече цветове, колкото повече оттенъци има, толкова по-голяма е нашата радост. Хиляди, стотици хиляди несъвършенства съществуват само за да стане възможно проявлението на едно велико съвършенство. Сещам се за едно сравнение с художник, който рисува картина. Той има бои и четки. Създава изображения. И не знае дали с първия, с десетия, стотния или с хилядния шрих ще го направи точно.

Задачата на суфия е да сваля покривалото. Душата на човека е толкова плътно скрита под пласт от всевъзможни вибрации, че самата тя не може да се открие. Посредством медитацията и други практики суфият първоначално премахва физическото тяло и се опитва да види онова, което може да види без него. След това той отстранява от себе си астралното измерение, в което човек живее със своите мисли и чувства, за да открие какво се осъзнава без това измерение. Съзнанието е подобно на завеса, пред която стои някой с малко фенерче в ръце. Светлината от фенера пада върху завесата и отделя или очертава част от него, от която получава впечатление за цялото.

Суфият се стреми към самоосъществяване и го постига с помощта на своя божествен идеал, на своя Бог. По този начин той се докосва до истината, която е крайната цел и страстният стремеж на всяка душа. Това не е само осъществяване. Това е щастие, което е невъзможно да се изрази с думи. Това е покой - онзи покой, за който тъгува всяка душа.

Как суфият достига това състояние? Практикувайки присъствието на Бога; осъзнавайки единството на всичко съществуващо; работейки всеки миг, съзнателно или подсъзнателно, задържайки при своите видения истината, за да не даде свобода на илюзиите, пристигащи една след друга, да откъснат погледа му от абсолютната истина. Не е важно как се наричат отделните секти, култове и вероучения, важно е това, че докато душите се стремят към тази цел, за суфия всички хора ще бъдат суфии. Отношението на суфия към всички други религии е само едно - уважение. Неговата религия е служенето на човечеството, а неговата единствена цел - осъществяването на истината.

## РАЗЛИЧНИ СТЕПЕНИ НА ДУХОВНО РАЗВИТИЕ

На санскритски има три особени понятия: Атма - Всеобща душа, а също конкретна душа, индивидуалност, личност; Махатма - велика душа, просветлено същество, духовна личност и Параматма - божествен човек, осъзнал себе си, Богоосъзнаваща душа. Както е казано в "Гайян": "Ако изучите човека, ще намерите толкова много в него" - ето защо човек (имам предвид всеки човек) има голяма възможност да се развива в духовните сфери. Обикновеният ум дори не е в състояние да си представи широтата на достъпните за човека духовни сфери. Под израза "божествен човек" от древни времена се разбира главно човек и малцина осъзнават, че в действителност означава Божествен човек. Причината е, че всички вярващи отделят човека от Бога и издълбават между Бог и човек толкова дълбока пропаст, че се появява необходимост да я запълнят с нещо, което наричат религия. Вярата е като разделителна стена между Бога и човека. Тя приписва всички грехове на човека, а цялата святост на Бога. Тази идея не е лоша, но е много далеч от истината. При разглеждането на първото понятие - Атма - човечеството може да бъде разделено на три основни групи. В първата група влизат хората-животни, във втората - хората-демони, а в третата - човешките същества. Един индийски поет пише: "В живота има толкова много трудности, че дори за човека е трудно да бъде човек".

Човекът-животно мисли само за ядене и пиене, неговите постъпки с нищо не се различават от действията на животните, които търсят единствено удовлетворяване на естествените си потребности. Човекът-демон е този, у когото собствения "аз" е станал толкова силен и мощен, че не вижда нищо друго и у него напълно е изчезнало всякакво чувство за благородство, доброта и справедливост. Такова същество черпи удоволствие от страданията на другите, отговаря със зло на стореното добро и изпитва наслада от безнравствени постъпки. Броят на принадлежащите към тази група е доста голям. След това е разумният човек, този, в който са развити чувствата. Възможно е лекарите да имат друга представа за това кой човек е нормален, но от гледна точка на мистицизма само човек, в който има равновесие между разум и чувства, само човек, отворен за чувствата на другите, който е осъзнал във всичките си постъпки и отчита възможните им последствия за обкръжаващите, е наистина разумен. Казано с други думи - не е толкова просто да станеш човек. Понякога цял един живот не стига.

Махатмата е просветлена душа. Гледа на живота от друг ъгъл. Мисли повече за другите, отколкото за себе си. Животът му е посветен на благодеяния. Той не очаква признателност или награди за това, което прави за другите. Не очаква да бъде хвален и не се бои от хули. От една страна е съединил съществото си с Бога, а от друга - със света. Той живее толкова хармонично, колкото е възможно. Защо избира за себе си пътя на благочестието и праведността? Защо живее, учейки и проповядвайки на хората? Да постъпва по този начин за него е нещо естествено. Всяко любящо и просветлено сърце жадува да види другите достигнали до съзерцаване на тържеството. Съществуват три категории Махатми. Един се

сражава със самия себе си и с условията край себе си. Защо е принуден да се сражава? Отговорът е ясен: винаги има противоборство между човека, стремящ към висини и насрещния вятър, който го отблъсква назад. Постоянното съпротивление на този вятър усеща всеки, който върви по пътя на прогреса. Вятърът е конфликтът със самия себе си, с другите, с обкръжаващите обстоятелства; конфликт, възникващ от всичко наоколо, докато всяка част от махатмата се проверява и пробва, докато неговото търпение не бъде напълно изтощено, а неговото ego - разрушено. Това е твърда скала, превръщаща се в мека паста. На война войникът може да получи много рани и още по-тежки впечатления, които остават в сърцето му, подобно на рани. Такова е и положението на воюващия, стъпил на пътя на духовността. Всичко е против него - приятелите, макар че не знаят какъв път следва, враговете, обстоятелствата, обкръжението, собствения му "аз". Но раните, които той получава в битката, и впечатленията, които ще получи от нея, ще го превърнат в духовна личност, на която е трудно да се противостои, която е непобедима. Другият тип Махатма изучава урока на пасивността, смиреността, жертвите, любовта, преклонението и благосклонността. Има любов, която прилича на пламъка на свещ - духнеш ли я изчезва. Всичко, на което е способна, е да свети, докато няма вятър, но не може да противостои на духането. Има и любов, която прилича на слънцето, което изгрява и достига зенита си, а след това се спуска зад хоризонта и изчезва. Тя продължава дълго. Но има и любов, подобна на божествения Разум, който е бил, съществува и винаги ще бъде. Отварянето и затварянето на очите не отнема разума, слънцето може да изгрее и да залезе, но неговото движение по небето не повлиява на разума. Когато се ражда такава любов, която е способна да издържи на вятъра и бурята, и да стане по-силна от възходите и паденията, тогава човешкият език става друг - светът не може да го разбере. Щом само любовта достигне до Владетеля на любовта, тя заприличва на водата в океана, която се издига във вид на пара, събира се в облаци над земята и се излива надолу като дъжд. Постоянното изменение на такова сърце е непредсказуемо. Не само хората, но и птиците и зверовете не могат да не почувстват неговото въздействие. Това е любов, която не може да се изрази с думи и която се усеща чрез топлотата на онази атмосфера, която създава. Смирената душа на Махатма може да се стори слаба на онзи, който не е способен да я разбере, защото Махатма приема спокойно и наградата, и проклятието, и всичко което му се дава: одобрение и неодобрение, радост и болка. Приема смирено всичко, идващо при него. При третата категория на тези високоразвити души има борба от една страна и смирение от друга. И това е най-сложният път за развитие: една крачка напред, друга назад и т.н. В подобно развитие няма придвижване, защото всяка крачка се уравновесява от своята противоположност. От една страна душата се ръководи от силата, а от друга - от любовта. От една страна - царственост, а от друга - робска покорност. В една персийска поема император Газ-нави казва: "Като цар аз имам хиляди роби, готови да се отзоват на моя зов. Но от мига, в който любовта запали моето сърце, аз станах роб на моите роби". От една страна активно начало, а от друга - пасивно.

Първият тип Махатми може да бъде наречен Мастър, втория - светец, а третия - Пророк. Параматма е най-високата степен на пробуждане на съзнанието. Обикновеният човек придава голямо значение на света и малко на Бог, просветлението - по-голямо значение на Бог и по-малко на света, а Параматма едновременно придава и не придава значение на Бог и на света. Той е това, което е. Ако някой му каже: "Това е цялата истина" - той ще отговори: "Да, всичко е истина". Ако някой каже: "Това е лъжа" - той ще отговори: "Да, не е истина". Ако някой каже: "Всичко едновременно е правда и неправда" - той ще отговори: "Да, всичко едновременно е истина и неистина". Неговите думи са непонятни и мъчно разбираеми. Много по-лесно е да се общува с някой, който говори на нашия език, но променя смисъла на думите. В този случай езикът също търпи промени - той става непознат, чужд език в сравнение с обикновената реч. Думите за един Параматма не означават нищо, значение има само техният вътрешен смисъл. Дори не бива да се казва, че той разбира смисъла: самият той е смисъл, той е станал онова, към което другите се стремят.

## ПРОРОЧЕСКИ ТЕНДЕНЦИЯ

Пророческата тенденция съществува във всички проявления. Има я сред джиновете и небесните същества, както и във всяка част от природата, в минералното и растителното царство, сред животните и сред хората.

Ако диамантите нямаха блясък, в света не би имало диамантени мини. Един отблясък в диаманта може да стане причина за който и да е земен атом да влезе в контакт с него и да се превърне в диамант; същото се случва и с рубина. Диамантът се стреми да превърне в диамант всичко останало, рубинът се стреми да превърне всеки друг атом в рубин.

Що се отнася до растенията, трябва да влезем в джунглата, но не там, където човек сее и отглежда, а в истински девствени джунгли, за да видим, че до дърветата от манго растат и други дървета от манго. Там, където има само един дъхав цвят, ще се появят хиляди ароматни цветове; където има сладък плод, ще има стотици сладки плодове. Сред животните също откриваме много примери за този феномен. В Индия често се случва маймуни да излизат от гората и да разрушават всички покриви на околните къщи. Сред тези маймуни винаги има водач. Когато той скача, всички други маймуни скачат след него. Когато той иска да се върне в гората, всички отиват в гората.

В северните райони около Найнитал и Непал, в подножието на Хималаите, в джунглите живеят слонове. Местните жители са открили много начини да ги ловят и един от тях е да изкопаят ями и да ги покрият с мрежи или клони. След това окачват своите хамаци на дърветата, и остават да живеят там в продължение на няколко дни, докато изберат подходящ слон. Чувстват се добре на дърветата, защото климатът е благоприятен. Ако стадо слонове тръгне по този път, един от тях задължително ще стъпи върху мрежата и ще падне в ямата, откъдето не може да излезе. Когато той започне да реве, другите слонове го наблюдават отдалеч, но се страхуват да се приближат. Освен това хората са снабдени с кречетала, с които прогонват слонове, ако се осмелят да се приближат. В наши дни в групата на слонове винаги има един, който върви пред стадото. Преди да направи следващата стъпка, той държи в хобота си здрав клон и го удря в земята, за да провери за яма. Ако отпред няма капани, той продължава да крачи, а всички останали вървят след него. Този слон познава хилядите опасности, дебнещи стадото и стадото изпитва към него такова доверие, че където и да отиде той, то върви след него. Това показва, че у слонове има лидерски качества и склонност към саможертва. Слонът-лидер върви първи, съзнавайки, че ако отпред има яма, той може да падне в нея, но другите ще бъдат в безопасност. Той е внимателен и избягва опасните места, а ако някой от стадото попадне в капан, това обикновено е млад слон, който още не разбира необходимостта да следва водача.

В Непал живял един махараджа, който имал такъв слон-водач. Слонът живеел в двореца. Махараджата казал, че освен него никой няма право да го язди, тъй като той уважавал слона заради безбройните му качества... Аз видях този слон. Когато махараджа Бир Шамшер отиваше в джунглата на лов за слонове, той вземаше своя слон със себе си. Махараджата познаваше своя Биджили, което значи "сияйни". Слонът беше много малък, но ако ловът беше безуспешен, по заповед на своя стопанин слонът отиваше в джунглата и винаги довеждаше друг слон - такъв беше неговият магнетизъм. Той не обичаше да лови слонове, защото беше обзет от милосърдие и никога не би го правил, ако не го заставяха пазачите, а когато виждаше другите слонове, в началото си извършваше главата. Това показва, че дори сред животните съществува пророческа тенденция.

Понякога откриваме тази пророческа тенденция в родителите. По какъвто и път да вървят, те се стремят да насочат своите деца по друг, по-хубав и по-възвишен път. Понякога откриваме подобни способности и в приятеля си - какъвто и опит да има, той желае да предпази от него своите приятели. Но само избраните, благословените души наистина притежават тази наклонност. Тя не се среща във всеки родител и във всеки приятел. Да имаш такива родители и такъв приятел е най-великата благословия.

Каква е целта на пророческото служене? Еволюцията на човека е протекла по такъв начин, че в древността той е бил много по-близо до животните, отколкото днес. Понякога се е грижил само за прехраната си и основната му цел била да отнеме храната от другите, без да го е грижа за резултатите от своите действия. Така е било, докато човекът не е бил пробуден от животинското си съществуване.

Пророците били изпратени, за да разбудят човека, по същия начин днес много хора не са способни сами да се събудят сутрин и ползват будилник. Пророците били такъв сигнал. От време на време, за да събудят народа, се нуждаели от власт и тогава се появявал пророкът-цар, подобен на Соломон. Понякога хората били привлечани от красотата и тогава се появявал Йосиф, чието лице било толкова красиво, че всички сърца се разтопявали под влияние на неговия магнетизъм.

Божествената Сила винаги намира проявление, изпращайки такъв пророк, който е необходим за дадената епоха. Когато било необходимо уважение, появявал се Яков, пред когото всички се прекланяли. В епохата, когато музиката се възприемала в дълбочина и предизвиквала всеобщо възхищение, се появявал Давид, надарен с прекрасен глас и способност да свири на арфа. Той изпращал своето послание в песни. Всеки пророк се явява в такъв облик, в какъвто хората от дадената епоха биха могли да го разберат. Тъй като разумът на човека първоначално не бил достатъчно развит и "Аз"-ът замъглявал очите на всички, пророците били длъжни да променят преди всичко собствения си "Аз". Именно затова са пророци. Когато идеята за собствения "Аз" засенчва очите на душата, душата ослепява.

Съществува едно изречение, че думите на всеки пророк са подобни на печатите, поставени на тайните на Бога. Това означава, че както печатът защитава съдържанието на писмото и когато печатът се счупи, това, което искаме да прочетем, става достъпно, така се случва и с думите на пророците. Печатът не е писмото, той е просто печат - такива са и думите на пророка. И все пак идва момент в живота на човека, когато той е способен да счупи печата. Писмото може да бъде отворено след месец, след пет месеца, след пет или повече години, но такова време задължително ще настъпи, а когато се премахне печатът, тогава всичко става ясно, като в отворено писмо.

Веднъж включих в музиката една строфа от вдъхновен персийски поет и я пеех с голяма радост, защото думите имаха прекрасно значение. В същото време чувствах, че тази строфа има смисъл далеч отвъд пределите на моето разбиране. Съвсем ясно усещах, че има нещо запечатано и скрито. След петнайсет години, когато умът ми се опитваше да разгадае някакво откровение, дочух глас, който разясняваше загатката на моя ум. Безкрайна беше моята радост след разчупването на печат стоял петнайсет години! Всяко нещо има свое определено време и когато това време дойде, всичко се разкрива. Затова макар че от една страна можем с всички сили да се стремим към откровение, от друга страна трябва да имаме търпение да изчакаме момента на неговото идване.

И макар че Божият Глас говори непрекъснато чрез всичко, за да бъде чуто от глухите уши на мнозина от нас, на него му се налага да говори чрез устата на човек. И той го прави в продължение на цялата история на човечеството и всеки велик учител от миналото е водещият нас дух, живеещ живота на Бога в човешки образ. С други думи, човешкият облик на всеки пророк е само различно облекло на едно и също същество, което всеки път е изглеждало различно. Шива, Буда, Рама, Кришна, от една страна; Авраам, Мойсей, Исус, Мухаммад от друга, и много други, известни или неизвестни за историята пророци - всички те в действителност са едно същество.

Онези, които познаят посланика, когато го видят, ще го познаят в каквато и да е форма и облик. Този, който е способен да види само облеклото, ще се заблуди. Ето защо за суфиите съществува само един учител, каквото и име да носи през различните епохи; той ще идва отново и отново, за да пробужда човечеството от съня на този илюзорен живот и да го води напред под божие покровителство. Когато суфият се усъвършенства в това виждане на

живота, той ще открие своя Повелител не само сред светците, но и сред мъдреците и глупците, сред благочестивите и грешниците, и никога няма да позволи на Повелителя, който е единственият Повелител и който винаги е бил един и ще бъде, да изчезне от неговия взор.

Нима източникът на всички истини не е скрит в сърцето на всеки човек, бил той християнин, мюсюлманин, будист или юдей? Нима всички ние не сме част от този живот, който наричаме духовен и божествен? Да бъдеш само този или онзи означава да не отидеш по-далеч от това или онова. Благословението, придобивано в уединение, е скрито във всеки човек, той го е наследил от небесния Отец. В мистичната терминология това се нарича Всепроникваща Светлина<sup>[7]</sup>. Светлината е източник и основа на всяка човешка душа и на всеки разум.

Суфият гледа на целия живот като на един живот, на всички религии като на своя религия. Наречете го християнин и той ще каже, че е такъв, наречете го мюсюлманин и той ще се окаже такъв, наречете го индус и той ще отговори, че се чувства такъв. Наречете го както желаете, той няма да започне да спори. Кой го е нарекъл суфий?<sup>[8]</sup> Не и самият той. Но ако не се нарече никак, определено някой друг ще му намери име.

Човекът е целта на творението и той е висше същество, защото е човек. Единствен той знае целта, за която е създаден, причината, поради която е тук. Кокошките и кучетата не знаят това. Всяко друго същество в действителния свят би желало да стане човек. Джиновете искат да станат хора, както и скалите, растенията и животните.

Но не такъв човек, какъвто се появява обикновено, се е стремила да създаде божествената Сила. Този човек, който иска да види Бог, не бива само да яде, да пие и да спи като животно. Ако човек иска да знае какъв трябва да бъде, нека сравни себе си с животните. Той яде и те ядат; той пие и те пият, той спи, те също спят<sup>[9]</sup>. Те изпитват страст, ненавист и гняв, както и той. Ако не е нещо повече от това, значи не е човек. Само у човека намираме доброта, милосърдие, дисциплина, способност за саможертва, смирение и други подобни качества. Да, някои от тях откриваме и при животните - кучета и котки, коне и крави. Например предаността на кучетата, храбростта и послушанието на конете - това са само отражения на човека в тях, благодарение на взаимодействието с хората. Ако отидем на речния бряг да събираме чакъл, ще намерим безброй камъни, които приличат на човешки лица. Понякога липсва нос или устни, но почти винаги има признаци, сходни с човешкия облик. Какво чудесно наблюдение! Колко е прекрасно! Това ни показва, че всичко се стреми да наподобява човешко лице и да се превърне в човек.

Известно е, че само човекът притежава чувство за отговорност. При животните го няма. Разглеждайки го, Коранът учи: "Ние предложихме нашето бреме на небето, земята и горите, но те се отказаха да го носят и бяха изплашени от него. Тогава ние предложихме нашето бреме на човека и той го прие". Само човекът поема <sub>д</sub> върху себе си отговорността за своите постъпки. По-нататък се казва: "Наистина, човекът е жесток и глупав". Глупав е, защото смята за свое онова, което принадлежи на Бог. Много хора не искат да се женят, тъй като смятат, че да имаш жена и деца е отговорност. Те не разбират, че жената и децата са от Бога и Той ще се погрижи за своите. Човек е жесток, защото използва във вреда на другите властта и силата, които в действителност също принадлежи на Бог. Нашата воля, нашата сила - всичко това принадлежи на Бога, а ние все казваме "мое" и "моя". Приписваме ги на себе си.

Пазачът стои на своя пост от вечерта до сутринта. През деня не е необходим будилник, защото и така е ден. Пророците биват изпращани по време на нощта. Те идват с едни и същи послания, но под различни имена. Една и съща божествена мъдрост говори във всеки от тях. Но ако попитате евреина: "Ти признаваш ли Кришна и Рама?" - той непременно ще отговори: "Никога не съм чувал за Кришна и Рама. Признавам Мойсей, защото така е написано в моята книга" Ако попитате индуиста: "Ти признаваш ли Мойсей или Христос?" - той ще каже: "Не,

аз признавам Рама, Кришна, Вишну и Ведите. Вие можете да вярвате в Христос и Мойсей, а аз си вярвам в Рама, Кришна и Вишну". Има такива, които предпочитат Кабалата пред Библията и признават само нея. Обръщайки съм към католиците, ще чуете: "Няма друга църква, освен моята". Всички признават отделни имена, личности, но не признават истината. Те искат да затворят Кришна в храма, Христос в църквата и Мойсей в синагогата. Ето защо днес са много онези, които търсят истината.

Във всяка епоха, посланието се е разкривало все по-ясно и по-ясно, в съответствие със способността на света да го чуе и приеме и така е продължавало до най-последното и най-ясно откровение - посланието на Мухаммад, печатът на пророците. След това не са били необходими повече пророци<sup>[10]</sup>. Светът се е събудил за възприемане на действителната реалност. Сега не е време, когато трябва да се чака идването на нов пророк, сега е време сами да събудим истината в себе си. Ако имате приятел, който върви по този път, дошло е време да го помолите за съвет.

Работата на суфия не се състои в това да се намесва в която и да е религия и да натрапва своята вяра на други. Суфият на никого не казва в какво и как да вярва. Суфийският учител, муршидът, е приятел и проповедник. Той само съветва и за нищо не принуждава. Аз не съм роден в християнско семейство, но не е имало християнин, трогнат повече от мен от думите на Христос. Ако правилно бъдат разбрани, те са достатъчни да направят от човека светец. Написано е, че в края на краищата той е бил разпънат, но от момента на раждането му всеки миг от неговия живот е бил разпятие. Светът е твърде груб за душите на пророците. Техните сърца са много нежни за него.

Нито един брамин не е изучавал Ведите с толкова голямо удоволствие, колкото аз. Ако човек познава Брахма, познава Бога и фактически става брамин. Признават ли това брамините - това е друг въпрос. Суфиите казват: "Ти искаш да познаеш откровението? Ти искаш да знаеш за откровението? Ти искаш да знаеш за вдъхновението? Ето твой път - вярвай толкова, колкото твой разум ти позволи да вярваш; толкова, колкото можеш да постигнеш. Не вярвай в онова, в което твой разум не ти позволява да вярваш".

Във всички пророчески послания суфият открива една божествена мъдрост. Той вижда същото безкрайно Същество във всичко, но проявено през различните времена в различни форми. Това е нещо като правене на снимки на любимия в различно време - на дванайсет години, на двайсет, на трийсет, на четиридесет. Снимките са различни, но на всички тях е той - същият любим.

## ВИЖДАНЕ

Може да се гледа, може да се вижда и може да се наблюдава. Тези три думи означават едно и също действие и все пак всяка носи различно значение. Наблюдавайки, разбираме онова, което разглеждаме. При виждането получаваме пълно описание, а гледайки, само хвърляме поглед, без разбиране или възприемане с обходимото внимание. По такъв начин тук има три състояния: гледане по повърхността на нещата, действително гледане на нещата и едновременно гледане и осмисляне.

Всеки възприема нещата и явленията по един от трите начина. Всеки човек изучава най-внимателно това, което е особено интересно за него. Забелязва онова, което просто привлича вниманието му и само поглежда нещата, върху които погледът му случайно попада. По тази причина всичко, което обкръжава човек и може да бъде възприето от него, му въздейства по три различни начина. Това, което човек разглежда, изцяло оказва върху него най-дълбоко въздействие. Онова, което просто е виждал, му оказва ясно въздействие и на края - онова, на което е хвърлил бегъл поглед, оказва върху него мимолетно въздействие. Ето защо в света има пророци, мислители и хора, които само имат две очи.

Разглежданият въпрос има още един аспект: човек, който върви пеша по своя път, получава едни впечатления, пътуващият с кола - други, съвсем различни от този, който пътува със

самолет. Възможно е пешеходецът да не достигне до целта толкова бързо, колкото пътуващият с автомобил или летящият със самолет, но наблюденията, които ще успее да направи в същото време, картините, които ще разгледа и опитът от цялото възприятие по пътя ще превъзхождат другите двама. Нашият ум действа по същия начин. У един човек умът работи със скоростта на самолета, на друг подобно на автомобил, а на трети умът работи със скоростта на пешеходец.

Този човек, чийто ум работи със скоростта на пешеходец, може да не реагира така бързо, както другите, но всичко, за което той размишлява, се обмисля грижливо и се оглежда сериозно. Именно такъв човек притежава способност да прониква в същността на нещата. Именно той открива дълбочинни закони, скрити под външния облик на нещата, тъй като неговият ум притежава нормална активност. Не винаги мисленето зависи само от бързината на ума. Твърде често качеството на ума е по-важно.

И умният човек мисли бързо, но работата не е в това. Между два камъка може да има огромна разлика. Да вземем диаманта и чакъла. И двата са камъни, но първият е скъпоценен, а вторият - обикновен. Съществуват и улове, притежаващи различни качества: единият е бърз и разумен, другият също е бърз, но твърде често греша. Греша, защото мисли бързо, докато в първия случай специфичните свойства на ума дори при бързо мислене реагират правилно. Независимо от всичко ритъмът на мисленето играе важна роля. Когато тримата, които пътуват пеша, с кола и със самолет, се срещнат и обсъдят впечатления си, ще забележим голяма разлика, въпреки че живеят под едно и също слънце, родени са на една и съща земя, но се различават на ментално ниво. Разликата е там, че техните улове пътуват с различна скорост. Техните житейски наблюдения са различни, макар че са пътували по един и същи път.

Пророкът не само гледа, но и вижда. А как вижда? Контролирайки импулсите си, той върви по-бързо, съпротивлявайки се на изкушението да тръгне надясно или на ляво, той крачи право към целта, която иска да достигне. Всичко това му помага да стане пророк.

Пророкът вижда повече, отколкото астролога и те много повече. Няма база за сравняване. Пророкът не говори за това, което е видял; ако проговори ще заприлича на астролог. За пророка душата на всеки човек е отворена книга, но ако започне да разпространява поверените му тайни с всеки ден неговите способности все повече ще отслабват, защото това доверие му се дава от Бога. Духовното доверие се дава на онези, които умеят да го пазят и на тези, които могат да пазят тайни.

Има безброй неверни интерпретации на думата "пророк". Понякога мислят, че пророкът е ясновидец или екстрасенс, но тези хора не са пророци. На пророка не му е необходимо да види невидимия свят, нали трябва да види толкова много във видимия свят! В действителния свят съществува безкрайно много от всичко, което може да бъде видяно от човека, но то е скрито от неговите очи и ако концентрира целия си живот да гледа онова, което вижда, ще намери достатъчно процеси, за които да се замисли. В хората, мечтаещи да станат свидетели на нещо, което никой преди не е видял, обикновено говори детското любопитство. Това е тщеславие. Видимият и невидимият свят са едно и също, и двата са тук. Ако ние не сме в състояние да разгледаме невидимия свят, това не е, защото той се крие от нашите очи, а защото ние затваряме очите си за него.

Погледът на отделния човек може да бъде далечен, близък и среден. Някой е способен да види много далече и напред дълго преди събитието, а друг вижда само онова, което става в конкретния момент пред очите му, без да вижда нищо зад гърба си. Неговото влияние достига само до онези неща, които са пред него и му въздействат. Има и други хора, които размишляват над това, което виждат. Такъв поглед може да бъде наречен среден, разсъжденията на такъв човек достигат толкова далече, колкото позволява неговия ум. Той не може да види отвъд пределите на своите разсъждения, достига само до тях и нито крачка по-нататък. Естествено, ако трима подобни души се срещнат и разговарят помежду си, всеки

един от тях би говорил на своя собствен език. И няма да е странно, ако единият не разбере мнението на другия, защото всеки има собствено виждане, отговарящо на начина, по който гледа на нещата. Никой не може да предаде своя поглед на друг човек, защото другият при всички случаи е видял нещата по-различно.

Ако просветлените хора от всички времена са учили на вяра, то не е защото са желали всички останали да не мислят самостоятелно и да приемат на доверие онова, на което са ги учили. Ако ги води подобно намерение, те не биха били духовни хора. Но колкото и умен да е човек, колкото предан и вдъхновен да е, ако не вярва, духовните хора не биха могли да споделят с него своите знания, тъй като не съществува такова нещо като духовно знание - в смисъл на обучение. Ако има нещо духовно, което може да бъде споделено с учениците, това е гледната точка, способността да се наблюдава живота. В действителност, ако човек има такава гледна точка, не се нуждае от духовно ръководство, а ако няма, разяснителните думи нищо няма да му кажат - гледната точка не може да бъде обяснена с думи.

Колкото и да се старае човек да опише света, който е видял от планинските върхове, на друг, който никога не е изкачвал планина, последният може да откаже да вярва на онова, което му описват. Но ако той се доверява на разказвача, може да започне да се вслушва в разказа. Може да не види, но ще започне да слуша и ще има полза от опита на човека, който е видял света от върха на планината, и сам да получи някакъв опит.

В този проблем има още един аспект и той е от каква височина човек гледа на живота. Има хора, който гледат на живота като стоят на земята, други - когато се изкачат на планината и трети, когато достигнат върха. Какво означават тези степени? Това са три степени на съзнанието. Когато човек, наблюдавайки живота, казва: "Аз и всичко останало" - това е една гледна точка; когато вижда всичко останало и забравя своя "Аз", това е друга гледна точка и на края, когато вижда всичко като тъждествено със собствения си "Аз", това е трета гледна точка. Разликата в тези гледни точки прави възгледите на хората толкова различни, че не могат да се обяснят с думи.

Да се изкачиш на върха на планината означава да достигнеш онова, което наричат нирвана - космическо съзнание. Идеята за общуване с Бога символизира човека, изминал част от пътя към върха и затова тя не е толкова ясна за този, който вижда света като "аз" и "ти", "той" и "тя" или "то", както за този, който стои на земята.

Духовният прогрес е разширение на душата. Не винаги е нужно да се живее само на върха на планината, тъй като земята също е направена за хората. А онова, което е нужно, е да се стои с краката здраво на земята, а главата да достига върха на планината. Човек, способен да види живота от всички гледни точки, да гледа на него от всички възможни ъгли, впоследствие получава нови впечатления от това. Всяка нова страна ще му дава ново познание, друго знание, каквото не е имал преди.

И накрая съществува въпросът за виждането и не-виждането. Мистиците разбират това като способност да виждаш по собствена воля и като способност да не забелязваш. За човека е трудно да не забелязва, на това трябва да се учи. В света има много неща, които човек е способен и трябва да види, но има и много такива, които ще бъде по-добре за него да не вижда. Ако не можем да видим, това е загуба, но не е във вреда да не се види онова, което не бихме искали да видим. Съществуват толкова много неща, които можем да видим, че можем просто да се откажем от виждане на нежеланото.

На човека, който държи на онова, което вижда, не му достига умение. Даже ако не иска да види нещо, той нищо не може да направи. А този, който умее да контролира своя поглед, вижда онова, което иска и не вижда онова, което не иска. В това се състои умението. Очите виждат това, което стои пред нас и не виждат онова, което е зад гърба ни. Точно така е устроен и нашият ум. Той вижда онова, което е пред него и не вижда нищо, което е отзад. Затова, ако реалният свят е пред очите на човека, а другият свят е скрит от погледа му, човек

вижда само това, което е пред него. Няма съмнение, че за да видим нещо, което е зад гърба ни, трябва да обърнем глава. Вярно е също, че умът може да види незримото само тогава, когато измени своята посока. Това, на което учат езотериката и мистицизма, е обръщане на ума от външното към вътрешното виждане.

Възниква въпросът: каква полза извличаме от това? Както след дълъг работен ден нощният отдиш е необходим за тялото, така и за ума е полезно да отхвърли този пъстър обкръжаващ ни свят, за да отдъхне и да добие друго впечатление, което му принадлежи и от което се нуждае. Този опит се постига в процеса на медитация. Този, който умее да мисли, но не умее да забравя, който е способен да говори, но е неспособен да запазва мълчание, който може да се движи, но не може да стои в покой, който винаги плаче и е неспособен да се смее - такъв човек не притежава истински умения. Все едно да има само една ръка и да стои на един крак. За да получиш пълно впечатление от живота, трябва да умееш както да се движиш, така и да запазваш неподвижност, да си способен да говориш и да можеш да мълчиш.

Има много ценни неща в природата и изкуството, неща, които са с много висока цена, но в света няма нищо по-ценно от погледа. А най-ценен от всичко е вътрешният поглед, способността да виждаш, способността да разбираш, способността да учиш и знаеш. Това е най-великият подарък, който Бог ни е направил и нищо друго в живота не може да се сравни с него.

Ако искаш да се обогатиш със знания, да издигнеш душата си в по-високи сфери, да дадеш възможност на съзнанието ти да достигне съвършенство, трябва да правиш само едно - с всички сили и способности да се стараеш да откриеш собствения си поглед, който е знак за съществуването на Бога в човека. Именно откриването на този поглед се нарича разгръщане на душата.

## САМОДИСЦИПЛИНА

По пътя към истината най-високо се цени самодисциплината, защото без нея никакви наши знания и практики няма да дадат големи резултати. Самодисциплината има многобройни аспекти. Изучавайки живота на аскетите, които живеят в планини, гори и пустини, ние научаваме, че онези, които наистина са търсили истината, са правили всичко възможно, за да развият своята самодисциплина. Без нея нито една душа в света никога няма да успее да достигне най-висшето осъществяване. Несъмнено, за хората, живеещи в социума и привикнали към комфорт, е страшно дори да помислят за самодисциплина. А когато мислят за нея, представят си я само в крайни форми. Между другото, съвсем не е задължително да се скриеш в планински пещери, в гори и пустини, за да проявиш самодисциплина. Това може да се прави и в обикновения живот.

За практикуване на самодисциплината има четири основни начина. Първият е физическият. Той се състои в запазване на неподвижност в една и съща поза определено време. Ако човек опита, ще види, че не е толкова, просто, както изглежда. Човек може доста дълго да седи или стои, без да осъзнава, че не променя позата си, но ако го практикува съзнателно, ще започне да изпитва сериозни трудности. Съществуват разнообразни положения, при които ръцете, краката, очите или главата трябва да се държат по определен начин. Тези практики позволяват да се развие силата на самодисциплината.

Фантазията на всичко сътворено се проявява във всяко движение; в съответствие с насочването на движението всяко нещо приема форма. Откъде са възникнали двойките противоположности - слънце и луна, мъж и жена, мъка и радост, отрицателно и положително? Щом източникът и целта на всичко са единни, защо съществуват такива различия? Те имат своя собствена насока. Тайната на всяко различие е в направлението, Активното начало, енергията, действайки в определено направление, създава конкретна форма. Ето защо начинът, по който човек седи, поражда различие; различие поражда и страната, на която човек спи - дясна или на лява, стои ли на крака или на главата си. Мистиците са

упражнявали дълги години пребиваване във всевъзможни пози и са открили много начини за седене по време на различните дихателни упражнения. Те превърнали: това в наука. Позната е позата на воина, позата на мислителя, позата на аристократа, на влюбения, на гадателя - различни пози за постигане на различни цели. Те помагат на човека да разбере науката за различните направления. Позата не е нищо друго освен посока.

Друг аспект на самодисциплината е свързан с храненето и пиенето. Човек се отказва от определени продукти в своето ежедневие и овладява уменията да живее без тях. Особено е ценно да го направи, ако му се струва, че не може да живее без тях. Това е още една причина, освен психологическата и физическата, поради която много адепти се хранят със зеленчуци и плодове и в продължение на много дни и седмици, а понякога и месеци прекарват без някои храни, които са привикнали да ядат и пият.

Постът е още един начин чрез който се контролира плътността на тялото. Когато човек познава правилния начин за постене, когато е под ръководството на човек, който действително знае кога, защо и как е необходимо да се пости, за да има полза, тогава се постигат големи резултати. Хирурзите държат своите пациенти няколко часа или дни без храна, знаейки, че това ще им помогне по-скоро да се възстановят. Духовните учители също могат да предпишат пост на своите ученици. Понякога трябва да живеят без месо или хляб, като се хранят само с мляко или плодове, а друг път - ограничено време да не приемат никаква храна, в съответствие със способността и издръжливостта на ученика. Аз на никого не съм предписвал пости. Не си спомням случай някога да съм го направил. Аз само насърчавам онези ученици, които сами искат да постят. Познавах един ученик, който дойде при моя муршид и той му каза, че за да може да започне да практикува, трябва да пости три дни. След първия ден той се почувствал толкова гладен, че напуснал града, за да не види никога този учител!

Ако учителят предписва някому пост, винаги има причина за това. Някога в Багдад живял един велик суфий, който се прославил със своите удивителни постижения. Веднъж той казал на един млад ученик да се придържа към зеленчукова диета. Майката на юношата научила, че откакто момчето отишло при този учител, то яде само зеленчуци и посетила дома на учителя, за да изкаже своето възмущение. Когато влязла, учителят точно седял на масата, а пред него имало чиния с кокошка. Майката казала: "На ученика си заповядваш да се храни само със зеленчуци, а сам похапваш кокошка". Тогава учителят свалил капака от блюдото, кокошката изхвъркнала и излетяла, а суфият казал: "В деня, в който твоят син успее да направи същото и той ще може да яде кокошка!"

Друг аспект на самодисциплината е способността да мислиш и да забравяш. Има се предвид, че от една страна ученикът е длъжен да може да мисли за всичко, за което иска и колкото му е угодно да задържи мислите си, а от друга страна трябва да практикува за забравя, за да не завладеят определени мисли неговия ум. Трябва да се избягват мисли, които възбуждат злоба, угнетяване, предразсъдъци, ненавист. Това създава нравствена дисциплина и постъпвайки така, човек става господар на своя ум.

Когато премине през тези три степени на самовъзпитание, човек може да пристъпи към усвояване на четвъртата, най-висшата практика. Тя е най-великата, защото с нейна помощ се достига до духовни преживявания. Тази практика се състои в освобождаване на съзнанието от неговото обкръжение. Адептите отделят голяма част от живота си, за да го достигнат. В една стара суфийска школа имало обичай, който съществува и до днес: когато суфиите влизали в помещението за медитация или го напускали, един от тях произнасял: "Уединение в тълпата". Смисълът на тази фраза е, че дори в центъра на шумна тълпа човек може да запази своето уединение и покой, и не може да бъде разтревожен от никакви обкръжения. Ето защо човек може да живее в социума и в същото време да се развива духовно. За да се развива духовно, на човек вече не му се налага да търси усамотение в пустинята, както са правили хората в древността.

Безспорно това не е лесно, но в същото време не е и трудно в някаква степен всеки от нас го изпитва, макар и несъзнателно. Човек, зает с нещо много интересно, което запълва цялото му внимание, често не осъзнава своето обкръжение. Поетът, писателят, композиторът, ученият, когато са погълнати изцяло от онова, което правят, не осъзнават своето обкръжение. И твърде често човек, ако е погълнат от онова, което прави или за което мисли, може да не чувства собственото си тяло и самия себе си. Понякога изчезва дори той самият и съществува само онова, за което мисли. Тази степен суфиите наричат фана. Изхождайки от това е по-лесно да се разбере думата нирвана, за която така често се говори. Нирвана е само опит на съзнанието; с други думи, свобода на душата, достигане до такава степен, при която човек не мисли нито за самия себе си, нито за онова, което го обкръжава.

Някой може да попита не причинява ли вреда тази практика. В света всичко е опасно. Само ако помислим, че има опасни храни и напитки, че излизането и завръщането в къщи също крие опасност, всеки миг би бил опасен. Опасно е да влезеш във водата, но умението да плуваш значително намалява риска. Опасно е да вървиш на улицата, но пътуването и бягането ще помогнат да се избегнат много беди. Именно в способността да се медитира и да се издига съзнанието над обкръжението е тайната на духовното развитие.

От момента, когато човек започне да привиква да проявява самодисциплина, той забелязва, че макар в началото всяка практика да е била трудна, постепенно тя става по-лека. Но за да изпита нейните удивителни резултати не е необходимо много време. Почти всеки човек се сблъсква с факта, че най-близките му хора не го слушат. Постоянно се оплаква, че другите не го слушат! Но с помощта на самодисциплината човек се издига над това оплакване, защото започва да осъзнава, че и той самият не слуша никого. И така престъпникът е намерен и не е някой друг, а самият ти. Щом човек започне да овладява своя "аз", започва да усеща голяма власт. Това е власт над собственото си царство, едно наистина царско усещане. Когато човек започне да овладява този феномен, за него всичко става все по-просто и по-просто.

## ФИЗИЧЕСКИ КОНТРОЛ

Животът има два аспекта, единият от които е известен на всички, а другият е известен на малцина. Този неизвестен аспект от живота може да бъде наречен безсмъртие или вечен живот, докато известният може да се нарече смъртен живот - онзи жизнен опит, който сме получили по време на физическото ни съществуване и който ни дава усещането за живота. Безсмъртието съществува и макар да са малко онези, които знаят за него, причината е само в незнанието, а не в липсата на безсмъртие. Всичко, което може да бъде наше в земния ни живот, било то предмет, живо същество, мисъл, състояние, дейност или опит, се разбива и умира. Всяко от тези неща има раждане и смърт; рано или късно всичко, което е било създадено, ще се разпадне, всичко направено -ще се строши, построеното - ще се разруши, а зримото -ще изчезне.

Този факт ни показва, че има борба между онова, което наричаме живот и животът, който е скрит зад него. В суфийската терминология наричаме двата аспекта на живота Каза и Кадр. Каза е неограничения аспект на живота, а Кадр - ограниченият. Кадр отделя от Каза късче живот за своето съществуване, а Каза очаква да си отвори устата, за да сдъвче всичко, което попадне там. Затова адептите и мъдреците, които наричаме мистици или суфии, са открили наука, позволяваща да се опази жизнения опит от устата на Каза - на всепоглътщия аспект на живота. Всичко, което поради незнание не можем да удържим, попада в устата на Каза, чиято паст е винаги отворена, винаги готова, подобно на болест, очакваща мига, когато човек ще загуби енергията си, за да го повали. В безбройните си различни форми Каза очаква да погълне всичко, което идва до нея и след това се разтваря в нея.

Възниква въпросът: как можем да удържим нещата, как можем да ги запазим да не попаднат в устата на Каза? Отговорът е следният: чрез контрол над нашето тяло и ум. На Изток

веднъж ми се случи да срещна човек, който вдигна тежък камък само с един пръст. Може да ви се струва невъзможно, но камъкът се задържаше единствено само чрез силата на мислите, пръстът беше просто повод. Аз видях хора, които експериментираха на полето на духа и материята, да скачат в бушуващия пламък и да излизат невредими от него, да режат мускулите на тялото си и веднага да ги възстановяват. Не е измислица, че мистиците могат да левитират. В Индия могат да се видят хиляди подобни хора. Не искам да кажа, че притежаването на подобни способности е Цел, към която трябва да се стремим, искам само да покажа, че може да бъде постигнато посредством силата на волята.

За да надделее силата на волята над физическото тяло преди всичко на човек му е необходимо да се научи на физически контрол. Писанията гласят, че Тялото е храм на Бога. Тялото е било създадено, за да бъде Храм на Бога. Храмът не може да се нарича Храм на Бога, ако е пуст, ако в него няма Бог. Когато душата е угнетена, значи става нещо нередно. Когато писателят сяда да работи, неизправната писалка го дразни, но причината не е в писателя, с него всичко е наред - писалката е повредена. Сама по себе си душата не създава неудобство. По природа душата е щастлива, щастието е в нея. Тя става нещастна, ако нещо се случи със средството, което е неин инструмент, онзи инструмент, посредством когото тя опознава живота. Ето защо грижата за тялото е първият и най-важен принцип на религията. Никое благочестие няма значение, ако това не бъде осмисляно. Душата идва в този свят, за да премине през различни фази на проявление, без да загуби собствения си път, да запази първоначалната си свобода и да се обогати с нови знания, почерпени от живота в материалния свят.

Сред многото видове физическа култура, известни на съвременния свят, няма нито една, която да разкрива метода или тайната за извършване на определени действия, например да се седи неподвижно в някаква поза, да се гледа в някаква точка, без да се движат очите, да се слуша нещо, абстрахирайки се от всичко друго, човек да развива усета за мекота или твърдост, топлина или хлад, като в същото време задържа своите вибрации или издържа вкуса на много солено, много сладко или кисело. Обикновено всички тези усещания идват и си отиват, и човек не контролира продължителността им. Той не може да изпитва радост чрез който и да е от своите осезателни органи толкова дълго, колкото желае. Обикновено усещанията зависят от външни фактори и човек не знае как да продължи желаното усещане. Не осъзнава, че единственият начин за поддържане на преживяването е в неговите ръце.

Съществува и друга страна на този въпрос. Подсъзнателната нагласа, че всяко приятно и радостно преживяване рано или късно отминава, кара човека да се тревожи свръх мярка и вместо да се опита да задържи преживяното, той бърза и го губи. Например, навикът да се храни бързо или да се смее до тогава, докато забавната фраза завърши, съществува, защото човек се страхува, че удоволствието и радостта ще отминат бързо. Каквато и опитност да придобие човек, той винаги употребява сила, за да я задържи, защото предварително се бои, че ще я загуби. Ще приведа още един пример: при гледане на драма в театъра човек може да изпита огромно удоволствие, ако я преживява изцяло, обаче често хората се оказват толкова превъзбудени, че започват да леят сълзи още в началото на представлението и в края вече не са им останали сълзи. След като достигнем до най-високата точка, вече не можем да почерпим никакъв опит. Така човек вместо да запази своя опит, го разпилява в отминалия си живот, без дори да открие тайната на този опит.

Ето защо мистиците, като седят или стоят в особени пози, придобиват контрол над своите мускули и нервна система и така въздействат и върху ума. Човек, който не може да контролира своята нервна и мускулна система, не умее да управлява и ума си. Подобен човек постепенно се загубва. Имайки контрол върху мускулната и нервната система, човек придобива контрол и върху ума.

Средството, от което животът получава енергия, е дишането. Чрез всяко вдишване живота същество черпи енергия и разум от невидимия и незнаен живот. А когато човек, овладял

тайните на различните физически пози, черпи от невидимия свят енергия и вдъхновение, той е способен да задържа мислите, думите, опита, удоволствието и радостта. Ако си зададем въпроса в какво се корени причината за всички житейски трагедии, отговорът ще бъде един: в ограниченията. Всички нещастия идват от това. Затова мистиците се стараят с помощта на упражнения, практики и учения да преодолеят ограничението до степеня, до която е възможно. За човека няма по-голям враг от безпомощността. Ако някой се чувства безпомощен, това е край за неговата радост и щастие.

За да придобие физически контрол над себе си, на човек му е необходимо да овладее силата на мислите така, както е овладял отделните пози и дишането. Трябва да умее да се издига над предпочитанията и антипатията, защото те са причина за много слабости в живота. Когато човек казва: "Нямам сили да издържа това", "Не мога да ям това", "Не мога да пия това", "Не мога да нося това", "Не мога да допусна това", "Не мога да изтърпя това" - това е белег за неговата слабост. Колкото по-голяма е силата на волята, в толкова по-голяма степен нейният притежател е способен да понесе всичко, което му поднася съдбата. От това не следва, че човек няма избор; избор винаги има, но ако човек изпадне в зависимост на своето ego, животът му ще стане още по-труден. Човек притежава и лъжливо ego, което суфиите наричат нафс и което се храни от нашата слабост. Това ego поражда едно особено чувство на суетност, когато човек казва: "Аз не мога да понеса това. На мен това не ми харесва" - именно суетата храни егото. Егото ни кара да мислим: "Аз съм по-добър от другите" - и това го усилва. Но онзи, който е способен да различава, да разпознава, да избира и в същото време да запази пълен самоконтрол, който обича сладкото, но може да изпие чаша горчиво кафе, е достигнал истинско майсторство.

Поривите също отслабват човека и го правят безпомощен. Например, човек усеща желание да отиде в парка, но вместо да изчака най-подходящото време за разходка, бързо си слага шапката и излиза от къщи. Поддавайки се на своя порив, човек незабавно губи власт над себе си. Но онзи, който подчинява поривите си, контролира ги и ги използва за по-добро, е достигнал много далеч в своя път. Подчиняването на склонността към удобство, към постоянен комфорт, към това винаги да се следва пътя на най-лекото съпротивление, също е признак на слабост. Колкото и дребна да е дадена работа, човек постига много повече власт над себе си ако се заеме с нея сериозно и я завърши търпеливо.

Търпението е една от определящите страни на живота, макар че понякога е противно, мъчително и непоносимо, като самата смърт. Понякога човек предпочита да умре, вместо да търпи. Но всъщност няма нищо по-важно от това да се проявява търпение при всички обстоятелства в живота. Независимо дали сме богати или бедни, високи или ниски, това качество задължително трябва да се развива. Именно търпението дава издръжливост, то е всемогъщо и този, на когото не му недостига търпение, губи много. Често се случва, в момента когато е получил отговор на своята молба и ръката на Провидението е протегната към него, човек губи търпение, а с това и щастливата възможност. Ето защо трябва да се проявява търпение във всички сфери на живота. Без търпение губим равновесие и нищо не можем да постигнем. От липсата на търпение не е възможно да се извлече никаква полза. Освен това нетърпението не е проява на мързел, небрежност или безделие.

В заключение искам да подчертая, че контролът на тялото изгражда основата на характера на личността, тази основа, върху която може да се издигне зданието на духовните постижения.

Доброто здраве е резултат на редовните упражнения на физическото тяло. Доброто функциониране на физическото тяло зависи от времето, от храненето, от равновесието между активност и почивка и от състоянието на ума.

Разпространено е мнението, че различните деформации на тялото, като изкривяване на гръбначния стълб или нарушаване на функциите на мозъка, оказват влияние върху нашия ум. Малко са онези, които осъзнават, че всъщност умът предизвиква сковаване на гръбначния стълб или нарушение на дейността на мозъка и човек се разболява. Повечето хора

възприемат болестта като физическо нарушение на някакъв орган, което може да се излекува с помощта на външни средства. Съществува и друга позиция, към която се придържат онези, които мислят по-задълбочено и които вярват, че ако не обръщаме внимание на болестта, ако болният повярва, че е здрав, той може да оздравее. Разбира се, в тази гледна точка има крайност. Някои хора твърдят, че болестта не е нищо друго освен илюзия, която няма собствено съществуване. До крайност стигат и поддръжниците на общоприетата позиция, които вярват, че единственият начин за лечение са лекарствата и умът не оказва никакво влияние върху болестта.

И едните и другите ще намерят аргументи "за" и "против" тези идеи. Някои проповядват, че вярващите хора не трябва да се докосват до лекарства, а други твърдят, че болестта е толкова реална, колкото и здравето. Няма ли болки, много е лесно тя да се обяви за илюзорна, но когато човек страда, на него му е много трудно да възприеме това като илюзия.

Ако мен ме попитат кой по-често боледува - духовният или материално ориентираният човек - ще отговоря, че духовният човек, който пренебрегва физическите закони, е подложен на същите заболявания, както и материално ориентираният. Без съмнение, човекът с духовна насоченост в по-малка степен рискува да заболее, тъй като неговият дух е станал хармоничен с помощта на духовността - той се стреми към хармонията и я изучава. Такъв човек живее в лоното на природата и е в съзвучие с Безкрайността. Обаче животът на подобна личност сред световния кръговрат е подобен на живота на риба на суша. Рибата по рождение е водно същество; нейното препитание, нейната радост, нейното щастие е във водата. Душата на духовния човек е създадена за усамотение; нейната радост и щастие е уединението. Духовният човек, запратен от съдбата в центъра на света, не се чувства на място, а непрекъснатото въздействие на обкръжаващия свят и постоянния сблъсък на безброй неща, които тревожат най-нежните му чувства, го предразполагат по-лесно към болести, за разлика от онези, които си проправят път през хорската тълпа, без да забелязват блъскането и ударите, които ги засипват.

Според източния светоглед душата на духовния човек е стара душа - дори в юношеството си духовно надареният човек проявява своята вродена зрелост - но в същото време духовността е вечно млада. Духовният човек е способен да се радва на всичко, да разбира всичко, да се наслаждава на всички вещи в цялата им пълнота. Затова, ако някой каже, че духовният човек прилича на старец, това ще бъде вярно, но ако каже, че духовният човек е като юноша - също ще е истина.

Днес хората са загубили всякаква представа за истинско здраве. Съвременният стандарт за здраве е под прага на истинското здраве. Да бъдеш здрав не значи само да имаш мускули, да бъдеш истински здрав означава да умееш да се радваш и да цениш живота. Да бъдеш здрав, означава да бъдеш дълбоко мислещ човек. Този, който изпитва силни чувства, също е здрав. Няма нищо странно в болестта на материално ориентирания човек и в лошото самочувствие на духовния човек. Първият се разболява, защото губи своя ритъм, а вторият, защото не успява да се приспособи към чуждия за него ритъм на живот. Всеки човек, независимо с духовна или материална нагласа, принуден да живее в най-пренаселената част на света и по неволя да споделя преживяванията на всеки - близък или далечен - изпитва влиянието на всичко, което го обкръжава, било то положително или отрицателно. Не е възможно да затвори очите си, не е възможно да затвори сърцето си за впечатленията, които непрекъснато ваят върху него. Най-доброто, което може да направи, е да се абстрахира от всичко, което му причинява безпокойство, дисхармония и безпорядък, да се примири с онова, през което му се налага да премине и да има смелост да преодолее всичко, което му пречи по пътя към здравето и съвършенството.

Суфият предполага, че усъвършенстването на живота се корени в усъвършенстването на самия себе си не само в духовно отношение, а във всички аспекти на живота. Човек, който не е способен да задоволи своите житейски нужди, определено не познава истински свободния

живот.

Както за всяка болест има лек, тъй и всяка беда се сменя с периоди на равновесие. Всяко усилие за възстановяване и за създаване на хармония, дори най-малкото, струва много. Но най-главното, към което трябва да се стремим и което се определя като религията на всички религии и философията на всички философии, е само-познанието. Не бихме могли да разберем живота, ако не разберем самите себе си. Единствено познаването на собствения "Аз" ни дава познание за света. Какво е здравето? Здравето е порядък. А какво е порядъкът? Порядъкът е музика. Където има ритъм, подреждане, съгласуваност, там има хармония и привличане; затова здравият ум и здравето тяло зависят от запазването на тази хармония и задържането на това привличане, което съществува в ума и тялото. Животът в света, особено ако живеем сред тълпа, изпробва нашето търпение всеки час от деня. В такива условия е особено трудно да се запази хармонията и спокойствието, а те са основата на всяко щастие. Животът представлява борба с приятели и сражение с врагове, по всяко време той едновременно дава и взема и да спасим от разрушаване добротата и хармонията, които ни даряват със здраве и щастие, е много трудно. Хората изучават всички учения и науки, но умението да се живее е божествено изкуство, което човек наследява. Често погълнат от изучаването на другите науки, той го забравя, но това изкуство е известно на неговата душа. То е в съществото му, то е най-дълбокото знание, живеещо в сърцето му. Никакъв прогрес, в което и да е направление, не дава на човека удовлетворението, за което жадува неговата душа, с изключение на божественото изкуство - изкуството на битието, пътешествието на неговата душа. За да може да помогне на света да се промени, човек трябва да направи едно единствено нещо - да изучава изкуството на живота и сам да се превърне в пример, преди да започне да служи на човечеството.

## ХАРМОНИЯ

Хармонията е единственото нещо, което създава красота. Красотата сама по себе си няма смисъл. Нещо, което изглежда красиво в дадено време и на определено място, може да се окаже грозно при други обстоятелства. Това се отнася и за мислите, думите и постъпките. Това, което наричаме прекрасно, е такова само в определено време и при определени условия. Тъй че единственият начин да се определи истинската красота е посредством хармонията. Хармонията в съчетанието на цветовете, хармонията на формите и линиите изгражда онова, което ние наричаме красота. Всяка дума, мисъл чувство или действие, което създава хармония, е производно на красотата.

Откъде се ражда стремежът към хармония и какво поражда стремежа към дисхармония? Естествена е склонността на всяка душа да търси хармония, а склонността към дисхармония е неестествено състояние на ума или нещата. Във физическо измерение всичко, което е неестествено, лишава душата от красота. Човешката психика е такава, че реагира както на хармонията, така и на дисхармонията. Самото му същество е устроено така - на ментално и физическо ниво човек реагира на всичко, което идва към него, било то хармония или не.

Наставлението на Христос: "Не се противи на злото" е съвет да не се отвръща на дисхармонията по същия начин. Добротата и симпатията, любовта и вдъхновението трябва да намерят отклик, но оскърблението и всички действия, продиктувани от злоба и ненавист, също срещат отзвук у човека, а това създава още по-голяма дисхармония в света. Като даваме път на дисхармонията, ние ѝ позволяваме да расте и да се увеличава. Откъде са се взели големите разногласия, междуособици и раздори, които днес преобладават в света? От пренебрегването на факта, че дисхармонията създава още по-голяма дисхармония. Ако човек бива оскърбен, в него възниква естествена потребност да отговори с още по-голямо оскърбление. В резултат, той получава кратковременно удовлетворение, че е отвърнал на обидата. Но енергията, която е изразходвал неговият опонент, му е повлияла, и двамата са създали голяма дисхармония.

"Не се противопоставяй на злото" не означава да оставиш злото у себе си. Това означава да

не връщаш дисхармонията, достигнала до теб, подобно на човек, който играе тенис и отбива топката със своята ракета. Но от друга страна, липсата на съпротивление не означава, че трябва да ловиш топката за тенис с голи ръце.

Стремежът към хармония прилича на скалата в морето. При вятър и буря тя стои твърдо. Вълните яростно се хвърлят върху нея, но скалата издържа техният натиск, позволявайки им да се удрят в нея. Като се борим с дисхармонията, ние я увеличаваме. Ако се откажем от борбата с нея, ние спираме да наливаме масло в огъня, който в противен случай ще се усили и ще причини безброй разрушения. Без съмнение, колкото по-мъдри ставаме, с толкова по-големи трудности ще се сблъскаме в живота, защото всяка дисхармония ще насочи силата си към нас, защото не ѝ се съпротивляваме. Ето защо сме длъжни да помним, че всички трудности ни помагат да разрушим дисхармонията, която в противен случай ще се увеличи безкрайно. Това положение има своите преимущества. Всеки път, когато издържа на напора на дисхармонията, ние увеличаваме своите сили. Ставаме по-силни, дори външно постъпката ни да изглежда като поражение. Но онзи, който осъзнае колко е нараснала силата му, никога вече няма да се чувства победен. И ще дойде ден, когато човекът, който е породил дисхармонията, ще разбере, че всъщност той е победеният.

Суфият избягва всякакви нехармонични действия; той е търпелив и контролира ритъма на речта си и никога няма да каже нещо преждевременно или да започне да отговаря, без да изслуша въпроса докрай. Той възприема като дисонанс думата несъгласие, изречена по време на спор и се стреми да превърне самия спор в хармоничен акорд. Стремежът да се противоречи често прераства в страст и човек започва да противоречи дори на собствените си идеи, ако ги чуе изречени от друг. За да запази хармонията, суфият лесно и плавно модулира своята реч от едно ниво на друго; казано с други думи, като гледа на проблема от позицията на другия човек, той възприема неговата гледна точка, вместо да настоява на своето. Такава реч създава добра основа за всеки разговор с помощта на встъпление, което подготвя слуха на събеседника така, че говорещият да получи свършен отзвук. Суфият внимателно наблюдава всяко свое движение и изражение, както и проявите на другите хора и се опитва да създаде съзвучен хармоничен акорд между себе си и останалите.

Хармонията в живота се постига по същите пътища, както хармонията в музиката, макар че трябва още по-продължително и сериозно изучаване, отколкото развиването на музикален слух и глас. За слуха на суфия всяка произнесена дума звучи като нота - правдива, ако словото е хармонично, и фалшива, ако словото е нехармонично. Той прави гамата на своята реч ту мажорна, ту миньорна или хроматична, съобразявайки се със ситуацията. Неговото слово било то диез, бемол или чисти тонове, се излива в акорд по законите на хармонията.

Животът в обществото ежечасно създава дисхармония и суматоха, и колкото по-чувствителни ставаме, толкова по-тежко е за нас. Идва време, когато колкото по-смирен, изпълнен с блага воля, доброта и благосклонност е човек, толкова по-тежък е животът му. Често такъв човек обезкуражено се плъзга надолу, но ако запази своята храброст, в края на краищата ще разбере, че случилото се не е загуба, защото силите му толкова са нараснали и укрепнали, че неговото присъствие и думи управляват мислите, чувствата и действията на другите. Неговият собствен жизнен ритъм ще стане толкова мощен, че ще започне да дава ритъм на всеки, който го последва. На Изток това свойство се нарича качество на ума на повелителя. Но за да устоим на напора на несъответствието, идващо отвън, първоначално трябва да добием устойчивост към всичко, което идва отвътре, от нашия собствен "аз". Собственият "аз" се управлява по-сложно, отколкото чуждия, но ако човек е неспособен да контролира себе си, ще претърпи много несполуки и ще му бъде много трудно да се противопостави на дисхармонията, идваща отвън.

Какво поражда дисхармония в нас самите? Слабостта. Дали слабостта е физическа или психическа - все е слабост. Твърде често може да се види, че телесната болест поражда дисхармония и склонност към дискомфорт. А съществуват и много болести на ума, които

още не са открити от съвременните учени. Понякога хората считат за норма това, което в действителност е проява на болест на ума. Не се отделя достатъчно внимание на вродените дефекти на разума, а самият болен няма шанс да ги забележи. Той постоянно открива грешки в другите и било на работа в офиса, в къщи или другаде, вечно създава дисхармония. Никой не може сам да осъзнае това, но за да бъде лекуван, първо трябва да бъде признат за болен.

Причината за всеки дискомфорт и за всеки неуспех е липсата на хармония, затова най-важното нещо, което трябва да се създаде при всяко обучение, е чувството за хармония. В децата трябва да се развива чувство за хармония и да им се помага да се научат я създават. Не е толкова трудно, както изглежда. На детето трябва просто да се показват различните проявления на хармонията в различните житейски постъпки.

## РАВНОВЕСИЕ

### I

Гледайки на света с очите на пророк, ще открием, че хората, които другите наричат мъдри и онези, на които казват глупаци, са много по-близки едни до други, отколкото е прието да се смята. Техните занимания много повече си приличат, отколкото ни се струва при различните житейски обстоятелства.

Равновесието е способност, която се среща много рядко както у мистиците така и у другите хора. Когато се интересуваме от нещо, нашата природа го желае все повече и повече, без да се интересува духовно ли е то или материално. Ако станем твърде духовни, ще загубим света. Но ако не сме били призвани да живеем в този свят, нямаше да ни изпратят тук.

Този, който вижда у другите доброто, ще вижда все повече и повече доброто около себе си. Този, който се стреми да търси недостатъци, в края на краищата ще намери толкова недостатъци, че накрая дори хубавото ще му се стори грозно. Тогава неговите очи ще станат зли. Човек, който бяга, рискува много повече да падне, от онзи, който върви бавно. Излишната активност води към провал.

Понякога човек губи мярката при произнасяне на истината. Той твърди: "Аз казвам истината" - без да обръща внимание в хармония ли е тази истина с обкръжението и готови ли са хората да я чуят. Той заявява: "Аз казвам истината и без колебание съм готов да споря с всеки, защото казвам истината!" Но често при подобни случаи е по-важно да усвоим урока за покоя.

Самата философия, достигаща висшата точка в познанието за Бога (от което по величествено и по-възвишено няма на света), често се загубва поради недостиг на равновесие. Ето защо в Библията, във Ведите и в Корана дори най-обикновени истини са изказвани в завоалирана форма. Ако пророците и учителите бяха изричали истината с обикновени думи, светът би тръгнал в неправилна посока. Аз често съм забелязвал, че когато философите обясняват нещо направо, то не се разбира както трябва.

Активността се стреми да расте, нараства непрекъснато, а равновесието се загубва. Ако говорим, ние се стремим да говорим още и още, и можем да станем такива любители на говоренето, че да желаем да говорим независимо искат ли да ни слушат или не. Тогава изричаме и онова, което в действителност не сме искали да кажем. После се учудваме защо сме оскърбили този и онзи или защо сме му разкрили своите тайни. Великият персийски поет Саади пише: "О, умни човече, за какво е твоят ум, щом като след всяка дума има толкова много съжаления?" Това, което правим, независимо дали е добро или лошо, нараства в нас все повече и повече. Ако един ден човек помисли само пет минути за поезия и музика, на следващия ден ще мисли за тях вече половин час. Ако в главата му се породи мъничка мисъл за някаква преживяна горчилка, тя несъзнателно ще нарасне толкова, че умът ще бъде изпълнен с мъка. Всеки грях идва до нас по някакъв начин. Заратустра различава три вида грехове: грях на мислите, грях на думите и грях на действията. Да помислим за нещо с

горчилка, да мислим със злоба е равносилно на това да извършим зло. Да кажем нещо лошо е все едно да причиним зло. Когато човек прави нещо глупаво, то добива много конкретни измеления.

Човек е привел мислите си в равновесие, когато може да види нещата не само от своя гледна точка, не само през призмата на онези идеи и чувства, към които е бил приучен, а всестранно. Едностранчивият човек не притежава равновесие. Представете си, че някой, който е настроен патриотично и всичко вижда от гледна точка на патриотизма, влиза в магазин и иска от собственика да му продаде нещо (за патриотични нужди) на много ниска цена. Но собственикът може да не е богат човек и дори за патриотични цели да не може да продаде стоката си на тази ниска цена. А и като собственик на магазина той мисли за своята търговия; от него не може да се очаква, че ще погледне на ситуацията с патриотични! очи. Първият мисли само за патриотизма, а вторият само за търговията. Ако има трети, който е музикант, ще каже: "Тия двамата са полудели; само музиката има значение!" А поетът ще каже: "В света няма нищо друго, освен поезия". Всеки мисли за това, с което самият той се занимава. Набожният човек може да бъде толкова увлечен в собствената си набожност, че в него да не остане нищо друго, освен набожността, която, в края на краищата, се превръща в лицемерие.

По какъв начин, ще попитате вие, може да се постигне равновесие? Първо, съществува равновесие между активност и почивка, сън и бодърстване. Ако човек повярва, че ако спи много ще стане велик и прави само това, ще се превърне в чудовище, а не в човек, защото тялото, което му е дадено за опознаване на света, няма да се използва. А ако някой изобщо не спи, за броени дни ще получи нервно разстройство. Ако някой твърде дълго пости, ще стане безпътен. Ще може да погледне в друг свят, от друг ъгъл. Ако някой върви по пътя на вдъхновението - вдъхновението ще дойде. Но неговото тяло, сетивата му толкова ще отслабнат, че няма да успеят да опознаят свята, т.е. да изпълнят своето предназначение.

В Индия има мистици, наричани мадзуби, които са достигнали пределна духовност. Техният външен "аз" е толкова забравен, че те напълно са се откъснали от преживяванията на този свят. Но крайността не е желателна в никоя форма, била тя умна или глупава. Да спиш и бодърстваш, да се храниш и да постиш, да работиш и да почиваш, да говориш и да мълчиш - ето какво означава да си в равновесие.

Веднъж Мухаммад предписал на свой ученик една практика, с помощта на която ученикът преживял екстаз. След няколко дни ученикът дошъл с плодове и цветя, които поднесъл като дар на пророка и горещо му благодарил с думите:

"Урокът, който ми даде, се оказва много ценен. Той ми достави огромна радост! Моите молитви, които преди продължаваха няколко минути, сега продължават цял ден". Мухаммад отговорил: "Аз се радвам, че урокът ти е харесал, но те моля, не го практикувай повече!"

Суфият се учи на равновесие с помощта на статични пози и движения, които развиват способността за контрол на действията и движенията на тялото; практикувайки намаз, вазифа и зикр, той добива равновесие на ума с помощта на концентрация. Да седиш в къщи със затворени очи - това не е концентрация. Макар че очите са затворени, мислите продължават да текат. Важно е да се избере правилен обект за концентрация. В процеса на концентрация и медитация човек преживява екстаз. Контролирайки своя "аз", той достига до висшия свят или измерение, в които всичко е едно. Затова е необходимо ръководството на муршид, наставник, иначе равновесието ще бъде загубено, тъй като самостоятелно никой не може да постигне единството. А ако някой все пак успее, той ще бъде до толкова обладан от преживяното, че ще се откъсне напълно от този свят и резултатът ще бъде разсеяност, безумие и много други лоши последствия.

Няма по-голямо щастие и блаженство от екстаза. Човек е свикнал да мисли: "Аз съм това, което виждам. Тази твърда плът, кръв и кожа съм аз". Но при екстаза съзнанието се

освобождава от тялото, от тази ограничителна обвивка и постига своето истинско съществуване, издигнато над всички мъки, болки и тревоги. Това е най-голямата радост. Да познаем света на екстаза като запазим контрол над тялото и чувствата, посредством които опознаваме целия живот на тази земя, означава да постигнем равновесие - най-великото състояние за човека.

## II

Не само силата и енергията помагат на човек да живее на земята. Освен мускулна сила и нервна енергия има и чувство за равновесие. Именно равновесието помага да човек да стои на земята и да върви без да пада. Някой може да има мускулна сила и нервна енергия, но ако му липсва равновесие, няма да може нито да стои, нито да се придвижва. А в областта на ума нима способността да разсъждава или силата на въображението правят човека задълбочен? Не, това е дело на равновесието. При много хора въображението е толкова бурно, че те могат с часове да витаят из облаците, а при други разумът е толкова силен, че мислите им безкрайно обикалят и обикалят по кръга. Ако нещо прави човекът с дълбока мисъл, това не е способността му да разсъждава или безкрайното му въображение, а равновесието.

Нито голямата чувствителност на сърцето, нито преживяването на духовен екстаз ще направят човека просветлен. Можеш да преживяваш екстаз, да имаш видения, да си феномен и в същото време да не бъдеш духовен. Можеш да притежаваш религиозни възгледи, да живееш набожен живот, да имаш възвишени идеали и в същото време да не бъдеш духовно просветлен. За да стане тялото такова, каквото е призвано да бъде, а умът да запази настройката на нужната висота, е необходимо равновесие. Изучавайки природата, ние откриваме, че растежът на растенията и дърветата също е подчинен на равновесието. Когато мислим за космоса и изследваме звездите и планетите, главното нещо, което трябва да разберем е, че едно небесно тяло поддържа друго. Всички природни катаклизми - изригването на вулканите, наводненията, земетресенията - произтичат от нарушаване на равновесието. Докато природата запазва равновесие, бездната в сърцето на земята остава стабилна и хората без вреда и опасения могат да вървят по земята.

Бури, глад, чумата и всички други беди, връхлитащи човечеството, са причинени от нарушаване на онова равновесие, което осигурява благополучното съществуване на човечеството. Трябва да осъзнаем, че тайната на съществуването както на индивида, така и на целият космос се корени в равновесието. Без преувеличение може да се каже, че причината за всички успехи и неуспехи е равновесието или неговата липса. Прогресът или липсата на прогрес могат да бъдат обяснени с наличието на равновесие или неговото нарушаване.

С идеите за равновесието е свързана още една теза. Животът е движение, а равновесието е нещото, което държи движението под контрол. Абсолютното равновесие твърде силно контролира движението и предизвиква в него състояние на инерция. Например, ако силата на дясната ръка е равна на силата на лявата, ако десният крак по нищо не се различава от левия, човек не би могъл да работи или да върви. Ако двете очи притежават една и съща сила на погледа, човек не би могъл да вижда. Всичко се контролира от равновесието, но излишъкът от равновесие е разрушителен. Прекалено голямото равновесие води до неподвижност. Именно обикновеното равновесие, което не е пълно, води към целта. Изкуството също се ражда от равновесието на линиите и цветовете, а геният в науката - от равновесието между възприятието и разбирането.

Главният проблем на човека е как да постигне равновесие и как да го поддържа. Относно първото ще кажа, че равновесието е нещо естествено, тъй като достигането му не зависи от нас; въпросът е в това как да се поддържа, а не как да се постигне. В този свят активните въздействия на живота постоянно изваждат човека от равновесие. Не е важно по какъв начин някой идва на света, с какво се занимава, какво работи - да се поддържа равновесие винаги е сложно. Суфиите са намерили ключа и този ключ се крие в намирането на пълно равновесие

със самия себе си. По-горе казах, че абсолютното равновесие означава разрушение на действието; но онзи, който вярва, че от сутрин до вечер в неговия живот няма нищо друго освен движение, естествено не може да съхрани такава равновесие. Но ако посвети няколко минути на медитация, на тишина, човек ще съумее да се докосне макар и за миг до пълното равновесие. А след това, в активния живот, то ще се поддържа по естествен начин.

Хората често грешат, предполагайки че с помощта на медитация и в тишина ще могат да постигнат успех в своята работа. Ако успехът дойде, то е само защото равновесието в медитацията създава в човека способността да запази и онова равновесие, което е необходимо в работата му. Външният живот зависи от вътрешното състояние на индивида. Каквото и да е жизненото положение - успех или поражение, придвижване напред или упадък - всичко произлиза от вътрешното състояние, от преживяванията на човек вътре в себе си. Здравомислещият човек ще каже: "По тази или по онази причина вие имате успех или търпите поражение". Ясновидецът ще каже, че дух или призрак са заповядали обстоятелствата да бъдат добри или лоши. Астрологът ще каже, че преживяваме едни или други състояния, защото тази звезда се намира в този или онзи дом. Но според суфиите обстоятелствата в живота на човека изцяло зависят от състоянието на неговия вътрешен "аз" и човек трябва по такъв начин да измени обстоятелствата във външния живот или да настрои себе си, че работата над вътрешния "аз" да му донесе необходимото равновесие. Ако бъде загубено, равновесието се възстановява много трудно. Първо, много трудно е да се запази равновесие в ежедневието, а когато се загуби, има много малък шанс за успех, щастие или прогрес. То е като стенните часовници, които са счупени и не могат да вървят, докато не се приведат в необходимото равновесие.

Същото е и със състоянието на душата. Ако човек е загубил здравето си, станал е разточителен или безразсъден - всичко това е признак за загуба на равновесие. Голямото униние, прекомерната заетост, прекалената леност - всичко това показва недостиг на равновесие. Всичко, което може да се нарече прекалено, излиза от равновесие.

Равновесието е ниво на индивидуално развитие и отношение към другите. Едностранчивостта е недостиг на равновесие. Когато не сме способни да разберем идеята на другия човек, не ни достига равновесие. В същото време е трудно да посочим кога и откъде започва равновесието. Например, външният вид на китаеца е естествен за Китай. Обликът на древните гърци или римляните е бил естествен за онази епоха. Ние наричаме нормално всичко, което е универсално, което притежават всички. Ето защо може да се каже, че в сезона на простудните заболявания хремата и кашлицата са нещо нормално.

Няма спор, че животът на много от нас не е лек, но непрекъснато и доста често ние сами го усложняваме. Ако не разбираме истинската природа и характер на живота, сами си създаваме трудности. Само пет процента от всички трудности са предизвикани от външни житейски обстоятелства, останалите деветдесет и пет са дело на самите нас. Но по какъв начин, ще попитате, ние си създаваме трудности? Като не желаем да се борим в живота, като избягваме битките, а искаме само хармония и мир. Необходимо е да разберем, че преди да постигнем мир трябва да минем през състояние на война - война със самите себе си. С нашия най-зъл враг - собственото его, с нашите грешки, с нашите слабости и ограничения. Нашият ум е изменник. Той скрива грешките ни дори от собствените ни очи и ни посочва другите хора като причина за всичките ни трудности. Той постоянно лъже, укрива истинския враг и ни настройва против обкръжаващите, заставяйки ни да виждаме в тях врагове и да им се противопоставяме.

Ето защо за запазване на равновесието е необходимо да отправим поглед към Бога. Колкото по-високо се издигаме, толкова по-възвишена става нашата гледната точка, толкова по-дълбоко прониква погледът ни. Човек все повече и повече се развива, кръгзорът му става все по-широк и по-широк и всичко, което прави, е проявление на онази божествена нота, която лекува душите и ги дарява с мир и спокойствие.

Равновесието защитава живота и не само човешкия живот. То помага да се задържи всичко в порядък и да се спаси от разпадане, фокусира нещата в едно цяло. Хората от Изтока винаги са считали, че равновесието е основното нещо, което поддържа живота. Различните упражнения, които се преподавали под формата на религиозно знание или поклонение, като философско прозрение или психологически практики - всички те са насочени към поддържането на равновесие.

## БОРБА И СМИРЕНИЕ

Към духовната цел водят два обособени пътя, като всеки е напълно противоположен на другия. Първият е пътят на смирението, а вторият - пътят на борбата. Без съмнение по пътя на борбата има и смирение, както и по пътя на покорството има борба, но в основата този, който е избрал пътя на смирението, мисли само за смиреността, а за онзи, който върви по пътя на борбата, основната цел е самата борба. И двата пътя са важни. Не е възможно да се игнорира единият от тях и да се приеме само другия. Хората често мислят, че суфизмът означава пасивност, но това не е истина. Суфийският път едновременно е активен и пасивен. Той дава знание за тайните на човешкия живот на земята, знание за онова, от което човек действително се нуждае, в съответствие със своя характер и положение.

Размишлявайки за посочените два принципа, ще забележим, че в някои житейски обстоятелства сме принудени да бъдем смирени. Лесно е да проявим смирение за онова, което не можем да променим, но ако имаме сила за борба, е много трудно да се примирим. Този, който се примирява с обикновените обстоятелства, може да сметне казаното за лесно, но той не знае, какво е истинско смирение. Да си представим човек, който има бедни роднини, които искат да получат част от неговото богатство, защото са в огромна нужда, но той не може да се смири и да им позволи да получат част от парите му; но ако през нощта в неговия дом нахълтат крадци и избягат, ограбвайки всичко ценно, той много бързо се примирява с тази загуба. Този вид смирение не е добродетел. Да се смириш означава да постъпиш смирено дори тогава, когато имаш сила да се съпротивляваш. Всички велики хора са отдавали голямото значение на смирението и са учили другите на смирение. Христос казва, че ако някой иска да извърви с нас определен път, ние сме длъжни да бъдем готови да пътуваме с него още по-нататък. На какво ни учи това? На смирение. Може да ни се стори, че смирението е непрактично и този егоистичен свят винаги ще вземе връх. Това е истина, но загубата, ако сърцето може да я понесе, е нищожна в сравнение с ползата. Ако човек не получи удовлетворение от онова, което е направил, по-добре е да не се опитва да се смирява.

Ако човек е способен на смирение или отказване -това е прекрасно, но не е длъжен да насилва своята природа. Например, един човек поискал от друг да му даде своята пелерина. Наметалото било дадено незабавно, но даващият бил много ядосан, че другият човек го е помолил за такава услуга. И когато бил принуден да излезе навън под дъжда и се намокрил, той се почувствал ужасно. За него би било много по-добре просто да откаже на молителя и да му обясни, че за съжаление не може да му даде своя плащ. Щом като веднъж си дал нещо на човек, не бива да съжаляваш за стореното. В конкретния случай е по-добре човек бъде доволен, че се е намокрил, помагайки на друг. Ако дадеш нещо, нека да е от все сърце.

Истински смиреният човек не изпитва неприязън, а това не е толкова просто. Колко хора в този свят се опитват да следват чудесните духовни практики! А едно просто нещо като смирението все пак е по-рядко; тази добродетел е не само прекрасна, тя е истинско чудо. Смирението се съдържа в множество дреболии. Ние не винаги го забелязваме, но то се проявява чрез тях. Обкръжаващите могат да ни попитат за нещо, което не ни харесва. Или да ни кажат нещо, което не желаем да приемем мълчаливо, а искаме да отговорим. И всичко това в ежедневието ни причинява малки убождания. Ако не бяхме се примирявали през всичкото време, щяхме да чувстваме раздразнение. Ето защо да бъдеш смирен не е слабост, а голяма сила. Ако отидем по-нататък, ще открием, че можем да се смирим пред студа и

горещината, пред подobaващи и неподходящи места и цялото това смирение има смисъл и ни носи полза. Можем да възпитаваме в себе си способността за смирение; като не се примиряваме с изпратената ни от съдбата участ, изпускаме възможността да се научим на смирение.

В света действат две сили: колективна и индивидуална. В суфийската терминология едната се нарича Каза, а втората - Кадр. Най-често индивидуалната сила не желае да се предаде и както можем да предположим, се разрушава. Например, човек го мобилизират в армията да защитава Родината. Той не иска да отиде да воюва, но колкото и възвишен да е неговият идеализъм, той е безпомощен пред мощта на цялата нация и трябва да се покори на обстоятелствата, в които има конфликт между малката и голямата сила. В този случай смирението е единственият изход.

Всичко трябва да се разбира правилно. Смирението, което глупаво се проповядва, не е полезно. Веднъж един мюрид, който се учил на смирение при своя муршид, вървял по улицата потънал в мисли за смирението. Неочаквано от някъде изскочил побеснял слон и хукнал към него. Някакъв умен човек му извикал да се отстрани, но той не го послушал, защото се опитвал да смири себе си пред слона и слонът грубо го блъснал. Непознати хора донесли ученика при муршида, който попитал как е бил ранен. Ученикът отговорил, че проявил смирение. Муршидът попитал: "Нима никой не те посъветва да се отместиш?" - "Да - отговорил ученикът, - но аз не го послушах". - "Но - произнесъл муршидът - защо не се покори на този човек?". Твърде често най-деликатните принципи могат да доведат до най-погрешни последици. Но въпреки всичко, смирението е доказвало, че то е пътят на светците, защото възпитава у човека търпение. А какво е търпението! То е скъпоценност. Няма нищо по-ценно, нищо по-благословено от търпението.

Ето един разказ на пророка, който веднъж сериозно се разболял. Той страдал много години. Това изпитание изострило неговата проникателност, но страданията му били толкова големи, че близките му не могли да ги понесат повече и на пророка му се наложило да потърси подслон и уединение с Бога в гората, за да избави роднините си от гледката на своите болки. Тъй като неговият поглед бил вгълбен и сърцето му отворено, той чул глас от дърветата: "Аз съм лекарството за твоите болести". Пророкът попитал: "Дошло ли е времето за моето изцеление?" Гласът отговорил: "Не". Пророкът рекъл: "Тогава защо ми е да те приема?" По-късно той имал същото преживяване. Отново чул глас, но на въпроса на пророка, дошло ли е време за неговото излекуване, гласът отговорил положително. Но пророкът и този път казал: "Защо да те приема?" - защото той не бил убеден, че е постигнал смирение със себе си. -

Когато мислим за някакъв висш идеал, у нас могат да се породят съмнения, доколкото това е практично, особено в наше време, когато има толкова много лекарства и толкова различни приспособления. Разумният човек вижда, че много хора са разрушили живота си, преминавайки от едно лечение към друго, защото нямат нито търпение, нито смирение да достигнат до своето пълно изцеление. Не винаги лекарството е решение на проблемите; често по-ефективно се оказва търпението. С всеки нов ден като че ли човек става все по-нетърпелив, уловен в примката на този свой повърхностен живот. Рядко проявяваме, смирение в дреболиите, макар че би било най-добре да се примирим, вместо да нервничим.

Когато разглеждаме тази тема от мистична гледна точка разбираме, че ако сме смирени, постигаме хармонично съединение с Безкрайността. Как можем да се научим на това? Дали ако бъдем смирени пред Бога? Не, на нас ни предстои да усвоим още по-голям урок. Първо, да се научим на смирение пред малките, ежедневни трудности, без да кипваме при най-малкото противоречие. Ако сме способни да усвоим този урок, няма да ни е необходимо да прилагаме сила, дори самото присъствие на подобен човек ще бъде изцеляващо. Такъв човек е по-ценен от цвета на роза, защото розата има повече бодли, отколкото цветовете.

Смирението е резултат от развитието на душата, резултат или на любов, или на мъдрост. Тази истина може да се открие в живота на детето и подрастващите. Ако на малкото бебе

нещо му хареса, то иска само него. Ако желаният предмет е недостъпен, малчуганът е разочарован. И все пак колко повече бебето расте и се развива в живота, то се учи на смирение. Разликата между незрялата и развитата душа по пътя на мъдростта се състои в това, че зрялата душа проявява в своята природа развитието на силата на смирението. Разбира се, всеки човек притежава свободна воля, но неговите сили са твърде малки в сравнение с абсолютното могъщество на волята на Бога, който се проявява в образа на по-силните хора - обстоятелство, което не може да се измени - както и в безброй други форми. Смирението не означава просто да се предадеш на някого, смирението означава да бъдеш доволен, предавайки се. Да бъдеш смирен, означава да намериш удовлетворение в самоотричането.

Самоотричането не е добродетел, ако е резултат от безпомощност и ако поражда в душата на човека неудовлетвореност. Природата на неразвитото его е да негодува по повод на всичко в живота, което му пречи да достигне до определен обект. Но ако човек се смири пред лицето на трудностите и в същото време изпитва удовлетворение от това, дори да не получи желаното, той се издига над него. Затова истински смирената душа приема и поражението като успех.

Смирението е качество на светите души. То е горчиво на вкус, но резултатът му е сладък. Каквото и да бъде положението на човек в живота, каквато и власт да притежава, винаги ще се намери по-могъща воля от неговата, проявяваща се в една или друга форма. Това е божествената воля. Съпротивлявайки се срещу божествената воля, човек може да разруши себе си, а смирението пред божествената воля разкрива пред него дълъг път. Смирението носи силата на водата: ако нещо прегражда пътя ѝ, тя поема в друго направление и пак тече и продължава своя път, докато не се срещне с океана. Ето защо свещените души са вървели по пътя на смирението и пак са запазвали волята си жива. Тази воля има способността да прокарва свой път. По природа смиреният човек в края на краищата носи утешение за себе си и щастие за другите.

Не трябва да мислим, че смирението е проява на слабост, леност, малодушие или недостатък на ентузиазъм. В действителност смирението е израз на овладян собствен "аз". Стремещт да се подчиниш на чужда воля или на определени обстоятелства не винаги носи на смирения човек вреда. Понякога това може да ви се стори неизгодно, но впоследствие ще се осъзнаете ползата от това обстоятелство. Недостигът на издръжливост и твърдост е причина душата да се окаже неспособна да се смири, защото техният недостиг означава неспособност да понесем болката или да се примирим със загубеното.

Способните на смирение го проявяват даже в незначителните обстоятелства на обикновения живот. Те избягват да използват силата на волята си безпричинно за всяка дреболия. Смирението е пасивност, която понякога е непонятна за активния човек, устремен към различни цели. Но постоянната активност, в която се губи сила и енергия, често води до поражение. Всяко действие трябва да се уравни с бездействие. Трябва да бъдеш активен, когато е дошло време за това и да останеш пасивен, когато обстоятелствата налагат. Именно по такъв начин се постига успех в живота и онова щастие, което търси всяка душа.

Символичният смисъл на влизането на Исус Христос в Йерусалим яхнал магарика се състои в това, че магарето, с кръста на гърба, носещо цялата тежест, показва безкрайно смирение пред волята на своя господар. А това е привилегия на онзи, който служи - колкото и скромна да е той, той е награден с привилегията да служи на Бога.

## САМООТРИЧАНЕ

Самоотричането и аскетизмът са две напълно различни категории. Суфийският морал на самоотричане в много отношения се отличава от морала на аскета. Аскетът не се жени, не консумира хубави неща, не носи красиви дрехи и не прави нищо, което доставя удоволствие на човека. Суфият вярва, че всичко в света е създадено за него и затова не е необходимо да напуска този свят, отнасяйки със себе си несбъднати желания. Но той не е зависим нито от

вещите, нито от желанията - живее освободен от тях. Не отива в планината да търси уединение, а живее сред хората. Той може да отиде в планината, ако поиска, но нищо в планината няма да успее да го задържи завинаги. Много по-лесно е да бъдеш религиозен и духовен сам в пещерата, отколкото в света! Но суфият няма нужда да бяга от хората, защото той вижда и ще познае лика на своя Възлюбен - лицето на Бога - навсякъде и във всичко.

Ако някой религиозен наставник каже: "Вие сте длъжни да не слушате музика, не трябва да гледате театрални постановки и танци, нито самите да танцувате" - възможно е сред хиляди ученици да се намери един, който да се подчини на неговите думи и да се оттегли в пустинята. Няма съмнение, че този ученик ще намери там много повече помощ в търсене на духовното, но той никога няма да съумее да опознае напуснатия от него свят, поради което завинаги ще си остане подвластен на изкушенията.

Много по-важно и трудно е да живееш сред хората и в същото време да бъдеш духовен; да носиш отговорност за живота, отделяйки внимание на приятели и роднини, да служиш на враговете и на своите, и въпреки това да си останеш духовен. Да понасяш постоянното влияние на обкръжението, да бъдеш натоварен с отговорности, да страдаш от враждебността - това е много по-тежко и величествено, отколкото да бъдеш аскет в пустинята. И двата пътя крият опасности. Ако човек живее сред хората, вроденото влечение към удоволствията и желанието да опознае света могат във всеки момент да го върнат назад; такъв е случаят с йога Маха-чандра, който бил велик светец и имал множество ученици и когото царица Махила направила цар. Само за един миг той рухнал от върха, на който се издигнал благодарение на дългогодишен суров аскетизъм. Йогите казват, че е по-добре да напуснете света; суфият избира да живее в света, но изпълнен със самоотричане. Той предпочита да познава света, като служи на всичко и в същото време практикува самоотричане.

Дже саможертвата стои по-долу от самоотричането, макар че по принцип в жертването има и самоотричане. Когато принасят себе си в жертва, пророците и духовните учители преподават на ученика един урок, за да го научат на самоотричане. Висшата добродетел на жертването е в готовността, с която се принася. Самоотричането обаче се ръководи не от принципи, а от чувства.

Самоотричането оказва благотворно влияние върху човешкото сърце, но малцина са онези, които разбират това въздействие, тъй като само малък брой достига нужното ниво на развитие, на което е възможно самоотричането. Силата на самоотричането запалва искрата на духовността. И когато човек достига тази степен, прави първата крачка по пътя на истинската духовност. Искрата, получена при тези действия, се превръща в пламък в дълбочините на сърцето, превръща се във факел, осветяващ живота. Променя се целият житейски кръгзор. Целият свят изглежда друг, същият този свят, в който човек е живял, страдал, радвал се, учил се и забравял - всичко се обновява след като е усвоен урокът на самоотричането.

Самоотричането означава отказване от "аз-а" и отказ от онова, което подхранва "аз-а". Всичко в света може просто да се ползва, а може и да се злоупотреби с него. Така е и с принципа на самоотричане, с който също може да се злоупотребява. Хората често не го разбират. Най-разпространеното от всички погрешни тълкувания е, че самоотричането се възприема като отказ от удоволствията и щастието, които светът може да даде. Ако самоотричането се превърне в догма, тогава в цялото сътворение няма да има никакъв смисъл. Сътворението никога не би се появило, ако отричането беше водещ принцип. Затова самоотричането само по себе си не е нито добродетел, нито грях. То става добродетел или грях в зависимост от това как го приемем.

Ако разглеждаме самоотричането в метафизичен аспект, ще открием, че този принцип служи за стълба, издигаща човек над всички вещи. Живата природа в света е такава, че всички вещи, които ни привличат, едновременно са и път, и бreme. Животът е вечно пътуване и колкото по-тежко е бремето, толкова е по-трудно. Помислете как душата, жадуваща

постоянно да върви напред, ежедневно се обременява и обременява от пътуването! Душата прави крачка и забелязва, че е окована с вериги. Тя иска да върви напред, но с всяка стъпка ѝ става все по-трудно да се движи.

Ето защо всички мислители и мъдреци, които са достигнали осъзнаването на живота, са използвали самоотричането като лекарство. За илюстрация може да послужи баснята за кучето и хляба. Кучето, държейки в устата си късче хляб, пристигнало до един поток, приело своето отражение във водата за друго куче и започнало да лае. Но щом отворило уста хлябът паднал във водата.

Колкото повече разглеждаме нашите житейски грешки, нашите животински желания, толкова повече намираме, че не сме много далеч от кучето от баснята. Да си припомним трагедиите на цели народи. Колко жестоко са се борили нашите предци за материалното, променливото, преходното! Всичко свидетелства за това, колко е заслепен човек от материалния живот, как е свикнал да пренебрегва скритата зад него тайна.

Когато се опитваме да разсъждаваме от какво трябва да се отречем и как именно се практикува отричането, преди всичко сме длъжни да помним, че добродетелта престава да бъде такава, когато принуждават човека да я следва. Този, на когото добродетелта се внедрява насилствено, който е принуден да се отрече от света, не може да се отрече правилно. Добродетел, причиняваща болка, не е добродетел. Ако тя кара хората да страдат, какво добродетелно има в нея? Може да се нарече добродетел само ако носи щастие. Онова, което отнема щастието, никога не може да бъде добродетел. Самоотричането се практикува правилно само от онзи, който го разбира и е способен да го практикува. Например, ако човек пътува с влак и реши да утоли глада си с парче хляб. Неговият съсед също иска да хапне, но не носи нищо. Ако първият реши, че да даде хляба си, а той самият да гладува - това е негова дхарма, но в резултат ще се почувства нещастен, то по-добре е сам да изяде хляба, тъй като другото няма да е истинско самоотричане. Ако веднъж постъпи по гореописания начин, втори път определено няма да го направи, защото е страдал и добродетелта му е причинила нещастие. Тази добродетел няма да стане част от неговия характер. На самоотричане е способен само онзи, който намира повече удовлетворение, като гледа как другият изяжда неговото парче хляб, отколкото ако сам го изяде.

Само този, чието сърце е изпълнено с щастие след извършване на акта на отричане, е извършил истинско отричане. Затова отричането не е нещо, което може да се научи или преподава. То идва само при човек, чиято душа толкова се е развила, че започва да разпознава истинската ценност на нещата. Всичко, което изглежда ценно за другите, пророкът вижда по-друг начин. По такъв начин ценността на нещата, независимо дали ги считаме за ценни или не, зависи от умението да виждаме. За един човек отричането от стотинката е твърде много, за друг отричането от всичко, което има, е нищо. Всичко зависи как гледаме на вещите. Човек се издига над всичко, от което е съумял да се отрече в живота си. Той става цар на всичко, от което се е отрекъл и остава роб на онова, от което не е успял да се откаже. Целият свят може да стане царство за човека, щом се е отрекъл от него.

Способността към самоотричане зависи от степента на развитие на душата. Човек, който не е развит духовно, не може истински да се отрече. Играчките изглеждат ценни за децата, но не означават нищо за възрастните - много е лесно да се отречеш от тях. Така е и с онези, които са развити духовно - те лесно се отказват от всичко.

Как трябва да се върви по пътя на самоотричането? Като начало трябва да се научим да правим избор между две неща. Човек, притежаващ характера на кучето от баснята, не може да се отрече. Той иска едното и другото, но животът е устроен така, че ако пред нас са два желани предмета, то от единия сме принудени да се откажем. Чрез своята проникателност той трябва да реши кое да жертва и защо. Предпочита ли небесата пред света или света пред небесата, богатството пред честта или почитта пред богатството; да се отрече ли от вещите, имащи преходна ценност, заради вечните неща или да се откажеш от вечното заради

преходното? Естествено, животът е такъв, че винаги дава поне две възможности и много често е трудно да се избере една от тях. Случва се, една вещ вече е в ръцете ни, а друга е недостъпна и си блъскаме главата коя от тях да пожертваме и как да се доберем до другата, която все още не ни принадлежи. Често не ни достига сила на волята за самоотричане. То не само изисква сили за различиш двете неща, но и сили на волята да направиш това, което искаш да сториш. Да направиш в живота онова, което искаш, съвсем не е проста работа. Животът е сложен. Често сме неспособни за самоотричане, защото собственият "аз" не желае да ни слуша. А щом като ние сами нямаме сила да слушаме себе си, колко по-трудно ще бъде на другите да се вслушват в нас!

Самоотричането може да се усвои по естествен начин. Първоначално трябва да култивираме нашите способности за различаване, да правим разлика между онова, което е ценно и което е по-малко значимо. Можем да се изучим по пътя на изпробване, истински ценното се различава както чистото злато от краткотрайната имитацията, която бързо чернее. Истинското злато запазва своя цвят. Това ни показва, че стойността на вещите се познава по тяхното постоянство. Може би ще попитате не се ли определя стойността на вещите от тяхната красота. Разбира се, ние сме длъжни да откриваме тяхната красота, но трябва да проверим колко е дълготрайна тази красота. Помислете за разликата в цената на цветята и брилянтите. Цветето с цялото му изящество, красота на цвета и нежен аромат увяхва бързо в сравнение с брилянтите по единствената причина, че красотата на цветето избледнява на следващия ден, докато на брилянта остава постоянна. Това е една естествена тенденция, на нея не е нужно да се учим. Ние винаги се стремим към красотата, точно както и към това, което е постоянно. Ако дружбата не е постоянна, колкото и прекрасна да е - ценна ли е за нас? Защо да се заема високо положение и почит, ако те са непостоянни? Обаче човек е като дете, тича след всичко, което го привлича и постоянно се променя, а в същото време душата му иска постоянство.

Има само един начин да се научим на самоотричане - опознавайки своята природа, която е нашата съкровена същност, да разберем към какво се стреми и да се стараем да вървим натам, където тя ни зове. Мъдростта идва чрез самоотричането. Мъдростта и самоотричането вървят ръка за ръка, защото чрез отказване от самия себе си човек става по-мъдър, а мъдрият притежава способност към самоотричане. Основната причина за страдание на човек в семеен кръг, в родната страна и в целия свят е неговата неспособност към самоотричане.

По същество развитието на цивилизацията е развиване на чувството за самоотричане, проявяващо се в нашето уважение един към друг. Всяка проява на любезност и вежливост е форма на отричане. Когато човек отстъпва на друг своето място или му дава нещо хубаво, по същество това е отричане. Цивилизацията в истинския смисъл на думата е самоотричане.

Най-високата и вай-великата цел, която трябва да достигне всяка душа е сливането с Бог. Във всичко е необходимо самоотричане, а тази висша цел изисква висш отказ от себе си. Но принудителното самоотричане, дори ако е извършено в името на Бога, не е правилно и истинско. Истинското самоотричане можем да намерим само в онези, които са узрели за него. Да си припомним библейския Авраам, готов да принесе в жертва своя син. Съвременният човек се надсмива над древните истории, гледайки ги от своята гледна точка. Но помислете си само колко много бащи и майки са пожертвали своите деца заради своите нации, своя народ и своята чест! Няма по-голяма жертва от жертвата за идеала: материален или духовен, земен или възвишен, човешки или Божествен.

Но до тогава, докато самоотричането се практикува заради духовното развитие, то е верният път. Но щом се издигне като догма, с него се злоупотребява. Човек трябва да бъде господар на живота си, той трябва да използва самоотричането, не то него. Така стоят нещата с всички добродетели. Когато добродетелите подчиняват живота на човека, те се превръщат в идоли, а не бива да се кланяме на идоли. Трябва да се кланяме на идеала, стоящ над идолите.

**РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ВОЛЯ СТРЕМЕЖ И ЖЕЛАНИЕ**

Волята е развитие на стремежа. Когато казваме, че нещо е станало в съответствие с божията воля, означава, че това е била заповед; това е бил стремеж, разгърнал се в действие. Когато стремежът се превърне в действие, той се превръща във воля, в заповед, в повеля.

Стремежът си остава стремеж до момента, до който е бездействен; той вече съществува, но още не е прораснал; пасивен е, като семенце, посадено в земята. Но в момента, когато семенцето се покаже над земята като растение и започне един активен процес на развитие, който го превръща във фиданка, тогава е проявена воля. Затова стремежът и волята са две различни названия на едно и също нещо, в първия случай то е в неразвито състояние, а във втория - в процес на неговото развитие.

Наричаме по-слабия или по-примитивен стадий на стремежа желание. Когато мисълта, че определена вещь е желана, още не се е оформила конкретно и ясно в нас, разумът не е взел определено решение, това е желание, фантазия. Ако малко се развие, става стремеж. То вече присъства в съзнанието постоянно, а не се разсейва като облак. Стремежът е нещо реално, но все още неосъществено, защото за да се осъществи, трябва да се разгърне.

На света има много хора, които твърдят, че през целия им живот ги следват неуспехи, а стремежите им никога не се осъществяват. Те лесно си въобразяват, че някакъв злонамерен дух им пречи, Бог е против тях; а може би звездите или нещо друго не позволява на техните желания да се изпълнят. Но в основата си това не е вярно. Първо, Бог иска същото, което желаем ние. Ако Бог би желал нещо по-различно от нашето желание, ние не бихме се кланяли на такъв Бог, защото винаги ще е против нас. А и няма никаква полза Бог да противодейства на стремежа на човека, както няма полза и от това, да се върви против желанието на Бога. Положението на планетите и звездите наистина може да пречи за осъществяване на нашите желания, нали казват че: "Човек предполага, Бог разполага". В тази пословица Бог заема мястото на космическите сили, макар че в действителност Бог, в своето милосърдие и състрадание, никога не се стреми да противоречи на нашите желания. Не само Бог, дори добросъщелният човек не би се противопоставил на каквото и да е желание. Той би направил всичко възможно, за да помогне на това желание да се осъществи.

Всъщност, обикновено става така, че самият човек се оказва най-злия враг на собственото си желание. За това има много причини, едната от които е, че човек никога не е сигурен в онова, което иска. Сред сто души едва ли ще се намери един, който знае твърдо какво иска, останалите деветдесет и девет няма да са уверени. Днес им се струва, че желаят едно, а утре - друго, и желанието се разрушава и изчезва в съмненията на ума.

Има друг вид хора, онези които са приели пасивно отношение към живота. Те казват, че да се желае нещо е грешно, макар че все пак не могат съвсем да се откажат от всякакви желания. Но в своето пасивно отношение решават, че нямат желания и се съпротивляват на всяко желание. Има четвърти вид хора - онези, които желаят нещо, но липсата на концентрация не им позволява да превърнат своите желания в стремежи, затова желанията им винаги си остават на примитивния стадии. И накрая, пети тип хора, способни да превърнат желанието в стремеж, но извършвайки това, те не предприемат следващата стъпка. Ето защо желанията на човека никога не се изпълняват, никога не достига кулминация, защото това се случва само тогава, когато стремежът се превърне във воля.

Този въпрос има изключително голямо значение в живота на всеки от нас. В този свят никой не може да живее без да желае нещо. Ако все пак се намери човек, който да няма нито едно желание, то той не би останал в света, защото ще поиска да избяга от тълпата; ще отиде в планината, далеч от хората и там ще се превърне в дърво или скала, за да съществува, защото да останеш жив и да нямаш желание е невъзможно.

В Гайян има фраза, която не всички могат да разберат: "Да потиснеш желание означава да пресечеш божествения импулс". Тези, които разделят понятията божествен и невежествен, допускат голяма грешка, защото божествено е или всичко, или нищо. Единствената разлика е

подобна на разликата между машината и инженера. Разумът на Бог работи и в същото това време инструментът, машината на Бога работи. Ето защо това, което възниква като желание, има за свой източник Бог и поради това е божествен импулс. В своето невежество набожният човек има лъжливо разбиране за нещата и превръща Бог в пленник на небето.

Друг ред на Гайян гласи: "Всичко, което поражда страстно желание в сърцето, го лишава от свобода". Истината е, че човек, завладян от страстни желания, е окован с вериги много по-здравно от най-здравите окови. Желанията трябва да се ограничават. Това не е морална, а философска категория. От друга страна, да се живее без да се желае нищо е невъзможно, освен разбира се, ако не искаме да се превърнем в скала. Без съмнение, този, който се освободи от желанията, ще притежава свободата на скалата. Но даже скалата очаква деня, в който може да усети някакво желание. Осъществяването на желанието ще дойде заедно с развитието на човешката форма.

Различията между хората са в хармония с техните стремежи. Един мечтае за земята, друг - за небесата! Един желае земята, друг - небето. Човек е велик или нищожен, мъдър или глупав, на верен или на лъжлив път, в съответствие със своите желания.

Суфиите различават понятието Каза - универсална воля, вселенска сила и Кадр - индивидуална сила. Разбира се, индивидуалната сила в сравнение с универсалната е подобна на капка, сравнена с океана. Тя не може да устои на размаха на морските вълни, които я поглъщат. Обаче капката произлиза от същия източник, от който е и морето, и носи своя собствена сила и индивидуална воля да противостои на враждебните сили.

Ако поискаме да си изясним въпроса за индивидуалната и универсалната воля, можем да го направим и чрез дребните неща. Ако човек върви по улицата и повтаря: "Аз съм гладен. Ще отида в ресторант и ще хапна" - в случая проявява индивидуална воля. Ако друг човек срещне на улицата просяк и си каже: "Този човек изглежда гладен и нещастен. Как да не му помогна? Искam да го видя поне малко щастлив" - в този момент, когато желае доброто на другия, неговата воля става универсална воля. Причината е, че индивидуалната воля се ограничава да мисли само за себе си, но щом човек забрави за себе си, когато започне да мисли само за другите, тези ограничения се рушат и неговата воля става по-силна. Откъде са черпили воля учителите на човечеството, способни на велико съвършенство? От тяхната собствена воля, разширена от разрушаването на границите, които са били издигнати от мислите за собствения "Аз". Това не означава, че човек е длъжен изцяло да се откаже да мисли за себе си, да не мисли за обяд и вечеря. "Азът" присъства и човек трябва да "Азът" присъства и човек трябва да мисли за него. В същото време, за да се развива, за да позволи на волята да расте — колкото повече забравя за себе си, толкова повече му се помага.

Съществуват хора, които избират пътя на отричането, без да правят добро нито на себе си нито на другите. Те приемат тезата, че доброто ще дойде отнякъде само, че някой друг ще го направи и когато те чувстват глад или друга нужда, някой ще дойде, ще ги нахрани и ще им помогне. Тяхното желание не е активно, те не му позволяват да се превърне във воля, оставайки на едно място, те са пасивни. Разбира се, разумната пасивност и смирение също могат да донесат чудесни плодове. Но много хора практикуват това чисто интелектуално. Качеството на светите хора е в това, че те приемат всичко, което им поднася живота, но у тях не се поражда желания. Те приемат всичко: цветя и бодли; приемат всичко което идва. Виждат бодлите, но гледат на тях като на цветове. Те са доволни и от похвалите и от хулите, приемат както възхода, така и падението. Срещат живота такъв, какъвто е. Такъв е разумният път; неразумният начин е във всичко да виждаш трудности за себе си и да очакваш някога някой да дойде и да направи всичко. Това не е нищо друго освен разновидност на мързел, а не пасивност.

В Индия има една притча за човек, който лежи под вишневото дърво, от което се сипели презрели вишни и падали на земята до него, но той не се помръдвал. Той съзрял отдалече един минавач, познал го и му извикал: "Бъди така добър, ела по-близо до мен и ми сложи в

устата вишна!"

На света има много хора, лишени от ентузиазъм и смелост, готови веднага да се предадат. Чрез бездействието им тяхната воля се разрушава и в края на краищата те стават безпомощни. Не бива да се сравнява духът на светеца и духът на безпомощния, макар че и двамата са станали смирени. Всъщност последният не е смирен, както не е смирен и онзи, който желае да яде вишни, но само ако друг му ги сложи направо в устата. Светецът не се грижи ял ли е или не; на него му е все едно.

Някои хора много се вълнуват дали ще се осъществят желанията им. С тази тревога сами разрушават желанията си, защото им оказват твърде голямо давление. Това е все едно да се защитава растението от слънцето и дъжда. Ако човек го защитава от тези явления, които помагат на растението да расте, то не може да разцъфти. Същото е и с желанието. Ако човек е много нетърпелив в своето желание и в същото време винаги се страхува, че то няма да се изпълни, той потъва в съмнения, страх и подозрения и по такъв начин губи собственото си желание.

Други, напротив, са готови да пожертват мило и драго заради най-дребното желание, заради цел, която в действителност не е важна за тях. Такъв човек подчинява всички свои мисли на желанието и прави всичко, което е по силите му, за да се осъществи. Такъв човек застава на пътя, който ние наричаме път на майстора. Той ще постигне успех и този успех ще донесе по-нататъшен успех. Ако един път е бил успешен, този успех привлича друг, по-голям успех. Но ако човек претърпи неуспех, неговият неуспех привлича още по-голям неуспех. Това се отнася и за хората, които вървят по пътя на постиженията: всяко постижение им дава по-големи сили да вървят напред, но когато тръгнат надолу, то всяка крачка ги води още по-надолу.

Възниква въпросът, кои стремежи и желания могат да се пренебрегват и кои трябва да се отглеждат. Длъжни сме да ги различаваме; ако нямаше различие, лесно ще бъде избран погрешен път. Такъв път може и да доведе до успех, но това ще бъде фалшив успех. Ако човек настоява да изпълни всеки свой стремеж и желание и вярва, че всичките ще се осъществят, това понякога може да е вярно, а понякога - не. На първо място трябва да се развие усет за различаване, за да се разбере кой път води към продължителното щастие, към най-голямото спокойствие, към най-великото постижение. А когато човек е различил и е избрал определено желание, той не трябва много да го анализира. Доста хора имат навик в продължение на цял ден да анализират всичко. Ако човек задържа едно желание десет години и всеки ден го анализира в ума си, той действа против него. Започва да гледа на него от друга гледна точка, опитва се да намери в собственото си желание някакви пропуски и в крайна сметка го разрушава по един или друг начин. За тези десет години неговото желание, което може би е могло да се осъществи, ще бъде разбито на парчета. Има много интелигентни хора, хора, които се съмняват, хора с аналитичен ум - те са най-големите врагове на своите желания.

Някои смятат, че не трябва да изказват в молитвите си своите желания, тъй като Бог знае всичко. Защо тогава да се молим на Бог, той знае какво и как трябва да се случи? Бог знае тайната на всяко сърце. Пък и нима не е егоистично да се изказва пред Бог някакво лично желание? Ако едно желание е добро, то трябва да се сбъдне само! Отговорът е следният: в действителност молитвата е припомняне на Бог, тя е като песен за Бога, който ѝ се радва, чува я и си припомня. Но как нашата молитва, нашият незначителен глас достигат до Бога? Те достигат до Бога чрез нашите уши. Бог е вътре в нас. Ако нашата душа е способна да чуе гласа, то Бог също ще го чуе. Молитвата е най-добрият начин, най-красивата форма, която е в хармония с Бог и която ни помага да установим по-голяма близост между Бога и човека.

Нещо повече, не трябва твърде често и твърде дълго да мислим за нашето желание. Може да мечтаем за него, да си го представяме, да мислим постоянно, задържайки го в ума, като правим всичко възможно за неговото осъществяване, но това трябва да са върши със

самообладание, спокойствие, търпение, доверие, лекота и без да се отдаваме на мъчителни размишления. Човек, който размишлява за своето желание с излишно упорство, го разрушава - то е подобно на прегряването или на прекаленото поливане на растения. Желанието се разрушава от онова, което трябва да му помага. Ако човек прекалено много се вживява по повод на своите желания, на него определено или не му достига търпение, или е обладан от твърде много съмнения и страхове - а всичко това убива желанието. За желанието трябва да се лелее не принудено, с радост, с надежда, с доверие и търпение. Съмненията са подобни на ръжда - те разяждат желанието. А страхът е още по-лош - той го разрушава. Ако човек няма способността да различава, ако не е уверен добро ли е или лошо неговото желание, ще се сбъдне ли или не, днес ще си каже: "Колко ми се иска това да се сбъдне!", но утре ще рече: "На мен ми е все едно ще се сбъдне ли това или не?", след седмица ще реши: "Искам това да се случи веднага", а след месец: "Мен това повече не ме безпокои". Това е същото, като да разпалваш огъня и в същото време го гасиш. Огънят изчезва и всеки път онзи, който гаси огъня, е длъжен отново да го разпалва.

Трябва да осъзнаем правилни ли са нашите желания или те зависят от нивото на нашата еволюция. Човек, който е на такова ниво от своята еволюция, че мисли само за удовлетворяване на ежедневните си нужди, не е длъжен да мисли, че трябва да се стреми към нещо по-голямо. Ако неговото сърце е склонно към определени желания, това не бива да го безпокои. Но ако той чувства в своето сърце: "Не, аз не съм длъжен да имам такива желания, аз мога да мисля за нещо по-възвишено" - тогава наистина е длъжен да бъде готов да приеме последствията. И последствията ще бъдат такива, че ще му се наложи да премине през продължителни и тежки изпитания и ако' това не го плаши, толкова по-добре.

В света има много неща, които искаме и от които се нуждаем, но не мислим непрестанно за тях. Ако нещо дойде - добре, а ако не - какво пък, известно време ще чувстваме неудобство, но и това чувство отминава. Не можем да отдадем целия си ум и мисли на едно желание ако сме напреднали по пътя на собствена си еволюция и се стремим към нещо по-голямо и велико от обикновените потребности, защото тази възвишена мечта ни се изплъзва. Ето защо великите поети, мислители и светци твърде често не притежават вещите, които са им нужни в ежедневието. Силата, която те притежават, би им помогнала да управляват целия свят, би накарала златото да дойде при тях в дома им и би могла да командва цяла армия - само да поискат. Но те не са способни да поискат от своя ум подобно нещо. Те желаят само онова, което се съгласува с тяхната собствена еволюция.

Всеки човек може да желае само онова, което е на нивото на неговата еволюция. Не може да се стреми към нещо, което е по-долу от неговата еволюция, дори ако го принуждават към това. Твърде често, стремейки се да помогна на човек в една или друга ситуация, аз му казвам: "Съсредоточи се над такъв и такъв обект". Но ако човекът се окаже на по-високо ниво, той ще задейства само ума, докато сърцето му ще бъде другаде и нищо няма да се получи. Човек е способен да отдаде своето сърце, разум и цялото си същество само на онзи, който е на нивото на неговото еволюционно развитие; на онзи, който не му е равен, няма да успее да отдаде цялото си същество, а само част от мислите си. А какво е мисълта? Мисълта без чувства е безсилна, ако зад нея не стоят душата и духът.

Трябва да разберем, че нашето съкровено желание ще се различава от онова, от което се нуждаем в ежедневието. Не бива да смесваме едното с другото. Трябва да възприемаме нашите ежедневни нужди като нещо необходимо - в тях няма нищо лошо и ако наистина ни води нашето собствено желание, всичко е наред. Но висшето, съкровено желание ние сме длъжни да таим в душата си, да го поддържаме като нещо свято, дадено ни от Бога, да го отглеждаме внимателно и да го доведем до осъществяване. Нали именно изпълнението на съкровеното, най-добро и най-дълбоко желание е целта на живота на всеки един от нас!

## ЗАКОНЪТ ЗА ПРИВЛИЧАНЕТО

В природата действат два изключително важни закона: привличане на себеподобното и привличане на противоположностите.

Какво наблюдаваме в природата? Ако на стената се появи едно петънце от прах, скоро там ще се събере още прах. Понякога е трудно да се забележи една муха в стаята, но ако намерим една, ще намерим и много други с нея. Където има една мравка или врабче, там има и други мравки и врабчета. Ако в джунглите има един папагал, значи в тази част на гората има огромен брой папагали. Колкото и да обичат кучетата да се бият и да се лаят едно друго, те все пак предпочитат да бъдат заедно. Заекът не се стреми да бъде сред врабчетата, както и на магарето не му се иска да общува със змиите. Където има едно зрънце пшеница там ще израснат много зрънца, където се намери една розова пъпка, там ще разцъфтят много рози.

Всичко това ни показва, че подобното привлича подобно, изпитва влечение към него. Именно по тази причина расите и нациите имат еднакви характеристики и белези. Ето защо от векове хората, притежаващи сходни характери и качества са се събирали заедно, образувайки групи. Французите не приличат на англичаните, а те - на шведите. От своя страна шведите пък се различават от немците. За човек с тренирай разум в това отношение никак не е трудно с един поглед да различи дори в тълпа белгиеца от французина, немеца от италианеца. Семействата също имат своя прилика, която е следствие от същата причина. В Индия, където на наследствеността се отделя най-голямо внимание, нещата са проучени в детайли: там всяка провинция, всеки район има собствен характер. Гуджаратец винаги предпочита компанията на още един гуджаратец; двама-трима маратхи ще бъдат щастливи в една компания и няма да приемат в своя кръг пенджабец. Същото се отнася за бенгалците или за мадрасците. Защо? Защото всеки се радва на собственото си подобие.

Първата причина за съществуването на закона за притеглянето на себеподобните е кръвното родство. В наше време за кръвните роднински връзки се мисли твърде малко. Ние вече почти не познаваме роднините си. Но родствената връзка е много силна. Ако кръвта е една, видът се формира от сходните елементи.

Ще ви разкаже история за един юноша, който станал борец в двора на персийския цар. Никой нищо не знаел за неговия произход освен царя, който сам го отгледал с голяма любов. Този борец се наричал Куштам, станал шампион на своята страна и се борил да стане и световен шампион. Но царят му забранявал да се сражава с чужденци и дори да разговаря с тях. Борил се с много и винаги побеждавал, а по това време обичаите изисквали победеният да признае своето поражение или да бъде убит.

Веднъж дошъл прославен борец от друга страна и се взело решение юношата да се сражава с него. Двубоят се състоял и в самия край чужденецът повалил Куштам, но младият човек бил твърде горд, за да се признае за победен и неговият съперник бил принуден да го убие. Чувствайки хладната стомана, Куштам намерил сили да прошепне: "Вие ме убихте, но ще дойде денят, когато ще се срещнете с моя баща и той ще ви убие". Победителят попитал как е името му. Когато в отговор чул: "Куштам" - победителят се хванал за главата и заплакал обезумял, разбирайки, че е убил собствения си син.

Притеглянето тихичко идва в ума ни, но не винаги го осъзнаваме ясно, защото то действа чрез материята. Разликата между дух и материя се състои в следното -когато божественият разум се влива в нас непосредствено - това е дух, а когато се излъчва през плътен посредник - това е материя. Така че и в духа и в материята присъства божественият разум. Между близнаците винаги има голямо привличане. В самата дума "близнаци" е заложена представата за единство<sup>[1]</sup>, макар че близнаците не винаги са в толкова пълно единство, както е прието да се счита. Ако са близнаци в истинския смисъл на думата, те са две души, които едновременно са тръгнали на път и едновременно са се появили на Земята, затова те са най-силно обединени. Има близнаци, които са толкова еднакви, че когато един от тях се

разболе, другият също се чувства болен. А когато единият е щастлив и другият също изпитва щастие, дори и да са разделени. Но има и близнаци, които са съвсем различни хора, случайно намерили убежище от дъжда под една стряха, но това е съвсем друг случай.

Случва се двама души, родени в различни страни и възпитани от различни родители, да се привличат и през целия си живот да се подкрепят един друг. Те могат да бъдат добри приятели, партньори или в положение на господар и слуга. Те могат да бъдат наречени близнаци по душа. По-скоро приличат на децата на едни и същи родители и все пак тяхното сходство не е такова, каквото е сходството между братя и сестри. Те са безкористни един към друг в отношенията си, привличат ги мислите им и твърде често проявяват сходството си дори в работата си.

Второто основание в полза на закона за привличането на себеподобните е сходството на заниманията. Селянинът, който цял ден е орал, ще предпочете да прекара вечерта с други селяни, да поговори с тях за реколтата. Няма да му се иска да бъде в компанията на литератори. Войникът ще избере кръга на други войници, а спортистът да бъде с други спортисти, тъй като сред учени няма да се чувства на мястото си. Човек с вкус към литературата ще търси компанията на други любители на литературата. На музиканта му харесва кръгът на музикантите. Аз сам съм забелязал това: сред моите слушатели е имало индуси, родени с мен в една провинция, които са се оказвали по-малко възприемчиви, отколкото присъстващите западни музиканти. Последните, не разбираха нито дума от това, което пеех, но тъй като са музиканти, техният интерес към музиката ги сродяваше със същността на песента.

Трето основание - сходството в качествата. Храбрият предпочита също компанията на храбри хора, на него няма да му хареса да общува със страхливци. Добрият човек търси компанията на също толкова добри. Темпераментът се привлича от темперамент, а не от хладнокръвие. Побойникът търси друг подобен, за да се сравни с него. Подобните винаги разпознават себеподобните. Ако в компанията се окажат двама крадци, те задължително ще се разпознаят един друг. Крадец, пристигнал от Париж в Ню-Йорк, без особен труд ще намери събрата; на друг за това може да е необходимо много време, но крадецът веднага ще разбере: "Ето крадеца - ето моя събрат!" Жестокият човек привлича към себе си жестокостта на други. Ако ние мъничко излъжем някого, в един прекрасен ден и нас ще ни излъжат, дори ако лъжата не е присъща на нашата природа.

Този закон обяснява онова, което наричаме възмездие за греха. Не Бог ни наказва, а нашата злоба, нашите лоши мисли привличат също такава злоба, злобните мисли на другите. Злото, което правим, ни носи също такава зло от другите. Малкото добрина у нас привлича към нас добрина. Където и да отиде добрият човек навсякъде среща добрина, дори в среда на жестокост. Най-малкото проявяване на благородство от наша страна привлича към нас благородството на благородните. Повтаряйки името на Бога, внушавайки на нашата душа добрина, милосърдие и безкрайната доброта на Бог, ние създаваме тези качества у нашата душа и привличаме към себе си милосърдието, добрината и великодушието, в каквато и да е форма и под каквито и да било имена да дойдат при нас.

Освен закона за привличане на себеподобните съществува и закон за привличане на противоположностите. В природата има две големи сили: съзидателната и онази, която отговаря на нея - приемащата. Те могат да се нарекат активна и пасивна сила - джелал и джемал.

Можем да разберем този закон посредством закона за ритмите. В който и да е ритъм има силна и слаба част. В размера две четвърти, например, ние броим: раз - два, раз - два - силна част и част, която стига само да уравни първата. Същото виждаме и в очертанията на формите: изпъкналостта и вдлъбнатината се уравниват една друга.

В живата природа тези две сили представляват мъжкото и женското начало. Макар че във

всеки мъж има мъжки и женски качества и във всяка жена някои качества са женски, а други мъжки, навсякъде има сила, съзидателна енергия, която ръководи, и откликваща енергия, която бива управлявана. Мъжете притежават съзидателна енергия, а когато разглеждаме жената, виждаме, че във всички аспекти на живота тя е отзивчива. Понякога се оказва, че в жената има толкова много съзидателна енергия, че мъжът става отзивчив и това го прави неин роб, но обикновено именно мъжете притежават съзидателна енергия и доминират над жените.

На някой това може да му се стори несправедливо, но именно мъжът има много повече магнетични качества, призван е да управлява, докато жената, която носи качеството отзивчивост, трябва да бъде управлявана. Това е философският аспект на въпроса. Що се отнася до моралния аспект, не е трудно да се разбере, че този, който откликва и се подчинява, изисква много повече грижи и съзидателната сила трябва да се отнася към отзивчивата много внимателно. Докато на живота на жената не бъде отделено повече внимание не можем да твърдим, че действително сме цивилизовани. Относно социалния аспект, на Запад аз отвсякъде чух безброй оплаквания. Но и Изтокът е длъжен твърде много да научи в отношението си към жената.

Ние знаем, че ушите възприемат звука, не го създават. Очите са съзидателни. Носът улавя миризмата; той не е способен да я създава. Устните и устата творят. Те се привличат една към друга. Когато ушите чуват звука, очите веднага се стремят да изяснят какво е това и откъде идва този звук. Носът също може да ни разкаже твърде бързо нещо, по-точно нещо за миризмата, отколкото органите на вкуса. Носът се стреми веднага да се намеси в онова, с което е заета устата. Той казва: "Не дъвчи повече, аз не искам". Или пък: "Отдай на това необходимо. Това ми харесва". Вероятно сте забелязали, че когато дясната ръка вземе нещо, лявата се стреми да ѝ помогне; когато десният крак прави крачка, левият бърза да го стигне; когато свиваме едната си ръка и я притискаме към гърдите, втората иска да се преплете с нея. Единият крак се кръстосва с другия. В Индия съществува поверие, че ако кръстосаш краката си на сън е лош признак и макар че всички знаят за това, трудно се отказват от този навик, защото е нещо естествено.

Човек често предпочита да общува със своята противоположност, а не с тези, които са по-близо до нивото му. Когато се срещнат двама, близки по сила, те рядко са в хармония. Изучаващите дишането лесно ще разберат това. Те знаят, че има по-активно дишане и по-малко активно, а ако и двете станат активни в еднаква степен, ще встъпят в конфликт. Великият певец и човекът, правещ първите крачки в пеенето лесно ще намерят общ език, тъй като между тях не може да има състезание. Единият иска да го слушат, а вторият - не. Но ако се срещнат двама големи оперни певци, едва ли ще могат да се разберат; между тях ще възникне съревнование.

Мъдрият човек ще предпочете по-скоро да има глупав слуга, отколкото наполовина умен, който да тълкува неговите заповеди. Да си припомним историята за слугата, когото стопанинът изпратил за доктор, а онзи първо отишъл при майстора на ковчези. Ако мъдрият човек не може да бъде сред мъдрите, той по-скоро ще предпочете да общува с глупаци, отколкото с полукултурни хора. Често съм виждал как хора, които притежаваха обикновена вяра, се вдъхновяха и се просвещаваха, докато интелектуалци разсъждаваха безкрайно, без да направят нито една крачка. Поради това учените, и мистиците не могат да постигнат хармония между себе си. Учените винаги казват: "Ти знаеш нещо, но и аз знам нещичко. Ти си нещо, но и аз също съм".

Понякога се случва от пръв поглед хората да изпитат взаимна антипатия, но с времето техните отношения да се превърнат в здрава дружба. Но това не се случва толкова често. Тези, на които е съдено да се сприятелят, обикновено стават приятели от пръв поглед. Що се отнася до предишния случай, може би първоначално нещо е произвело отблъскващо впечатление, но след известно време, когато възприятието се е избистрило, хората могат да

възприемат случилото се с голяма лекота, после да открият интерес в нещо друго и дори да се сприятелят. Това отношение наподобява привикването към отровата.

Винаги ще съществуват хора, които ни харесват и винаги ще има такива, които не ни харесват; ние също ще бъдем желани гости в едни групи и нежелани в други; нали винаги предпочитаме своя собствен елемент. В това няма нищо удивително и нищо за ругаене, то е просто проява на действието на закона на притеглянето. Суфият привежда себе си в хармония с всички. Той прави себе си елемент от всичко. Той създава елемент, който е активен отвътре и този елемент е любовта. Чели сме това и в Библията, където се казва, че Бог е любов. Любовта е единственият път, който води към обединяване на човечеството, към всеобщо братство. Човек обаче толкова е свикнал първоначално да забелязва външните различия и разграничения, че не вижда единството, намиращо се във всички. Някои предполагат, че светът може да се обедини с помощта на строго управление. Каква грешка! Какво става, когато се опитваме с твърда ръка да управляваме живота на нашето семейство? В него никога няма единство. Само любовта може да обедини света.

Хората казват: "Ние принадлежим към такава и такава раса, ние сме по-висши, а вие сте по-нисши; нашата религия е по-висша, а вашата - по-нисша; нашата нация е велика, а вашата - не". Причината за Първата световна война е че всички нации в Европа са достигнали еднакво ниво на развитие. Ако една от тях е произвеждала добър самолет или прекрасна подводница, другата е правила още по-съвършена. Една е била силна, но другата се е стремил да стане още по-силна.

## ДВЕТЕ ПРОТИВОПОЛОЖНОСТИ

В религиозната терминология често се използват противоположности: Бог и дявол, рай и ад, грях и добродетел. Придобивайки първите си знания, човек се запознава с двете противоположности и не е толкова просто за един миг да се издигне над равнището, където животът съществува без тях. От една страна, идеята за дуалността е невярна, защото е погрешно да се смята, че на всемогъщия Бог противостои друга личност, противоположна сила, наречена дявол. Но от друга страна за вярващия човек Бог означава само добро и красота. Идеята за Бога, включваща в себе си всичко, в това число лошото и злото, ще предизвика у него смущение. Вярващият човек, който се стреми колкото може по-високо да издигне идеала за Бог чрез поклонничеството и молитвата, ще бъде объркан, ако му се покаже, че всичко онова, което е привикнал да счита за глупаво и без-образно, също е част от Бога.

Тази представа принижавя Бога, ограничава Го, и поражда сила, ако не равна на Неговата, то поне противоположна. Но с каквито и средства да се е налагало мъдреците да ръководят човечеството - дали с помощта на ограничаване на представата за Бог чрез противопоставянето му с друга сила - Сатаната, или учението за всемогъщия Бог - тяхната мъдрост винаги им е помагала по-истински да опознаят живота. Определено, когато си представяме неправдата и злото като личност и ги наричаме дяволски, ние ограничаваме силата на Единното, с което винаги назоваваме Всемогъщия. Това обаче дава възможност картината да стане лесно разбираемата и осезаема, за да се направи разлика между Бога на доброто и принципите на злото. Не сме първите, които са сравнявали и противопоставяли едното на другото; не ни се е наложило нищо да изобретяваме, защото самият живот всичко е изобретил вместо нас. И ако не започнем да избираме между двамата, ако веднага отидем там, където властва идеята за единството, ние ще загубим нещо много съществено в живота си. Само ако избираме едно от двете, ние можем да достигнем до идеята за единството, която ще ни извиси над всичко. Например, човек, който заявява, че не се интересува от чуждите постъпки и си затваря очите за всичко, се лишава от много. Но човек, който всичко е виждал и е успял да се издигне над всичко - такъв човек е заслужил правото да се отврати от всичко, което е лошо.

Смисълът на нашия живот на земята се състои в това да видим всички различия и

особености, но да не им позволим да ни обсебят, защото такъв път би ни отвел по нанадолнището. Ние трябва да вървим нагоре, да се издигаме над различията и в същото време да ги познаваме. Да си представим човек, който би могъл да каже: "Аз никога нито за секунда не съм мислил за онзи, който ми е направил добро и нито за секунда не съм се тревожил по повод на злото, което някой ми е причинил. Аз нося този справедлив принцип в душата си и винаги съм го следвал". Такъв човек може да бъде издигнат в духовно отношение и набожен, но много неща от живота просто са минали покрай него. А онзи, който приема винаги с дълбока благодарност идващото в живота му добро, преживява го, а в същото време усеща и причиненото му зло, но прощава, той е човекът, който е видял света в цялата му пълнота и ще отиде зад неговите предели.

Небесата и адът, тези две места са създадени за наше улеснение; първото е място, където човек се чувства възвишен, където е щастлив и възнаграден; второто - където е наказан. Това е по силите ни да го разберем. И все пак къде през всичкото време усещаме нещастия, мъки и неудобства и къде изживяваме удоволствие, щастие и радост? Къде ако не на тази земя, под това слънце! Разказали са ни за тези две места, защото сме способни да ги видим като две различни места. През всичките етапи на човешката цивилизация мъдреците не са могли да направят нищо друго освен да придадат форма на фините и сложни идеи, за да ги приближат максимално към човешкото възприятие. Например, ако някой каже, че светът на мислите и светът на действията са различни, това ще е истина. Но в същото време и двете принадлежат на света, в който живеем. Работата не е в това, как говорим за тези неща, а как гледаме на тях.

В Гайян има следното изречение: "Аз бих се съгласил на рай или на ад, само не и на чистилището". Това е метафизичен израз, но в същото време носи и философска истина; животът носи и болка и удоволствие, а липсата на болка или удоволствие е смърт. Тази идея е изказана във всички писания. Раят и адът възплават удоволствието или болката; това, което е лишено от болки и удоволствия не може да се нарече живо в обикновения смисъл на тази дума.

Именно разглеждането на всички неща от различни гледни точки, дори ако човек се откаже да вярва в тях или им вярва сляпо, озаряват човека. Може ли да движи своя ум и своите желания от ада към рая и обратно? За това е необходимо да види ясно различията между тях и едновременно с това тяхното тъждество.

Така подходиме и към проблема за греха и добродетелта. Може да се твърди, че добродетелта и греха са стандарти за доброто и злото, създадени от религиозни учители и хора, призвани да въведат порядък в света, защото често разрушаването на този порядък води към упадък на религията, съпроводен с войни, глад и бедствия. От време на време се явяват посланици, поддържащи този ред и за всяка част на света се назначават духовни блюстителите. През всички векове хората са смятали, че грехът е някаква особена проява, а другата е добродетелта. И всеки път, когато мъдреците са определяли кое какво е, те са били прави, но са гледали на света по различен начин. Така е, защото колкото повече човек се развива, макар че запазва способността си да гледа на греха в светлината на греха, а на добродетелта в светлината на добродетелта, той все по-често осъзнава, че под савана на добродетелите се крие грях, а под покрива на греха - добродетел.

Различните раси, нации и религии имат собствени стандарти за доброто и злото, затова се оказва трудно в представите за греха и добродетелите да се различи общият закон, управляващ тези противоположности. Въпросът може да се изясни, ако разберем закона за вибрациите. Предметите и живите същества сякаш са разделени на повърхността, в която съществуват, но под повърхността на всяко измерение те все повече се сближават, докато накрая на най-последното и скрито ниво те се сливат в едно. Всяко нарушение на покоя на повърхността на най-малките части на съществуването поражда отвътре цялото. Затова всяка мисъл, дума или действие, нарушаващи мира, причиняват неправда, зло и грях, а тези,

които възстановяват света - правдата, доброто и добродетелта. Животът е подобен на полукълбо, неговата природа също е куполообразна. Безпокойството на най-малката жива частица обезпокоява всичко и се връща като проклятие върху онзи, който е причинил това безпокойство, а всеки покой, произведен на повърхността, успокоява цялото и се връща към своя източник под формата на покой. Законът за вибрациите потвърждава идеята, че за добрите дела получаваме отплата от висшите сили, а за лошите - наказание.

Когато хората довели при Христос грешницата, Учителят не могъл да направи нищо друго освен да ѝ прости. Той виждал в съгрешилия човек онова, което другите виждали в него. Различаването между доброто и злото е непосилна задача за обикновения ум. Парадоксално е, че колкото е по-необразован един човек, толкова повече съди другите. Твърде често този ъгъл на виждане, от който гледаме на един предмет, го прави добър или лош, тъй че ако можем да погледнем към него от различни ъгли, този предмет, който сме възприемали като неправилен, много вероятно ще ни се стори правилен. Нито един от хората, които говорят, като съдят по резултатите, не могат да бъдат сигурни, че в дадено наказание няма награда, а в наградата - наказание.

Казаното до тук ни учи, че животът е пълен с трудно разрешими противоположности. Тази идея изгражда света на нашите илюзии. Разбирайки, че двойствеността лежи в природата и характера на живота, суфият казва, че не е важно да се различават противоположностите, най-важното е да се разбере, че зад всичко се крие Единственият. Естествено, когато стигне до това разбиране, суфият се изкачва по стълбата, която го издига до единството, до идеята за единството, идваща от сливането на живота и съзерцанието - единството във всички неща и във всички същества. Мнозина смятат, че светът и човечеството винаги са се усъвършенствали, достигали са върха на своето развитие и всичко е започвало отначало; светът се движи в кръг. Но всички мъдреци, по което и време да са се раждали, са вярвали в едно и също нещо - че животът е единство и тяхната мъдрост се състои в осъзнаването на това единство. Когато човек започне да разбира духа на единството и вижда зад всяко нещо единство, се променя неговата гледна точка и отношението му към предметите. Той вече не казва на приятеля си: "Аз те обичам, защото си мой приятел", а казва: "Аз те обичам, защото ти си аз". Той говори така, както би казал мистикът: "Не е важно дали ти си сгрешил или аз. Важното е да се поправи сгрешеното".

Някои хора изглеждат много щастливи като вършат нещо лошо, но всъщност грехът не може да направи никого истински щастлив. Дори да носи кратко удоволствие, скоро то отминава, а една фалшива нота никога няма да достави удоволствие на добрия слух. Ако човек наистина е щастлив от греха, трябва да знаем, че стореното е била неговата тайна добродетел, а само за нас и от нашата гледна точка неговите действия изглеждат погрешни. Ето защо суфият следва своя път и не осъжда останалите. Ако между доброто и злото, добродетелта и греха съществува само относителна разлика, защо тогава получаваме наказание за греховете и награда за добродетелите? Самите последствия от доброто са награда, а последствията от злото - наказание, но поради ограничения ни начин на виждане ние приписваме тези последствия на странична сила, на божествени предписания.

Нешастията и страданията на човечеството не произлизат от доброто, но доброто изхожда от жестокостта и страданията. Ако нямаше жестокости и страдания не би имало зло и никога не бихме разбрали какво означават справедливост и добро. Именно идеята за съществуването на двата полюса е развила способността ни да различаваме тези две неща. Ако познавахме само едното, щяхме да го наречем или добро или зло, и то би останало едно. Наричайки едното с две различни имена, ние си помагаме да открием разликата в проявленията.

Възможно е някой да се интересува наистина ли душата може да убие своята духовност с лоши постъпки и безнравствен живот, и да загинат? Не, не е така. Злите дела само скриват душата с облаци от невежество, които причиняват неудобство. Душата не е заплашена от гибел.

Мнозина проклинат Бог, че им е изпратил нещастие, но нещастieto е задължителна част на житейския опит. Някой ще се озлоби и ще рече: "Това е несправедливо" - или: "Това е несправедливо, нима може справедливият и добър Бог да позволи да се извърши несправедливост?" Но нашата гледна точка е много ограничена, нашето разбиране за красиво и грозно, за добро и зло е само наша собствена представа, без да е съгласувано със замислите на Бога. Разбира се, докато възприемаме света по този начин, всичко остава истина за нас и за онези, които споделят позициите ни. Когато отиваме при Бог, всички измерения се променят, променя се и гледната точка.

Ето защо мъдреците от всички епохи, вместо да съдят действията на Бог, от един момент нататък са оставяли настрана своето чувство за справедливост. Стараели са се да усвоят само едно - смирение пред божията воля. По такъв начин те са стигнали до нивото, на което могли да възприемат нещата от гледната точка на Бога. Но когато се опитвали да изложат тази гледна точка на света, светът ги обявил за безумци. Ето защо те нарекли себе си мунни, което означава "запазващи мълчание".

Хората често питат защо тези, които постъпват несправедливо и правят злини, имат успехи, докато другите, които постъпват правилно, не успяват. Но това не е истина. Истината е, че преуспелият по пътя на злото може да постигне успех само на този път. Ако постъпи правилно той ще претърпи поражение. А онзи, който е преуспял по пътя на доброто, винаги ще има успехи, правейки добрини. Той ще претърпи поражение, ако се опита да постъпи лошо. Нещо повече, за вървящия нагоре и доброто и злото ще станат стъпала на възхода, а за вървящия надолу и доброто и злото ще бъдат стъпала, водещи надолу. Няма в света човек, който би могъл да каже: "Аз съм безгрешен", но това не значи, че не му е дадено да постигне това.

Голяма мъка е, ако човек извършва праведни и добри постъпки, само защото иска да се развива и да стане духовен. В края на краищата какво е доброто? То е твърде малка цена за постигане на духовност. Човек, разчитащ на своята добрина за постигане на духовност, може да чака хиляда години. То е като да събираш песъчинките една по една, надявайки се да изградиш от тях планина, за да отидеш на небето. Ако човек не прави добро от любов към добрината, ако постъпва праведно не от любов към справедливостта и за собствено удовлетворение, то в правенето на такова добро няма добродетели. Да бъдеш духовен означава да станеш ничий; да станеш добър означава да станеш някой. Да бъдеш някой е подобно на това да бъдеш ничий, а да бъдеш ничий е все едно да бъдеш всичко. Стремещт към духовността спъва естественото усъвършенстване; самоотричането е връщане в райската градина.

Не бива да се страхуваме, че човекът, стремящ се към саможертва, ще стане жертва на всички, житейски обстоятелства - не е така, нали корените на силата и мъдростта са в усъвършенстването. Липсата на съвършенство е трагедия в живота. Човек, затворен за себе си, е тежко бреме дори за земята. Земята носи леко на гърба си планини, но егоистът за нея е много тежък. А в какво се състои равностетката? Дори за собствената душа е непосилно да го носи повече, затова толкова често стават самоубийства. Да се самоубиеш означава да разкъсаш две неща, които са съединени в едно. То е насилствено разделяне на онова, което трябва да бъде съединено. Съществуването е природен проект, който трябва да бъде изпълнен и разделянето на цялото на две части го лишава от възможността да изпълни плана, замислен от природата. Но господството на нашия "аз" става толкова тежко за душата, че тя пожелава да се избави от него. Това е имал предвид Исус Христос, казвайки: "Блажени са нисшите духом". Какво означава словосъчетанието "нисшите духом"? То подразбира него, от когото са се отрekli.

## НЕПРОТИВЕНЕ НА ЗЛОТО

Библейската мъдрост "Не се съпротивявай на злото" често предизвиква удивление и рядко се тълкува правилно. За да я разберем първо трябва да определим какво е зло. Има ли конкретни неща и постъпки, които можем да определим като зло? Хората многократно са се

опитвали да направят такова разграничение, но нищо не може да се нарече зло, ако се прилагат определени принципи. Тогава какво е зло? Злото е нещо, което е лишено от хармония, на което не му недостига любов и красота и не се вписва в нашия живот. Всичко, което е съгласие с условията, които предоставя животът, не може да бъде зло. Злото може да се уподоби на огъня.

Природата на огъня носи разрушителна сила, всичко което лежи на неговия път, бива пометено. Силата на злото е толкова огромна, както и силата на огъня, но все пак то е слабо - както е слаб и огънят. Както огънят не може дълго да се поддържа, така и злото не е вечно. Както огънят унищожава себе си, така и злото носи собственото си разрушение. Защо се казва: "Не се съпротивлявай на злото"? Защото съпротивлението дава живот на злото, а непротивопоставянето му позволява да изгори напълно. Откриваме злото в проявите на гняв и предателство, но коренът му винаги е един - егоизмът. В един човек злото може да се появи на повърхността, а в друг - да остане скрито в дълбините на сърцето.

Има една източна поговорка: "Не произнасяй името на дявола, защото той ще изскочи от гроба си". Невнимателните или лекомислени хора твърде често правят грешка, като събуждат спящия дявол, защото не познават истинската музика на живота. За да се научим да живеем сред хората, трябва да станем музиканти в живота. Всеки човек е една отделна нота; този, който приема света по такъв начин, има в ръцете си музикален инструмент. Целият свят става оркестър, призван да изсвири красива симфония. Дори в дребните неща можем да открием проявата на този закон. Често най-тежките проблеми в живота възникват от неспособността на човек да разбере човешката природа. За онзи, който е вникнал в човешката същност, е ясно, че първият и последният урок, който трябва да се усвои в живота, е не-съпротивление на злото, защото съпротивлението дава храна на огъня. Казваме на приятеля си: "Не прави това" или: "Защо правиш това?" Корим го: "Ти трябва да постъпиш така и така", и всъщност правим злото още по-силно, и по-здраво привързваме човек към грешката. Всеки в този свят може да бъде нещо като учител, но не учител в истинския смисъл, защото истинският учител учи самия себе си и колкото повече се усъвършенства, толкова по-ясно осъзнава, че в света има безброй неща за изучаване и целият живот няма да му стигне за това. Колкото повече учи човек, толкова по-малко зло вижда в другите. Това не значи, че в околните злото се увеличава или намалява - това означава, че духовният човек ще осъзнае, че врагът, който вижда в другите, в действителност живее в самия него. Лошият човек, с когото се сблъсква в живота си, се крие в собственото му сърце. Това предизвиква чувство на унижение, но е справедлив урок - да търсиш в себе си онова, срещу което се съпротивляваш у другия. Необходимо е да минаваш през живота нежно. Мислите, думите и действията трябва да се контролират от вътрешния ритъм. Във всичко, което правиш, е необходимо да съблюдаваш закона на хармонията. Дори ако стъпваш бос по тръни няма да избегнеш обвиненията - бодлите ще те обвинят, че ги тъпчеш. Щом животът в света е нещо толкова нежно, може ли някой да каже, че е натрупал достатъчно мъдрост? И може ли някой да се надява да живее в света, без да се замисли над този въпрос?

Веднъж ме попитаха по какъв начин ръководител на корпорация или учреждение може да следва правилото на непротивене на злото. Аз отговорих, че съм виждал хора, ръководещи заводи, които бяха спечелили сърцата на всички, докато там имаше и ръководители, които всички ненавиждаха. Предполагаше се, че последните са носили по-големи печалби от първите, но в крайна сметка се разбра, че доходите на първите са по-стабилни и постоянни. Пътищата на мъдростта и нестабилни и постоянни. Пътищата на мъдростта и нежността не могат да се опишат с точни правила, които хората са длъжни да следват. Ръката не може да заеме мястото на ножа. Всеки от нас трябва да прилага всеки метод в съответствие с обстоятелствата. Но всеки трябва да се ръководи от мисълта за непротивене на злото. Проблемът за злото е глобален. Много хора не желаят дори да чуят за него, макар че в живота се сблъскват със злото всяка минута. Ако оставим проблема нерешен и изпитваме мъка, тя няма да ни помогне. Всеки е готов да съди, да критикува и да наблюдава злото в

другите, без да се замисли, че понякога повърхността на предметите се отличава от сърцевината им. Така че е възможно онова, което изглежда зло, да таи добро в сърцевината си, а онова, което изглежда добро, да съдържа искрица зло. И по какъв стандарт можем да разпознаем злото и доброто и кой има право да съди за добрината и злината у другия човек? Ако можем да съдим за нещо, това е само личното ни добро и зло. Никой, освен Бог, няма власт да съди другия. Чувството за справедливост е дадено на човека, за да може да съди своите собствени постъпки. Само с такава цел ни е било дадено това чувство. Ако се вгледаме в живота, ще открием, че той не е нищо друго, освен борба - индивидуална и колективна. И ако в живота има нещо друго, освен борба, това е единствено способността да даряваш и да получаваш добрина и любов, и да извършваш безкористни постъпки. Колкото и да е опитен човек в различни области на живота, опитът му достига до определена точка и той не може да върви по-нататък. Какво му трябва? Трябва му познаване за живота, познаване за закона, който движи света. Само това познание може да намали непрекъснатата борба на човека, като го научи по-малко да се съпротивлява, което ще го направи по-търпим към естествените прояви на другите. Щом човек осъзнае, че не трябва да изисква от другите невъзможното, той ще стане по-търпелив. Трудността е в това, че всеки от нас иска от другия повече разбиране, разум, добрина и любов, отколкото самият той би могъл да даде. Човек иска от другия повече справедливост и чистота, отколкото самият той е готов да даде. И стандартите му могат да бъдат толкова високи, че другият човек да е готов да се откаже, защото не е в състояние да ги достигне и се чувства разочарован. Обикновено става така: човек, сблъскал се с несправедливост, запазва мълчание, но се съпротивлява вътрешно и житейската борба продължава. Наивно е човек да очаква, че сливото дърво ще роди рози или върху розовия храст ще разцъфне жасмин. Хората са като растенията - не са еднакви. Можем да обичаме розите, но не всяко растение може да създаде рози. Ако са ни необходими рози, трябва да ги търсим само върху розовото растение, върху което цъфтят. Ако онова, което сме намерили, не се окаже розов храст, не бива да се разочароваме. Само така ще се спасим от собствената си самоизмама.

Когато хората казват, че някой е лош, в действителност това означава, че повърхността е лоша. Дълбочината не може да бъде лоша, колкото и долен да ни се струва другият човек. Нали в живота има и добро, и човек, съставен само от зло, просто не може да оцелее. Самият факт, че е жив, доказва, че в него има проблясъци на доброта. А и многообразието на типовете хора е толкова безкрайно, колкото е и многообразието на предметите. Някои хора външно изглеждат жестоки, а се оказват нежни по душа; други на пръв поглед са меки, а вътрешно - жестоки; един в дълбочината си е много добър, но външно изглежда лош; а другият външно е добър, а сърцевината му е зла. Каквото е разнообразието в света, такова е и разнообразието на душите. Какво възпитание, каква гледна точка, какво отношение към живота е най-добро и носи най-голямо щастие? Това е да заемаш такава позиция, при която да не забелязваш злото, вместо да му оказваш съпротива. Има три начина да изживееш живота си и всеки може да бъде сравнен с предмет, плуващ в море, чиито вълни падат и се издигат. Единият ще се бори, докато може, но движението на вълните в морето продължава и продължава и, в края на краищата, той ще потъне. Същото е и с човека. Той се бори, опиянен от борбата и продължава дотогава, докато не секне енергията му. В тази борба той може да изглежда силен, може да побеждава другите, може да добие повече неща от другите, но какъв ще бъде резултатът? Накрая просто ще потъне. Но има хора, които умеят да се движат плавно във водата, те откриват ритма на движение на ръцете и краката, и плуват, използвайки издигането и плискането на вълните. Тези хора не се борят. Те могат да доплуват до пристана, ако е близо. Ако техният идеал не е много отдалечен, те ще го осъществят. Третият тип хора са хората, които вървят по вълните. Правил го е Христос, вървял е по водата. Животът е подобен на непрекъснатото движение на вълните в океана. Онзи, който позволява те да го тревожат, с всеки нов ден ще бъде все по-нервен и неспокоен; онзи, който приема нещата, винаги ще бъде спокоен и безметежен. А онзи, който вижда всичко и все пак се издига над него, ще може да върви по вълните. Никой не е в състояние за един миг да

достигне висша мъдрост и висше разбиране за живота. Цял един век може да се окаже твърде кратък за това. И все пак, нужна ни е надежда, защото оня, който се надява, открива възможност да се изкачва на върха, докато загубилият надежда няма крака, за да се изкачи на планината на мъдростта, на върха, който е неговата желана цел.

## ОСЪЖДАНЕ

Като правило, човек без всякакви задръжки е готов на часа да осъди другите и мигновено да изкаже своето-мнение. Рядко ще се спре да помисли дали самият е достигнал до същото ниво, на което е човека, когото съди и има ли някакво право да го съди. Исус Христос е казал за осъждането, че само оня, който е безгрешен, може да хвърли първия камък. С това е преподавал един велик урок.

За суфия, който вижда във всяка божествена форма и във всяко сърце - божествена светиня, е невъзможно да съди когото и да е, независимо от неговите действия, постъпки и обстоятелства, защото осъждането е против неговата вяра. В тази насока суфият развива своята философия, до която първоначално е достигнал по пътя на размишленията.

Въздържането от осъждане на другите по принцип е въпрос на самоконтрол, вежливост, доброта, състрадание и снисходителност. То е израз на почитително отношение към Бога, творец на всички живи същества, и осъзнаване на факта, че всички те - добри или лоши - са Негови деца. Ако на някого детето се окаже некрасиво на вид, нима ще бъде вежливо да кажем пред родителите: "Вашето дете е грозно"?

Бог е Баща и Майка на всички същества - той винаги е тук, знае и разбира какво става в сърцето на всеки от нас. Той вижда всички наши грешки и заслуги преди още да ги извършим. И когато с такава готовност съдим някого, правим това пред очите на Художника, създал цялата картина, а не зад гърба му. Всичко става в Негово присъствие. Ако сме осъзнали този факт, няма да е трудно да почувстваме навсякъде присъствието на Божията личност.

Идва време, когато след постоянна практика на не-осъждане, започваме да откриваме причините, които стоят зад всяка постъпка на всеки от хората, които срещаме. Тогава ставаме много по-търпеливи и по-прощаващи. Когато един болен човек дойде до нас със своите въздишки и оплаквания, първоначално това ни дразни. Казваме, че е неприятно, отегчително и поведението му свидетелства за лош характер. Но ако разберем причините, които-стоят зад постъпките му - че се дължат не на неговата лоша природа, а на болестта му, ще станем по-търпеливи. Ако не видим причините, ще бъдем не само жестоки с този човек, но и слепи за света, сътворен от Бога, слепи за прошката - тази скъпоценна проява на божията същност, която можем да намерим в сърцето на всеки човек.

Различието, което съществува между Божията справедливост и човешкото понятие за справедливост, може да се поясни със следния пример. Когато децата се бият за играчки, всяко има някаква своя причина. За едното играчката е най-желана, в такъв случай защо да не я завладее? Другото също привежда своите доводи и двете са прави. Но бащата разсъждава по различен начин. Бащата познава характера на всяко дете и знае какво иска да възпита в него. Той дава на децата определени играчки, за да промени нещо от тяхната природа. Детето не знае причините и ако не е съвсем малко, ще обвини баща си, че пренебрегва желанието му. То не разбира справедливостта на бащата - трябва да достигне до определена възраст, за да го разбере. Така стоят нещата и със справедливостта на Бога и човека. Човешката справедливост е ограничена и се ръководи от идеята на желаното и нежеланото и неговите знания, които в никакъв случай не са сравними с Божията мъдрост.

Единственият начин да се улови отблясък от божествената справедливост е постоянно да вярваш в божие правосъдие, без да обръщаш внимание на всички неща, които сякаш го опровергават. Ако се ръководим от тях, може да стигнем до извода, че няма справедливост, че всичко става механично. Идеята за кармата и прераждането могат да ни покажат много

неща, но в действителност те също са дело на Бог, който стои зад всичко. Бог нямаше да е всемогъщ, ако всяко живо същество притежаваше мощ, достатъчна да изгради своя индивидуална карма. И ако всичко се прави механично, пак трябва да има инженер. Как може той да бъде зависим от действието на своята машина? Ако Бог е ограничен, той няма да е Бог. Бог е съвършен в своята власт. Ако разгледаме причините за всички събития, които не ни изглеждат справедливи, ще си зададем друг въпрос: може ли един композитор да даде изчерпателно обяснение на всяка нота от своето съчинение? Не. Той може само да каже: Музиката, подобно на поток, премина през моето сърце. Опитах се да се придържам към правилата на композицията, но не се замислях за всяка нота. Държах сметка само за цялото".

Има закон, но има и любов. Законът е навик, а любовта - живот; законът е бил създаден вторично, а любовта не е създавана, тя винаги е съществувала. Ето защо любовта е по-висша от закона, както и Бог е по-висш от закона. Любовта е над закона. Затова ако потърсим отговор на вечния въпрос защо това е така, не можем да го получим чрез изучаване на закона. Изучаването на закона само разпалва апетита, но не носи удовлетворение. Единственият начин да изпиташ удовлетворение и покой е да се гмурнеш в океана на любовта. Тогава за теб ще стане очевидно, че в света няма нищо несправедливо и никога няма да наречем нещо несправедливо. До това ниво достигат мъдреците. Това е знанието, че Бог прощава по-често, отколкото осъжда. Как можем да разберем, че Бог прощава? Не бива да забравяме, че справедливостта е била създадена, докато любовта винаги е съществувала и ще съществува. Справедливостта е рожба на определено човешко качество - честността. Според степента на своето развитие справедливостта търси равенство, и всичко, което не е хармонично, ѝ противоречи. За култивирането на това чувство е нужно да почерпим вдъхновение от всичко, което е съществувало преди. Справедливостта е резултат на опита, на онова, което сме видели. Любовта е нещо различно - тя е спонтанна и винаги е съществувала. В Библията е казано, че Бог е любов. Ето защо ако справедливостта е природата на Бог, то любовта е самата Негова същност. Той прощава, защото самият е само прошка. Той съди, защото това е в Неговата природа - да съди.

Справедливостта произтича от разума на Бога, а проявата на неговия разум в този свят на илюзии е ограничена. Когато съдим за ограничени неща, нашият разум също става ограничен; ние също ставаме ограничени, подобно на нещата пред очите ни. Колкото по-величествен е обектът, толкова по-величествен е и нашият поглед.

По силите ни е една единствена, истински справедлива постъпка - да можем да кажем: "Аз не трябва да правя това". Ако го кажем за друг, ще направим голяма грешка. Мистикът усъвършенства ума си в това направление, изчиства го чрез чисти мисли, чувства и действия, свободни от вечния стремеж за разделяне на нещата. Мистикът работи в тази посока. Каквато и да е разликата в разграничението между правилно и неправилно в отделните религии, в света няма и двама души, които да се различават в прилагането на следния естествен принцип, а именно - всяка душа търси красота и всяка добродетел - праведност, във всяко добро дело има проблясък на красота.

Когато суфият направи този принцип свой морал, повече не му е нужно да следва конкретна религия, да се ограничава с някакъв определен път. Може да върви по пътя на индуизма, на исляма или на която и да е християнска църква и вяра и нито за момент да не се отклони от своя царствен път, където цялата вселена носи своя иманентна вътрешна красота. Ние се раждаме със способността да ѝ се наслаждаваме във всичките ѝ форми, затова не бива да ни заслепява зависимостта от някаква определена идея за красота.

В прощаването няма осъждане. То е проява на любов и ако един човек е простил на друг, независимо от простъпката двамата чувстват щастие и радост. Онзи, който твърде често съди, не е щастлив и прави нещастен и онзи, когото осъжда, а който прощава е щастлив. В неговото сърце не се таи недоволство. Сърцето му е чисто и свободно. Най-великото качество, присъщо на Бога, е прощката.

Човек е склонен да обвинява Бога, че много често постъпва неправилно. Понякога само от уважение и страхопочитание човек мълчи, но ако се чувстваше свободен, щеше да изрече хиляди обвинения. Никой не бива съден и обвиняват толкова често и в толкова грехове, както Бог. Причината е, че го съди нашият несъвършен "аз", който не е способен да разбере истинската същност на нещата.

## ПРИВИЛЕГИЯТА ДА БЪДЕШ ЧОВЕК

Човечеството е толкова погълнато от житейските радости и трагедии, че дори не се замисля колко голяма е привилегията да бъдеш човек. Без съмнение, животът в света носи повече болки, отколкото удоволствия. А това, което възприемаме като удоволствие, струва толкова скъпо, че ако се сравни с болката, с която трябва да платим за него, също се превръща в болка. Докато е погълнат от земния живот, човек не вижда нищо, освен болка и повод за оплакване. Ето защо докато кръгзорът му не се промени той не може да осъзнае привилегията да бъде човек.

Ако попитате човек, колкото и нещастен да е в живота, какъв би предпочел да бъде - скала или човек, той ще отговори, че е по-добре да страда, но да бъде човек, вместо скала. Каквито и да са били обстоятелствата в неговия живот, ако го попитате, какъв би предпочел да бъде - дърво или човек, той винаги ще избере второто. И макар че животните и птиците живеят волни в гората, свободни от грижа и труд, ако попитате човека - би ли предпочел да бъде птица и да живее в гората, той ще предпочете да си остане човек. Това доказва, че когато животът на човека се сравнява с всички други форми на живота, неговите привилегии и достойнства са очевидни. Но ако прави сравнение с другите форми на живот, човек изпитва само досада и неговите очи не откриват привилегията да бъде човек.

Човекът е най-големият егоист и се интересува само от онова, което засяга неговия собствен живот; като не познава трудностите в живота на другите той усеща бремето на своя живот повече, отколкото бремето на всички останали. Ако човек може да осъзнае, че има други хора, страдащи повече от самия него, ако може да разбере, че има и други, чиито трудности са по-тежки от неговите собствени!? Самосъжалението е по-лошо от нещастieto. То преизпълва човека и той не вижда нищо, освен своите проблеми и болки. И тогава му се струва, че е най-нещастният, най-страдащият от всички в света.

Понякога намираме удовлетворение в самосъжалението. Причината е във вродения ни стремеж да търсим удовлетворение в любовта, но когато сме обхванати от мисли само за себе си, започваме да обичаме самите себе си и тогава самосъжалението расте, тъй като чувстваме своята ограниченост. Любовта към самите себе си винаги завършва с неудовлетвореност, защото аз-ът не е създаден да бъде обичан, той е създаден, за да обича. Първото условие на любовта е да забравиш себе си. Не можеш да обичаш едновременно някой друг и себе си, и ако човек казва: "Ти ми дай това, аз ще ти дам онова" - това е странна любов, повече прилича на търговия.

Човешкото его е лъжливо, божието его е истинско Его. Но какво представлява егото? То е част от една права линия: единият ѝ край е егото на Бога, а другият - егото на човека. Последното е лъжливо, защото човекът го е обвил в илюзии, които е нарекъл свое истинско "аз". И щом човешкото его се окаже разрушено от любовта, мъдростта или медитацията, забулилите го облаци се разсейват и истинската същност - егото на Бога - се появява.

Ето как Саади е описал един епизод от своя живот: "Веднъж, нямайки обувки, бях принуден да вървя бос по горещия пясък и си мислех колко съм нещастен. По пътя си срещнах сакат човек, на когото всяка стъпка му се удаваше с труд. Аз му се поклоних и произнесох благодарност за това, че бях по-щастлив от онзи, който нямаше дори крака, за да върви". Не обстоятелствата на живота, а отношението на човек към тях го правят щастлив или нещастен и тези отношения могат да бъдат толкова различни, че един да се чувства нещастен и в

дворец, а вторият - щастлив и в скромна колиба.

Различията идват от това каква част от хоризонта е достъпна за очите на даден човек. Някой забелязват обстоятелствата само в собствения си живот, други виждат и живота на много други хора - а това са различни хоризонти.

Върху човека оказват влияние и вътрешните импулси. Ако вътрешно постоянно натрупваш недоволство и неудовлетвореност от живота, това започва да влияе върху дейността ти. Например, ако някой е чувствителен към болести, той никога няма да бъде излекуван от лекар или лекарство. Някой, който се слива с бедността, няма да съумее да поправи своето положение. Ако човек е уверен, че всичко е против него, че всички се отнасят зле към него и с лоши намерения, той ще среща точно такова отношение навсякъде, където и да отиде. В ежедневието, в бизнеса, в професионалната дейност много хора, когато тръгват на работа, преди всичко мислят, че е възможно да ги сполети несполука. Във всички времена наставниците на човечеството са учили човека да вярва - да вярва в успеха, да вярва в любовта, да вярва в доброто и да вярва в Бога. Тази вяра не може да се развива, ако човек е затворен в себе си. Затова е очевидно, че първо трябва да се научи да вярва на другите. Ако не вярва на никого, ще му бъде много трудно в живота. Ако се съмнява, ако подозира всеки срещнат, няма да може да се доверява на роднините си и с времето неговото недоверие ще достига такова ниво, че той ще престава да вярва и на самия себе си.

Доверието на човек, който вярва в другите, но не вярва на себе си, е безполезно. Но онзи, който вярва на другите, защото вярва на себе си, притежава истинско доверие. Благодарение на вярата в себе си той е способен да направи своя живот щастлив при всякакви обстоятелства.

В Индия разказват историята на човек, който чул за дървото, изпълняващо всички желания и тръгнал да го търси. Преминал през планини и гори и накрая стигнал до някакво място, легнал под едно дърво и заспал, без да знае, че именно това е вълшебното дърво. Заспивайки той уморено си помислил: "Ех, да имаше тук мека постеля, красив дом и градина с фонтани, а наоколо слуги да чакат моите заповеди!" Заспал с тази мисъл, а когато отворил очи видял, че лежи в меко легло в красив дом сред градина с фонтани, а наоколо слугите чакали заповедите му. Бил изумен, защото си спомнил, че преди да заспи мечтаел точно за това. Продължавайки пътя си, задълбочено размишлявал за своите преживявания. Този човек осъзнал, че наистина е спал под дървото, което търсил и че чудото било сътворено от това дърво.

Само по себе си, тълкуването на тази легенда изисква философска нагласа. Самият човек е дърво за изпълнение на своите желания и корените на това дърво растат дълбоко в сърцето на човека. Клоните и филизите с техните цветове и плодове, животните с тяхната сила и ловкост, птиците с техните криле, не могат да се издигнат толкова високо, колкото човек. Затова той се нарича човек - на санскритски тази дума има същия корен, както и думата "ум".

Дърветата в гората, потънали в покой и мълчание, жадуват онова благословение и свобода, която има човекът. Планините и цялата природа като че ли очакват привилегията да станат хора. Ето защо преданието гласи - човекът е по образ и подобие на Бога. Затова най-подходящият инструмент за проява на Бога е човекът. Но от мистична гледна точка може да се каже, че Творецът взема сърцето на човека, чрез което проверява всичко сътворено. Това трябва да ни покаже, че на земята няма същества по-способни за щастие, удовлетворение, радост и спокойствие от хората. Много е жалко, че човек не осъзнава привилегията да бъде човек. Всеки миг от живота му, прекаран в заблудата на тази грешка и неосъзнатост, е пропилян от него и загубата - вечната привилегия на човека е да бъде подходящ инструмент за проявата на Бога и докато не го разбере, няма да осъзнае своето истинско предназначение. Цялата трагедия на човешкия живот произлиза от пренебрегването на тази истина. От момента, в който човек осъзнае това, започва да живее истински, в хармония между себе си и Бога. Когато Исус Христос е казал: "Преди Божието царство и истината, търсете Него и

всичко ще получите". Тези думи са отговор на зова на човечеството. Едни викали - "Аз нямам богатство", други - "Аз нямам ден почивка", или - "Моят живот е тежък", или - "Моите приятели ме измъчват" или - "Аз искам да заема по-високо положение". Отговорът на всичките тези молби били думите на Христос.

Някой ще попита как може да се разбира тази мъдрост от практична и научна гледна точка. Отговорът е, че външните неща нямат непосредствена връзка с нас и затова често се оказват недостъпни за нас. Понякога ни се удава да изпълним своето желание, но често не успяваме. А в търсенето на небесното царство ние търсим центъра на всичко - вътре и вън, защото всичко, което е на небето, е и на земята, и е непосредствено свързано с центъра. Ето защо от центъра можем да стигнем до всякъде - и на земята и на небето. Но ако това, което искаме, не се намира в центъра, можем лесно да го загубим.

В Корана пише, че Бог е светлината на небето и на земята. Освен стремежът да достигнем нещо на земята, у нас има и по-дълбоко желание, което се проявява несъзнателно във всеки миг от живота ни - да влезем в съприкосновение с безкрайното. Когато художникът рисува картина или музикантът пее и свири, ако в същото време си мисли: "Това е моята живопис" или: "Това е моето изпълнение, моята музика" - той може да получи удовлетворение, но то ще бъде като капка в морето. Но ако творците обединят своята живопис или музика със съзнанието за Бога, ако си мислят: "Това е Твоя живопис, а не моя" или: "Това е Твоя музика, а не моя" - те ще се съединят с центъра и техният живот ще стане живот на Бога.

Само ако човек възприеме такова отношение, в живота му ще се появи много добро, което носи много удовлетворение и възторг. Подобно възприятие може да направи човека доволен и да му даде щастлив живот. Бог е художникът на всички прекрасни творения и ако ние не се съединим с него, няма да можем да се възхищаваме на живописиста. Ако посетиш дома на приятел, когото обичаш и на когото се възхищаваш, всяка дреболия ще ти се види много приятна. А ако отидеш в дома на враг, всичко ще те дразни. Нашето преклонение, нашата любов, нашата връзка с Бога могат да превърнат целия сътворен свят в източник на щастие. В дома на скъп приятел късчето хляб или чашата мляко ще ти се сторят най-големите лакомства; в дома на неприятеля дори най-изисканите блюда ще са безвкусни. И щом като човек започне да осъзнава, че в дома на Отеца, в този свят има безброй религии, раси и нации и всички те се намират в дома на Бога, тогава каквото и да е неговото положение в живота, той рано или късно ще стане по-щастлив и ще се почувства по-добре, защото ще осъзнае, че се намира на гости на Онзи, когото обича и на когото се възхищава и всичко, с което се среща, ще приеме с любов и благодарност, защото то идва от Този, Когото обича.

Въпреки всички наши претенции за цивилизованост и прогрес изглежда, че човек е изпаднал в най-голямата заблуда. Векове светът не е бил в такава ситуация, както сега, когато една нация ненавижда друга и с презрение гледа на трета. Как може да се определи това? Това прогрес ли е или упадък? Или нещо по-лошо? И нима не е дошло време, в което мислещите души да се пробудят от съня, да посветят себе си на човечеството и с всички сили да правят за другите цялото добро, на което са способни, стремейки се да подобрят условията на живот в света, вместо да мислят за своите собствени интереси?

## НАШАТА БОЖЕСТВЕНА И НАШАТА ЧОВЕШКА ПРИРОДА

Не само в наши дни, но и в минали епохи човек е възприемал само своето ограничено материално съществуване, което нарича собствен "аз". Това не е негова грешка. Просто всички религии са се развивали с желанието да доминират над хората, държейки в подчинение онези, които са разбирали истинската роля на религията. Свещениците позволявали на хората да се докоснат до част от истината, всичко останало оставяли за себе си. Те учели: "Вие сте посредствени същества, а Бог е твърде велик, за да го разберете. Само ние можем да общуваме с Него и да Го разберем, вие трябва да си знаете мястото".

През целия си живот Буда се е борил против това положение на нещата. Когато някой

говорел с него за духа, за Бога или демонстрирал святост и духовен живот, той казвал: "Аз не вярвам в това". Но това също е крайност, защото тя води хората до друга грешка и те започват да мислят, че няма нито Бог, нито дух. Още една причина за разделение бил исконният стремеж на хората, които имат сходен начин на мислене, вяра или възгледи да се обединяват в група или общества, за да поддържат убежденията си. По такъв начин те се обособявали от останалите хора. Мистикът никога не вярва сляпо. В действителност той изобщо не вярва - той проверява. Знае, че самият той е цялото Мироздание. В стихотворението на един индийски поет се казва:

Зад човешкото лице е скрит Бог!

А аз не знаех.

Аз закрих очите си с воал

и се отделих от истината, аз не знаех.

Това е прекрасна строфа с дълбок смисъл.

Във всеки от нас има божествена и човешка част. Човек се състои от две начала - дух и плът. Духът е най-фината част, а плътта е по-плътната; по-фината част, духът, се е превърнала в по-плътна. Една част, както видяхме, е външния, ограничен "аз", а другата - неограничената същност.

Външната обвивка на човека се състои от пет елемента, но в действителност той е много повече и се простира много по-надалеч, отколкото е прието да се вярва. Например, когато някой стои пред слушатели, той изглежда по един начин, но когато говори, става огромен като пространство, в което се чува гласът му. Приятелят или любимата могат да бъдат на Хиляди мили и все пак да усещат нашата привързаност и преданост. Чувството се ражда тук, но се проявява някъде далеч. Чрез нашите чувства ние ставаме още по-обемни. Диханието се простира още по-далеч. С помощта на диханието ние можем да изпратим нашите мисли където поискаме, а също така сме способни да разгадаем мислите и състоянието на друг човек. Мисълта на този, който мечтае да достигне до нещо, лети напред, за да подготви всичко. Човек може да бъде сравнен с телескоп; от единия край е човешката част, неговото ограничено съществуване; от другия - божествената част, безграничното Битуване. От една страна човекът е много малък, а от друга става толкова безкраен, колкото самото Съществуване.

Ако всеки от нас е толкова голям, колкото величествено е цялото Мироздание, логично е да се попитаме ще има ли място за всички или има няколко Вездесъщи? Не. От нивото на нашето невежество ние виждаме отделни неща и формулираме различия, казвайки: "Това съм аз, това си ти, това е приятел, а това - враг, това ми харесва, а това - не". Но в отвъдния свят всичко е свързано. Там всички ставаме едно.

В човека живеят две същества: фариштаги или ангелско и хайванат - животинско. Хайванат включва в себе си човешкото тяло и онази част от неговата природа, която изисква храна и вода, сън и утоляване на всички страсти. Злобата и ревността на човека имат животински произход, както и страхът пред онези, които са по-силни от него и завистта към онези, които са по-добре от него. Във всички тези прояви човек е подобен на животно. Фариштаги е онази част от човешката природа, която се връща към своя извор. Тя не съвпада с човешкия разум. У животните също има разум, но животните не могат да попитат: "Откъде съм дошъл? С каква цел съм тук?" Когато човек научи тези отговори, когато познае своя източник, той се превръща в божествено същество. На своята ангелска природа той дължи добрината, любовта, симпатията и желанието за познание. В стиховете на един велик индийски поет се казва: "Ние сътворихме човека, заради чувството; ако не е така, то в небесата има достатъчно ангели, за да пеят възхвала за нас".

В своето поклонение човек, мислейки, че слави Бога, в действителност го принизява.

Вземаме част и я наричаме "аз". Присвояваме за себе си тази част и я отнемаме от Бога. Помня как моят муршид с дълбока въздишка разказваше за сблъскването си с някаква трудност: "Бандаги бешереги", което означава: "Идвайки тук, Той стана безпомощен".

Какво свързва Аллах и бандеха, Бог и човек и що за връзка съществува между човека и Бога? Това, което наричаме собствен "аз" е изградено от впечатления от външния свят - свят от илюзии, стоварили се върху душата. Бебето никога няма да каже "аз". Ако държи нещо в ръка и някой му го вземе, детето няма да се огорчи. То не различава стари и млади. Който и да се намира близо до него - приятел или враг - за детето няма разлика. Интелектът, който разпознава нещата чрез техните различия, лъже душата.

Не е трудно да се разбере, че онова, което наричаме "аз", не е истинската природа на нашата душа, защото с него никога не сме истински щастливи. Каквото и да правим, каквото и да притежаваме, каквато и власт да имаме, никога не можем да бъдем щастливи. Ние казваме, че едно или друго ни прави нещастни, но истинската причина е в отдалечеността; душата е нещастна в своята изолация. Човек вижда, че неговият костюм е износен и стар и казва: "Аз съм беден". Вижда, че неговият костюм е нов и казва: "Аз съм богат". Макар че богат не е той, а костюмът му. Душата определя за свое всичко, което се Намира пред нея. Но какво представлява "аз-ът"? Костюмът не се покрива с аз-а, защото когато съблечем костюма, аз-ът си остава. Дори нищо да не долавяме посредством органите за осезание, съзнанието пак присъства.

Суфият чрез овладяване на чувствата и чрез отделни практики създава покой; след това, повтаряйки името на Бога, той съединява своето съзнание със тоталното Божие съзнание. Древногръцките философи са разбирали този процес, последователите на веданта също го знаят. Суфият изпитва преклонение, благоговение пред Бога. Той подвива колене и пада ничком пред Него. Той нарича Бог с прекрасното име Любими. Той разбира, че с думите: "Това също е Бог" - той славя Бога. Той не го омаловажава. С цялото смирение, с цялата си преданост осъзнава своето единство с висшата Същност. Трудно е да се отдели Бога от човека. В действителността подобно разделение не съществува. Действията на Бог и действията на човека са едни и същи, с тази разлика, че Божиите са съвършени, а човешките - несъвършени. Тук, на земята, ние зависим от много неща. Първо, трябва да се храним. Ако нямаше нужда от храна, човек нямаше да работи. Той би могъл да седи с приятели и да мисли за Бога или за други неща. Освен това ни е необходимо и да спим. Имаме и други потребности.

В едно стихотворение на Захир се казва: "Търсещите са загубили себе си преди да намерят Теб". А великият поет Амир е казал: "Не казвай, че човек е Бог, защото той не е Бог. Но не говори също, че човек е отделен от Бога, защото той не е отделен от него".

Не е трудно да се овладее окултната или физическата сила, не е трудно да бъдеш добродетелен и да водиш чист живот. Но да бъдеш милосърден, да бъдеш състрадателен, да бъдеш човечен вече е трудно. Бог е наричан с много имена: Велик, Всемогъщ, Господ, но най-често Го наричат Милосърден и Състрадателен. В тези прояви ние винаги сме несъвършени и едва ли някога ще бъдем съвършени. Усамотете се вечер в своята стая и се разкайте за всичко лошо, което сте направили, за хилядите лоши мисли, които са ви минали през ума по отношение на приятели и врагове. Един персийски поет казва: "Цялата тайна на двата свята се съдържа в две неща: бъди нежен с приятелите си, бъди вежлив с враговете си".

Ако разберем това, тогава този свят няма да ни плаши. А ако разберем, че всичко в този свят е преходно, защо да не позволим на други да се радват, когато ги гледаме? Защо да не позволим на другите да носят красива дреха, когато я гледаме? Защо да не позволим на другите да изядат хубавия обед, хранейки ги или стоейки в кухнята и готвейки храната? Защо да не позволим да седят в каретата, а самите ние да я теглим, вместо да седим в нея и да караме други да я влачат? Да водим благороден, достоен живот означава да бъдем милосърдни и състрадателни. Но всеки човек се домогва да отнеме най-хубавото от другия;

този стремеж се проявява дори в приятелството. Всеки иска доброто за себе си и оставя лошото на другия. Но този, който търси Бог, е длъжен да избере противоположния път, дори ако за това се налага да върви против целия свят.

Има три направления по пътя. Първото е самоотричането, пътят на светците и мъдреците, който изисква следване на идеала и приемане на всички несгоди, изпитания и страдания, които могат да сполетят съдбата на търсещия. Второто направление е егоизмът. Да вървиш по този път означава да бъдеш по-егоистичен, отколкото целия останал свят. Третото бележи най-величествения и най-трудния път - да имаш приятели и всичко останало, да бъдеш много безкористен и добър, но в същото време и достатъчно егоистичен, за да не позволиш да те сломят. Когато човек се върти по кръга, в началото се движи бавно, втория път вече по-бързо, третия - още по-бързо, а на петия, шестия, седмия или на деветия ще падне. Първият път изпитва радост от въртенето, на втория, третия и четвъртия радостта му става все по-голяма и по-голяма, а накрая е така опиянен от радост, че пада, преживявайки напълно радостта. Така се движи и вселената, ден след ден от момента на сътворението до наши дни. Във всяко занимание може да се стигне до опиянение. Каквото и да правим, ние го искаме все повече и повече. Патриотът става все по-голям патриот. Певецът пее песен след песен, докато загуби гласа си. Любителят на хазартните игри иска да играе отново и отново. Ако човек пие или взема наркотици, иска все повече и повече вино или все повече наркотик.

Хафиз казва: "Преди изгрев виното беше разлято. Виното, заимствано от очите на Саки - Виночерпеца".

Саки е онова нещо, което толкова ни опиянява, че ние вярваме, че е единственото нещо, което съществува и в края на краищата се оказваме толкова поробени, че вече не можем сами да се освободим от оковите.

## ЧОВЕКЪТ - СЕМЕЙСТВОТО НА БОГА

Що се отнася до отношението между човека и Бога, съществуват много възгледи по този въпрос, обособени от различните вярвания, защото всеки човек има собствена концепция за Бога, но общото е, че не се прави сравнение между Бога и човека: човекът е ограничено същество и може да се сравнява с други ограничени същества, но Бог е съвършено същество и не подлежи на сравнения. Във всички времена пророците и учителите на човечеството са правили всичко зависещо от тях, за да дадат на хората някаква представа за същността на Бога. Но тази задача неизменно се оказва твърде трудна, защото е невъзможно да се опише Бог с думи. Това е все едно да се опитваме на налеем океана в бутилка. Дори и в най-голямата бутилка е невъзможно да се побере океанът. Думите, които използваме в ежедневието, са твърде ограничени и ако даваме някакво име на Бог, който е над всички имена и форми, ние го правим за собствено удобство. Единствената възможност да разберем Бог и Неговата същност, е да го направим чрез връзката между Бога и човека. Причината, поради която наричаме човека семейство на Бога, до някаква степен ни дава представа за идеята за родството, което съществува между човека и Бога.

Има корен, от него се появява стъбло, после клони и накрая цветове, в чиято сърцевина е заключено нещо, способно да разкаже историята на всички растения. Понякога изглежда, че растението е било създадено заради цвета, но в действителност се е родило заради зрънцето, скрито в сърцето на цветчето, което продължава съществуването на този вид растение. В семето е тайната на растенията, неговият извор и цел. То е било началото, от него е произлязъл коренът, после е пробило стръкчето и семето се е превърнало в растение. След това семето изчезва, но след появяването на клоните, листата и цветовете то се възражда отново. Възникнало отново, но вече не като едно зрънце, а като много семена, то се е умножило, но същевременно си е останало същото семе. И с каква цел, защо е станало всичко това? За да може да се появят нови семена като резултат от живота на растението. В ограничената вяра на човека, който вярва само в своята лична идея, не съществуват никакви взаимоотношения между него и Бога, но за онзи, който иска да вникне в тези отношения,

доказателства за съществуването им има навсякъде. За това се говори в Библията, с думите, че Бог е създал човека по свой образ и подобие. Точно както семето, от което се ражда растението, може да се каже: "По свой образ и подобие аз създадох ново семе, което на свой ред ще излезе от сърцето на цвета. Аз ще се родя отново като множество, макар че в началото бях само едно зрънце". Тази идея нагледно ни обяснява защо човек е бил създаден по образ и подобие Божие, тогава, когато всичко сътворено, целият видим свят е произлязъл непосредствено от Бога. Листото, клонът и стволът също са произлезли от семена, но не са били създадени по образа на семето. Образът на семената е само семето. Нещо повече, в семето се намира същността на всички семена. Разбира се, своя енергия, свои сили, свой цвят и свое великолепие имат и листата, и стъблото, но всичките качества, присъщи на стъблото, на цвета, на венчелистчето и на листата, могат да бъдат намерени единствено в семето.

Ето защо човекът е кулминацията на цялото творение. Защото в него е събрана цялата вселена. Царството на минералите, царството на растенията и царството на животните може да се види у човека, в неговия дух. Различните свойства на камъните и растенията се проявяват във физическото тяло на човека, неговият разум и сърце притежават цялото разнообразие на тези качества. Сърцето може да бъде като плодородна почва или като неплодна пустиня; то проявява любов или липса на любов, съзидателни способности или страст към разрушаване. Има различни видове камъни - има полускъпоценни, баластра и обли камъни, но сред човешките сърца се среща още по-голямо разнообразие. Да си спомним за онези, чиито мисли и чувства са по-ценни от всичките съкровища на света - за поетите, художниците, изобретателите, мислителите, философите, служителите на хуманизма, вдъхновителите на хората и благодетелите на човечеството. Никакво богатство, никакъв скъпоценен камък, никакъв диамант или рубин не могат да се сравнят с тях, и все пак те носят същите качества. Има сърца подобни на твърди скали - в тях можеш да се удариш, можеш дори да се разбиеш, а те няма да се поклатят. Има сърца като на восък или като камъка - това са различни качества. Има сърца, които се топят и други, които никога не се разтапят. Има ли природата нещо, което да не може да се намери в човека? Нима няма у него чувства, мисли и прояви, типични за течащата вода, плодородната почва, плодоносните дървета? Нима няма в сърцето на човека подобия на растенията или разкошни цветове? Но цветовете, които са цъфнали в човешкото сърце, живеят вечно. Тяхното благоухание се разнася по целия свят и техният цвят ще бъде видян от всички хора. Какви възхитителни плодове може да роди човешкото сърце - те даряват душата с безсмъртие и я възнасят в небесата!

От друга страна, съществуват хора с такава нагласа, от които не може да се роди нищо, освен желание да се причини болка и вреда на ближните, подобно на пълни с отрова цветове и плодове. Такива хора нараняват другите с мисли, думи и действия и могат да ранят по-силно от тръни. Има и такива, чиито чувства и мисли са подобни на злато и сребро и други, чиито мисли са като желязо и стомана. Многообразието на човешката природа е толкова голямо, че съвкупността на всички предмети в този свят не може да се сравни с тях. В своя характер, в своите качества, в тялото, мислите и чувствата си човек носи наследството не само от земята, но и на небето. Човекът изпитва влиянието на планетите, на слънцето и луната, на топлината и студа, на въздуха, водата и огъня и на всички елементи, от които е създадена космическата система. Всички тези елементи присъстват в неговите мисли, чувства и в неговото тяло. Можеш да срещнеш топъл човек, носещ елемента огън или хладен човек, представляващ елемента вода. А трети със своите мисли и чувства прилича на въздуха: тяхната бързина, подвижност и неусмиримост свидетелства за присъствие в този човек на елемента въздух.

Нима човек в положителните и отрицателни аспекти на своя характер не представлява слънцето и луната? Нима двойствеността на половете не е доказателство за същото? Във всеки мъж и всяка жена присъстват слънчеви и лунни качества и тези две противоположни качества изграждат равновесието на характера. Когато едно от тези качества преобладава, а второто почти липсва, на характера не му достига равновесие. И ако някой проникне по-

дълбоко в същността на мистицизма, ще открие, че в човека са представени не само видимите качества, но и всичко, което е невидимо. Ангелите, феите, духовете, елементалите и всички други същества, живеещи във фантазията на човека, могат да бъдат намерени и някъде в човешката природа. Във всички времена ангелите са изобразявани в човешки облик.

Ако всичко, което съществува в света и в небесата, може да бъде намерено в човека, то тогава какво остава? Самият Бог в своите писания е казал, че е създал човека по свой образ и подобие. С други думи, той е провъзгласил: "Ако ти искаш да Ме видиш, ще Ме намериш в себе си". Колко неразумно е от страна на човека, когато е погълнат от своите уж възвишени идеали, да започва да порицава, да осъжда другите и да гледа на тях с високомерие! Колкото и да бъде долен, слаб и грешен човек, у него винаги живее възможността да се издигне по-високо от всичко друго в своите прояви, било то на небето или на земята. Никой и нищо не е в състояние да достигне онези висоти, до които е предназначен да се издигне човекът. Ето защо тази гледна точка, споделяна от мистиците и мъдреците от всички времена, се е проявявала в техните постъпки, които винаги са носили почтителен характер по отношение на всички хора.

От примерите в живота на Исус Христос може да научим какво е състрадание, какво значи да прощаваш, какво значи търпение и какво отношение е имал Господ към представилия се пред него грешник. Човек, изказващ презрение по отношение на ближния си, може да бъде религиозен или набожен, но не може да се нарече истински духовен или мъдър, каквото и да е неговото състояние. Човек, който не уважава хората, няма желание да се покланя и на Бога. Този, който не познае образа Божии в човека, никога не е видял Художника, създал това творение. Такъв човек сам себе си се е лишил от възможността да види най-святото и най-истинското. Този, който е убеден, че в човека има само земна същност, не знае откъде е дошла неговата душа. Душата е дошла отгоре и точно в душата на човека е отразен Бог. Човек, изпитващ ненавист и презрение, независимо от своята религия или вяра не разбира тайните на другите религии, съхранявани в човешкото сърце. И, разбира се, дори човекът да е добър, добродетелен, търпелив и прощаваш, ако не открие Бога в човека, той не се е докоснал до истинската религия. Този проблем има още една страна. Развивайки, се човек започва да вижда ограниченията, грешките и слабостите на хората и му става трудно да! живее сред тях и да се среща лице в лице с всичко, което става. Става му трудно да е добър и отзивчив и в същото време търпелив. В него се появява стремеж да се махне от всичко, да се изолира от останалите. Но не в това е целта на раждането ни на земята. Тя се състои в това да открием истинското съвършенство, което е вътре у човека. Човек може да бъде и добър, и красив, но ако не е открил целта, заради която се е родил на земята, не е изпълнил своето предназначение в живота.

Целите на човешкото раждане са толкова много, колкото са хората в света, но най-висшата от всички е една и може да бъде наречена обща цел на всичко сътворено. Тази цел се осъществява, когато изобретателят види как работи неговото изобретение; когато архитектът влезе в сградата, построена по негов проект и види колко добре е направен; тази цел се постига, когато на сцената се играе пиеса, а в залата седи нейният автор - постигната е неговата цел. Всеки човек има своя лична цел, но всички ние сме стъпала към една единствена цел - достигане на Бога. Ако нашите мънички желания днес се изпълняват, утре се появяват нови; каквито и желания да имаме, ако днес се изпълни едно, утре изниква друго. Това ни показва, че цялото човечество е насочено към едно желание, което е целта на Бога - възможно по-пълно опознаване на живота и на върха и в низините. Това разширява кръгзора, до който може да се докосне душата, прави света по-обширен, погледът придобива сила, че може да успее да проникне в земните недра и да достигне небесата. В това се състои осъществяването на целите на душата и тази душа, която не положи всички усилия и не принесе в жертва всичко, за да постигне висшето предназначение, няма да вникне в същността на религията. В какво се състои суфийското послание?

Суфизмът е езотерична школа, практика и работа за цял живот, насочена към реализиране на

висшето божествено предназначение на човека.

## ЕВОЛЮЦИЯ

Във въпроса за еволюцията на човека в различните царства има два аспекта. Първият е биологичният аспект. Лесно може да се наблюдава как царството на животните се ражда от царството на растенията чрез микробите, червеите и насекомите. В своето развитие материята се възползва от по-висшите организми и така се развива още по-ускорено. Но законът на еволюцията е сложен. Като цяло материята еволюира към по-високо и по-обновено състояние.

И ето - появява се примитивният човек. Оказва се, че съвременната наука не е в състояние да намери свързващото звено между човека и маймуната, а преди нас са съществували много раси, които възниквали и умирали. Дори в наши дни са се запазили няколко такива раси, обитаващи трудно достъпни региони, които засега не са познати на науката. И макар че връзката още не е намерена, това нищо не означава. Все пак съществуват не само научни, но и мистични концепции. Разликата е в това, че науката излага по-просто и направо своя възглед, макар че не може да установи цялата истина, докато мистиците разискват въпроса завоалирано, под красивата форма на легенда и поезия. Да си спомним легендата за Рама и войската от маймуни, където думата "маймуна" се използва поради липса на друго понятие за това изгубено звено във веригата на еволюцията.

Но този процес не е единственият. Всеки аспект на даден въпрос подлежи на разглеждане от различни гледни точки и докато не погледнеш на въпроса най-малко от две различни страни, няма да се избавиш от трудностите по пътя към неговото пълно разбиране. Да се вгледаме в работата на грнчаря - той меси глината, боядисва я и след това формира от нея различни съдове. Докато има под ръка достатъчен запас от глина в различни оттенъци, не му се налага всеки път да започва работа като добива глина, замесва я и я украсява. Така е и в природата - растенията произлизат от други растения, а човекът произлиза от човека.

Ако разглеждаме този пример от две страни ще се убедим, че и двата процеса са необходими. Има майстор, подготвящ боите, има и художник. Задачата на майстора по боите е да има различни субстанции и да ги смесва, за да направи желания цвят. Не е необходимо художникът сам да осъществява тези действия - той купува боите вече готови от продавача. Казано иначе, не е необходимо всеки човек лично да премине през Царството на камъните, растенията и другите аспекти на творението, тъй че няма за какво да се тревожи!

Бог ни дарява с изпълнение на нашите желания в два различни случая. Първият е, когато нашето сърце е свободно от всякакви мисли и чувства и пребивава в най-мирното и спокойно състояние. В това време всяко желание, което може да се появи у нас, е подобно на семе, посадено в подходящото време. И ако ни стигне търпението и силите да чакаме и вярваме във великото могъщество на Бога, нашето желание се изпълнява непременно, каквото и да стане. Във втория случай желанието ни се изпълнява в момента, когато ние сме абсолютно удовлетворени и щастливи. Всичко, което пожелаеш в такъв момент, ще се сбъдне - подобно на падналия навреме проливен дъжд, който ражда плодове и цветя.

Ако единият обект е онзи, който иска нашата душа, а вторият е свързан със задоволяване на жизнените потребности, за предпочитане е да бъде пожертвай последният и избран този, към когото се стреми душата. Но от друга гледна точка това не означава, че трябва да се отречем от всичко земно, ако искаме да станем духовни. Можем да живеем в света, без да се поддадем на суетата му.

Всичко във вселената има своя противоположност. Има слънце и луна. Има мъж и жена. Има ден и нощ. Цветовете, както и формите, се различават един от друг със своето многообразие. За да се различи каквото и да е, трябва да се види неговата противоположност. Онова, което няма противоположност, не може да бъде различено. За да има здраве, трябва да го различим от болестта.

В древни времена мъдреците се стремили да помогнат на въображението на хората, който търсят доброто, като ги научили да вярват" в Сатаната.

Мъдреците учили, че Бог създава добрината в света, а Сатаната - злото. Само така могли да обяснят на неразбиращите откъде идва злото. В действителността злото е само сянка на доброто, а никоя сянка не притежава собствено съществуване, тъй че злото не съществува. Доброто винаги се движи напред; онова, което остава назад е добро в по-малка степен, а онова, което се вижда напред е добро в по-голяма степен. Само когато сравняваме две неща, назоваваме едно лошо, а другото - добро. Затова хората назовавали с името на дявола всичкото зло в света, от което трябва да се отвърнем, и с името на Бога - всичкото добро, в когото трябва да вярваме. Това бил лесен начин за обучение на древните хора. Наистина, Бог не подлежи на никакво сравнение, макар че често го оприличават на едно или друго, когато Го наричат добър. А какво представлява нашата собствена доброта? Тя е твърде малка и не ни дава възможност да разберем какво е Бог.

В еволюцията на човека има стъпало, когато животът дава отговор на всеки негов въпрос. Независимо дали се намира в обкръжението на други хора или е насаме с природата, дали спи или бодърства, отговорът на всеки негов въпрос идва като ехо. Подобно на онези предмети, които са убежище за вятъра и го превръщат в звук, всичко става подслон за мисълта на мъдреца, помага ѝ да резонира и в този резонанс се чува отговорът. Фактически, отговорът се съдържа в самия въпрос. Въпросът не съществува отделно от отговора. Само ограниченото възприятие на човека го кара да вижда въпроса и да не вижда отговора.

Както е истина, че всички неща имат свои противоположности, така е вярно и че във всяко нещо живее и духът на противоположното. В мъжа има качества на жена, в жената - мъжки дух. В слънцето живее формата на луната, а в луната - светлината на слънцето. Колкото по-близо пристъпва някой към реалността, толкова повече се приближава към единството. Затова трябва да разберем, че до тогава, докато въпросът не се постави от сърцето, отговорът няма да дойде във вид на ехо от вътре или отвън. Ако се вгледаме напред, отговорът е пред нас; ако гледаме назад, отговорът е назад. Ако гледаме нагоре -отговорът ни чака в небесата; ако гледаме надолу -отговорът е гравирен върху земята. А ако затворим очи, ще намерим отговора вътре в нас. Това може да се сравни с изкачване на планина, чието име е "Защо?". Достигайки върха, ние се оказваме лице в лице с идеала. За да разберем всичко това не ни е нужно някакво учение; то се постига, ако се издигнем над всичко, което ни пречи да вярваме в истината.

## ДУХОВНА ЦИРКУЛАЦИЯ

### ПО ВЕНИТЕ НА ПРИРОДАТА

Ако разгледаме внимателно многообразието на природата в този свят, ще стигнем до извода, че под булото на многобройността е скрита една единствена жизнена сила - извор и цел на всички неща. Тази жизнена сила може да бъде оприличена на кръвта на вселената, циркулираща по вените на природата. Може да я наречем вещество и дух. Тя е нещо видимо, което се проявява във всичко. Целият разум е формиран така, че да съществува в живо, работещо състояние. Точно този живот ние определяме като разум.

Разумът, който често се бърка с интелекта, е нещо, което може да се намери и в нисшите създания. Можем да го открием в растенията и да го почувстваме в сърцето на скалите. Често хората мислят, че интелектът е резултат от човешкото развитие, който се проявява в живота ни като ум, а нисшите същества нямат ум и затова умът е висша форма на материята, която зависи от мозъка. Но мистиците от всички времена, пророците и съзercателите казват, че всичко, което е било, което е и ще бъде, е вариант на една единствена субстанция на живота, която не се изменя и не се развива. Друг етап от еволюцията ни дава възможност да разбираме и създава у нас чувството, че умът е резултат от усъвършенствана материя. Великите хора, мъдреците и отшелниците, които отивали в пустините и планините, и

общували с обкръжаващия ги свят, осъзнавали тази истина. Те се докосвали до една велика хармония, спокойствие и духовен подем точно там, където нямало видим живот. Животът навсякъде е проява на разум и колкото повече човек общува със света, толкова повече чувства, че и камъкът не е лишен от живот, че и в него пулсира кръвта на вселената. Когато гледаме на живота от тази гледна точка, осъзнаваме, че в света няма място или предмет, които да не са свещени и дори в камъка може да се открие източник и цел на всички неща, които имат тази форма.

Много хора, запознати с растенията, знаят колко са отзивчиви те към грижите и ласките на онзи, който живее редом с тях и ги отглежда. Доказано е, че растенията дишат. А щом като в живота на растенията може да се открие дишане, значи те притежават и разум. Случи ми се да видя камък, когото собственикът му наричаше магически. Макар че беше най-обикновен камък, той често променяше цвета и оттенъка си, особено когато някой го вземаше в ръце. Дори камъкът може да откликне на ума на човек. Това ни показва, че ни предстои да направим много открития и в царството на минералите. Това прозрение не е ново. Още в древността хората са го знаели. В персийските поеми на Джелалудин Руми четем, че "Бог спи в царството на минералите, дреме в царството на растенията, намира съзнание \*Ъ царството на животните и осъзнава Себе си в човека."

Единственият и единен живот става видим и добива по-ярка форма у хората в техния интелект, в тяхната дейност, в способността им да магнетизират атмосферата, в енергията на техните мисли, в способността им да лекуват. Ако отделите един човек от друг, дори и да няма връзка помежду им, въздействието на мислите и чувствата им се предава на разстояние. Често се случва по време на война войнишките майки и съпруги да усещат болките, страданията и смъртта на ^близките си, без дори да получат съобщение. Колко често роднини се досещат за състоянието един на друг не само посредством мисловните вълни, но и чрез своите усещания. Това показва, че има едно общо тяло, в което целият живот циркулира, подобно на кръвта във вените.

Оттук произлиза и логичното обяснение на закона за причината и следствието. Човек, който постъпва лошо, може да избегне земното наказание, но не е по силите му да излезе от този единен живот, в който и той, заедно с всичко, живее, движи се и съществува. Човек, който направи добро някому, може никога да не го срещне, но доброто непременно ще се върне при него под някаква форма, защото съществуването е единно и животът - един. Така е и с циркулацията във физическото тяло; всичко, което изяждаме, се поглъща от кръвта, и всяка наша мисъл, всяка дума и действие оказват въздействие върху живота.

Често хората подлагат на съмнение и се присмиват на определени суеверия. Те питат как е възможно да се разгадае на карти миналото, настоящето и бъдещето. Но това, както и астрологията или гадаенето с помощта на магическия кристал може да бъде обяснено чрез съществуването на единния, непрекъснато циркулиращ и пулсиращ живот, чрез единството на звуците и единството на ритмите. Човек просто трябва да познава дадена музикална тема, за да я чуе и разбере.

Миналото, настоящето и бъдещето могат да се узнаят не само с помощта на карти или магически кристал, но и по много други начини. Ако можем да влезем в контакт само с един капилар от цялостния живот, ще можем да влезем във взаимодействие с цялата кръвоносна система на вселената. Някои средства са подобри, други по-лоши, но чрез който и да е посредник можем да достигнем до един и същи отговор, и това е доказателство, че всичко видимо е проява на единния живот. Човек може да бъде възпитан да постъпва правилно, може да се научи на справедливост, но всички тези добродетели ще му бъдат наложени, те ще са следствие от някакво учение. Истинската добродетел идва сама като следствие от разбирането на единството на живота и това разбиране свързва човек с всичко - с подобните и с враговете. Исус Христос е учил да обичаме враговете си. Често ни е трудно да обичаме дори приятелите си, как ще съумеем да заобичаме враговете, ако не осъзнаем тайната на

единния живот, скрита зад всичко, независимо, че светът наоколо създава илюзия за разнообразие.

Ако подобно осъзнаване е постигнато с помощта на религията, философията или мистицизма, човек се докосва до тайните на живота и добива огромна сила без да използва магически ритуали. Не е трудно да се възприеме този урок интелектуално, тази истина може да се преглътне като храна за една минута, но това не е достатъчно. За да се усвои тя, може да не ни стигне целият живот, защото към истината се прибавят факти, а когато истината стане факт, тя губи своята значимост. Пленени от света на разнообразието, ние сме се научили да забравяме истината, погълнати от обстоятелствата. Ето защо хората, които посвещават много време на медитации, се стараят да размишляват върху единството на съществуването и да открият основната истина на битието. То е все едно, че навиваш часовник - за това губиш само една минута, а след това часовникът върви цял ден. Така е и с медитацията: идва някакво прозрение и ти помага във всичко, което правиш и говориш.

Колко много вреда причинява неразбирането на тази истина! Всички бедствия - войни, наводнения, земетресения, глад и насилие, всички нещастия, които човек не е в състояние да контролира, произлизат от нарушаване на жизнената дейност на тялото на вселената. Когато кръвта е болна, всичко върви зле и макар че понякога може да ни се стори, че само за едни е пагубно, за други - полезно, в по-продължителен отрязък от времето се вижда, че страдат всички части на цялото. Последствията се стоварват върху целия свят под формата на болка, напрежение и страдания.

Ако се отклоним от световните илюзии, погледнем отгоре и помолим Бог да ни разкаже тайната и тайнството на Неговото творение, ще чуем в отговор, че всяко нещо и всяко същество е сложено на подходящото място и всички са заети с изпълнение на своята част от работата, която като цяло трябва да бъде извършена в природата. Животът е симфония, а дейността на всяко същество е изпълнение на неговата собствена партия в тази симфония.

По време на война много хора бяха призовани в армията и независимо от професии, квалификация и морални норми бяха пратени там, където бяха необходими най-много; обясняваха го с това, че на първо място трябва да се вслушат в "гласа на необходимостта". Ако нещо може да даде умиротворение на мислителя, това е осъзнаването на тази идея. Мисълта, че страданието е следствие на грехове от минал живот може да донесе облекчение на питателния и разсъждаващ ум и за момент да го удържат от протест, но нима то може да утеши болката, която той носи в сърцето си? Нима този ум ще прости някога на Бога, който го е осъдил с такава жестокост? Той може да признае миналите си грехове, но нима ще съумее някога да повярва в Бога като Бог на любовта и състраданието, на милосърдието и прощката?

Ако Бог беше отделен от човека, ако Той се беше радвал на страданието на човека, човек би могъл да прокълне такъв Бог. Суфият осъзнава, че Бог е едновременно страданието и страдащият и същото време е над всички страдащи. За да разберем това, трябва не само да вярваме в Бога, но и да го познаваме. Ако от нашите ръце се изтъркаля тежък товар, падне върху краката ни и ги нарани, нима трябва да скръстим ръце? Не, защото те също страдат от болка, нищо че са наранени само краката. Страда цялото ни същество, а не само краката или ръцете.

Същото се отнася и за Бога: нашият живот е негов живот и макар че Неговото съвършено битие го издига над земните радости и страдания, той взема участие във всяко наше усещане на радост или болка, на които ние, ограничени от своето несъвършенство, сме подложени.

Хората често питат защо човек трябва да страда и да се жертва заради Бог. Когато жертвата е направена и страданието е зад гърба му, човек открива, че макар да е започнал да прави нещо заради Бога, в края на краищата се оказва, че всичко е за самия него. Глупаво егоистичният човек е наистина егоист; разумният егоизъм прави човека неегоистичен. До такава

осъзнаване се достига чрез вътрешна реализация и самоосъзнаване - преди всичко човек е длъжен да осъзнае себе си и да открие от какво е направен. Човекът се състои от душа и материя. Вътре в себе си той съдържа минерали, части от растителния и животинския свят, както и елементи от света на духовете и от света на ангелите. Неговата задача е да приведе в равновесие всички тези части, без да забравя, че е бил създаден не за да бъде дух като ангел, духовен или физически. Откривайки златната среда, той задължително ще намери пътя, по който е призван да върви човекът и който води право към целта. "Вратата е малка и пътят е тесен" - много е тесен и всяка стъпка встрани ще те отклони от истинския на километри. Равновесие - това е ключовата нота за достигането на духовността.

Душата на всичко проявено е една и животът също е единен. Размишленията за тази истина и пробуждането към нея ще доведат света до хармония. Когато душата започне да вижда истината, тя се ражда отново; всичко, което изглежда истинско за такава душа, изглежда лъжливо за обикновения човек, а онова, което за пробудената душа е реално, за обикновения човек не означава нищо. Онова, което обикновената душа счита за важно и ценно, няма никаква стойност за душата на пробудения. Затова човек с пробудена душа ще се чувства в усамотение дори сред тълпата, която живее в свят, различен от света, който той обитава. Представете си, че живеете в свят, в който никой не говори на вашия език! И все пак, такъв човек може да живее в различен свят, защото познава и неговите закони, макар че животът там ще бъде безполезен за него, както на възрастния човек не е нужен света на децата, играещи с кукли.

От време на време в света се появяват пророци и велики мистици. Те са като онези лекари, които отиват в болницата, за да помогнат на тежко болния да възстанови разрушеното си здраве; и когато великите идват, те донасят нов живот и помагат на организма на вселената да работи по-добре. Суфиите винаги са живели като мистици, посвещавайки живота си на медитации и духовни практики. Какво са постигнали с това? Оpoznали са същността на всичко живо в неговото единство. Именно по пътя на размишление за единството, чрез неговото осъзнаване и прилагане в живота, човек може да осъществи целта на живота си.

## СЪДБА И СВОБОДНА ВОЛЯ

Твърде често тези, които вярват в съдбата, не вярват в свободната воля. Често човек, успял да постигне успех в своята работа, мисли, че успехът се е появил вследствие на дадено нещо, а има и такива, които считат успеха за резултат от положените усилия и мислят, че всичко което съществува, притежава свободна воля и може да постигне резултат, в съответствие с положените усилия. Има хора, които колкото и да се е стараят, не постигат успех. В този случай у човека възниква усещане, че нещо му пречи да успее и той започва да мисли, че има лоша съдба, която му пречи. Много хора смятат, че фатализмът се поражда от леността и наричат вярата в съдбата суеверие, а други приемат свободната воля като концепция и като идея, но са убедени, че в действителност светът се ръководи от съдбата.

Идеята за свободна воля не е лишена от смисъл и вярата в нея носи определени резултати. В същото време идеята за съдбата е залегнала много дълбоко и независимо дали я споделя или не, човек винаги намира в нея нещо притегателно. Способните да отгатват бъдещето привличат всички - и онези, които вярват в съдбата, и другите, които не вярват. Първите подхождат с доверие, вторите - с усмивка, -но и едните и другите се стремят към пророците, защото в това, което те правят, е скрита най-великата тайна. Всеки човек се интересува от собствения си живот, защото бъдещето винаги е тайна -тайна, по-загадъчна и велика от всички останали на земята. Никой няма да каже: "Не ми е интересно да узная бъдещето си, не ми е интересно да зная защо съм имал такова минало, защо имам такова настояще и какво ще е бъдещето ми". Да получи отговор на тези въпроси е най-страстното желание на всеки човек.

Когато размишляваш за съдбата, често си задаваш въпроси: Съществува ли предварителен план и всяко житейско събитие съответства ли на този план. И ако съществува, кой е

направил и на какви основания? Ако е начертан от Бог, защо един се оказва щастлив, а друг - нещастен, един - голям, а друг - малък; защо един се радва, а друг страда, макар че и двамата живеят под едно слънце и вървят по една и съща земя? Ако причината за всичко не е в съдбата, а в човешките постъпки, върху настоящето оказват влияние постъпки, извършени в миналото и ако е така, доколко човек е отговорен за тях? Тези въпроси ни увличат в дълбините на тайните на живота. Ако ни се удаде да им отговорим, ще бъде решен голям философски проблем.

Мистикът открива тайната на живота, като овладява изкуството да изгради свой житейски план в съответствие със собствените си желания. Но за да достигне до такова ниво, първо трябва да се откаже от своя собствен план. За човека, който няма собствени планове, е по-добре да се остави в ръцете на Бога. Колкото повече човек се довери на Създателя при своя план, толкова по-способен е да го направи сам. Това е подобно на ролята на майка, която не позволява на детето да върви самичко, докато не се е научило да го прави. В началото то зависи от нея. Когато прави първите си самостоятелни крачки, тя го придържа и не позволява да падне. Когато човек поема в свои ръце някаква отговорност, това се нарича свободна воля. Той вече се е освободил от зависимостта от Бога, която го е подкрепяла в началото, когато Бог е поемал отговорността за него. Ето защо светецът отначало прима волята Божия, за да може да продължи да се развива в съответствие със своята свободна воля. Тогава неговата воля става Божия воля. Ето какво отличава характера на светеца и характера на учителя. Светецът е напълно покорен на волята Божия, а учителят открива волята Божия в собствената си свободна воля.

Често питаме защо Бог - ако съществува, ако е любов и ако е добър и милосърден - допуска хората толкова много да страдат, сякаш ги наказва за нещо? Този въпрос е роден от нашата ограничена гледна точка. Ако очите ни бяха отворени и можеха по дълбоко да се вгледат в живота, бихме разбрали, че няма никакво наказание. Всичко е проява на милосърдието на Бога, но ние наричаме милосърдие само това, което можем да постигнем и разберем. Онова, което не е по силите ни да видим и разберем, приемаме за наказание. Независимо дали родителят се кара на детето или го милва, и в двата случая го прави от любов. Рабиндранат Тагор е казал: "Когато Ти ме настройваш на по-висок тон, аз чувствам болка. Но аз зная, Господи, че болката е нужна, за да ме настроиш на правилния тон".

Когато успеем да обуздаем своето вълнение и постигнем умиротворение, като смирим своята воля пред волята Божия, започваме да откриваме Божията любов във всичко и никога вече няма да изпадаме в заблуждение, че Бог може да бъде нещо друго, освен любов. Ето защо суфият не нарича Бога Творец, Цар или Съдия, а Го зове Възлюбения, Любящия и самата Любов.

Много от хората предварително са убедени в някои неща и това убеждение закрива погледа им като стена. Те дори не се и опитват да погледнат малко по-далеч. Задоволяват се с онова, което вече знаят. Няма съмнение, че човек се ражда с определена мисия, която е длъжен да изпълни в живота си и която не само определя неговите инстинкти, качества и дарби, но и предопределя целия му живот. На Изток казват, че животът на детето може да се определи по неговите стъпки. Още крехкото краче на детето разкрива знаците на този план, който то е длъжно да осъществи в своя живот.

Съществува легенда, която хвърля светлина върху връзката между съдбата и свободната воля. Живял някога ясновидец, който работел като портиер в дома на един богат човек. На Изток има поверие, че бебето се ражда, след като пристигне ангел и начертае върху челото му неговата съдба. Портиерът бил необикновен човек и когато ангелът дошъл, той го посрещнал и казал: "Стой, къде отиваш? Аз съм тук стопанинът и няма да ти позволя да влезеш, докато не ми разкриеш съдбата на детето". И ангелът му разказал. Така портиерът постъпил и следващия път, когато в къщата се родило още едно бебе. Минало време, родителите починали. Някога били богати, но по някаква причина се разорили и на децата се

наложило да напуснат родния дом и да търсят щастието си сами, без всякаква подкрепа. Старият портиер поел върху плещите си отговорността да им помогне, но едва пораснали, юношите се пръснали на различни страни. Веднъж портиерът решил, че е негов дълг да отиде и да види как живеят. За ясновидеца няма нищо по-интересно от това, да провери достоверността на своето видение. За него е радост, когато всичко, което е чувствал отвътре, се материализира и се сбъдне. За него няма по-голямо наслаждение от това. И така, портиерът тръгнал на път и намерил първия юноша. Той работел като файтонджия и бил много опечален от това. Портиерът казал на младия човек: "Не можеш да избегнеш това, съдено ти беше да станеш кочияш. Но аз ще ти дам съвет, защото ми е мъчно, че ти, в чийто дом имаше толкова много коне, си принуден да се грижиш за конете на друг. Ето ти малко пари, иди в друг град и се заеми с обучение на коне. Богатите хора ще ти поръчват да тренираш техните коне и аз съм уверен, че скоро ще преуспееш". Младежът попитал: "Мога ли да се заема с още нещо?" Старецът отговорил: "Не, това е единственият път за теб. Трябва да бъдеш кочияш през целия си живот, ако послушаш моя съвет. Нищо друго не можеш да направиш, това е единствената отворена врата за теб. Постъпи както ти казах и ще постигнеш успех". Младият човек се вслушал в съвета му и преуспял. Портиерът намерил вторият юноша и го попитал: "Как живееш?" Той отговорил: "Как живея? Ходя по цял ден из гората, ловя птици и ги продавам в града, но едва ми стига да преживявам". В това време сред управниците се появила мода да държат в дворците си птицата шабаз - царската птица. Портиерът го посъветвал: "Не лови пернатия дивеч, търси само птицата шабаз". Младежът възразил: "Но ако не успея да я хвана ще умра от глад!" Старикът отговорил: "Помниш ли какъв беше твой баща и какъв си ти?" - "Да, знам, че съм се родил нещастен". Портиерът рекъл: "Ти ще станеш по-щастлив, като ме послушаш. Нищо не променяй, остани си ловец на птици, но лови птицата шабаз, която ще продаваш за милиони. Ето птицата, която трябва да ловиш".

Този разказ ни помага да разберем действията на ясновидеца. Животът на тези юноши е бил предначертан, но в същото време е имало възможност за проява на свободната воля в пределите на този план. Ако те не бяха узнали за тези възможности, щяха да живеят беден живот. Това е един велик урок и тези, които са способни да го разберат, ще спечелят безкрайно.

Великият персийски поет Саади казва: "Всяка душа се ражда с определена цел и светлината на тази цел е запалена в душата".

Индусите вярват, че хората се раждат с онова, което наричат карма - минали постъпки и впечатления, които душата донася със себе си под формата на по-добро или по-лошо влияние, за което предстои да плати. Несъмнено, в тази представа има известна доза истина, доказателство за което можем да открием твърде често, например в случаите, когато обстоятелствата принуждават даден човек да бъде слуга, сякаш за да изплати дълг към някого. У него може да няма никакво желание да служи, но в същото време обстоятелствата се стоварват на плещите му и той нищо не може да направи. Сякаш някаква висша сила му е предопределила такъв път и по собствена воля или по принуда е длъжен да отдаде цялото си време, мисли, привързаност и услуги на някого. В същото време виждаме, че има хора, които получават пари, комфорт, любов и привързаност от други, независимо дали го заслужават. Това показва, че макар между това, което даваш и което получаваш, да има връзка, всеки човек все пак се ражда с определени задължения. Дори велики и могъщи хора, чиито обстоятелства в живота са благоприятни, не могат да направят нищо, ако им е съдено да преживеят някакви проблеми - проблемите са неизбежни. А в друг случай, независимо от всички препятствия в живота, на човек изведнъж му се открива друг път. Не е необходимо много да се старее, всичко върви от само себе си. Това доказва съществуването на план, за осъществяването на който не са достатъчни само умения и съобразителност. Има моменти, когато ни е отреден лек живот, успех и изпълнение на желанията, но има и периоди, когато ни се налага да минем без всичко това и не ни е възможно да го променим.

Какво е съдбата - нещо, с което човек се ражда или е резултат от постъпките му? И едното и другото. Нека си представим художник, който е замислил картина. Той започва да работи и толкова се вдъхновява, че чувства необходимост да измени замисъла. Работейки върху творбата си, той я променя до такава степен, че тя става съвсем различна от картината, която е замислил първоначално. Животът ни също може да бъде променен до такава степен в резултат от постъпките ни. Правилната постъпка, добрата постъпка носи продуктивна, творческа сила и може да помогне много повече, отколкото можем да си представим.

Въпросът е в това доколко човек може да помогне сам на себе си. На човека са му присъщи два подхода. Първият е механично съществуване, в което подобно на машина той е управляван от условията, от външните влияния, от космическото въздействие и от собствените си постъпки; всичко е резултат от механичната работа и, естествено, обръща живота му. Той не властва над обстоятелствата, просто е инструмент на влияние. Колкото повече е изразен този аспект, толкова по-малко е развит човекът. Това е белег за нисша еволюция. Но в човека съществува и друг, съзидателен аспект, който показва че той не е само частица от Бога, а е свързан с Бог, защото неговият истински Аз е самият Бог. Затова не се учудвайте на разказите за мъдреци, учители, светци и пророци, чиито думи са въздействали върху космоса и по чиято воля са се движели безброй хора. В това няма нищо удивително. Външно хората са едни и същи; сред тях няма нито един с височината на камила или големината на слон. По външност хората не се различават съществено. Но вътрешно хората са несъпоставими по големината на духа; несравнима е способността на разбиране у единия и другия човек. Единият върви, вторият тича, третият лети, а четвъртият пълзи, макар че всички ходят по земята, живеят под едно слънце и всички се наричат хора. Но няма човек, в който да няма проблясък на сили, който да е бил изцяло лишен от възможността да промени житейските си обстоятелства като прояви свободна воля - трябва просто да открие в какво се състои тя. Именно липсата на такова разбиране превръща човека в машина.

Що се отнася до съдбата, нея могат да я променят не само нашите постъпки, но и мислите на другите хора. Често съм срещал примери на недоволство от страна на любеща майка към подрастващото дете. И това тъй или иначе кара детето да страда. То може да се превърне в способен човек, прекрасен специалист, но ако не оправдае надеждите на майка си, за него е достатъчно да го обрече на вечни неудачи. Внимателното изучаване ще помогне да разберем как е станало това, но в детството сме толкова погълнати от собствения си живот и интереси, че не се замисляме какво влияние оказваме върху мислите и чувствата на хората, които ни обкръжават.

Богатият човек е недоволен от своя слуга, говори с него грубо и го наказва, а в същото време не осъзнава колко раним е този слуга, който зависи от него и насила е прикован към това място. Но когато богаташът стигне в своя офис и започва да работи, може да стане жертва на обратното отношение от страна на шефа си, на същото нараняване, което той е нанесъл на душата на другия. Той дори не осъзнава, че слугата, когото е обидил, не е в състояние да му отвърне по същия начин, но разплатата ще дойде от някой друг, независимо, че грубиянът няма да разбере, че това е наказание. Колкото повече размишляваме, толкова повече разбираме как Бог действа посредством всичко живо, дори посредством животните и птиците. И когато сме способни да повярваме в това, няма да ни остава нищо друго, освен да повярваме в думите на Буда, че същността на религията е в това да не вредим. Да не се причинява вреда на другите означава не само да се въздържа от убийства. Много са били убити без убийство; за да унищожиш човека не е задължително да го убиеш. Поглед, дума или мисъл могат да ранят така, че животът да се окаже по-лош и от смъртта.

Именно това имах предвид, когато писах в "Гайан": "Мои боси крака! Стъпвайте внимателно по пътя на живота, за да не роптаят бодлите, че ги тъпчете".

Когато човек започне да мисли за тези неща, той заслужава безкрайно уважение. Ако в това откривате някаква религия, то тя е в уважението на онези чувства, които могат да бъдат

ранени в момент на грубост. Ако има място, където живее Бог, то е в сърцето на човека. Грубото докосване до сърцето влияе върху съдбата на човека. Ние дори не можем да си представим, доколкото чуждите чувства могат да променят съдбата ни. Те могат да й повлияят по-силно, отколкото нашите собствени чувства. Нали човек винаги желае за себе си само добро. Никой не иска да бъде нещастен.

Съществуват също и планетарни въздействия. В какво се състоят и какво отношение имат към нас? Отговорът е, че самият човек също е планета. И както една планета е свързана с друга, така и планетите са свързани с човечеството. Естествено, изменението в състоянието на планетите въздейства и влияе върху човешкия живот.

Може да попитате: нима човек е толкова малък, че дори планетите му въздействат? Да, ако се съди по вида му. Външно човек е толкова малък, колкото капка в океана. Ако оприличим планетата с океана, човекът ще бъде капка. Но от гледна точка на вътрешния свят планетата е капка в океана на човека - в океана на неговото сърце. Великият философ Асиф пише: "Мое невежество, в деня, когато ти отстъпиш, моето сърце ще бъде открито и цялата вселена ще се превърне в мехурче в океана на моето сърце".

Ограничеността, тесногърдието и несъвършенството са резултати от невежеството. Но когато сърцето се разтвори, цялата вселена влиза в него и цялата съдба, с нейните загадки и тайнства, се озовава в ръцете на човека. Така че как трябва да вярваме в съдбата и в свободната воля? Най-добрият начин да се вярва в съдбата е да смятаме, че всички неприятности, през които се е наложило да преминем, са част от съдбата и принадлежат на миналото, и ние вече сме свободни от тях. А най-добрият начин да се разглежда свободната воля, е никога да не забравяме, че всичко, което става, всичко което е пред нас, е резултат от нашата свободна воля. Да се концентрираме върху мисълта, че нищо лошо няма да ни докосне и всичко хубаво е пред нас. Неправилно е да се мисли, че всичко лошо сякаш ни очаква, скрито в някакво хранилище, че съдбата контролира нашата карма и обричайки ни на страдание, ни наказва, в съгласие с кармата. Онзи, който приема кармата по такъв начин, ще плати висока цена. Колкото повече човек приема кармата в такъв аспект, толкова по-висока цена ще му се наложи да плати.

Човек трябва да достигне до разбирането, че проявяващата се във всички случаи и явления в живота му воля има два аспекта: аспектът на личната воля и аспектът на божията воля. Ако човек пренебрегне божията воля, естествено неговата човешка воля ще понесе безброй трудности и той ще се сблъска с препятствия, защото плува против течението. В този момент, когато човек действа в съгласие, в хармония с божията воля, всичко в живота му е наред.

Някой може да възрази, че животът на такива личности като Христос не е бил лек. Още детството му е бил изпълнен с трудности, родителите му трябвало да бягат в пустинята, а когато се е оказал сред хората, животът му е станал още по-тежък. Всички велики светци и мъдrecи са имали тежък живот, нищо не са получавали даром. Но нима те са вървели против съдбата, против волята Божия? Ето как стигаме до извода, че волята Божия среща безброй препятствия, когато се реализира в материален план. В Библията четем: "Да бъде Твоята воля и на земята, както и на небето" - но на земята не е така лесно да се изпълни Неговата воля, както на небето. Христос ни преподава велик урок, за да разберем, че има воля, която се реализира съзнателно и воля, която работи несъзнателно. Но само съзнателната дейност е божествена проява. Може да изглежда, че божествената воля среща много трудности, но в тези трудности тя винаги открива дълбок смисъл. С други думи, не е важно дадено нещо успех ли е или поражение, за Божествените сили това няма значение, защото всички резултати са успех за Бога. Не е важно също дали човек е победил или е загубил, защото за човека и двата резултата са поражение.

Ако човек е преуспял и е натрупал големи богатства или е достигнал до по-високо положение, какво ще задържи в крайна сметка? Всичко ще отиде в някой, който ще го

измъкне от ръцете му. Затова не е важно постигнали ли сме успех или сме претърпели поражение, защото ако постигнем нещо индивидуално, накрая то винаги ще се превърне в поражение. Но ако вършиш богоугодни дела, независимо дали водят до поражение или успех, в края на краищата винаги успяваме. Друго не може и да бъде, в този случай може да има само по беда. Нанак е казал: "Зърното, което намира убежище центъра на мелничния воденичен камък, всъщност се спасява". Така е и с човека, който запазва близостта си с" Бога. Той черпи сили и вдъхновение от него и независимо какви трудности среща, пътят му винаги е равен и накрая ще го доведе където е необходимо.

## БОЖЕСТВЕН ИМПУЛС

Първият въпрос, който възниква при споменаването на тази тема, е какво е Божествен импулс и откъде произлиза? Всяко движение, всяка вибрация, всяко действие имат някакъв източник. Затова в Библията се казва, че "Словото беше Бог". Слово тук означава вибрация, а вибрацията означава движение.

Вибрацията е първият, изходният аспект на Брах-ма, на Създателя. Всеки импулс, всяко движение на някакъв план от своето съществуване води началото си от един и същ източник. Затова в Корана е казано: "Бог е всемогъщ; няма друга сила освен Бога." Всяко действие зависи от неговата власт.

Ако всички свещени книги са съгласни с това, тогава откъде идва Сатаната? Това означава ли, че се допуска съществуването на друга сила, освен Божията, която понякога се оказва по-могъща от силата на Бог. Подобно схващане поставя много хора в безизходно положение. Обяснението на това противоречие е в разбирането на метафизиката и законите на природата. Има един основен закон - природният закон, и всичко, което се случва в съответствие с този закон, има хармонична форма. Градините, създадени от човека, на пръв поглед могат да изглеждат истинско постижение в сравнение с дивата природа, но в крайна сметка усещаш, че са изкуствени. Вдъхновението, което можеш да получиш, ако си в гората вън от града, е много по-силно, отколкото в градина, създадена от човек. В нея възможностите за вдъхновение са ограничени, защото животът, създаден от човека, е ограничен в сравнение с природата. Човекът измисля някакъв закон, после разбира, че не може да се придържа към него и измисля още един, но никога не постига удовлетворение, защото не взема под внимание природните закони, които създават хармония.

Казват, че природата е жестока. Така е, но човекът е много по-жесток от животните. Животните никога не унищожават живота в такава степен, в каквата го прави човекът. Пялата мнима жестокост на природата не е нищо в сравнение с жестокостта, невежеството и несправедливостта на хората. Исус Христос казва: "Да бъде твоята воля". Тези думи ни казват много. Човекът променя света, в който живее, без да го съгласува с Божиите планове и природните закони, и волята Божията се оказва изпълнена. Тези думи учат човека, че трябва да търси и разбира волята на Бога. За птиците и животните не е задължително да се опитват да разгадаят Божията воля, защото ги управляват природните импулси. Те са по-близо до природата от човека, а животът на човека толкова се е откъснал от природата, че всяко нещо му се удава трудно. Днес не осъзнаваме това. Но независимо от всичките ни знания ние правим живота все по-труден и по-труден и затова борбата става все по-голяма. Животът на всеки човек - стар или млад, беден или богат, се оказва тежка борба, защото все повече се отделяме от импулса, идващ непосредствено от източника на всички импулси.

От метафизична гледна точка обстоятелствата в живота на човека се управляват от особени ритми, наречени във веданта сатва, раджас и тамас. Тамас е хаотичният, разрушителен ритъм. Всеки импулс, идващ от човек, настроен на този ритъм, води до разрушителни резултати. Импулсът, идващ от човек, действащ в ритъма на раджас винаги е резултатен, а импулс, породен от ритъма на сатва, носи вдъхновение, защото е в хармония с ритъма на вселената.

В забързания си живот човек отделя малко време за съсредоточаване и за привеждане на ума и тялото в състояние, при което е възможно да се синхронизира с ритъм, който дава вдъхновение и възможност за осъществяване на Божията воля. Това вдъхновение идва в отговор на молитвата на Христос, която споменах по-горе: "Да бъде волята Ти на земята, както и на небето". Достигайки определено състояние на ума и тялото, човек настройва себе си в съзвучие с определена тоналност, която е хармонична и възвишена и по този начин Божията воля на земята се осъществява толкова лесно, колкото и на небето. Само чрез този ритъм може да бъде изпълнена Божията воля.

Истински духовните хора отивали в горите и планините не от протест към света. Отивали, за да се настроят към този ритъм, чрез който биха могли да познаят небесата. Небесата не са в друга държава или континент, те са вътрешно състояние, до което се достига само в онези случаи, когато вътрешният ритъм е съвършен и действа безотказно. Този, който го осъзнае, ще разбере, че човек сам е отговорен за собственото си щастие. Човекът е враг на самия себе си. Той търси щастieto в погрешно направление и затова никога не го намира. Живее в непрекъсната илюзия и си мисли: "Ако имах само това или онова, щях да бъда навеки щастлив", но никога не е щастлив, защото тича след илюзии, а не търси истината. Щастieto може да намери само вътре в човека и ако той се настрои правилно, ще намери вътре в себе си всичко, което душата му желае.

Същността на всеки импулс е такава, че той преминава през три стадия. В момента, в който се появи, той се реализира по някакъв начин - умно или глупаво, полезно или вредно. Няма импулс, който в момента, в който се роди, да бъде глупав, безполезен или нехармоничен, защото всеки импулс има определено предназначение. Ние съдим за него от нашия ограничен кръгзор, а Божията справедливост, която е съвършена, остава скрита за всички и само окончателният резултат поставя всичко на мястото му. Тъй както всяко начало има някаква цел, а краят е отговор на поставения въпрос, то не в началото и не в края, а в процеса на развитие на импулса се поражда действие, което е правилно или неправилно. Този въпрос е метафизичен и трябва да се разгледа от различни гледни точки, за да не се обърка човек. От позицията на своите незначителни знания човек е готов да осъжда или да се възхищава на различни неща, но в хиляди случаи няма да отсъди правилно. Това са разбирали всички велики души, получили просветление. Христос учи: "Не съдете"...Само така човек може да се научи на търпение, да говори по-малко и да осъзнае какво стои зад даден импулс.

Първоначално импулсът се появява в сферата на чувствата, укрепва там или се разрушава. Чувството може да бъде различно - любов или ненавист, доброта или злоба, но във всеки случай импулсът, достигнал областта на чувствата, добива сила да върви напред или се разрушава. Ако даден човек носи голяма добрина, когато в него се надигне импулс за отмъщение, той се разрушава, преди да бъде материализиран. Ако друг човек изпитва голяма горчилка, импулсът за прощане ще бъде разрушен преди да докосне ума; той дори не ще породни мисъл за справедливост, защото чувството на горчивина ще го разруши. Ако в много зъл човек се породни импулс да извърши нещо добро, той ще бъде разрушен преди да достигне царството на разума — вторият стадий, през който преминава импулсът в своето развитие. Ако все пак се издига до тази сфера, въпросният човек ще започне да размишлява: "Защо трябва да помагам? Защо трябва да правя услуга? Другият човек заслужава ли го? Ще ми бъде ли от полза? Правилно ли е?" Всички тези въпроси се раждат в областта на ума. И в третия стадий импулсът достига царството на действията. Ако разумът отхвърли импулса, той не стига по-далеч, но ако разумът го одобрява, той се издига в сферата на действията и се превръща в резултат.

Може да попитате как мъдреците и мислителите различават божествения импулс от останалите многобройни импулси, появяващи се в сърцето на човека. Преди всичко трябва да разберем какво се разбира под "божествен". Тази дума обозначава състоянието на съвършенство, при което Бог се познава чрез човека. Казано другояче, когато човек достигне онова ниво на развитие, чрез което може да служи като съвършен инструмент на Бога, когато

нищо в неговото същество не поражда препятствия по пътя на прекия импулс, идващ отвътре, духът му може да бъде наречен съвършен. Главната ценност и основна цел в човешкия живот е в стремежа да достигне такова съвършенство, при което човек може да се превърне в съвършен инструмент на Бога.

По пътя към тази цел човек първоначално осъзнава същността на Бога само в отделни моменти, след това, според развитието му, осъзнаването продължава по-дълго, а онези, достигнали най-далеч, пребивават в това състояние основната част от времето си. Техните чувства и мисли не спират божествения импулс и той свободно се издига и реализира волята Божия. Посланията на пророците и учителите от всички времена учат човечеството да постигне съгласие с Бога. Изпълнението на човешкото житейско предназначение е в това да влезе в хармония с Бога, а тя се постига чрез развиване на уменията да се различават божествените импулси.

Божественият импулс се различава от всичко друго. Той е като красива музика, в която лесно се разграничава чистата нота от фалшивата, хармонията от дисонанса. Всичко е въпрос на тренировка на слуха. Човекът е развит слух, различава и най-малкото неблагозвучие. Колкото по-надарен е музикантът, толкова по-голяма е неговата способност да различава хармонията от дисхармонията, чистата нота от фалшивата. Много хора мислят, че ние наричаме правилно и неправилно, добро и лошо нещо, на което са ни научили, или с което сме свикнали. Това е вярно, ако говорим за правдата и неправдата, създадени от човека, но всяко дете усеща спонтанно кое е правилно и кое неправилно. Детето веднага усеща неверните вибрации. То чувства хармонично ли е дадено обкръжение или не, а възрастният до такава степен смущава сам себе си, че загубва способността за ясно различаване. Да опознаеш себе си е огромно постижение по духовния път. Ако човек ясно осъзнава какво чувство изпитва при всеки импулс, той ще стигне далеч. Хората, извършили глупава постъпка, често казват: "Много ми е мъчно, но вече е твърде късно", а това означава, че не са тренирали истинска своя слух.

Божественият импулс е изпълнен с любов. Той дарява щастие и носи мир. Най-трудното е, че не всеки човек забелязва момента на раждането на импулса, мнозинството вижда само резултата. Такива хора са като пияните и с времето, подобно на истинските пияници, започват да чувстват тревога и угнетеност, сражават се и страдат. Но човек не се ражда за това. Той се ражда за щастие. Спокойствието, любовта, добротата и хармонията са части от неговото същество и ако той е нещастен, значи е загубил себе си и не може да се намери.

Човек жадува да му се случват чудеса, да среща духове и призраци. Той винаги търси нещо сложно, а в живота няма нищо по-просто и по-ценно от това да опознаем истинската си същност.

## ЗАКОНЪТ НА ЖИВОТА

Всичко, което получава човек, е резултат от усилията му. Не искам да кажа, че човек не може да направи нещо, за да заработи, да заслужи или да получи нещо случайно. Всичко, което се случва с човека, стига до него по един от изброените пет начина, но в същото време той достига до всичко сам. Има пет пътища, по които нещата достигат до човека, но причина за самото случване е самият той. Тази идея остава неуловима и скрита за човека, докато не проникне в същността на закона на живота и не разгледа ясно неговия вътрешен механизъм. Например когато казват, че някой е постигнал високо положение, пост, богатство и признание в своята работа, външно това звучи като истина; но много хора работят също добре, а не получават награда. Според някои благословението на провидението идва до онзи, който го заслужава, но в живота има много примери, доказващи, че не винаги успехът споделя този, който го заслужава. До всеки пример за проява на свободна воля стои пример за абсолютната безпомощност на човека във всички сфери на живота. Ще се намерят еднакъв брой поддръжници и противници на идеята за случайността. Колкото по-дълбоко опознаваме живота, ще открием, че нещо, което изглежда чиста случайност, в действителността само

изглежда така, защото представите ни са плод на илюзии. Всяка душа проправя своя път към нещата, понякога действайки съзнателно, понякога - несъзнателно. Постъпките на всеки човек на външен план се проявяват като действия, нямащи нищо общо с вътрешната дейност. Тя може да бъде сравнена с пътешествие. Всеки върви по своя път, без да знае накъде се е запътил, върви ли към желаната цел или към цел, която никога не е търсил. Но когато във физически план целта бъде постигната, човек я осъзнава и казва: "Аз не съм работил, нищо не съм създал, не съм се старал да заслужа и да постигна това. Как стана?" Ако човек има цел, към която истински се стреми, всичко е възможно, защото човек сам си отпуска кредит за нея и се опитва да повярва, че ще я осъществи по един или друг начин. Но ако в края достигне до нещо, което никога не е желал, човек е готов да обвини някой друг или да повярва, че по една или друга причина е било необходимо да стане така. В действителност, в края на пътешествието човек просто пристига на определеното място. Той не може да каже със сигурност, че е създал предпоставките, домогвал се е, заслужил е или е пристигнал случайно. Истината е, че човек пътува към целта съзнателно или несъзнателно и накрая пристига. Ето защо в действителност никой никога не се отклонява от желаната цел.

Главното е да свържем външното си поведение с вътрешното пътешествие, защото хармонията на това пътешествие без съмнение ще бъде източник на непринуденост и удобство. Това имат предвид мъдреците, когато казват, че човек е длъжен да живее в хармония със себе си. Когато се установи хармонията, човек започва да вижда много по-ясно причините за всички неща. Естествено възниква въпросът как да постигнем хармония между вътрешното пътешествие и външното поведение. Човек често е толкова погълнат от външните си постъпки, че вътрешното му отношение към събитията остава скрито за него. Затова на първо място е необходимо да отстраним екрана, който скрива от погледа ни нашето вътрешно поведение. Всеки човек знае какво прави и винаги може да осъзнае своето вътрешно отношение - всеки разбира какво прави, но не всеки разбира накъде върви. Без съмнение, в колкото по-голяма степен човек осъзнава своето действие, толкова по-малко става то. Мисълта контролира постъпките, но тя дава само ритъм, равновесие. Едно сравнение - човек, който тича, но не знае накъде се движи и губи, а пешеходецът, който върви бавно, но знае накъде, печели.

Всяко действие има два различни аспекта: действие на вътрешен и външен план, т.е. вътрешно и външно съществуване. Външното битие е нашето физическо поведение, а вътрешното - нашето отношение към нещата. И двете могат да бъдат израз на свободна воля, но в определен смисъл и двете се оказват механични и автоматични. Вътрешното поведение има голяма власт над външното и оказва сериозно въздействие. През целия Ден човек може да бъде зает с някаква работа, но ако в това време постъпките му работят против него, никога няма успее. Човек може да получи голяма награда за някакви външни действия, но да не я е заслужил с вътрешното си поведение и ако двете действия си противоречат, те няма да доведат до конструктивен резултат и желаната цел няма да бъде постигната. Истинският, желаният резултат идват само при хармония между двете действия.

Този въпрос има и метафизична страна. Има два вида познания за живота - чрез чувства и чрез самоотричане. Действията са свързани с чувството, а самоотричането - с покоя. И двете имат свое място в живота ни, макар че често в ежедневието почти напълно биваме погълнати от чувстването. Под чувстване разбирам всяко впечатление, което достига до нас чрез органите за възприятие - любуване на прекрасни предмети, слушане на музика, наслаждаване на цветове, вдишване на аромати, опознаване на живота чрез докосване - усещане на мекота, твърдост, топлина, студ и други. Нашият отдиш носи удоволствие, усещане за комфорт и удобство, заниманието със спорт или други любими дейности е свързано с възприятията. А най-важният опит - самоотричането - бива забравен. Единствената форма на самоотричане, която е позната на човека, е почивката и съня. Ние спим или почиваме, защото просто повече нищо не можем да вършим нищо. Ако можеха, много хора изобщо нямаше да си почиват. Веднъж един много зает мой приятел от Ню Йорк

ми каза, че ще е чудесно, ако денонощието не е от двадесет и четири, а от четиридесет и осем часа, за да успее да свърши всичко! Тези, които почиват, не го правят заради отдиха; така стоят нещата и със съня - ние не призоваваме съня, но нищо не можем да направим, когато той ни обори. Никога не се замисляме за най-важното - за необходимостта от изолиране. Причината е, че чувството е движение, действие, а като се изолираме, няма да има движение и действие. При възприятията се създава ритъм, а бързият ритъм създава усещане. Уединението не е такова, то означава покой, тишина, отпускане. Човек не се интересува от тези неща, докато не разбере какво му дават. Всички пророци, учители и наставници от са изучавали изкуството на релаксацията и изкуството на покоя в различните му форми, било чрез религиозни церемонии, окултни практики, молитви или мълчание.

## ПРОЯВЯВАНЕ, ПРИТЕГЛЯНЕ, УСВОЯВАНЕ И СЪВЪРШЕНСТВО

Абсолютът и в проявено и в непроявено състояние е разум. Именно проявлението на този разум може да се нарече светлина, живот и любов. Плътната форма на разума е светът. И както слънцето е източник не само на луната, планетите, звездите, но и на огъня, пламъка и жарта, така и висшият Дух е източник на всички аспекти на проявлението. Слънцето е център на всепроникващото сияние.

Светлината, разпространена навсякъде, отначало е започнала от една точка, а след това е станала по-пламтяща и по-мощна от сиянието, оставащо в пространството. Тази светлина въздейства върху Луната, а различните потоци оказват влияние върху планетите и звездите. Така можем да нарисуваме точна картина на произхода на сътвореното. Всепроникващата светлина на разума първоначално се е концентрирала в себе си, изграждайки духа на цялата вселена и след това е започнала да се проявява. Така всепроникващият дух, съсредоточен в една точка, се превърнал в източник на видимото и на невидимото проявление. Затова мъдреците от всички епохи са почитали слънцето като символ на Бога, макар че то е само външен символ на Бог.

Внимателното изучаване на раждането на слънцето, и неговото въздействие върху всичко живо ще ни помогне да разберем божествения Дух. Дървата, природния газ и електричеството, горенето на каменните въглища, огъня, пламъка на свещите и кандилото - всичко това е проява на светлина, идваща от слънцето. Слънцето се проявява в тези различни форми, независимо, че сме свикнали да възприемаме слънцето като нещо отделно от тези аспекти на светлина. Така и висшият Дух е проявен във всички форми, във всички предмети и живи същества, във видимия и невидимия свят и едновременно с това е отдалечен от тях, както слънцето е отдалечено от различните форми на светлина. В Корана се казва: "Бог е светлината на небето и на земята". Всички форми, колкото и плътни да са, до определена степен са сияние на онзи дух, който е светлина на всичко. Различните цветове са различните прояви на същата светлина.

Висшият Дух, източникът на всички неща, има два аспекта: може да бъде чут и видян. В онзи аспект, в който може да бъде чут, Духът е Слово; в Библията го наричат звук, а индуите го наричат над а. В своя физически аспект висшият Дух е Светлина. В по-нежните аспекти - светлина на разума, а в по-плътните - светлината на всички предмети и неща. Проявлението е проява на светлината, разпространяваща се в три посоки. В това е и истинският смисъл на Троицата. Едното направление е виждащия светлината, другото - видимата светлина, а третото - светлината, показваща нещата. Или с други думи - очи които виждат, обект, който е виждан, и светлината, даваща възможност на очите да виждат нещата. И трите са проява на една и съща светлина, действаща в три направления. В Корана има сура, която гласи: "Аз създадох твоята светлина и с твоята светлина сътворих вселената". С други думи, всепроникващият Дух казва: "Първоначално направих теб, а от теб сътворих цялата вселена". Това е ключът към творението.

Процесът на проявлението е като греенето на слънчевите лъчи. Защо слънцето изпраща лъчите си? -Такава е природата му. Същият отговор трябва да се даде и на въпроса защо

светият Дух се проявява. - Такава е неговата природа. Щом като всепроникващата светлина се концентрирала в точка, се образувало слънце, което започнало да изпраща лъчи. Така и всезнаещата светлина е започнала да изпраща своите лъчи веднага щом се е събрала в една точка. И както са многобройни слънчевите лъчи, така са многобройни и лъчите на духа на разума, с други думи, на Бога и на Истинския Аз. Всеки такъв лъч е душа. Както лъчите са проявление на слънцето, така хората са проявление на Бога. Лъчите проникват далеч, но запазват своята връзка със слънцето.

В своето придвижване лъчите на разума срещат по пътя си различни светове. Първият е ангелският, вторият е светът на джиновете (духовете), а третият е физическият. Нима тези лъчи са напуснали съвършения Дух, за да дойдат до нивото на ангелите, напуснали са го, за да стигнат до света на джиновете и са напуснали този свят, за да се пренесат във физическия? Не, те са преминали и през трите измерения, като са взели от тях всичко, което са могли да получат, познали са всичко, което са били длъжни да познаят и са събрали всичко, което е трябвало да бъде събрано. И продължават да съществуват във всяко от трите измерения, макар че не го осъзнават. Те осъзнават своето пребиваване само в света, където лъчът на разума е отворил очите си. Казано с други думи, седейки в тази стая ние виждаме само това, което е пред очите ни, а не онова, което е зад гърба ни. Всяка душа е оставила зад себе си ангелското измерение и това на джиновете и пред очите ѝ е само физическото измерение. Затова тя осъзнава само физическия свят и не осъзнава измеренията, от които е отвърнала очи, но и след проявлението си на земята съхранява връзката си с висшите сфери. Тя живее във всички сфери, но познава основно само една от тях и не подозира за онези, на които е обърнала гръб. Така душата, отрекла се от небесното блаженство, е познала бремето и ограниченията на земното съществуване. Адам не е бил изгонен от Рая. Той просто му е обърнал гръб и сам се е превърнал в изгнаник от небесата.

Онези души, които напълно са се отворили за ангелското измерение, са привлечени от него и са останали там. Обитателите на това ниво наричаме ангели. Душите, чиито очи не са били отворени напълно за това измерение, само са преминали през него и ако са били привлечени от измерението на джиновете, са останали там. Душите, продължили своя път към проявление и добрали се до физическото измерение, водени от своята съдба, са отворили очи и са се превърнали в хора, т.е. придобили са най-будното състояние от всички.

Понякога за тези измерения се говори сякаш се намират на едно или друго място. В действителност те са само състояния, макар да ги наричаме светове. Само твърдостта на физическите явления ни позволява да възприемаме това измерение като място, но в действителност то е състояние. Затова човек, който е осъзнал този факт, нарича нашия свят илюзия.

Човек, който е дошъл от Америка в Европа, а от Европа е отишъл на Изток, е донесъл нещо от Америка, а после е отнесъл на Изток нещо от Европа. Така и всяка душа, дошла на земята, носи със себе си нещо от ангелското измерение и нещо от измерението на джиновете, и в живота си във физическото измерение проявява онова, което е донесла от другите две измерения на съществуване. Невинност, любов, усет за красота, дълбока симпатия, любов към музиката, стремеж към усамотение, любов към хармонията - всичко това са качества, присъщи на ангелското измерение. Изобретателността, съзидателният гений, интелектуалното начало, склонността към размишляване, към спазване на закона и справедливостта, създаването на поезия и наука принадлежат на измерението на джиновете. Затова когато говорим за определени хора, казваме "той има ангелска душа" или "това е гений".

Душата има външно и вътрешно облекло, които ѝ придават облик на човешко същество, принадлежащо към физическото измерение. Едно покривало се скрива под друго. На пръв поглед облеклото на душата в измерението на джиновете би трябвало да бъде по-малко отколкото във физическото измерение, а облеклото на душата в ангелското измерение - още по-малко. Но не е точно така. За да бъде видимо за човешките очи, всяко нещо трябва да има

определена честота на вибрации. Вибрацията в измерението на духовете е толкова нежна, че физическите ни очи не могат да я видят, макар че облеклото на душата в това измерение е колкото вътрешно, толкова и външно. Не е задължително размерите да бъдат толкова малки, колкото са в нашето физическо тяло; в действителността те са доста по-широки.

Същото е и с облеклото, което душата е приела в ангелското измерение. Не е задължително да е толкова малко, че да е в състояние да се скрие в другите две, описани по-горе; точно обратното - то е по-широко и по-тънко. Нашите очи не могат да виждат в това измерение. То вибрира твърде бързо, а ние сме способни да видим само неща със съответна честота на вибрациите. Ако някои неща са невидими, това не означава, че по своята природа са невидими. Невидими са само за нашите очи. Дотогава, докато сме зависими от физическите си очи, за да виждаме, ние ще наричаме невидимо всичко, което очите не могат да видят. А то е незримо само защото не можем да го видим като форма. Няма да бъде преувеличение да кажем, че тъй като душата на човека е преминала през горните две измерения, той е едновременно и джин, и ангел. Той не знае това, но проявява качества и от двете измерения. Любовта, усетът за прекрасното, радостта и вдъхновеният порив - всички те, както и невинността, идват от ангелското измерение. Усмивката на детето, неговото дружелюбие и готовност да вижда във всичко доброто и прекрасното, любовта му към живота са проявления на ангелските сфери.

Пребивайки по-дълго време на земята, душата загубва ангелските качества и приема нови. Като бебе всеки човек проявява ангелски качества, а като по-голям демонстрира качества от света на джиновете. Стреми се да научи повече названия и форми, с огромно любопитство задава въпроси за всичко, което вижда. Когато човек премине и този стадий, той изглежда изпълнен с нещастия, грижи и безпомощност.

В някои хора преобладават ангелските качества. Те са добри, безгрешни, невинни, прощаващи, чистосърдечни, праведни, добродетелни, обичат красивото и изпитват висше вдъхновение. Ако изучаваме внимателно човешката природа, ще намерим безброй примери за ангелската природа. В същото време на земята има и много поети, композитори, интелектуалци, писатели и изобретатели, в които са силни качества на джиновете.

Защо душата идва на земята? Защо е било необходимо творението? Каква е целта на това проявление? На всички въпроси може да се отговори с една дума: удовлетворението е удовлетворение на Бога. Защо Бог няма да бъде удовлетворен без това? Защото Бог е Единосъщност, а главното желание на съществуващия е да започне да осъзнава своята същност. Такова съзнание изпробва живота в различни проявления, в множество имена и форми и у човека това осъзнаване на битието достига своята висша точка. Казано по-просто, точно чрез човека Бог изпитва живота в неговото висше съвършенство. Ако някой запита: Какво е задължението на човек в тази насока? Отговорът ще бъде: най-свещеното му задължение е да достигне съвършенство на съзнанието, което е неговата дхарма, неговата истинска религия. За да изпълни своя дълг, може да му се наложи да се бори със самия себе си, да премине през страдания и болка, през изпитания и изкушения, но принасяйки множество жертви, практикувайки уединение, ще достигне онова ниво на съзнание, което е божие съзнание и което носи цялото съвършенство.

Както видяхме, при внимателното изучаване на човешката природа ще се намерят доста хора с ангелска природа, както и хора, проявяващи качества, присъщи на джиновете, но мнозинството от хората демонстрират човешки качества. Тези качества също могат да бъдат разделени на три вида: същински човешки качества, животински и демонични, в зависимост от честотата и ритъма на вибрациите им. Интензивният ритъм ражда демонични качества, средният - животински, а спокойният ритъм - човешки качества. Характерът на техния ритъм може да бъде описан по следния начин: при човешките е подвижен, при животинските е неравномерен, а при демоничните - зигзагообразен.

На науката е известна гравитацията, която принуждава всичко, което има тежест, да бъде

привлечено към земята. По същия начин всичко, което принадлежи на духа, се привлича към духа. Затова човекът се стреми нагоре и надолу, при това много по-силно от всяко друго земно същество, тъй като от всички същества той е най-близо до духа. От една страна земята иска тялото му, от друга - духът призовава душата му. Ако човек позволи земното притегляне да победи, тялото приковава душата му към земята. Ако се предостави на волята на духа, душата увлича тялото му към духа. По такъв начин човекът е обект на влияние на закона на притеглянето както от страна на небето, така и от земята.

Законът на притеглянето прилича на закона, регулиращ отношенията между слънцето и лъчите му. Лъчът никога не напуска слънцето. Неговата същност го заставя да излезе, да се отдели, а след това да се върне обратно към слънцето и да се влее в него. Такъв е и стремежът на душата. Колкото и да е подвластно човешкото тяло на земната твърдост, колкото и да е свързан разумът му със сферата на интелекта, душата носи постоянния стремеж да се отдели от земята. Но докато физическата същност говори по-високо от всичко, а разумът произвежда собствен звук, тихият зов на душата остава нечул.

Както видяхме преминавайки през различните измерения на съществуването, душата заимства от тях всичко, което принадлежи на даденото измерение: качества, склонност, идеи, мисли, чувства, впечатления; плът, кожа, кости, кръв. Но всичко, което душата е събрала в странстването си, трябва да върне обратно, когато изпълни задачата си, защото всичките придобивки са ѝ предоставени с определена цел. Когато достигне тази цел, настъпва времето всяко измерение да поиска да му се върне онова, с което душата му е задължена. На душата не ѝ остава нищо друго, освен да върне обратно всичко. Този процес се нарича асимилация. Тъй като човек се ражда жаден и егоистичен, той охотно приема онова, което му се дава, но го връща с неудоволствие, като нарича това състояние смърт.

И така, асимилацията означава връщане на земята на онази физическа материя, която душата е използвала във физическото измерение. Тялото се асимилира, поглъща се от земята, душата е освободена от бремето, което е носила и започва да усеща свобода и лекота. Така че смъртта е просто освобождаване на душата от ограниченията и от най-големия ѝ плен.

Смъртта не е нищо друго освен снемане от душата на нейното облекло и връщане на това покривало на измерението, от което е било взето, защото душата не може да отнесе със себе си във висшето измерение обвивката на по-нисшото. Душата се освобождава, когато по собствена воля или по принуда сваля това твърде тежко и плътно покривало. И това освобождава душата от понататъшното пътешествие. След пребиваване на поредното ниво пътят трябва да се възобнови, затова душата е длъжна отново да върне своите одежди и да се очисти от тях, за да може да продължи по-нататък.

Ако хората знаеха това, щяха по-иначе да гледат на живота. Те биха разбрали смисъла на това, че не можем да оставим за себе си нещо, което в действителност не ни принадлежи. Вниквайки в тази философия, стигаме до извода, че дори тялото ни не ни принадлежи. То е заимствано и в определения ден и час трябва да се върне. Затова мъдреците се отричат от тялото си, преди да бъдат принудени да го отдадат. Всички знания, предоставяни ни от духовните учители, се практикуват с тази цел: още днес да се откажем от своето тяло, за да не изпитваме болка при загубата на нещо, което считаме за най-скъпоценно.

Това знание хвърля светлина върху въпроса за смъртта. В действителност смъртта не е смърт. Тя е само преход, фаза, промяна, подобна на смяната на облеклото. Понякога искаме да знаем ставаме ли по-малки, умирайки. Не. Умирайки ние ставаме нещо повече, а не по-малко. Щом свали одеждата на физическо измерение, душата изпитва най-великото освобождение, защото ограниченията на физическото тяло са много големи, физическото тяло притиска душата и в деня, когато този товар е премахнат, душата изпитва облекчение; нейните способности, стремежи, вдъхновения, сили - всичко се проявява свободно. Затова смъртта не е загуба.

Какво ни води към смъртта? Дали тялото отслабва твърде много и не може както трябва да обслужва душата или душата е изпълнила своето предназначение в това измерение и не се нуждае повече от тяло. Тялото се вкопчава в душата, а душата държи тялото - така стоят нещата. Ако тялото стане твърде немошно, то все повече и повече губи влиянието си върху душата и накрая не може да я задържи. На свой ред душата държи тялото дотогава, докато ѝ е необходимо. Когато душата не вижда по-нататъшните цели, хватката на удържащото я тяло отслабва и тялото постепенно отблъсква ръцете на душата. Така протича процеса на умиране, противоположен на процеса на раждането. Човешките тела са глина, необходима за да се създаде тяло за душата. Душата чука на вратите на физическото измерение и ѝ се предоставя тяло. Символ на тази философска идея е бог Купидон.

Животът в измерението на джиновете е по-дълъг, отколкото във физическото измерение. Той може да бъде наречен живот след смъртта. Но и там идва време, когато е необходимо да се върне всичко, което е било взето от измерението на джиновете, защото вече не принадлежи на душата. Така че никой не може да вземе със себе си нещо от субстанцията на друго измерение, всяко измерение има собствена субстанция, която трябва да му бъде върната. За душата това е единствения начин да се освободи от ограниченията на даденото измерение, за да се издигне над него. Издигайки се още по-високо, душата е принудена да се откаже дори от ангелските си качества. Те трябва да се усвоят в ангелското измерение, преди душата да се разтвори във великия Океан, във висшия Дух. Това разтваряне се нарича сливане с истинския Аз.

Този процес може да ни научи на нещо много важно: всяка душа, движеща се от източника към проявлението, споделя онова, което носи от извора, с всички срещани души, а те на свой ред ѝ предоставят онова, което са събрали. Този обмен е причина за различните ситуации в живота, в които един или друг човек попада, идвайки на земята. Един е умен, друг - глупав; един се ражда в богато семейство, друг - в бедно; единият е здрав, другият - болен; единият има велика цел, другият не знае с какво да се захване. Всичко това е предопределено. Защо? Защото душата, идваща от източника, е взела по своя път от другите души, връщащи се към него, всичко необходимо.

В измеренията, през които минава душата, се осъществява приемане и отдаване между онези души, които идват от източника, за да намерят проявление, и душите, идващи от проявяването към източника. Подобно на пътешественици, от които единият се движи от Азия към Америка, а другият от Америка към Азия, срещат се в Европа и обменят пари и мисли, и всеки отнася със себе си съмненията, знанията, щастието или нещастieto на другия, и нашите души получават опит от живота си на земята. Често душата дори не знае защо получава маршрут, който я води към богатство и успех, а друга взема курс към неуспехи и грешки. Всичко зависи от първоначално зададеното направление. Хафиз поетично обяснява тази идея, казвайки, че всеки има свое вино и любовта на всеки съответства на виното, което притежава. Било то виното на щастието и радостта, виното на скръбта и бедността, виното на храбростта и страха, доверието и недоверието, човек бива опиянен от това вино, показвайки въздействието му пред света.

В обмена, който се извършва между душите, вървящи от източника към проявлението и душите, връщащи се назад от проявлението към източника, едната получава виното на егоизма, а втората - виното на безкористността. Персийският поет Бедил е казал: "Преди разсъмване се разлива вино - вино, взето от очите на възлюбения". Под разсъмване се подразбира раждането, времето, в което душата започва своето пътешествие от ангелското измерение, а очите на възлюбения символизируют нашия лъжовен свят. Първата чаша вино, изпита от душата, предопределя нейния по-нататъшен път.

Мнозина вярват, че човек, достигнал по-високо ниво на развитие, се обогатява със знания. Разбира се, самото по-високо развитие само по себе си е знание, но знанието, което човек получава от земни източници, не е същата монета, която е в обръщение в другите измерения.

Човек натрупва монетите на земното измерение, които са толкова дребни и ограничени, колкото е този свят. Забавно ми е, когато при мен идва човек и казва: "Аз съм прочел толкова много книги на окултна тема и мисля, че съм съвсем готов за посвещение". Как четенето на окултни книги може да приближи човека към духовността? Езикът в страната на духовността е различен, там интелектуалното знание няма стойност; познанието е в забравата на това, което сме научили тук. Въпросът за духовното достижение е нещо съвсем различно и ние имаме работа с него в съвсем друг смисъл.

Състоянието на душата може да се сравни с огледало. То отразява предметите, разположени пред него, но отражението не се гравира върху огледалото, предметът заема само онова време, когато закрива огледалото. По такъв начин и душата е покрита от своя опит. С други думи, нашият опит може да излъже душата, може да я покрие и дори да я скрие, но не може да проникне в нея. Също и онова, което наричаме индивидуалност, е само временно състояние, и щом душата се пробуди, тя не придава голямо значение на индивидуалността, защото е нещо, заимствано с одеждите, заимствано от различните измерения. Тя е нещо като парцалена кукла. Когато го разберем, ще отдадем цялото си внимание на душата - душа, която е реална, която е дошла от реалността и търси реалност. Накрая последният въпрос: каква е причината за създаването на човека? Постига ли се нещо с това? Да, самото осъществяване се постига с изживяването на живота. Постига се божествено осъществяване, когато опитът доведе душата на онази висота, на която тя вече не е индивидуална душа, а започва да осъзнава всички измерения на битието, не само на източника, но и на всички ограничени сфери. И когато цялото вдъхновение и всички сили, дремежи в човека, се окажат на негово разположение, тогава това осъществяване се нарича съвършенство. За това съвършенство е говорил Исус Христос: "Бъдете съвършени, както е съвършен Небесният ваш Отец".

## КАРМА И ПРЕРАЖДАНЕ

### I

Индийската теология придава по-голямо значение на учението за кармата, отколкото религията на Бене Израел<sup>[12]</sup>. Под индийска теология аз разбирам не само веданта или брахмаизъм, но и будизма, а към религията на Бене Израел отнасям освен юдеизма и християнството и исляма. Пялата индийска философия е основана върху учението за кармата, но и моралните основи на религията на Бене Израел се опират върху нея. Разликата е само в това, че в първия случай философията се базира на кармата, а във втория случай - на морала.

Думата карма означа действие и това е напълно понятно: настоящето е ехо от миналото, а бъдещето -отражение на настоящето и затова е логично, че миналото формира настоящето, а настоящето създава бъдещето. В школата на суфиите се говори малко по този въпрос, затова хората, увлечени от учението за кармата, често питат: Суфизмът не е ли против тази идея. Суфизмът не е против, но възприятието на суфия е такова, че не му остава нищо друго, освен да замълчи.

Преди всичко ще отбележим, че човек определя нещата като правилни или неправилни в зависимост от своите знания. Той смята за правилно това, което знае като правилно, което се е научил да назовава така. А това, което се е научил да нарича неправилно, го счита за неправилно. Ето защо отделните нации, общества и раси имат различни представи за добро и зло. Човек счита другия за злодей, само защото неговите познания определят постъпките на другия като неправилни. А откъде е сигурен, че едно или друго нещо е лошо? Знае го, защото така е научен, защото го е прочел в книгите или го е чул от другите. Хората гледат на действията на другите хора, общества, нации и раси с ужас, ненавист и предубеденост, а върху постъпките им няма нито знаци, нито печати, нито надписи, които да ги определят като правилни или неправилни. Това е едната страна на въпроса.

Има и друга гледна точка. С всяка крачка от развитието му представата на човека за добро и зло, за глупаво и красиво, се променя. Как? Започва ли човек, в зависимост от развитието си, да вижда повече или по-малко зло? Естествено е да помислим, че от висотата на собственото си развитие и добродетелността човек започва да забелязва лошото, но в действителност е точно обратното. Колкото повече се развива човек, толкова по-малко зло вижда, защото започва да забелязва не самото действие, а стоящите зад него мотиви. Някои постъпки изглеждат правилни, но могат да причинят много зло, ако мотивите, стоящи зад тях са лоши. Понякога външно неправилни постъпки се оказват правилни, ако вникнем в мотивите. Ето защо, ако невежият е винаги готов да изкаже мнение за постъпките на другите, за мъдреца няма нищо по-трудно от това да даде мнение за някаква постъпка.

От религиозна гледна точка, ако човек се развива духовно, на всеки следващ етап от развитието си вижда все по-малко и по-малко лошо. Нима Бог взема под внимание всяка дребна грешка на човека - съществото, което знае толкова малко за живота? В Библията пише: "Бог е любов", но какво означава любов? Любовта означава прощаване, а не осъждане. Ако хората превръщат Бог в суров съдия, който стои на трона на правосъдието, вглежда се във всеки човек, разпитва го за всичките му грешки, съди го за делата и постъпките му и го наказва с изгонване от небето, къде отива любящият Бог?

Някой вярват, че нещастията са предопредели от кармата. Донякъде е истина, но не трябва да се преувеличава. Защо в един оркестър има и барабан и духови инструменти? Отговорът е: За да може да изсвири музиката така, както я е създал композиторът. Възможно е на нашето ухо някой звук да се стори неприятен, но композиторът е съчинил музика, която изисква духови инструменти и барабан. По подобен начин всичко, което ни се струва ненужно, служи на определени цели в действителността, всичко създава божествена симфония. Когато питаме: "Защо е така?", този въпрос се задава от нашия ограничен ум. В действителността всичко в света има свое място и предназначение. Някой с насмешка попитал пророка защо са били създадени комарите, и пророкът отговорил: "За да не спиш през цялата нощ, а

да отделиш няколко часа за молитва". Ако погледне от философска гледна точка, някой би могъл да попита: какво е човекът - машината или инженера? Ако е машина, би трябвало много години да функционира под механичното въздействие на своите зли постъпки и в този случай няма да носи отговорност за действията си. Ако е инженер, значи отговаря за постъпките си. А щом като носи отговорност за тях, значи е господар на съдбата си и я прави такава, каквато иска.

Разликата между човешкото и божественото е подобна на разликата между двата края на една линия. Единият край показва ограничеността, вторият - безграничността. В единия край е несъвършенството, а в другия - съвършенството. Вглеждайки се в хората, живеещи в този свят, ще забележим, че не всички стоят в една и съща точка, а запълват цялото пространство от единия до другия край на линията. Без да се обръща внимание на факта, че днес светът преминава през етап на бурно развитие на идеите за равенство, в действителност благородството на душата и нейният божествен произход се игнорират. Има примери във всички сфери на живота. У дома, в държавата, навсякъде човек притежава само един глас. Но стигайки до осъзнаване на духовния живот разбираме, че както при пианото всички клавиши звучат различно, тъй и душите се отличават една от друга. Човекът започва живота си като механизъм, като машина, но може да се развие и да се превърне в инженер. Ограниченията на кармата оказват въздействие само върху машината.

Без съмнение, първоначално всяка душа е машина, за да може след това да стане инженер и това превъплъщение не е мигновено. То протича постепенно. Ето защо кармата въздейства върху различните души по различен начин. Законът на кармата е личен за всеки човек. Онова, което за един е грях, за друг може да бъде добродетел. Онова, което е правилно за един, е неправилно за друг. В съответствие с този закон всеки човек среща своята собствена карма.

Придържайки се към този възглед, суфият казва: "Истина е, че ако моят живот се подрежда зле, това е следствие от моите постъпки. Но това не означава, че аз съм длъжен да се примиря. Мога да се смиря, доколкото всичко ставащо произтича от моите минали действия, но съм длъжен сам да изградя настоящата си съдба, защото съм инженер". Ето къде е разликата. Чух един човек да казва: "От дълги години съм болен, но бях обречен на това. Леко го понасям, защото такава е моята карма. Това е разплата". С това той удължава времето на разплатата и то може да продължи десет години, дори цял живот. В такъв случай суфият действа не само като пациент, но и като лекар, лекуващ сам себе си. Той казва: "Моето състояние е лошо? Това е резултат на миналото. Аз искам да се излекувам. Миналото е причина за настоящето, но аз сам ще създам бъдещето". Той не позволява влиянието на миналото да смачка живота му. Стреми се да създаде такива условия, които ще направят живота му в бъдеще по-добър.

С този проблем е свързано нещо по-съществено от казаното по-горе. Преди да поеме върху себе си отговорността за миналото, човек запитва ли се: "Аз какъв съм бил в миналото?" Ако не знае, защо трябва да плаща за нещо? Ние можем да бъдем отговорни само за онова, което се наслоява в нашето съзнание и този товар в живота е вече достатъчен. Защо да се прибавя още и тежест, идваща незнайно от миналото?

Какво виждаме, когато гледаме на себе си от философска гледна точка? Колкото по-остър става погледът ни, толкова по-малко можем да различим нашия "аз". Колкото по-пълно осъзнаваме реалността, в толкова по-малка степен осъзнаваме нашия малък "аз". Така човек носи целия товар на миналите си постъпки, без да може да го свали от гърба си. Би могъл просто да го пренебрегне. Това знание не му е от полза. Дава му само кратковременно удовлетворение от мисълта, че всичките му беди са заслужени, но идеята за такава справедливост само увеличава неговия дискомфорт. Болката би могла да се прекрати, но човек сам я усилва и продължава.

Главна задача на езотеричната работа е да се отстрани мисълта за себе си: какъв съм бил, какъв съм сега, какъв ще стана. Много по-добре е човек да се потопи в размишления за живота като цяло: какъв е той, какъв трябва да бъде и какъв ще стане. Тази идея обхваща една синтетична гледна точка и обединява, а не разединява. Тя е конструктивна, в нея може да се открие тайната на духовното освобождение. Брамините, ведантистите и будистите, считащи кармата за най-главното учение, се издигат над нея, щом се докоснат до идеята за целта, която те наричат мукти или нирвана. Така стоят нещата - докато човек не се издигне над идеята за кармата, не може да постигне нирвана.

## II

Религиозният аргумент в полза на идеята за прераждането е следният: тъй като не всеки човек заслужава да се слее направо с Бога, той се преражда неопределен брой пъти, за да се пречисти, докато не достигне окончателното предназначение. Той е длъжен да изплати всичките си дългове, преди да се слее с Бога. В отговор на това може да се каже, че дори човек, с неговото ограничено чувство за справедливост, не наказва никого, без да му обясни в какво се състои неговата вина. Тогава как е възможно Бог, справедливият и милосърдният, да позволи на душата да се прероди на земята като наказание за постъпки, за които дори не подозира?

Научният експеримент в полза на прераждането показва, че семето пада в земята и ражда други семена и това се повтаря хиляди пъти. Винаги семето се възпроизвежда отново и по такъв начин става възможно прераждането. Ако в малкото семенце има достатъчно сили, за да се върне като семе, защо човешката душа да не се сдобие с ново тяло? Но дори и семето не е способно да роди семена, докато не достигне висшата точка на своето развитие. А и след като се случи това, процесът не бива да се нарича превъплътяване, а по-скоро регенерация. Едно семе ражда много семена, затова не може да бъде наречено въплъщаване, тъй като природата на въплъщението е следната - когато едно нещо преминава в Друго, то не се

превръща в множество.

Така стоят нещата и с душата, която независимо, че познава живота посредством петте елемента, когато се отправи по обратния път към своя източник, събирайки впечатления от външния свят и отхвърляйки ги на всяка крачка, устремена към своята същност - вселенския Дух. Земната субстанция се връща в земята; водата се връща към водата; огънят поглъща в себе си огъня; въздухът прибира своето, ефирът прави същото. Когато се разпада структурата на петте елемента, която би могла като увеличително стъкло да се отрази в духа, душата се връща към своя истински източник. След като бъдат разрушени физическата и астралната структура, за индивидуалността няма друг избор, защото не остава нищо друго, освен единствената Същност.

Превъплътяването на даден човек се разкрива или в мислите му, когато е буден, или в сънищата му, когато спи, защото всяко същество е създадено не само по гореописаните начини, но и от собствения ум. Точно такива прераждания могат да бъдат наречени превъплъщения. И все пак това не е съвсем разбираемо, защото всяка мисъл и всеки сън се раждат, живеят и умират. Тъй че и те могат да се приемат като проява на множество индивидуалности, като свят, роден от едно същество.

Понякога се срещат хора, които претендират или си мислят, че помнят своите минали прераждания. Но в повечето случаи те се стремят да предизвикат сензация и да създадат шумотевица около себе си или да дадат гласност на своите прищевки и заблуди. В Индия рядко се говори за прераждане, там хората много повече говорят за кармата. Йогите - едни от основните представители на идеите за превъплътяването, нито за секунда не допускат мисълта за собствено прераждане. Ако попитате, йогинът ще отговори: "Аз търся мукти, спасението. Ти мечтаеш да се родиш отново и затова пак ще бъдеш роден, защото ще бъдеш много разочарован, ако не ти се случи". Това изказване не трябва да се разбира буквално. Йогинът употребява понятието "ти" по отношение на онова, което познава като "аз" в човека, към който той се обръща. Тази теория открива широко поле за интереса, любопитството и въображението на онзи, който може да види обективния свят. Винаги има хора, жадни за нещо ново. Това желание толкова нараства, че дори ако се появи нов Бог, те ще продължат да го търсят.

Разглеждайки еволюцията на света, можем да добием впечатление, че я движи способността на душите, които съхраняват спомена от предишен житейски опит, който се проявява и в подобри условия, в сравнение с миналите. Всъщност не е така. Развитието на света не зависи от миналия опит на душите. Причината, поради която с всяка своя крачка светът се придвижва в своята еволюция, е, че душата подобрява своя път по посока на проявлението и това помага на проявлението да върви към съвършенство.

Претенцията на учението за превъплъщаването за истинно се основава главно на закона за действията, а той е насочен към интелекта. Това значи, че ако човек се окаже гениален музикант, това е свързано с негов минал живот, ако се роди слеп или куц, е наказан за някога извършени постъпки, а става мъдър и духовен, богат и могъщ, благодарение на минали заслуги. Така всяка душа, извършила добро или зло, жъне плодовете им в следващите си превъплъщения, докато не достигне до своето предопределение.

Против това може да се възрази: краката трябва да издържат тежестта на тялото не защото са се провинили в нещо, а главата не увенчава тялото за награда, че в миналото е постъпила по-добре от краката. Светът е въплъщение на Единствената Същност, на Единния Бог. Като обяснение могат да послужат думите на един персийски дервиш: "Човек живее, радва се на вярата в Бог без да знае приятел ли му е Той или враг. То е същото, както ако океанът издигне от радост вълните си, а люлеещата се на тях клонка реши, че океанът се издига и спуска за нейно удоволствие".

Това се отнася за всички обстоятелства в живота. На човек може да му се стори, че нещо е

сторил в миналия живот, затова живее по един или друг начин. Но той греши, тъй като всичко е проява на Божествената справедливост. Подобният на океан Бог е длъжен да мисли за всичко и много да разсъждава, затова издиганията на вълните са предизвикани или вълните на океана на съществуването, или от доброто или злото, срещнати по пътя към проявлението.

Мислителите, изучаващи доктрината за превъплъщението, никога не са влагали в нея този смисъл, който откриват повечето хора. Прераждането, според тях, представлява приемане от новата душа, летяща към проявление, на свойствата на онези души, които се изкачват към своя истински източник и предават тежестта на своите впечатления на душите, които желаят да поемат този товар. Ако се въплъти в тялото, душата няма вече достатъчно сили да го направи отново. Идеята за душите, раждащи се в друга форма, но е особено достоверна. Ако е истина, тогава защо душата не се ражда отново в своята първична форма, която с лекота може да пресъздаде?

Правдивостта на теорията за превъплъщението може да се разбере, ако вярваме, че определена част от Съзнанието, някога бивша душа, по принцип отново да формира себе си като душа. Но такава възможност не съществува. Тази вероятност е толкова нищожна колкото и вероятността спуканият балон отново да се преобрази в цял. По скоро новият балон ще се окаже половинка, четвърт или стотна част от първия или пък ще стане сто пъти по-голям. Във всеки случай, душата трябва да се слее със Съзнанието, преди да стане достатъчно "жива", за да се прояви отново. Ето защо ние не можем да я определим като същата душа, защото тя се е пречистила в сравнение с предишното си състояние. Да си представим капка мастило: ако падне в океана, водата ще се слее с водата, а багрилното вещество ще падне на дъното. Тази капка не може да остане същата черна капка, тя ще стане чиста, като водата в океана. Ако ни се удаде да извлечем веществото на тази капка от океана, то няма да притежава предишните си свойства. Същото става и с душата, когато се погълне от океана на Съзнанието.

### III

Има три метода за познание на живота след смъртта: да се осъзнае интелектуално и теоретично; да се познае в процеса на медитация или при т.нар. "умиране преди смъртта", т.е. още приживе да достигнеш такова състояние, което изпитваш след смъртта. И третият начин - самият ти да умреш.

Тези знания са присъщи на три типа хора. Първите са ученици, които изучават достоверни източници, с цел да си изградят теория, която техният разум може да приеме интелектуално. Вторите са адептите - те следват пътя на медитацията, с чиято помощ достигат до такова състояние, сякаш вече са умрели и могат макар и за миг да се издигнат над материалното тяло. Те получават познание за живота след смъртта, което е начало на осмисляне на безсмъртието. Сред третия тип има хора, които искат да общуват с духове, за да узнаят съдбата си. Ако са способни за общуване с духове, наистина могат в някаква степен да получат знания от тях.

Човекът от първия тип, който се опитва интелектуално да усвои учение, удовлетворяващо неговите разсъждения, охотно се съгласява с доктрината за превъплъщаването, защото тя обяснява живота интелектуално и по начин, който удовлетворява ума. Когато са ме питали какво казва суфият за превъплъщението, от време на време мълча, понякога отговарям положително, а друг път отрицателно, т.е. не давам конкретен отговор. Може би някой ще помисли, че не вярвам в тази идея, а щом не вярвам аз, всички останали суфии също не вярват. Не е така. Всеки суфий е свободен да вярва във всичко, което счита за правилно и което е способен да разбере. Той не е прикован към някакво определено вярване.

Вместо да се безпокои за вярванията, суфият се стреми да върви направо към целта, а когато стигне там, открива истинност във всичко. Това е тайната на живота: ако в ръката ти е

свещеният светилник, то за теб всичко става ясно. Ето защо суфизмът предоставя на всеки свобода да се придържа към своята вяра, за да намери своя път.

Когато отговарям с "да", си има причина и когато отговарям с "не", също има причина - важна не за мен самия, а за онзи, който задава въпроса. Хората все се стремят да направят твърди дори онези неща, които имат най-фина природа и не могат да бъдат описани с думи. Това е като да се опиташ да претеглиш душата или да фотографираш дух, описвайки живота след смъртта. Хората не трябва да изпаднат в плен на моите думи; тяхната цел е самоосъществяване и самоосъзнаване. Вярата в доктрини е лекарство, предписано на болен, за да се лекува. В действителността всичко е справедливо до определена степен, но ако го сравним с абсолютната истина, нито едно не може да докаже своето съществуване. Нещата изглеждат различни в различните измерения, от които ги гледаме. Когато човек стои в долината и пита някого, който стои на върха, какво вижда, другият може да му каже много малко. Питащият трябва да се изкачи на върха на планината и сам да види; до тогава между тях не може да има обща основа за разговор. Суфииският метод се състои в мирно и безмълвно развитие, което помага да се достигне до стадия, когато човек може сам да вижда. Някой ще каже, че пътят на духовността е предназначен за търпеливите. Нищо не изисква такова усилие, както търпението.

Ако някой ме попита защо направо не кажа какво става след смъртта, връщаме ли се отново на земята или се отправяме някъде другаде, бих отговорил: "Това, което възприемаш като самия себе си, аз не го виждам по същия начин; в своите очи ти изглеждаш по един начин, а в моите - по съвсем друг. Ако започна да говоря в съответствие с моите възгледи, това ще те смути. Първо трябва да стигнеш на онова ниво, от което те виждам аз. Ти възприемаш себе си по най-елементарен начин. За тебе това е реално, но ще дойде време, когато ще осъзнаеш, че не е било нищо друго, освен въображение". Как мога да изкажа моето мнение на този, за когото то е не-достижимо? Ето защо пътят на суфия е мълчание.

Суфизмът не е против превъплъщението или каквото и да е друго учение. Защо ще е против, щом е религия, появила се, за да примири религиите? Суфият не мисли да противоречи на която и да е доктрина. Аз лично никога не съм се изказвал против учението за превъплъщението, защото не виждам в него нищо погрешно, но не виждам и неговата правилност. Ако целта е осъзнаване на единството на живота, единството на Бога, то идеята за превъплъщение, което се основава на фалшивото его, няма да бъде плодотворна. Суфизмът иска да научи човека на това, което той е. Когато човек си отговори на този въпрос, няма да му се наложи да пита: "Какво ще ми донесат моите постъпки?" Какъв е човекът - това е единственият въпрос, на който суфизмът иска да отговори. В същото време това, което е очевидно, се отличава от онова, което е скрито. Наистина ли човек, роден в дворец, го е получил като награда, а този, който живее в мизерия, е наказан за нещо?

Какво донесе Христос? Спасение. Какво донесе Мухаммад? Наджат - спасение. Какво са донесли ава-тарите на Индия? Мукти - спасение. Винаги едно и също - спасение. Ето защо за предпочитане би било да пренебрегнем учението за превъплъщението и винаги да държим пред очите си идеала за единството - идеал, който води до осъществяване на целите на живота.

Можем ли да попитаме някого достигнал ли е спасение в този живот? Всяка душа е на различна степен на еволюция, но в главното човек може да постигне спасение, ако е искрен и сериозно се стреми към него. Не само Бог е всемогъщ, човекът също носи частица от Неговото могъщество. Спасението е в ръцете на Бога, но и в ръцете на човека. В желанието на човека живее и част от желанието на Бога, в смелостта на човека има от смелостта на Бога, а в увереността на човека - от увереността на Бога. Когато повтаряме думите от Библията: "Да бъде волята Ти", осъзнаваме, че нашето желание и нашата воля не са отделени от божествената Воля и нашата воля също ще се изпълни. Но ако в този миг ние не искаме спасение, няма да го достигнем, защото е необходимо, както е казано в Библията, да се

почука на вратите, за да се отворят. В света няма нищо недостижимо за човек, който е сътворен от Халифа - строителят на Божието царство. За него няма нищо невъзможно. Разбира се, много е трудно, но няма трудност, която не може да се преодолее. Ако човек притежава достатъчна храброст, ще съумее да достигне до оня източник, от който произхожда.

### ЧАСТ III

#### ЖИВОТ СЛЕД СМЪРТТА

Трудно е да се обясни в какво се състои животът в света на духа и е трудно да се изрече с думи, но можем да получим някаква представа, наблюдавайки живота на птиците, когато летят над гори и морета, над хълмове и долини, и които са в пълна хармония с природата и изразяват своята радост с песни. Такъв е животът на елените, бродещи в планини и гори, които пият вода от изворите, тичат под откритите простори от сутрин до залез и гледат към хоризонта. Слънцето ги ръководи, а луната им служи за светило. А сега да си представим нашия живот, животът на хората в претъпканите градове, дните им във фабриките и нощите зад залостени врати, далеч от Бога, далеч от природата, далеч дори от самите себе си - живот, изцяло погълнат от борбата за съществуване, борба, която няма край!

Какво представлява чистилището? В суфизма то се нарича наза и означава временно прекратяване на дейността. Където има смърт, там винаги съществува и безмълвие и бездействие. То е като стрелките на часовник, които са престанали да вървят, нуждаят се от ремонт и дребната поправка ще ги приведе в действие. По такъв начин идва и импулсът на живота, проправя си път през облака на смъртта и пробужда душата да види светлината след мрака на нощта. Какво ще види душата в тази сияйна дневна светлина? Ще види самата себе си, жива както преди, със същото име и форми, но вече на по-високо ниво на развитие. В тази сфера душата намира много повече свобода и по-малко ограничения, отколкото е изпитвала в своя живот на земята. Сега пред душата се простира свят, който не ѝ е чужд, а който тя сама е създала по време на живота си на земята. Онова, което душата е познавала като ум, сега се превръща в светлина за душата. Това, което на земята душата е наричала въображение, за нея става реалност. Ако този свят е свят на изкуството, това изкуство е създадено от душата. Ако в него липсва красота, това е предизвикано от пренебрежението на душата към красивото по време на пребиваването ѝ на земята.

Картината на джанната - рая, представата за небесата и понятието за адските сфери се превръщат в истинско преживяване за душата. Никой не изпраща душата на това или онова място, така че заедно с много други души да се наслаждава или да страда за грехове. Всичко това е царство, което душата е създала сама, докато е била на земята, точно както някои птици създават гнезда, за да живеят в тях през зимата. Непосредствено след гроба започва зимата за душата. Тя прекарва тази зима в свят, който сама е създала - дали е приятен или неприятен, зависи от самата душа. Някой може да се поинтересува еднакво ли живеят душите в този свят, който са създали. Не. Как може да бъде еднакво? Умът, чиято тайна е известна на малцина, този ум може да бъде толкова огромен, колкото света, дори по-голям. Този ум може да вмести в себе си всичко, което съществува в света и даже онова, което съдържа в себе си вселената. Разбирането на природата на ума разширява кръгозора на човека. Когато стигнеш до същината, първоначално възниква объркване, но след това природата на Бог, която е феномен сам по себе си, се разкрива пред нас.

Хората често се интересуват каква връзка съществува между душата, напускаща земята и онези, които още са на нея. Без съмнение, съществува стена, която разделя тези, които са на земята, от онези, които са в друго измерение. Но сърдечната връзка както преди остава цяла и не се разрушава дотогава, докато се запазва взаимната симпатия. Но можем да се запитаме защо любещият, който е напуснал тази земя, нищо не знае за състоянието на своите близки от другата страна? Знае, но го знае само душата, а воалът на илюзиите на физическия свят обвива сърцата, затова те не могат да получат ясни образи. Също така, това не е само връзка

на любов и симпатия; това е и вяра в задгробния живот, преминаваща в твърдо убеждение, именно тя дава на онези, които са още на земята, информация за техните любими същества, преминали от другата страна. Тези, които отричат задгробния живот, сами лишават себе си от това знание, което е същността на всички учения. За този, който е преминал от земята на другата страна, е лесно да влезе в контакт с хората, които са на земята, тъй като той има един воал по-малко.

Душата пътешества постоянно. В каквото и измерение да се намира, тя през цялото време е на път. И в това пътешествие тя има цел, която трябва да достигне; в една цел се съдържат и са скрити безброй цели.

Ако някакви цели останат неосъществени по време на живота на земята, те се достигат по време на по-нататъшното пътешествие в света на духа, тъй като нищо от това, за което някога е мечтало човешкото сърце, не остава несбъднато. Ако то не се осъществи тук, постига се в отвъдния свят. Страстното желание на душата е Божие желание; малко или голямо, правилно или неправилно, в определен момент то се осъществява. Ако този момент не настъпва, когато душата се намира в земното измерение, настъпва за душата в света на духа.

Душата потвърждава своя божествен произход във всички измерения на съществуването, създавайки за себе си всичко, за което мечтае, изпълнявайки всички желания на сърцето, притегляйки и привличайки към себе си всичко, което иска. Източникът на душата е съвършен, както и нейната цел. Ето защо дори в своето ограничено състояние душата носи в себе си искрата на съвършенството. Природата на съвършенството е такава, че не остават никакви желания. Даже в ограничеността, която душата изпитва на земята, където води живот изпълнен с ограничения, нейното единствено желание си остава съвършенството. И всяко желание се удовлетворява, защото Единственият Съвършен, дори в света на многообразието, прави всичко възможно, за да познае съвършенството.

Условията в другия свят приличат много на сънища. Насън човек не се възприема много по-различен, отколкото е в ежедневието, с изключение на някои случаи и някои моменти. Това си има своите причини. Но в следващия свят силата на душата е много по-голяма, отколкото в нашия свят на ограничения. Душата в другия свят става по-зряла и открива в себе си сила, за която не е подозирала по време на земния си живот - сила да създава и да твори всичко, което желае. И тъй като движенията ѝ не са така сковани в пространството и времето, за нея става възможно да достигне и да направи онова, което ѝ е било трудно да постигне в земното измерение.

Що се отнася до идеите за превъплъщаването, когато в древността индусите казвали на злия човек: "Следващия път, когато се родиш, ти ще си куче или маймуна" - с това обяснявали на човек, който не знае нищо за отвъдния живот, че животинските качества са наследство от животинския свят, затова той повече няма да може да се появи пред своите другари в образа на човек, а само във вид на животно. Когато казвали на добрия човек: "Твоите добри дела ще ти позволят да се родиш отново още по-добър" - те му обяснявали двата крайни полюса на душата, че нито едно добро дело не пропада даром; за човека, който не знае на какво да се надява в отвъдния живот и който познава живота само в неговата земна форма, ще е утешение да узнае, че цялото добро, което е сторил, ще му се върне. В този смисъл теорията, обяснена по такъв начин, е истинна.

Различието съществува само в думите. Душата, която идва отгоре, няма нито име, нито форма, нито каквато и да е индивидуалност. За душата няма разлика как Ще я наричат. Тъй като няма име, тя може просто да приеме името на този костюм, с който са я облекли; такава е природата на живота. Мантията на съдиите, облечена на даден човек, го прави съдия, а полицейската униформа го прави полицаи. Но съдията не се е родил съдия, а полицаят - полицаи. Те са се родили безименни на земята, макар и не безформени. Разграниченията и различията принадлежат на нисшия свят, а не на висшия, и затова суфият не се обявява

против идеята за превъплъщаването. Разликата е в думите. Трябва предвидливо да държим вратата отворена за душите, които искат да влязат в царството Божие, за да не се чувстват сковани от догмата, че след напускането на земното измерение са обречени да бъдат дръпнати назад от своята карма. Душата на човека е Божия искра и макар Бог да е безпомощен на земята, Той е всемогъщ на небесата, и учейки хората на молитвата: "Да бъде Царството ти, да бъде Волята ти, както на Небето, така и на Земята", Христос е дал ключ, с който да се отворят портите, зад които е тайната на тази всемогъща сила и съвършена мъдрост, които издигат душата над всички ограничения.

В крайна сметка душата се издига до равнището, което е било равнище на нейния идеал и осъществява или довършва делото, за което е мечтала на земята. И в духовния свят има трудности при извършването или достигането на нещата, макар че са по-малко, отколкото на земята. Законите на онзи свят се различават от законите на нашия ограничен свят и там душите ще намерят в изобилие всичко, което не им е достигало тук.

Прекрасното изображение на духовния свят можем да открием в историята на Кришна. Пастирките (гопи) от Бриндабана все се молили на Кришна да танцува с тях. Кришна се усмихвал и казал, че в нощта на пълнолуние ще го направи. Всичките гопи се събрали в долината на Бриндабана и тогава се случило чудо: всички гопи, които се оказали там, до една танцували с Кришна. рента на всяка една от тях се сбъднала. Това е символично учение, което обяснява, че божествената Същност може да се намери във всяка душа.

Спокойствието на духа е непостижимо за ума, който е запознат, само със законите на физическия свят. Индивидуалността, явяваща се тук като ограничено същество, там е голяма като света, душата е личност тук, а там е планета. Когато някой разглежда безпомощността на това измерение, не може дори за миг да си представи величието, лекотата, удобствата, благоприятните условия и възможностите в следващия свят. И тук всичко е в човешката природа - тя е такава, че онова, което е неизвестно за човек, не значи нищо за него. Веднъж при Хазрат Али дошъл един песимист и казал: "Наистина ли съществува задгробният живот, за който ни говориш, предписвайки ни да се въздържаме от онова, което искаме, да водим благодетелен и благочестив живот? Ами ако няма никакъв задгробен живот?" Али отговорил: "Ако няма задгробен живот, тогава аз ще се окажа в такова положение, в каквото си и ти. Но ако съществува задгробен живот, аз ще спечеля, а ти ще загубиш!" Животът живее, а смъртта умира; този, който живее, ще бъде жив, ще трябва да живее; няма алтернатива.

Проявлението е хубав сън, илюзия, предизвикана от наслояване на покривало над покривало. Душата е обвита с хиляди воали. Те не носят щастие на душата, а причиняват само опиянение. Колкото повече душата се отдалечава от своя източник, толкова пот-силно е опиянението. В известен смисъл това опиянение способства за пътешествието на душата към изпълнение на нейната цел, но целта на душата се постига посредством страстен стремеж. Към какво страстно се стреми тя? Към яснота. И как се постига тази яснота? Като се свалят воалите, обвиващи душата и отделящи я от нейния истински източник и цел. Какво освобождава душата от воала на илюзиите? Промяната, наречена смърт. Това изменение може да стане с душата независимо от нейното желание и тогава се нарича смърт. Това е твърде неприятно преживяване, като да изтръгнеш от пияния бутилката вино - първоначално е твърде болезнено за него. Това изменение може да се осъществи и по волята на душата, която отхвърля обкръжаващите я воали и достига до усещането за яснота още приживе на земята, макар и за миг. Усещането, което душата, опиянена от илюзии, достига след милиони и милиони години, все пак не е съвсем същото.

Преживяването на първото е фана - унищожение, а осъществяването на второто - бака, възкресение. Душата, привлечана от магнетичната сила на божествения Дух, се влива в него с радост, неопишуема с думи, подобно на любящо сърце, отдаващо се в ръцете на любимия. Дълбочината на радостта е толкова голяма, че нищо от онова, което душата някога е

преживявала, не е водело до такова забравяне на личния "аз". Това отхвърляне на "аз-а" се превръща в истинско самоосъзнаване.

В този момент душата напълно осъзнава: "Аз съществувам". Само душа, която съзнателно достига този стадий на осъзнаване, изпитва най-висшите изживявания. То е като разликата между човек, който пътешества с определена цел, радва се на всяка крачка и на всяко преживяване и се наслаждава на всеки миг от своето пътешествие, приближавайки все повече целта, и човек, който никога не е пътешествал.

## МИСТИЧНИЯТ СМИСЪЛ ВЪЗКРЕСЕНИЕТО

Какво е точното значение на възкресението, описвано в Библията? Възкресение е онзи миг след смъртта, когато душата осъзнава всички свои преживявания. Тъй като душата е свързана с всичко във вселената, индивидуалното възкресение е вселенско възкресение. Когато Христос възкръснал от мъртвите, той казал: "Който повярва... ще бъде спасен". Мъртъв е онзи, който не е осъзнал безсмъртието си. Възкръсва онзи, който съзнава своето безсмъртие. И думите на Христос означават, че този, който е познал Бога, е познал и безсмъртието и никога няма да умре, и че онези, които вярват в Бог, които познават Бога - никога не умират. Какво е смъртта може да разбере само човекът. Птиците и зверовете чувстват само неподвижност, настъпваща в резултат на смъртта, чувстват липсата на живот, но не осъзнават в действителност какво представлява смъртта. Аз съм виждал птица, която, когато нейният самец беше прострелян и падна мъртъв, се спусна до него, побутна го с клюна си и когато почувства, че е неподвижен и безжизнен, отпусна глава и умря, преди ловецът да се приближи. Виждал съм как едно куче умря веднага, когато видя мъртвия си другар, с който живееше заедно. И все пак животните чувстват само неподвижността, липсата на другар. Те не могат напълно да осъзнаят истинската природа на смъртта.

На Изток суфиите често строят своите домове или колиби около гробищата и в джунглите, така че наблюдавайки смъртта да помнят, че е време да преодолеят смъртта, за да осъзнаят своето безсмъртие след смъртта. Отново и отново през вековете се появява човек, в образа на светец, за да пробуди човечеството за опознае своето безсмъртие. Ако целият смисъл на възкресението се свеждаше само до това, че след своята смърт Христос е възкръснал, това щеше да е просто разказ, в който можем да вярваме или да не вярваме. Ако в него биха вярвали просто така, то колко дълго би могла да продължи такава вяра? Неговият урок е много по-значителен. Става дума за възкресение от този смъртен живот към живот отвъд смъртта. Тези, които са възкръснали за безсмъртното единно Битие, където няма различие между мъжа и жената, брата и сестрата, майката и детето, всички са деца на възкресението.

Историята разказва, че когато Мария Магдалена с другата Мария дошли до гроба, където положили Христос, намерили камъка, поставен пред гробницата, отместен; надниквайки, видели неговото покривало и дреха свити, лежащи на друго място. Тялото на Христос го нямало. Камъкът е същият, за който се говори и в индийските митове. Бог Кришна се нарича Гирвара - владетелят на камъните, повдигащият камъните. С този камък е потисната всяка индивидуална душа в света; този камък е външният "аз". Когато той се отмести, човек се издига до безсмъртието. И над какво всъщност се издига? Над тялото и над ума; покривалото и дрехата, лежащи отделно, символизируют тялото и ума.

Великите поети, музиканти и писатели често се издигат над своето тяло. Те не осъзнават къде са, толкова дълбоко са погълнати от своето въображение, че губят усещането за своето физическо съществуване. Но и те не могат да се издигнат над ума. Когато съзнанието се издигне над ума, над мислите, тогава то е свободно; тогава е активно в своята собствена стихия и висшето съзнание може да се прояви чрез ума.

Издигането до такова съзнание, в което липсват разграничения, е най-висшата степен на възкресението. Но има и други нива, подобни на онова, както в асансьора не можем да се изкачим на седмия етаж, без да минем покрай втория, третия, четвъртия и всички други

етажи. Това е възкресение, при което точният двойник на физическото тяло върви, седи и може да прави всичко, което прави физическото тяло. Суфиите наричат това алам-е миткал. Има мистици, овладели това до такова съвършенство, че са станали напълно независими от своето физическо тяло. Няма смърт, ако се овладее тялото. Когато поетът пише стихове, неговата жена, неговият слуга, стотици хора могат да минат пред очите му, но той няма да ги види; дори няма да разбере, че има някой редом с него. Ако любовта към поезията може да направи всичко това, то колко неща може да направи любовта към вътрешния живот, към потапянето във вътрешния свят, към обръщане на съзнанието навътре!

В Евангелието е казано, че след възкресението Христос няколко пъти се появявал пред свои ученици. Това е преживяване, достъпно за всеки човек, който практикува съсредоточаване и се занимава с медитация - той вижда онова, което държи в съзнанието си, не само с вътрешния си взор, но и външно, с очите си. Това е първият урок, който получава всеки мистик. Учениците, загубили себе си, потънали в мисли за Христос, не могли да не Го видят!

Христос казал: "Докоснете ме и ме вижте; понеже духът няма плът и кости, а аз имам". Думата "дух" има много значения. Тя се използва за призрак или за душа, но в действителност означава същност, която е противоположна на веществото; проявленията на духа във всички отношения са противоположни на материята.

Всичко, което е видяно с очи, възкръсва в тях. Ако някой ни напомни за даден човек, дори съвсем да сме го забравили, той изниква пред очите ни и ние го виждаме в оня дом, на онова място, където сме го видели преди. Не го виждаме с физическите си очи, а с онези очи, които са вътре в нас. Материалистите могат да кажат, че всичко това възниква в нашия ум, но как може умът да вмести в себе си толкова много, хиляди, милиони неща и същества? Няма съмнение, че без специална подготовка човек не може да види духа, но нали в съня си вижда себе си, открива себе си в различно обкръжение, в общество от различни хора. И ако някой каже: "Това е само сън" - аз ще отговоря: "Кое наричате сън? Наричате съня сън, когато бодърствате и когато е в контраст с онова, което ви обкръжава; тогава казвате: "Бил е сън; иначе би останало с мен, а там всичко беше друго". Но ако в същото време, докато спите, някой дойде до вас и каже: "Това е сън" - вие за нищо на света не бихте му повярвали".

Възкресението е издигане до онзи истински живот, до онова истинско съществуване, на което сред всички други неща и същества можем единствено да се доверим, защото винаги е неизменно, винаги е с нас и винаги ще бъде.

## СИМВОЛЪТ НА КРЪСТА

Мнозина предполагат, че този символ идва от времето на Исус Христос. Няма съмнение, че той е станал широко известен след идването в света на Христос, но в действителност, символът е много древен, използван е от мистиците през различните епохи и през всички векове. Той носи много мистични значения.

Кръстът е комбинация от вертикална и хоризонтална линия. Всичко, което съществува, произхожда от тези две линии и заема хоризонтално или вертикално положение. Това може да се види и в листата, развиващи се на дължина и на ширина. Затова в своето първо значение кръстът е символ на проявеното. Той символизира и пътешествието към духовния идеал и няма по-Добро изображение на това пътешествие от кръста.

Всеки път, когато човек започне да говори или да действа в името на истината, забелязва, че пътят му е преграден. На неговия път стои кръст. Изречи истината пред народа, пред лицето на целия свят и кръстът -преграда ще се превърне в отговор на народа или на света, като противодействие на говорещия. Така другата страна на тайнството на кръста е животът на учителя. Кръстът символизира всичко, с което ще му се наложи да се срещне, донасяйки в света посланието на истината.

Има още една велика тайна на кръста, която много малко е разбрана. Навсякъде извън нас

има пространство - пространство, което може да вмества, да съдържа в себе си. Но и вътре в нас има пространство, водещо в друго направление. Освен символичните значения, кръстът е и природен знак, който човек от край време е създавал, изхождайки от своите художествени или умствени способности. Такава е природата на светлината - да разпространява своите лъчи, особено ако тази светлина е свършена. Ако гледаме към слънцето, особено към залязващото слънце, можем да видим линии, образуващите се и на небето и на земята. В началото се вижда една права линия, но ако се вгледаме по-внимателно, ще видим как от първата вертикална линия се ражда хоризонталната. Наблюдавайки светлината внимателно, осъзнаващ, че това е самата нейна природа - да образува вертикални и хоризонтални линии. И щом като природа на външната светлина е да образува кръст, такава е и природата на вътрешната светлина. Външната светлина е отражение на вътрешната и в това се крие природата на вътрешната светлина, изразена във външната. Всъщност, вътрешната светлина не е просто проявена във външната, а външната светлина е олицетворение на вътрешната. Ако наблюдаваме природата, можем да забележим, че формата на дърветата, растенията и цветята, формите на животните и птиците, и накрая завършената форма на човека всъщност представляват кръст. Един кръст може да се открие, ако разгледаме структурата на човешката глава. Друг кръст представлява цялата човешка фигура. Винаги хоризонталната и вертикалната линия създават символа на кръст, а няма форма, която да не съдържа в себе си хоризонтална и вертикална линия. Точно тези два различни аспекта или направления образуват кръста.

Нека да преминем към едно от първите споменати тайнства, а именно към пътешествието на човека по пътя на духовното свършенство. То може да бъде определено като кръст: първо, човешкото его, "азът" е негов враг и стои като препятствие по пътя на неговото придвижване. Чувства като прекомерна гордост, тщеславие, егоизъм, ревност, завист и презрение са чувства, които нараняват другите и разрушават живота на самия човек и го изпълват с онова страдание, което се поражда от егоистичните лични чувства - т.е. от егото на човека. Колкото по-егоистичен е човек, колкото е по-самодоволен, толкова по-нещастен е неговият живот, и толкова по-нещастен прави той живота на другите. Това его или нафс е естествена част от развитието на човека - колкото повече човек опознава света, толкова по-егоистичен става, колкото повече разбира и придобива опит в света, толкова по-голяма става неговата алчност.

Не е истина, че когато се ражда, човек носи със себе си своите постъпки. Той идва в света невинен, с усмивката на младенец, приятел на всеки, който се окаже наоколо, готов да отправи любящ поглед към всички, независимо богати или бедни, приятели или врагове, пленен от света във всичките му проявления. Именно тези качества на детето привличат към него всяка душа. По-късно същата душа, която е дошла с чисто сърце, чисто изражение и красота във всяко движение, в зависимост от окръжаващите условия развива в своята природа качества, които се оказват пагубни и вредни за самата нея и за обкръжаващите. Именно в света, в процеса на своето израстване, човек създава своя нафс. Но в дълбочината на сърцето си запазва онази добродетел, която е божествена добродетел и онази праведност, която наследява от божествения Създател.

Стремежът към радост, покой и мир остава в него. Затова казваме, че в човека има две страни: едната е скрита в дълбините на неговото сърце, а другата се развива след раждането му. Тогава възникват конфликтите, борбата между двете природи, когато истинската природа започва да чувства някаква тъга. Тя иска да срещне доброта у другите, търси мир и покой в живота и когато не може да го достигне, в нея се поражда вътрешен безпорядък. Човек създава сам вътрешната дисхармония в душата си и след това се обръща към другите. Той не е удовлетворен нито от своя собствен живот, нито от обкръжаващите го, защото чувства недоволство от тях, макар че причината за недоволството обикновено е в него. Каквото направи човек, то се връща обратно при него, независимо, че той не го съзнава. Човек мисли, че другият е длъжен да му даде онова, за което жадува в дълбините на своето същество:

любов, доброта, справедливост, хармония и мир; но когато нещата стигнат до даване, той не дава, защото живее живот, който сам е създал. Това показва, че във всеки човек се създава същност, и тази същност е нафс. Фактически това е същото, като понятието за Сатаната, срещано във всички свещени писания и традиции.

Хората често разделят света между две духовни начала: по—малката част на човечеството - Бог, а по-голямата част - Сатана, допускайки, че Сатаната притежава върховна власт над душата, по-значителна от тази на Бога. Но ако вникнем в значението на думата "Сатана", ще ни стане ясно, че той е духът на заблудата, който се е събирал и натрупвал в човека от момента на неговото раждане, това е неговият нафс, който действа като Сатана, отклонявайки го постоянно от пътя, закривайки очите на неговото сърце за светлината на истината. Щом като в живота на човека настъпи поврат, щом той започне по-задълбочено да се вглежда в живота, щом започне да се приобщава към доброто, като не само го получава, но и го отдава, щом започне да се радва не само когато другите изпитват симпатия към него, но и на своята симпатия към тях, тогава настъпва времето, когато започва да вижда този дух на Сатаната отделно от своето истинско, изначално същество, като нещо, което е в постоянен конфликт с неговата вродена сила, свобода и наклонности. И тогава вижда, че може да прави онова, което иска, а от време на време онзи дух го овладява и не му позволява. Понякога човек се оказва слаб в тази борба, а понякога - силен. Когато се прояви като силен в тази битка, той се чувства благодарен и удовлетворен, а когато проявява слабост, се разкайва, срамува се и желае Да се промени.

Именно в това време настъпва новата епоха в живота на човека, от този момент започва постоянният конфликт между самия него и онзи дух, който изгражда егото му. Това е конфликтът, това е препятствието пред вродения му характер, пред вродената му склонност да сътворява добрина и справедливост. И той постоянно се сблъсква с този дух, защото е бил сътворен в собственото му сърце и е станал част от неговото същество. Този дух е много цялостна и материална същност, толкова реална, колкото човек усеща самия себе си, често пъти дори по-реална, и нещо вътре в него, в дълбините на неговото същество старателно е прикрито от тази същност. И този постоянен конфликтът между неговия истински, изначален "Аз" и онзи "аз", който спъва духовната еволюция на човека, се изобразява във формата на кръст.

Човек носи този кръст по пътя на своето усъвършенстване. Грубите страсти, любовта към комфорта и поддаването на гнева и раздразнението е онова, което на първо място трябва да преодолее и когато го победи, следващото, с което ще му се наложи да се сблъска, ще се окаже още по-неуловим враг, защото живее в неговия ум - и това е зависимостта му от това, което казват другите, от мнението на околните. Той се стреми да знае мнението на всеки човек за него - какво говорят другите и не са ли накърнили с нещо положението и достойнството му. Тук същият враг, нафс, заема друга позиция и пак води до разпъването на кръст. И борбата с този нафс продължава дотогава, докато не дойде разбирането, че в съзерцаването на Бога не съществува никакъв "аз".

Това е и истинското разпятие, но заедно с него има още едно, което винаги го съпътства и което всяка душа е длъжна да изпита, тъй като съвършенството и освобождението на всяка душа зависят от него. Това е разпятие на онази част от човешкото същество, която човек е създал в себе си и която не е неговия истински "Аз", макар че в процеса на придвижването винаги изглежда, че човек сам разпъва себе си. Тайнството на разпятието е в изчезването, в унищожаването не на истинския, а на фалшивия "аз", на лъжливата представа за себе си, която човек винаги е лелеял в сърцето си и на която е позволявал да го измъчва през целия му живот. Нима не наблюдаваме това сред нашите приятели и познати? Онези, които ни привличат и онези, които обичаме, и на които дълбоко се възхищаваме, винаги притежават едно единствено качество, което действително може да ни привлече: индивидуалност. Работата не е в това, че тяхната самоотверженост ни привлича, а че онова, което ни отблъсква в живота на обкръжаващите ни, не е нещо друго, освен прекалената надутост на

нафса или иначе казано -плътността и тежестта на онзи самосъздаден дух или его.

Малко са онези, които разбират учението на Христос: "Блажени са бедните духом". Той има предвид не бедните от божествения дух, а бедните от този самосъздаден дух; онези, които са бедни откъм самосъздадения дух, са богати с божествен дух. Ето защо плътността на духа може да се нарече нафс, но по-подходяща е думата его. Винаги съществуват две тенденции: едната - към искреност, другата - към лицемерие и лъжи. Те действат заедно. Лъжата и истината съществуват една до друга в живота и в природата. Там, където има истинско злато, има и фалшиво, където има истински диаманти, има и имитация на брилянти, където има искрени хора, има и лицемери и във всеки аспект на живота - в духовната сфера, при овладяване на знанията, в изкуството и науката можем да открием както искреност, така и лицемерие. И единственият начин да разберем истинското духовно развитие е да разберем степента на самоотвержеността, защото човек по какъвто и начин да претендира за духовност и да иска да бъде благочестив, набожен или добродетелен, нищо не може да скрие неговата истинска природа. Егото постоянно се стреми да изскочи навън от неговия контрол и ако човекът е лицемер, не би могъл да го скрие. Така, както фалшивият брилянт, колкото и да блести, се оказва мъждив в сравнение с истинския и ако бъде изпитан и проверен, ще се разбере, че е фалшификат, така и истинското духовно издигане трябва да се потвърждава от личността на душата. Именно личността удостоверява докоснал ли се е човек до онази най-обширна сфера, където "аз-ът" не съществува.

Следващата още по-голяма мистерия на кръста може да се проследи в живота на месиите, пророците и светците. Преди всичко, никой, който не е бил разпънат, няма да влезе в царството Божие. В своята поема великият персийски поет Ираки разказва как дошъл до вратата на Възлюбения, почукал и глас отговорил: "В това жилище повече няма място за който и да е. Връщай се там, откъдето си дошъл" - и той се върнал обратно. Сетне, След дълго време и след преминаване през процес на носене на кръста и след като бил разпънат, той отишъл отново, но този път изпълнен с дух на самозабрава, почукал на врата и чул думите: "Кой си ти?" - той отговорил: "Ти си единственият, защото повече никой не съществува, освен Теб". И Бог каза: "Влез в това жилище, защото то ти принадлежи".

Именно тази самозабрава, когато дори мисълта за собствения "аз" не възниква, когато той е мъртъв, представлява осъзнаване за Бога. В някаква степен този дух <sup>може</sup> да се намери и в обикновения обичащ и обичан <sup>човек</sup>, когато обича другия с цялото си сърце. У онзи, който казва: "Аз те обичам, но само до определена граница; аз те обичам, но ти давам шест пенса и оставям толкова за себе си; аз те обичам, но ще запазя определена дистанция, никога няма да дойда близо до теб; ние сме две отделни същества" - неговата любов е смесена с неговия "аз". Дотогава, докато съществува разделение, любовта не изпълнява напълно своята роля. Любовта завършва своето дело, когато разперва криле и скрива "аз-а" на човека от неговите собствени очи. Това е моментът, когато любовта се сбъдва. Същото става и в живота на светците, които обичат Бога не само докато повтарят и демонстрират това, а до такава степен, че забравят себе си. Това е такова ниво на осъзнаване, което може да бъде наречено кръст.

Но след това такива души срещат кръст навсякъде; всяка крачка, която правят, е кръст, разпятие. Макар че живеят предимно в свят, изпълнен с лъжи, измама, вероломство и егоизъм, всяка крачка, която правят, всичките им постъпки, всичко, което казват или мислят, доказва, че очите и сърцата им са открити за нещо, което се отличава от онова, което вижда светът. В това е постоянният конфликт. Да се живее в света, да се живее сред светските хора и все пак да гледаш към жилището, което е друго. Даже ако се опитат да говорят за това, не намират думи. Словата нямат сила да изразят истината. Езикът е твърде неадекватен, за да даде реална представа за далечната истина. Както е казано във Ведите, светът е майя. Майя означава нещо нереално. За тези души, кои започнат да виждат реалността, светът във висша степен става нереален и когато сравняват света с истинската реалност, той им се струва още

по-нереален. Нито едно обикновено същество не е в състояние да си представи до каква степен този свят разгалва своята същност в очите им.

В света подобни хора, които се показват добри, но още не са достигнали духовно съвършенство, които са чувствителни, нежни и мили, виждат как постъпва с тях светът, как не ги разбират, как егоистите забравят всичко хубаво, а онзи, който е великодушен, е длъжен да дава все повече и повече; как този, който служи, е длъжен да служи все повече и повече, този, който обича, трябва да обича все повече и повече, а светът все не е удовлетворен. Колко нервен е животът за такива хора! И помислете за тези, които са достигнали такава степен на осъзнаване, когато възниква огромна пропаст между реалността и нереалността, и чийто език става непонятен, когато достигат това осъзнаване, тъй че те са принудени да говорят на език, който не е техен собствен и казват неща, различни от онова, което осъзнават. Това е повече от кръст. Не само на Исус Христос му се е наложило да носи кръста. Всеки учител, чиято участ е да предаде послания, носи кръст.

Но тогава може да попитате, защо учителите на човечеството, идвали в продължение на векове и обречени да носят тежък кръст, не са оставали в гората, в пещерите, в планините, защо са живели в света? Руми е описал това състояние в прекрасен образ. Той разказва защо мелодията на тръстикова флейта толкова дълбоко прониква в нашите сърца. Защото първо флейтата трябва да се отреже от родното стъбло, а след това да се направят дупчици в нейното сърце, тъй че сърцето се разбива и тя започва да плаче. Съвсем същото става с духа на посланика, с духа на учителя: благодарение на поемането и носенето на кръста неговият "аз" става като кука тръстика. Това дава възможност на музиканта да го използва, за да изсвири своята мелодия. Ако вътре остане още нещо, музикантът не би могъл да го използва.

Бог говори с всеки, не само с месиите и учителите. Той говори на всяко сърце, но не всяко сърце Го чува. Този глас е по-силен от гръм и неговата светлина е по-ярка от слънцето, но само ако можеш да го чуеш, ако можеш да го видиш. За да чуе и види Бога, човекът трябва да премахне стената, преградата, която той е издигнал от своя "аз". Тогава той става флейта, на която божественият музикант може да свири музиката на Орфей, способна да очарова дори сърце на камък. Тогава човек се изкачва от кръста във вечния живот.

## ОРФЕЙ

В легендите на древните гърци, а и в тези на индусите, персите и египтяните винаги има дълбок смисъл. Много е интересно да се види, че изкуството на гърците, което само по себе си е прекрасно, има много по-дълбоко значение, отколкото може да ни се стори на пръв поглед. Изучавайки го, ние придобиваме ключ към тази древна култура.

Като пример може да ни послужи символичният смисъл на легендата за Орфей. Първата част на това предание ни учи, че няма нещо, което човек веднъж е пожелал от цялото си сърце, което да бъде загубено за него завинаги. Даже ако обектът на любовта, някога желан за човека, е заключен в най-тъмните дълбини на земята, където само разумът може да види, но не и очите, и тогава той може бъде достигнат, ако сме достатъчно целеустремени. Следващото нещо, което узнаваме, е, че за достигането на желаното само любов не е недостатъчна, необходима е и мъдрост, онази мъдрост, която ражда хармония и ни синхронизира в съгласие с космическите сили, като помага на човека да достигне желаното.

Мъдреците от всички епохи и държави приемали за истина, че онзи, който овладее науката на звука, знае науката за целостта на живота. В тази насока призивът на Орфей към бога означава, че той е влязъл в съприкосновение с всички хармонизиращи сили, които ако се обединят, могат да го доведат до обекта, към който се стреми. Но най-пленителната част на легендата от художествена и философска гледна точка е краят. Орфей се отправил на път, водейки със себе си Евридика, като обещал, че няма да се обръща назад, защото в мига, в който се обърне, завинаги ще му отнемат Евридика. Смисълът е, че тайната на всяко достижение се състои във вярата. Ако вярата на човека извърви деветдесет и девет мили и

само една миля остане до желаната цел, дори в този миг, ако той изпита съмнение, вече е невъзможно да достигне целта. Тази легенда ни дава голям урок - урок, който може да ни ползва във всичко, което направим в живота, във всяка житейска стъпка - за да постигнем нещо, трябва да вярваме! Даже най-малкият недостиг на вяра, най-малкото съмнение унищожават всичко, което сме направили.

"Вярата в истината е светлина, а съмнението - тъма".

## ТАЙНАТА НА СЪНЯ

В нашия свят най-добрият приятел на детето е този, който му помага да заспи. Колкото и играчки да подаряваме на детето, колкото и кукли и сладкиши да му даваме, детето е благодарно най-много на човека, който му помага да заспи. Когато благословената ръка на майката го люлее, за детето това е от най-голяма полза, защото в такива моменти то е най-щастливо. Ако болните или страдащите могат да заспят, те са щастливи. Тогава цялата им болка си отива. Ако могат да заспят, те чувстват, че ще понесат всичко. Ето защо молят лекаря да им даде лекарство, за да заспят. Ако на човек му предложат царски дворец с всички удоволствия, целия разкош, най-прекрасното обкръжение и най-добрата храна при условие, че не бива да спи, той ще откаже: "Не ми трябва дворец, избирам съня". Разликата между щастливите и нещастните е в това, че нещастните не могат да спят. За съжаление, грижите, безпокойството и тревогите са отнесли съня им. Какво кара хората да прибягват до алкохол и наркотици? Само липсата на сън. Когато човек употребява алкохол, изпада в повърхностен сън, предизвикан от силния стимулатор. Неговите ръце и крака спят. Той не може да говори ясно, да върви по права линия и пада. Радостта от този сън е толкова голяма, че ако човек веднъж се е напил, иска му се да опита отново. Хиляди пъти се кълне, че няма да пие, но всичко се повтаря отново.

В една от поемите на Руми се казва: "О, сън, всяка нощ ти освобождаваш пленника от оковите!" Пленникът, докато спи, не осъзнава своя плен, той е свободен. Нещастният не е нещастен, а доволен. Страдащият не усеща болки или мъка. Това ни показва, че нито болката, нито нещастията са присъщи на душата. Ако беше така, винаги щяха да се проявяват, докато тялото спи. Душата не чувства страданието на тялото и ума. Когато човек се събужда, душата започва да усеща, че е обхваната от болка и нещастие. Всичко това ни помага да разберем великата благодат на съня. И тази велика благодат е дар, както всичко хубаво в живота ни. На нас не ни се налага да плащаме за сън. ^Даваме хиляди за скъпоценности - за безполезни камъни, докато можем да си купим хляб за грошове. Човек не знае каква голяма ценност е сънят, защото ползата от него не може да се види или да се пипне. Ако човек е зает, ако има работа, която му носи пари, може да се занимава с нея дори за сметка на съня, защото е доволен, че получава много пари. А не забелязва какво му дава сънят.

Когато спим, обикновено минаваме през две състояния: сънуване и дълбок сън. Сънуването е безконтролна дейност на ума. Когато сме будни и нашият ум работи без контрол, той ни показва картини, извиращи от хранилището на нашите впечатления и ние го наричаме въображение. Когато контролираме дейността на ума, наричаме това мислене. Картините на въображението, идващи по време на сън, наричаме съновидения. Не ги определяме като реалност, защото будното състояние ни показва други неща. Но докато спим, сънят за нас е абсолютно реален. По време на дълбок сън човек обикновено не осъзнава нищо, а когато се събуди се чувства свеж и обновен. Какво правим, когато заспиваме бързо? В това време душата се освобождава от ума и тялото. Тя става свободна. Отправя се към своя собствен свят, към висшите сфери, радва се на пребиваването си там и се чувства щастлива. Тя преживява цялото щастие, цялото благословение и спокойствие, които са там.

Освен сънищата и дълбокия сън при нас могат да дойдат и видения. Можем да ги видим, когато по време на сън душата действа активно във висшите сфери. Онова, което тя вижда там, бива интерпретирано от ума в алегорични картини. Душата вижда ясно истинските неща и онова, което достига до ума от тези впечатления, малко или много съответства на онова,

което душата вижда. Ето защо възприемаме нещата под формата на картини, алегории и метафори, които мъдрецът може да изтълкува, защото знае езика на тези сфери. Ако види себе си да се изкачва или слиза от планината, ако види себе си в дрипи или в разкошен палат, в самолет или в пустиня, той знае какво означава видяното. А невежият човек не знае. Той мисли, че е било сън и нищо повече. Човек вижда в сънищата си или онова, което се отнася за него самия, или нещо, което засяга други хора, които са му близки. Ако се интересува от своята нация или от човечеството, той вижда онова, което трябва да направи за доброто на своя народ или човечеството. В съня може да се чуе глас или да се получи написано послание. Това е много по-висока форма на сънуване. Светците и мъреците виждат в сънищата си онова, което ще се случи или някакво обстоятелство от настоящето, защото техният ум се контролира от волята им. Затова, каквото и да види душата им, се оказва същото, каквото са сънували. Те имат видения дори когато бодърстват, защото тяхното съзнание не е свързано със земното измерение. То е пробудено и действа активно във висшите сфери.

Освен сънищата, виденията и дълбокия сън, мистиците преживяват и две други състояния: самостоятелно предизвикан сън и самостоятелно предизвикан дълбок сън. Да се извърши това е цел на мистицизма. То е толкова просто, че може да бъде обяснено с няколко думи и в същото време е тъй сложно, че аз се прекланям пред всеки, който го постигне. А то може да се постигне чрез концентрация и медитация.

За човек е много трудно да задържа в ума си само една мисъл и да се освободи от всички други мисли и картини. Хиляди мисли, хиляди картини идват и си отиват. Управлявайки този процес, мистикът контролира всичко. След това той се събужда в това измерение, също както и във висшето измерение, и за него на първо място стои сънят, а на второ - бодърстването. Някои хора могат да кажат, че мистиците, овладели съня, са велики окултисти, хора с огромни психически способности. Но целта на мистиците не е в това. Тяхната цел е истинското осъзнаване на настоящия живот, простиращ се от татък - Бог. Когато този живот се разкрие пред тях, цялата мъдрост е открита за душите им и всички книги, всички учения на света стават разбираеми за тях.

## СЪЗНАНИЕ

Способно ли е съзнанието да вижда без очи или те са му необходими - този въпрос се ражда в ума на всички метафизичи. Ако съзнанието, само по себе си, е способно да вижда без очи, защо тогава са били създадени очите? Някои хора са способни да виждат онова, което става на стотици мили разстояние или което ще се случи след много години. В Хайдерабад живял един дервиш, който имал навик да пуши много силен хашиш. Изпускайки дима от устата си, той се вглеждал в него и отговарял на всички въпроси, които му задавали. Ако някой го питал: "Къде е сега моят чичо?" - той можел да каже: "Твоят чичо? В Калкута около пазара, във втория дом отляво. Твоят чичо седи в стаята си, до него е слугата му, а пред него стои детето му". Какъвто и въпрос да му задавали, той винаги отговарял. За неговото съзнание не съществувал външният "аз", затова можел да вижда през очите на другия човек - чичото или който и да е. Но той виждал без помощта на очите си. Когато бях в Русия срещнах един африканец, съвсем обикновен човек, без всякакво образование. През нощта, по време на сън, той научаваше какво е казал или направил който и да е човек, идващ в дома. Неговата душа можеше да броди в различни домове и да вижда онзи, който влиза в къщата.

Способността да се вижда първоначално се поражда в съзнанието. Ето защо сред имената на Бога са "Ба-сир" - Виждащият и "Сами" - Чуващият. Басарат, способността да се вижда, става по-ясна с приближаването ѝ до проявения свят. По такъв начин вселенското съзнание вижда с очите на всяко живо същество на земята. В едно и също време то гледа с очите на милиони същества на земята. Крадецът може да открадне нещо, да го скрие от всички и да мисли, че никой не го е видял. Но той не е способен да се скрие от погледа на онова съзнание, което се намира в самия него, и гледа с неговите очи. Не е истина, че Бог гледа надолу от разстояние и

вижда всичко живо на земята. Той вижда чрез очите на самите живи същества. Може да изникне въпрос това не ограничава ли Бога, не го ли прави безпомощен и зависим; но ако ни се струва така, то е поради факта, че ние приравняваме Бог до частите на неговото битие. Отнемаме му една част и я наричаме наша, наш "аз", докато в действителност всичко е единосъщният Бог. Един индийски поет е казал: "Какво назова свой "аз"? Всичко, което виждам, е Твое - тяло, ум, душа - всичко е Твое. Ти си, мен ме няма".

В съня си мистиците виждат не само онова, което може да се случи на разстояние, но и във всички епохи.

Някога в Делхи живял мистик или муршид на име Шах Алам. Веднъж, докато се подстригвал при бръснаря, гледал в малко огледало, каквито се използват в Индия. Внезапно обърнал огледалото към земята и то се разбило на парчета. Мюридите, които били с него, изтръпнали. Бръснарят също се удивил, неразбирайки какво го накарало така грубо да хвърли огледалото на земята. Муршидът обяснил какво се случило: в това време един от неговите мюриди пътувал по море от Арабия към Индия. Ураган разбил кораба и човекът се намирал в голяма опасност. Той започнал да моли своя муршид за помощ, който видял в огледалото станалото и го спасил.

До известна степен просветлената душа може да получи информация за всички минали събития от еволюцията на човека. Но нима очите му са толкова обемащи, че могат да запазят в себе си всичко, което видят? И нима умът, чрез който човек придобива памет, най-удивителното от всички средства за запазване на информацията, помни винаги всичко, което е видял и преживял в живота? Не, съхраняват се само определени неща, направили най-дълбоко впечатление. Ако можехме да помним всичко, казано от другите, всички лоши или добри думи, всички прочетени книги и всички глупави и налудничави неща, които ни се е наложило да слушаме, в края на краищата на какво щяхме да заприличаме? Хората имат разум и тяло. Здравето им е тясно свързано с онова, което приемат, а след това изхвърлят. Ако не беше така, човек не би могъл да оживее, затова приема само някои неща, а останалото отхвърля. Онова, което взема от световите ангели и джиновете е същността на опита. Не бива да се завижда на човек, който помни всичко лошо и всичко хубаво, което му се е случило, защото навярно ще му се наложи да изпита безброй угризения на съвестта, а това не може да не го изпълни с горчивина. Да се забрави е най-великото облекчение подобно на измиването в река Ганг. Настоящото може да ни предложи толкова много прекрасни неща и ако само отворим очи и ги погледнем, вече няма да ни се наложи да търсим доброто в миналото. Прекрасното винаги е тук и сега.

## СЪВЕЕСТ

Съвестта е продукт на ума, при това най-добрият. Тя е каймакът на умствената дейност. Но съвестта на човек, живеещ в дадена страна, може много да се отличава от съвестта на жител на друга, защото е съставена от други елементи. Например в древността съществували общества на разбойници, които считали себе си призвани да ограбват керваните, минаващи през тяхната територия. Моралът и принципите им били такива, че ако някоя жертвите се примолела: "Аз ще ви дам всичко, което имам, само ме пуснете" - те отговаряли: "Не, ние искаме да видим твоята кръв". Не пускали никого, без да му нанесат рани. Сякаш казвали: "Ние не приемаме никакви дарове от теб. Не сме бедни - ние сме разбойници. Нашият занаят ни кара да рискуваме живота си. Ние сме безстрашни и затова сме в правото си да правим всичко, което решим". Такъв морал имали и някои пирати. Те вярвали, че техният занаят е добродетелен и ги превръща в крале. Едни и същи хора, когато са дребни, са грабителни, но когато стават велики - са крале. Ето защо съвестта е нещо, което сами създаваме. В същото време обаче тя е най-прекрасното от всичко, което можем да създадем, както медът е най-хубавото, което пчелите могат да създадат. Красивите впечатления от живота, нежните мисли и чувства се натрупват в нас и създават нашата представа за хубаво и лошо. Ако вървим против съвестта си, това ни причинява дискомфорт. Щастieto, утехата, мирът и

спокойствието зависят от състоянието на нашата съвест.

Целият живот в този свят е основан на определени договорености и идеи, и съвестта се изгражда на тези основи. За да могат обичаите да се развият, те изискват някаква обкръжаваща среда. Те са причина за човешките различия и нито една от цивилизациите, дори най-развитата, не може да ги избегне. Прогресът на цивилизацията създава този род необходимост. Хората ги приемат без удоволствие, но все пак живеят в съответствие с определени съглашения. Човекът на изкуството е свободен от условности, защото живее в свой собствен свят и колкото по-велик е художникът, толкова повече това се проявява. Но обикновеният човек не може да живее сред обществото и да пренебрегва обичаите. Най-добрият начин да се разбере цивилизацията е чрез духовния път. Когато човек веднъж разбере духовния морал, няма нужда да изучава морала, създаден от човека. Щом човек започне да открива удоволствието и неудоволствието на Бога в чувствата на всеки човек, с когото общува, не може да не стане по-изискан, каквито и да са обстоятелствата в живота му.

Може да живее в колиба, а маниерите му да надминат всички обитатели на дворци. Нещо повече, щом човек започне да съди сам за своите постъпки, в природата му се развива справедливост и всичко, което направи, е справедливо и добро. Затова не му е необходимо да изучава много външните условности. Съществува суфийска концепция за Бога като Възлюбен. Ако се придържа към нея, към представата, че във всеки човек в голяма или малка степен присъства божият дух и тази концепция се практикува във всекидневния живот и се прилага във взаимоотношенията с другите, тогава човек ще започне да гледа на всички хора с онова преклонение и уважение, с онова внимание и искреност, което изпитва към Възлюбения, към Бога.

Ето как духовният живот учи човек да забелязва най-хубавото, което присъства в обичаите. Когато цивилизацията започне да се изгражда на духовни основания, а това непременно ще се случи, условностите в света ще придобият автентичност и значимост. Съвестта се ражда от фактите, а не от истината. А истината стои над всичко. Тя няма отношение към съвестта. Разбирането за истината е подобно на ручей, който се разширява и се превръща в океан, и тогава човек се издига на такова равнище на разбиране, че осъзнава - всичко е истинно и всичко е истина. Нищо не може да се прибави към абсолютната истина, а всичко останало е илюзорно. Ако се придържаме към тази гледна точка, нищо в света няма да ни се струва неправилно и нищо няма да ни се струва правилно. Ако приемаме правдата, задължени сме да приемем и неправдата. Теорията за относителността на дйнщайн е теория за онова, което индусите нарекли Майя - илюзия, създаваща относителност. Всичко съществува само дотолкова, доколкото се приема от нас. Ние признаваме това или онова за правилно, добро, прекрасно, и онова, което веднъж е било прието, става част от нашата природа - от нашия индивидуален "аз". Ако не приемаме нещо, то не става. Грешката не е грешка, докато не я признаем за такава. Но ако я приемем за грешка тя става грешка. Може да се каже, че ние не винаги знаем, че нещо е грешка, но нима не можем да разберем за това по болезнените последици? А това също е приемане на грешката.

Има дервиши, които се противопоставят на общоприети факти, например на факта, че огънят изгаря. Те скачат в огъня и излизат от него цели и невредими. Казват, че адския пламък не е за тях. Щом могат да докажат, че огънят не им причинява вреда, за тях няма да има огън и в бъдещия живот. Най-добрият начин да проверим живота, е винаги да използваме своята съвест като инструмент за тестване на всичко, което показва наличието на хармония или дисхармония. Но и във всеки човек също се извършва постоянно действие и реакция на съвестта. Причината за това е наличието на различни фази в развитието на човек. В една фаза той е по-малко мъдър; ако по-дълбоко се вгледа в себе си, мъдростта му ще се увеличи. Извършеното от него в една сфера той отрича в друга. На човек е необходимо толкова много да отхвърли и да победи в самия себе си, че действията и реакциите на съвестта стават в него дори без контакт с други хора.

Понякога в едно настроение човек може да бъде демон, а в друго - светец. Има време и настроения, когато човек е абсолютно безразсъден, има пориви към доброта и пориви към лошотия - такава е човешката природа. Затова не бива да се твърди, че в злия човек няма нищо добро, а в добрия - нищо зло. В най-голяма степен върху съвестта на човека влияят собствените му представи за добро и зло. Второ по значение влияние е представата за това в другите. Затова човек не е свободен. Положението със съвестта е както и с всичко останало. Приучена да царува в мислите, думите и постъпките на човека, тя става по-силна. Ако това не стане, тя отслабва и от контролор се превръща в мъчение. Съвестта е присъща на цялото сърце, а сърцето се състои от разсъдък, мисли, памет и самото сърце. В своите дълбини сърцето е свързано с божествения Разум, тъй че в дълбочината на сърцето има по-голяма справедливост, отколкото на повърхността. Оттук произлизат интуицията, вдъхновението и знанията, -защото вътрешната светлина се разлива върху нашата лична концепция за нещата. Тогава двете части се сливат. В съвестта самият Бог седи на трона на справедливостта.

Човек, осъден от собствената си съвест, е по-нещастен, отколкото ако го осъди съд. Човекът, чиято съвест е чиста, може да бъде осъден на изгнание или затвор и пак да остане силен като лъв, макар и лъв в клетка, дори в клетката е възможно вътрешното усещане за щастие. Но ако съвестта на човека му внушава презрение към самия него, това е най-лошото наказание, по-тежко не може да произнесе нито един съд. Саади прекрасно го е изразил. Той вижда трона на Бога в съвестта и казва: "Позволи ми да призная единствено пред теб своите грешки, за да не ми се наложи да отида при някого в света да се унижавам".

Ако чувстваме унижение, значи сме унижени. Това не зависи от човека, който ни унижава, зависи само от нас. Дори ако целият свят е уверен в обратното, неговата увереност нищо не значи, ако ние не чувстваме унижение. Ако умът не приема нещо за унижение, то не е такова за нас, независимо какво мисли светът. Ако дойдат хиляди хора и ни нарекат зли и безнравствени, няма да им повярваме, докато нашето сърце не ни подсказва, че са прави. Но щом сърцето каже: "Ти си зъл" - хиляди хора могат да твърдят: "Ти си добър" - за нас гласът на сърцето ще звучи по-високо. Ако ние сами сме се предали, никой не може да ни подкрепи. Разбира се, най-добре е да избягваме униженията и ако човек не е в състояние да го направи, става пациент, нуждаещ се от помощта на лекар. Необходим му е някой, достатъчно силен, за да му помогне. Нужен му е ръководещ ум, който да се грижи за него и да го изведе от това състояние. Ако човек става пациент, не може сам да излекува себе си напълно. Той е в състояние да направи много, но все пак се нуждае от лекар. Разбира се, когато чувството за унижение е проникнало в ума, то трябва да бъде прието като урок, като необходима отрова. Но отровата винаги си остава отрова. Онова, което е попаднало в ума, започва да расте. Затова трябва да се отдели оттам, оставим ли го, ще нарасне. Такива чувства като унижение, страх и съмнение ще нарастват в подсъзнанието, ще родят плодове и в определен момент човек ще ги осъзнае.

## ДАРБАТА НА КРАСНОРЕЧИЕТО

Сравнявайки царството на минералите, растенията и животните с човешкото, забелязваме, че не само човекът, но и всички останали същества са надарени с талант за изразяване. Камъкът притежава най-малка способност за изразяване и затова към него изпитваме най-малка привързаност. Къртим го, сечем го и го добиваме в каменоломни, като му намираме всевъзможно приложение, но не го чувстваме близък, защото не разговаря с нас. Той ни говори твърде малко. Много по-големи симпатии изпитваме към растението. Обичаме го, пазим го, поливаме го с вода и тъй като притежава по-голяма изразителност, грижим се повече за него. Но и сред камъните има някои, които ни говорят повече от други. Особено ценим диамантите, рубините и изумрудите. Плащаме за тях хиляди и ги носим върху себе си. Животните са надарени с много по-големи способности за изразяване от растенията и камъните и ги чувстваме като несравнимо по-близки същества. Кучето маха с опашка, скача и във всеки момент ни казва: "Аз те обичам" - и ние го даряваме с много грижи. Не се нуждаем до нас в креслото да бъде любимото ни растение, но ако кучето седи в креслото,

това ни харесва. Котката също не може да говори, но умее да се обръща към нас със собствения си глас. Навсякъде по света хората ценят славея заради неговия глас и изразителност, а в горите има много птици, за които ние никога не мислим, защото те нямат глас. Но всички познаваме пойните птици и обичаме да отглеждаме въщи говорещи папагали.

В Корана се казва, че Аллах направил човека Ха-лиф, управител на всички творения, благодарение на този негов дар - словото. Само човекът е надарен със слово. Но тогава как едни хора са подобни на камъни, други на растения или животни, а трети притежават човешки качества. Човекът, приличащ на камък, не е способен да се изразява, в него няма магнетизъм, притегателна сила. Той притежава само онова, което присъства във външния му облик - точно като камъни, били те рубини или изумруди. Ако се премахне външното, не остава нищо. Човекът, подобен на растение, е лишен от интелект, той притежава ограничени чувства, ограничена индивидуалност. Може да бъде красив, а може да прилича на трън или на отровно растение. Човекът-животно е надарен с чувства и страст, но не е способен да ги изрази. Само онзи, който е надарен със способността за изразяване, който може да говори за онова, което чувства, е истинско човешко същество.

Дарът на словото при индусите се олицетворява от Вак, богинята на речта. Защо не е бог? Защото този, който говори, е отзивчив към Създателя, към Бога вътре в нас. Индусите различават три типа хора: ракшаса или чудовище, мануша или човек, и девата - богоподобен човек. Чудовище е онзи, който е лишен от слово и чувства. Човекът-мануша е надарен с чувства, но е лишен от способността да ги изразява. Богоподобният човек е красноречив и точно това го прави богоподобен. Красноречието съществува от самото начало на времето, защото в началото било Слово, предшествашо създаването на човека. Но нито камъните, нито растенията, нито животните могли да се изразят със Слово. Това се оказало по силите само на човека и когато го усвоил, той се превърнал в инструмент на писмото за Божествената Същност. Ето защо творението е намерило в човека съвършенство, ето защо той е станал най-висш от всички живи същества. Но ако с думите си човек накърнява сърцето и чувствата на друг човек, той злоупотребява с красноречието. Една пословица гласи: "Красноречивият език е меч, побеждаващ света". Мечът може да побеждава, но може и да убива. Езикът също е способен да побеждава или да сразява. Тази мисъл е изказана в евангелските проповеди: "Блажени са кротките, защото те ще наследят земята".

Светът е подобен на купол, от който всичко казано се връща към нас. Ако кажем: "Колко е красиво!" - тези думи ще се върнат към нас. Ако кажем: "Ти си глупак!" - ехото отговаря: Ти си глупак! Някой може да се мисли за много важна персона, на която е позволено да говори всичко, което ѝ хрумне, но грубите ѝ думи ще я настигнат. Понякога човек не иска да каже на приятеля си обидни думи, но без сам да желае го прави, защото умът му е изпълнен с лоши впечатления. Затова трябва да пазим само хубавите впечатления и да не задържаме другите, за да може от нас да излиза само доброта. За нещата може да се говори по два начина. Преди да започнем да говорим, да си припомним всичко, което ни е известно по въпроса, а след това да претеглим всички доводи, появили се в ума ни. Такава е речта на папагала. Човек повтаря онова, което е научил, като папагал, който изрича определени думи, защото така са го научили. Другият начин на изказ е да черпим от хранилището знанията, които сме събрали. За да се открият тези знания е нужна стрела; за такава стрела служи дълбочината на чувството, което може да премине през всички прегради. Знанието е винаги с нас, но без силата на красноречието сме откъснати от него. Когато видим кретащ по улицата сакат човек, много лесно е да му се присмеем, но ако изпитаме някакво повърхностно чувство, то ще предизвика у нас съжаление, а дълбокото чувство ще ни помогне да проявим съжаление и състрадание.

## СИЛАТА НА МЪЛЧАНИЕТО

Във веданта дишането се нарича прана, живот. Дишането е връзка, свързваща тялото,

сърцето и душата. Дишането е толкова важно, че когато си отиде, напуснатото от него тяло - тялото, което така сте обичали и за което така сте се грижели, че при най-малката хрема или кашлица сте тичали на доктор, става ненужно. То повече не може да остане живо.

Речта е начин за прекъсване на дишането. Другояче казано, когато човек говори, налага му се да прави повече вдишвания и издишвания, отколкото когато мълчи. Дишането е като обръча, с който играят децата-колкото по-силен е ударът на пръчките, толкова повече обороти прави обръчът, търкаляйки се по земята. Когато импулсът на удара бъде изчерпан, обръчът пада. За пример може да послужи и ходът на часовника. Той работи в продължение на такъв период от време, за какъвто е навита пружината. Може да стигне за двадесет и четири часа или за седмица, но след този срок спира. Или да си припомним детският пумпал: той прави толкова обороти, за колкото му стига силата, с която е завъртян, а когато силата се изчерпи, пумпалът пада.

От първото вдишване зависи продължителността на нашия живот: колко вдишвания и издишвания са ни отпуснати. Разговаряйки, ние губим много сили. Мълчанието само за един ден удължава живота със седмица или повече, а един ден, прекаран в разговори, съкращава живота със седмица. Мълчанието е лекарство за много беди, макар че човек, живеещ в света, не може да го практикува постоянно. Но той е в състояние да следи словата си. Човек трябва да помни, че за всяко изречено от него слово може да бъде награден от небесата или наказан от ада.

От древни времена в Индия живеят мистици, наречени муни. Те никога не говорят, макар че живеят като всички хора. Често тези мистици живеят по-дълго, отколкото хората днес: триста, петстотин и повече години. При въздържане от говор дишането остава необезпокоявано, равномерно и спокойно. Мистиците винаги са му отделяли голямо внимание и са превърнали неговото изучаване в основен момент от своите практики. Онзи, който е овладял дишането, е овладял и собствения си живот. Онзи, който не управлява дишането си, е податлив на всевъзможни заболявания. Има хора, които управляват дишането си несъзнателно, като боксьорите и борците, както и някои хора, водещи праведен живот.

Днес толкова обичаме да говорим, че човек, останал самотен, изпитва желание да излезе от къщи и да намери събеседник. Често хората, останали сами, започват да говорят на околните предмети, а други говорят със себе си. Ако някой им обясни, може би ще разберат, че с всяка изречена дума губят много енергия. Мълчанието е начин за релаксиране на ума и тялото. То дарява отдиш и лекува. Силата на мълчанието е много голяма не само от гледна точка на получаване и натрупване на енергия и жизнени сили, но и от морална гледна точка -от мълчанието може да има голяма полза. Много глупости, извършени от нас, са резултат от речта. Всяка седмица срещу едно погрешно действие ние извършваме хиляди грешки, причинени от речта. Често оскърбяваме или нараняваме другия само защото много говорим. Ако се въздържахме от говорене, това нямаше да се случва.

У човека съществува и тенденция към преувеличение. Всички идеалисти, които обичат да се възхищават от нещо, имат склонност към преувеличения. Ако човек излезе от къщи и види на плакат, че прелита "цепелин", той се стреми да впечатли своите приятели и казва, че летят двацет цепелина. Когато те изпаднат в паника, той изпитва определено удоволствие. Ако идеалистите изпитват нежни чувства към някого, те казват, че той е като слънцето и луната в небесата. А няма никаква нужда да се казва всичко това. Чрез разговори човек развива в себе си и склонност към противоречия. Заприличва на боксьор или борец - ако няма с кого да мери сили, чувства се излъган, толкова е огромна, склонността му към говорене.

Веднъж присъствах на прием в дома на приятел, където сред хората имаше един, който спореше с всеки от гостите и всички се умориха от него. Аз се стараех да избегна общуването с него, но някой ни представи и когато чу, че преподавам философия, той реши: "Ето кой ми е нужен". След което заяви: "Аз не вярвам в Бога". Аз го попитах: "Наистина? А вярвате ли в този свят, в красотата и многообразието му и в онова, което стои зад силата,

породила всичко това?" Той отговори: "Аз вярвам във всичко това, но защо съм длъжен да се покланям на определена личност и да я наричам Бог? Аз вярвам в това, но не го наричам Бог". Казах му: "Вие вярвате, че всяко следствие има причина и че зад всички тези причини съществува една първопричина. Вие наричате това Причината, аз - Бог. Това е едно и също. Винаги има някой главен, когото почитате, който е над вас и на когото се кланяте, като баща ви и майка ви, има нещо светло, което обичате и на което се кланяте, има някой към когото се отнасяте с уважение, някаква сила, пред която се чувствате безпомощен. Каква мощ трябва да притежава личността, която е създала и държи под контрол всичко това, и нима не е достойна за вяра и почитание!" Той отговори: "Аз не я наричам божествена сила, а универсална, нещо, което действа механично и съгласува всичко". Когато се опитвах да поддържам разговора на една тема, той скачаше на друга. Когато го следвах, той прескачаше на следващата, докато накрая не захвърлих това занимание, припомняйки думите на Щанкарачаря: "Всичко невъзможно може да се направи възможно, освен едно: не бива да водиш към истината ума на глупака".

Стремежът да се противоречи може да се разрасне толкова, че дори ако човек чуе собствените си мисли, изречени от устата на някой друг, ще заеме противоположна позиция, за да осигури възможност за спор. Една персийска поговорка гласи: "О, мълчание, ти си безценно блаженство, скриваш грешките на глупците и даряваш с вдъхновение мъдреците!" Колко много глупости изричаме само поради навика да говорим! Колко много безполезни слова произнасяме!. Ако ни представят на някого, чувстваме се задължени да говорим, за да не ни вземат за неучтиви. И се започва такъв разговор: "Какъв ясен ден; днес е хладно" - и още нещо за времето и т.н. Навикът да се водят безцелни разговори за времето се превръща в болест и човек не може да се успокои, докато не опустоши главите на околните с обсъждане на безполезни неща. Той не може да преживее дори една минута, без да следва тази потребност. Толкова се увлича в говорене, че в един прекрасен ден може да разкаже на непознат историята на своя живот, без да му позволи да се обади, дори човекът да е твърде раздразнен от това и да иска да каже: "Това не ме интересува?" Хората много често изтърсват някакви тайни, за което после се налага да съжالياват. Замаян от думите, човек изпълва речта си с равнодушие, гордост и предразсъдъци, за което после се разкайва. Всичко е породено от липсата на контрол над речта. Понякога думите се оказват по-ценни от всички съкровища на света, но в други случаи словото може да се превърне в меч. Има различни начини за вдъхновение, но най-хубавият е мълчанието. Всички мистици запазват мълчание. По време на странстването ми из Индия срещнах много велики хора и всички те се въздържаха да говорят поне по няколко часа на ден, а някои мълчаха и по двайсет и четири часа на денонощие.

В Хайдарабад живеел един мистик на име Шах Кхамуш. Наричали го така, заради мълчанието му. Като юноша бил много умен и енергичен човек, един път дошъл при своя муршид с поредните готови въпроси, което е естествено за ученика. Муршидът седял, потънал в екстаз, и тъй като не желал да говори, казал: "Мълчи". Младежът бил дълбоко поразен. Никога преди не бил чувал тази дума от своя муршид, винаги добър, търпелив и готов да отговори на всички въпроси. Но той бил разумен човек и този урок му останал за цял живот. Завърнал се в къщи и не говорил с никого от семейството си, дори с родителите си. Тогава неговият муршид, виждайки това, също престанал да разговаря с него. В продължение на много години Шах Кхамуш не проронил нито дума и неговата духовна сила толкова нараснала, че било достатъчно да се вгледаш в него, за да изпиташ вдъхновение. С един поглед той вдъхвал любов. С един поглед лекувал. Това не се е случило толкова отдавна - само преди двайсет и пет години.

Активността носи опиянение, а в наши дни активността е толкова голяма, че от сутрин до вечер нямаме и минута почивка от вечната ежедневна заетост, която ни кара непрестанно да се движим. Привечер сме толкова уморени, че искаме само да заспим, а на сутринта всичко започва отново. Този начин на живот ни отнема много. Човек е толкова жаден за

удоволствия, че забравя за живота, който сам по себе си е удоволствие. Всеки би трябвало да отделя поне един час на ден за тишина и неподвижност. След мълчанието на речта следва мълчанието на мислите. Понякога човек седи неподвижно, без да говори, а мислите му непрестанно скачат. Умът може да не иска тези мисли, но те все идват. Умът за тях е като бална зала, в която те безпрепятствено се въртят ли въртят. Трябва поне една мисъл да стане толкова интересна, толкова важна, че да изтласка всички останали. Когато мислите се усмирят, настъпва тишината в чувствата. Можем нищо да не кажем против някой човек, можем да нямаме мисъл против него, но ако в сърцето ни присъства дори лека неприязън, той ще я почувства. Така стоят нещата с любовта и привързаността.

Абстрактното означава съществуване извън пределите на този свят, където всички форми на съществуване се сливат, където всички се срещат. Това отвлечено състояние има свое собствено звучене. Когато и този звук затихне, човек се издига над него, достига висшето състояние, наджат, вечност, но определено, за да достигнем това състояние се изискват много, много усилия.

## СВЯТОСТ

Човек често си задава въпроса какво означава думата святост. Понякога под свят разбираме духовен, благочестив, чист и религиозен, но нито една от тези думи не обяснява напълно значението ѝ. Светостта е следващата степен след благочестието. В богоусъществуването и богоосъзнаването има благочестие. В самоосъществяването има святост. Първата стъпка към самоосъществяването е проявяването на Бог вътре в себе си. Човек проявява Бог чрез самоосъзнаване. Светостта е искрата на божественост в човека и няма душа, за която да може да се каже, че е лишена от нея. Искрата на божественото е израз на божествена светлина и макар че съществува и при същества като животните, птиците, дърветата, растенията и у всяка друга форма на живот, единствено в човека тя получава възможност да се превърне в пламък. Първоначално тази светлина е скрита в сърцето на човека, но когато силата на божественото сияние започне да се излъчва от сърцето, в човека се появяват признаци на святост. Светостта не е човешко качество, тя е наследство от Бога и се проявява само когато сърцето е отворено и от божествената искра се извива езикът на пламъка, който осветява житейския път на човека в странстването му към духовните измерения. Именно поради неразбирането на това човек може да признава определен учител, в който той или неговите приятели и предци виждат божественост, и в същото време отхвърля всеки друг учител, независимо от неговата очевидна святост. Светостта не принадлежи на конкретна раса, общество или семейство. Тя се проявява спонтанно в живота на малцина. На останалите се налага да я търсят в живота. Огънят присъства и в тях, но е затрупан и трябва да бъде изваден на повърхността. Понякога се налага огънят да се раздуха, за да се разгори. Светостта има различни измерения в зависимост от това, с което е свързана. Религиозната святост е нравственост, философската святост - истина, духовната святост - екстаз, светостта в магиите носи могъщество, светостта на героизма - храброст, светостта на аскета е безразличие и безпристрастност, светостта на писателя - красота, светостта на лирика - любов.

Съществуват много разкази за светци, живеещи в пещери в Хималаите. За тях са написани книги. Няма съмнение, че душите, достигнали висша степен на осъществяване, изпитват стремеж да се откъснат от света с неговите раздори и да потърсят кътче, където никой не би ги открил. Но и в човешката тълпа могат да се срещнат много хора, достигнали висша духовна степен. Срещал съм просветлени хора навсякъде: сред бедните и богатите, сред скитниците и управниците, сред религиозните и атеистите. Всички те непрекъснато излъчваха духовни вибрации - всеобщото братство, което по естествен начин вдъхновява душата, осъзнаваща своя вътрешен Аз, се проявяваше в тяхното ежедневие.

Десет години от живота си прекарах в Индия, пътувайки от юг на север и от запад на изток в търсене на свети души и нито за миг в ума ми не се прокрадна идеята, че светците изповядват някаква конкретна религия или вероизповедание. Индиецът почита своите

божества, мюсюлманите призовават своя Бог, парсите се покланят на огъня, но вярващите, търсещите Бога, търсят тайните обители на светците. Бог говори с вярващите чрез устата на светеца, докато Богът на ортодоксите е скрит в теориите, Богът на идолопоклонниците е заключен в светините, а Богът на изследователя интелектуалец се губи в неяснота. Стремежът към духовното осъществяване, породил се в сърцето ми, ме е карал цял живот да търся тези светци. А който търси, намира. И на мен ми се удаде да намеря такива души. Срещал съм ги не само в трудно достъпни гори и в планински пещери, но и сред тълпите. Възниква въпросът: може ли да се разпознае светостта на човека по неговите постъпки? Да, може да се открие в постъпките им, но кой може да съди за тях, след като дори за мъдреца е трудно да изкаже мнение за постъпките и на най-големия грешник? Без съмнение, светостта може да се разпознае в добротата, но никой не може да определи стандарт за доброта, защото това, което е добро за един, за друг е лошо. За един е отрова, а за друг - лекарство. Всеки човек носи собствена доброта. Най-лошият човек на света, ако пожелае, може да упрекне най-добрия в недостиг на доброта, защото никога добрината на един човек не се оказва еднаква за всички и никога няма да се окаже еднаква. Но светостта сама по себе си е доброта, дори ако не съвпада със стандарта за добро на другите хора. Светостта е постоянно изливащ се фонтан от светлина. Тя е феномен сама по себе си, тя е просветление и едновременно просветлява. Светлината няма друго доказателство за съществуване, освен самата себе си. Светостта не се нуждае от утвърждаване, от защита или от гласност. Тя сама се утвърждава, сама себе си защитава и нейната светлина я оповестява.

Мнозина в този свят са се оплели в представите си за правда и лъжа. Но идва момент, когато човек започва без проблеми да отличава правдата от лъжата. Лъжата не може дълго време да издържи на всички изпитания и проверки. Само истинското злато издържа на всички проверки; така стои въпросът и с истинската святост. Светостта е постоянна и всезнаеща, тя прощава, разбира и същевременно стои зад всички и над всичко. Не можем да я разрушим, не можем да я разколебаем. Тя е красота и сила, и когато достигне съвършенство, се превръща в божественост.

## ЕГО

Суфийското понятие Нафсаниат означава слепота на личното его, което затъмня душата от момента, в който човек е вкусил от забранения плод, както е описано в преданието за Адам и Ева. Човекът е започнал своя живот на земята, получавайки храна от растителното царство. Той и за миг не се е замислял, че растенията, цветята и плодовете носят в себе си живот и искат от него същата любов, която той желае да получи от всяко същество. Неговата слепота се увеличава, когато отнема млякото на малкото теленце, което природата е предназначила за негова храна, за да може сам да му се наслади. Колкото повече растяла слепотата му, толкова и егото ставало по-деспотично и човек започнал да жертва живота на птиците и животните, за да утоли своите желания и апетит. Така той поддържал своя физически "аз", издигнат чрез несправедливо натрупана собственост, и в резултат гъстият воал на тъмнината закрил очите му и го направил егоистичен и алчен. И единствена цел в живота му станало утоляването на страстите и апетита, осигуряването на комфорт и удобства. От човек се превърнал в животно, а от животинското ниво се спуснал до дяволското. Когато достигнал този стадий, не му останали нито Бог, нито добродетели. Призивът на Христос да обичаме враговете си не се изпълнявал, защото човекът не бил способен да обикне дори своя съсед и ближен, ако нещата засягат личните му интереси. Точно този аспект на инволюцията довел до наводнения, вулканични изригвания и катастрофи, като гибелта на "Титаник" и сегашните обществени преврати.

Човекът е решил, че цивилизацията е онова, което древните индуси са нарекли Кали-юга или Железния Век. А онова, което са нарекли Крита-юга или Златния Век, днешният човек счита за варварство, толкова е закоравяло сърцето му. Днес изразът "честна дума" не означава нищо. Нужни са писмени договори. Външната вежливост замени любовта, лицемерието измести истината. Вместо личната храброст се появи техниката. Религията и моралът са

въвлечени в профсъюзни обединения, изследването на материята замени осъзнаването на живота. Човекът вече не вижда разлика между преходното удоволствие и вечното спокойствие. Обективният свят се разгръща пред очите му като нещо толкова конкретно, че човекът не може да погледне зад него. Той желае да види материалните резултати от своите усилия дори с цената на живота си и зовът на небето не може да го привлече към Безкрайността. Една пословица гласи: "Товарът от натрупаните грехове рано или късно ще смаже този, който го носи". Всеки престъпник бива преследван от ужасната картина на неговите престъпления. Няма защо да се учудваме, че не е останала нито една раса, която да не е въвлечена малко или много в днешния световен кръговрат. Нито едно кътче на земята не е избегнало тези ужасни изпитания: погребалният звън се разнася над всяка раса и религия. Катастрофата в съвременната история е предназначена за цялото човечество. Тя е нещо като прочистване, зов за помощ, за да може човечеството да достигне до онзи идеален период, настъпващ само тогава, когато вместо волята на човечеството бъде изпълнено намерението Божие.

## ДЪЛБОЧИННАТА СТРАНА НА ЖИВОТА

В съвременната епоха хората считат интелектуалния живот или живота, изпълнен с физически труд, за нормален. За практичен човек се счита онзи, който е надарен със здрав разум, а здравият разум не излиза от своите ограничени рамки. Практичен човек е онзи, който знае как най-добре да удовлетвори своите материални интереси чрез непрекъснатата житейска борба. Някои считат здравия разум за позитивен и вярват само в онова, което доказва своята реалност в нашите чувства, и което може да постигне, да почувства и да познае нашият ум. По тази причина заради големия прогрес в материалния свят ние сме затворили вратите за другия свят на развитие, където може да се попадне само ако открием вратите към дълбочинната страна на живота. По своята структура и черти на характера, по своя физически строеж човек гледа само едната страна на живота и закрива другата със своя "аз". Човек вижда само онова, което е пред него, не може да погледне към дълбочинната страна, защото е погълнат от живота на повърхността.

Днес потребността от вътрешен живот е толкова голяма, колкото никога преди. В наши дни се оказаха развити само качествата на ума, а е необходимо да се развиват качествата на сърцето, за да се постигне равновесие в живота. По такъв начин животът може да бъде уравновесен и да се подготви за възприемане на вътрешната култура и духовен живот. Мнозина смята, че чувствата никак не са важни и могат с лекота да се отделят от главната тема на живота, която за момента е интелектуалността. Нито един от онези, които са размишлявали върху дълбочинната страна на живота, нито за миг не ще се усъмни в силата и вдъхновението, които се издигат от пламтящото сърце. Човек, надарен с качествата на сърцето, не може да бъде невеж. Не му е необходимо да изкоренява интелекта си, защото сърдечността придава на интелекта онова, което ароматът придава на цветето. Моралът, ако е усвоен логично, е сух, той е плод без сок, цвят без аромат. Сърдечността ражда истинската добродетел, която никой не може да научи. Любящият човек, човекът, който носи симпатия в сърцето си, изучава морала чрез сърцето си. Само равновесието между мислите и чувствата може да подготви почва, в която да се засеят семената на вътрешния живот.

За да стигнем до духовния живот, трябва да направим три крачки. Първата е познаване на природата и характера на човека. Първата крачка по пътя на истината търсачът прави, когато е способен да разбере своите близки и намери решение на всеки проблем, свързан с тях. Втората крачка е да проникне в природата на нещата и хората, да разбере причините и следствията, да придобие способност да намира причината на причината, следствието на следствието, да се научи да открива мотивите на всички мотиви и логиката на всички логики. Когато човек се научи да вижда доброто в лошото и лошото в доброто, да забелязва фалшивата страна на истината и правдивата страна на лъжата, тогава е направил още една крачка по духовния път. Третата крачка е да се издигне над всички болки и над всички наслади на живота, така че да се окаже в света и извън него, да живее и едновременно да не

живее. Така човек става жив мъртвец, мъртъв човек, живеещ вечно. Не трябва да се търси безсмъртие в бъдещия живот. Ако то някога може да се придобие, то е само по време на живота. На тази трета степен на развитие човек овладява способността да придобива щастие, сила, знание, живот и помирение със самия себе си, без да зависи от външни неща.

Духовното знание, което пробудените души са търсили винаги, никога няма да престане да ги примамава. В миналите епохи търсачите са се стремили да открият водач, наставник, който да ги посвети в тайните на дълбините страни на живота, защото когато тези тайни се разкрият, за тях вече няма да са тайна. Но човек още не се е пробудил за вътрешния живот, още не е изпитал цялата пълнота на живота. Той е видял само едната страна, може би по-интересната, но по-малко реалната.

Този, който е познал двете страни на живота - външната и вътрешната - без съмнение е изпълнил своето предназначение на земята.

### ЖИЗНЕНИЙТ МЕХАНИЗЪМ

Под жизнен механизъм аз разбирам обкръжението на човека. Мнозина осъзнават, че този жизнен механизъм оказва силно влияние върху техните успехи и неуспехи, но независимо от всичко малцина размишляват за него достатъчно дълбоко, за да разберат в какви граници той влияе върху живота им. Мистиците винаги са учили, че човек е длъжен да лекува себе си като пациент, да се лекува от слабостите, но от практическа гледна точка, обкръжаващите условия също трябва да се вземат под внимание. Тази гледна точка се подкрепя и от думите на Христос. Не трябва да се учудваме, че човек не може достатъчно бързо да добие нещо в живота, щом дори за създателя е било трудно. Именно на тази философия учи Христос: "Да бъде волята Ти както на небето, така и на земята". Какво е имал предвид Христос? Той е казал: "Твоята воля лесно се изпълнява на небето, но аз искам хората да ѝ помогнат да се изпълнява със същата лекота и на земята". Ако на човек му се наложи да преплува морето, ще му трябва огромно мъжество, упоритост и вяра, за да извърши такова пътешествие и няма да знае, кога ще достигне целта. Но на палубата на кораба целта се постига по-лесно. Тогава на човека вече не му е необходимо до такава степен да изтощава своята упоритост и вяра, защото в своите ръце ще има механизъм, който да му помага да достигне целта. Ето защо за постигането на всяка цел е необходим механизъм. Ако човек иска да осигури в своя дом комфорт, нужен му е механизъм. Ако човек е зает с бизнес или производство, определено ниво на организацията ще опрости работата. Правителството в държавата осигурява ред и спокойствие. Когато стане хладно, на човек му е необходима топла дреха, а през лятото се нуждае от нещо леко.

Тази идея е лесна за разбиране, но е много трудно да се създаде правилен механизъм. Първо, твърде много хора нямат ясна представа за своите цели. Те работят ден за ден, без да знаят в действителност какво искат, променят всеки път мнението си и това ги лишава от механизма, който може да бъде създаден само ако знаеш конкретната си цел в живота. Твърде често извънредният ентузиазъм и излишното вмешателство в работата на механизма нарушават неговата схема и погубват целта. В друг случай, когато механизмът не отговаря на поставената цел, човек се отказва от нея, макар че сам си я е поставил. Никой никога не може да каже, че е достатъчно осведомен по този въпрос, защото при самолечение човека трябва да познава добре себе си, докато при създаването на механизъм ще му се наложи да се сблъска с множество различни характери и да добие задълбочени знания за човешката природа. Хората често идват при мен и казват: "Аз съумях да се държа така, както ми бе казано и успях да поддържам концентрацията и медитацията, които ми бяха предписани, но моята цел съвсем не е достигната". Обикновено не достига не практика или работа над себе си, а именно необходимият механизъм. Например, ако човек каже: "Аз успях да се дисциплинирам и сега мога много добре да медитирам; ще отида, ще седна на пристанището и ще съсредоточа мислите си, че се намирам в града от другата страна на морето" - ще може ли действително да се пренесе там? Или ако човек чрез самодисциплина започне да медитира с мислите:

"Всички пари, които се намират в банката, нека дойдат в моя дом" - ще се случи ли това? Дори ако медитира около банката хиляда години, няма да може да се сдобие с пари по такъв начин!

В този обективен свят човекът се нуждае от обективен механизъм, за да постигне определен резултат и ако хората, които вървят по духовния път, не видят тази страна, сами доказват, че независимо от техните достойнства и духовност не им достига равновесие, и че те дават на практичния човек възможност да се надсмее над онзи, който е настроен мистично. Затова работата на Суфийското Движение е не само в това да води душите към по-високи идеали, но и да държи очите им отворени по пътя, за да могат да видят накъде вървят. Суфиите дават на онзи, който не вярва в духовния идеал, пример за придобиване на равновесие за цял живот. Човек може да се грижи за себе си и своето добро здраве, и все пак обкръжаващата обстановка да стане причина да се разболе. Това не може да се поправи. Причината не е в недостатъчната духовност на човека, а в недостига на материалност. Това не ни ли показва, че трябва да постигнем равновесие на тези две начала? Човек няма да изпита голям възторг, ако стане толкова духовен, че започне да лети във въздуха, но не ще бъде по-добър от един обикновен балон. Само този, който може твърдо да стои на земята, наистина е постигнал нещо. Не може да се каже за всеки човек, че стои на краката си. В света няма нищо по-лошо от зависимостта и ако духовността прави човека по-зависим - например от милостта на другите хора в практическата страна на живота - то такава духовност не е желателна. Духовността е власт едновременно над материалното и над духовното, тя е способност да управляваш самия себе си и да поддържаш в ред целия жизнен механизъм.

## БЛАЖЕНО ЧЕЛО

Под "чело" разбирам изражението на лицето на човека, което зависи непосредствено от неговото отношение към живота. Животът е еднакъв и за светеца и за Сатаната. Разликите в живота им се пораждат единствено от различието във възгледите им за живота. Един и същ живот за единия се превръща в рай, а за другия в ад. Има два възгледа за живота: според първия всичко изглежда лошо; според втория - всичко е хубаво. Нашият живот от сутрин до вечер е изпълнен със ситуации, в различна степен добри и лоши. И колкото по-дълбоко изучаваме тайната на доброто и злото, толкова по-ясно виждаме, че в действителност няма понятия като "добро" и "лошо". Всичко, което става, ни се струва добро или лошо, в зависимост от нашето отношение към обстоятелствата. На обикновения човек му е лесно да съди какво е добро и какво лошо, какво е справедливо и какво несправедливо; за мъдреца това е много трудно. Всеки човек сам превръща нещата от добри в лоши или от лоши в добри, в зависимост от своето индивидуално ниво на развитие, от чиято позиция съди. Понякога един предмет е по-деликатен и сложен от друг и тогава за човека е трудно да изкаже мнение за него. Имаше период, когато хората не разбираха музиката на Вагнер, а имаше и време, когато го признаваха за най-великия сред композиторите. Понякога сами по себе си предметите наистина са добри, но на нашето индивидуално ниво на развитие те не ни изглеждат добри. Това, което само преди няколко години се е смятало за добро, днес може да не ни изглежда такова. Детето цени най-много от всичко своите играчки, но когато порасне, започва да дава предпочитание на творбите на велики скулптори.

Това доказва, че на всяка степен от развитието му представите на човека за добро и лошо се променят. Ето защо ако се замисли, ще стигне до убеждението, че нищо не е нито лошо, нито хубаво. Ако съществуваше нещо като "добро", то всичко щеше да е хубаво. Без съмнение има етап, когато човек е роб на своите представи за добро и лошо. Но има и ниво, при което човек се явява господар. Това умение идва при него след като осъзнае факта, че доброто и злото се пораждат от неговото отношение към живота и тогава "правилно" и "неправилно", "добро" и "лошо" стават негови роби, тъй като той знае, че е в негова власт да превърне едното в другото. Така се отварят вратите към още едно от тайнствата на живота и това ни показва, че както всяка вещь има две страни, така и във всяко действие и явление има двойственост. Във всяка справедливост е скрита и някаква несправедливост, а във всяко зло

присъства и нещо добро. И човек започва да открива как светът реагира на всички негови действия. Един човек забелязва само хубавото, а друг - само лошото. В понятията на суфизма това определено отношение се нарича хайрат - изумление. И както за обикновения човек са интересни филмите, спектаклите и панаирите, така на суфия е интересен целия живот, когото съзерцава с изумление. Той не може да обясни това си отношение на света, защото няма думи, които биха могли да го изразят. Има ли радост, която може да се сравни с радостта да приемаш нещата спокойно, търпеливо и леко? Всички останали радости произлизат от външни източници, а това щастие е собственост на човека. Когато той достигне до това чувство, то не се проявява с думи, а в "блаженото чело".

Въпросът има и друга страна. Всеки от нас е радостен да види онова, което обича, уважава, боготвори. Ако се мръщим, когато срещнем някого, то е защото той не предизвиква у нас възхищение или уважение. Любовта е божествената същност, живееща в човека, и тя принадлежи единствено на Бога. За човека любовта е урок, първата крачка на любовта към Бога. В човешката любов виждаме път към божествената любов, както малкото момиченцето получава първите уроци за семеен живот, играейки си с кукли. Човекът усвоява този урок, като обича друг човек - любимия, баща, майка, брат, сестра или учителя си. Но любовта се използва неправилно, ако не се увеличава и разпространява непрекъснато. Водата в изкуствения вир може да застои, но водата в реките е винаги чиста, защото се движи. И така човек, обичайки искрено, трябва да отгледа филиза на любовта, помагайки му да расте и да се развива.

Любовта ще изпълни своята задача, когато самият човек се превърне в любов - атмосферата около него, изражението му, всяко негово движение. А няма такъв човек може да обича един и да отхвърля друг? Самото изражение на лицето му и присъствието му са благословия. На Изток хората беседват със светците и мъдреците не заради чудесата, които правят, а защото тяхното присъствие, тяхното лице и поглед излъчват вибрациите на любовта. Тази любов се проявява в търпимостта, във всеопрощението, в уважението и способността да не обръщаш внимание на грешките на другите. Тяхната доброта скрива недостатъците на обкръжаващите, сякаш са техни собствени недостатъци. Те пренебрегват собствените си интереси заради интересите на другите. За тях не е важно в какви обстоятелства се намират, облагодетелствани ли са от съдбата или не; тяхното чело е блажено. В техните очи всеки е отражение на Възлюбения, чието име те повтарят. Те виждат святото във всяка форма и всяко същество.

Както вярващите изпитват религиозно чувство в храма, така суфият има същото отношение към всяко същество, защото за него всяко същество е храм на божествеността. Ето защо той винаги е пред своя Бог. Независимо дали човекът пред него е слуга, господар, приятел или враг, той винаги е в присъствието на Бога. За този, чийто Бог е високо в небесата, винаги съществува дълбока пропаст между него и Бога. Но онзи, чийто Бог е винаги пред него, той се намира винаги в присъствието на Бога и неговото щастие е безкрайно. Суфиите предполагат, че колкото и религиозен да е човек, без любов е нищо. Подобен на човек, който е прочел хиляди книги, но нищо не е научил, защото не е усетил любовта. Любовта не се свежда до декларации; когато се ражда, нейният глас звучи много по-високо от човешкия глас. На любовта не са й необходими думи. Те са неспособни да я изразят. Любовта може да се изрази по един деликатен начин, чрез онова, което в Персия наричат "блажено чело".

## ОЧАРОВАНИЕТО НА ЖИВОТА

Често се учудваме, защо Бог е направил човека толкова слаб, че той най-често сякаш е обречен да бъде лош - дори съзираме в това Божия несправедливост. Но това не е вярно и този въпрос е изтълкуван прекрасно в арабските приказки от "Хиляда и една нощ".

Един цар имал за слуга голям пияница. Веднъж, за да се повесели, царят заповядал на останалите слуги да напоят човека докато загуби съзнание и да го сложат в царското му легло. Когато се съмнало, засвирили музиканти, както било прието и дузина момичета

запели в спалнята, за да го събудят. Събуждайки се, слугата помислил: "Какво е станало с мен? Миналата вечер бях слуга, сега лежа в царските постели и всичко наоколо изглежда царски! Слуга ли съм аз или цар?" Той погледнал момичетата, а те всички му се поклонили. Всяко го наричало "Ваше Величество". Той станал, излязъл от спалнята, отишъл в Дурбар и седнал на трона. Влезли везирите, поклонили му се и се обърнали към него с приветствени речи. Тогава слугата решил: "Аз навярно съм цар. Ако бях цар само в леглото, това не би значело нищо, но и тук всички до един се кланят и ме наричат "Ваше Величество!" През целия ден той се наслаждавал на царския живот. Вечерта дошла неговата жена. Предишната нощ, като не се върнал в къщи, тя решила, че се търкаля някъде пиян. Търсила го и като не го намерила никъде, дошла в двореца. Никой не я спрял, защото такава била заповедта на царя. Когато влязла в залата, мъжът ѝ я погледнал, сякаш виждал смъртта. Помислил си: "Аз не мога да бъда цар, защото ако бях цар, тя нямаше да е моята жена. Трябва да си отида с нея!" Тя му казала: "Какво правиш тук? Ти не се върна в къщи и у нас няма парче хляб, а ти се наслаждаваш тук. Да вървим". Той отговорил на жена си: "Не те познавам, махай се оттук". Но тя възразила: "Ти си мой мъж, тръгвай с мен". И жената го отвела със себе си, макар че той продължавал да твърди: "Аз съм цар, аз съм цар". Всяка ситуация, в която се намираме, ни кара да вярваме, че сме това или онова. Това, което душата изпитва, за такова възприема и себе си. Ако душата възприеме своя външен "аз" като дете, тя вярва: "Аз съм дете". Ако види своя външен "аз", когато е като старец, ще си помисли: "Аз съм старец". Ако възприеме своя външен "аз" в дворец, ще си каже: "Аз съм богата". Ако види този "аз" в колиба, ще помисли: "Аз съм бедняк". А в действителност е само едно: "Аз съм".

Има неща в живота, които са омагьосали човека. Хафиз е казал: "Преди нашето раждане Ти ни даваш да глътнем вино". А Джами казва: "О, Саки, виночерпецо, прости ми, това е моята младост. От време навреме се хващам за бутилката с вино и я целувам, а понякога я отблъсквам". Такива сме всички ние. Детето ту гали и целува куклата, ту я хвърля на земята и я чупи, а в замяна взема друга. Понякога наричаме някого свой приятел, друг път го обявяваме за враг. Понякога казваме, че ни харесва някоя националност или раса, а в следващия момент враждуваме с нея. Ние сме като децата и затова сме непостоянни.

Човекът, в своя сън за живота, постоянно гони бягащите облаци. А когато се събуди? Когато дойде неговата жена? Коя е тя, тази жена? Жената е разрушителната стихия на природата; когато тя идва като смърт, човек вижда, че всичко, което е притежавал и което е считал за свое, остава назад - неговото име, слава, имущество. Всичко това го има само за онзи, който е жив, а за него остава само гробът. Не може да вземе нищо със себе си. В този миг осъзнава, че нищо наоколо не може да му даде вечно спокойствие и удовлетворение, и започва да търси нещо истинско.

Това е въпрос на егото, на съзнанието. Има една индийска пословица, която гласи: "Унижението на мъдрия не пропада даром. Семето пада в праха, за да прерасне". След като мъдрият човек унизи себе си до праха, този прах ще осигури неговия разцвет. Това все още няма да бъде истинско господство, но ще го подготви към по-висока степен на развитие.

В Корана се казва: "Муту кубла анта Муту", което означава: "Умри преди смъртта". Суфият умира преди своята физическа смърт и още приживе разбира какво ще бъде след нея. С други думи, той кани жена си да го посети и я приветства в своята царственост, тъй че вмес-то да ѝ позволи да го отведе със себе си от двореца, може дори да се наслаждава на живота с нея, със своята жена, на земята. Казано с други думи - той става жив мъртвец.

Когато човек разбере с ума си, че всички прояви в този свят са проява на единната същност, той възкликва: "На кого трябва да се кланяме, какво да почитаме, щом като самите ние сме всичко? И от кого да се страхуваме?" И той забравя собствената си личност. Щом като се състои от много различни органи и различни атоми и измерения, и в същото време си остава личност, защо тогава единната същност да не може да бъде Личност? С ума си признаваме, че всички ние сме едно. Но когато някой ни причини болка, не можем да го понесем и вече

не мислим, че той и ние сме едно. Когато някой ни причини вреда, ние го проклинаме. Но ако считаме, както по-рано, че той е същото, което сме и ние, нима ще го проклинаме?

## САМООТВЕРЖЕНОСТ

Всеотдайността, наречена в суфизма енкесар, не е само украшение за природата на човека, която придава доброжелателност на неговите слова и маниери, а даря<sup>^</sup> ва с достойнство и сила, които идват от духа на независимостта - този верен признак на мъдростта. Често всеотдайността изпълва духа на човека със смирение, освобождава го от опиянението, затъмняващо душата. Независимостта и безпристрастността са двете крила, които позволяват на душата да лети. Те се раждат от духа на всеотдайността. От момента, когато духът на всеотдайността започва да се разгаря в сърцето на човека, неговите думи и постъпки са изпълнени с такова благородство, каквото не може да даде никоя земна власт и богатство.

Има множество идеи, опияняващи човека, много чувства, въздействащи като вино на душата, но няма по-силно вино от виното на всеотдайността. В него са заключени могъщество и чувство за собственото достойнство, каквито нито едно обществено положение не може да даде. Да станеш някой е ограниченост, какъвто и да си. Дори онзи, който се е провъзгласил за владетел на света, не може да бъде господар на вселената. Както и преди, господарят на земята си остава роб в небесата. Самоотвержен човек е този, който не е никой и в същото време е всеки.

Ето защо пътят на суфия е да стане никой, а не да бъде някой. Именно това чувство на нищожност - "аз съм нищо" - превръща сърцето на човека в празна чаша, в която се влива виното на безсмъртието. Това състояние е благословия, към която се стреми всяка душа, търсеща истината. Лесно е да станеш учен и не е много трудно да станеш мъдрец. Напълно по силите на човечеството е да стане добро; но има постижение, което е по-велико и по-високо от всички, изброени по-горе и то е да станеш никой. Тази идея - да станеш никой, може да изплаши мнозина, защото по своята природа човек се стреми да се хване за нещо, а неговият "аз" се хваща за собствената му личност, за неговата индивидуалност. Но ако човек се издигне над това, той сякаш се е изкачил на Еверест. Достигнал е точката, в която свършва земята и започват небесата.

Главната цел на суфия е с помощта на мислите за Бога да направи несвършения "аз" незрим дори за собствените си очи. Моментът, когато пред него застане Бог, а не неговия "аз", за него е миг на съвършен благослов. Моят муршид, Абу Хашим Мадани, казваше, че има само една добродетел и един грях за душата, тръгнала по този път: добродетел е когато тя осъзнава Бога, грях - когато не го осъзнава. Никакво обяснение не е способно напълно да опише достоверността на това твърдение, освен опита на съзерцателя, пред когото се отваря прозорец в небесата, ако той познае Бога. Докато осъзнава своя "аз", опитът е неуспешен. Нали всички трагедии в живота са предизвикани от съзнанието за собствения "аз". Това е причината за болката и скръбта и всичко онова, което може да освободи човека от мисълта за самия него, в определена степен му помага да се избави от болките, но абсолютно облекчение може да му донесе само осъзнаването на Бога.

## ДУХЪТ НА КОНСЕРВАТИЗМА

Съществуват две гледни точки за всичко, което се случва в света: либерална и консервативна, и всяка от тях дава на човека чувство на удовлетворение, защото и двете имат определени достойнства. Когато някой гледа на своето семейство от консервативна гледна точка, той се чувства горд с него и винаги постъпва така, за да не посрами честта и достойнството на своите предци. Той продължава рицарските традиции на далечните прадеди и поема задължение да защитава и пази всеки, който принадлежи към фамилията - и достойния и недостойния. По този начин поддържа жизнения пламък, горял много години, носейки го в дланите си през целия живот, подобно на светилник, осветяващ пътя. Ако човек гледа на своята нация от консервативна позиция, той се изпълва с патриотизъм, който

замества религията в съвременния свят. Без съмнение, това е добродетел - човек започва да възприема цялата нация като свое семейство. Той се грижи не само за своите деца, но и за децата на цялата нация. Човек жертва своя живот, когато възникне необходимост, за да защити нацията или честта, достойнството и свободата на своя народ.

Духът на консерватизма е индивидуализиращият дух, централна тема на цялото творение. Това е дух, действащ като слънце. Той носи всепроникващата светлина, и именно нейната сила, действаща в природата, събира много клони в едно стъбло и много листа на един клон. Именно този дух присъства в тялото на човека, задържа в един организъм ръцете и краката, и осигурява неговата индивидуална цялост. Но винаги съществува опасност, разраствайки се прекалено, този дух да предизвика застой. Ако човек твърде много се гордее със семейството си, той живее само със съзнанието за гордостта, забравяйки дълга си пред човечеството, и не забелязва нищо, което да го свързва с другите хора, извън тесния кръг на неговото семейство. Ако такъв застой обхване мащабите на нацията, той води до всевъзможни бедствия - войни и революции, пълни с насилия и жестокости. Преживеният неотдавна от човечеството кошмар бе следствие от световния застой, предизвикан от крайното преклонение пред консервативния дух.

Това ни доказва, че неправилно считаме едно нещо за добродетел, а друго - за грях. Това, което е добродетел, може да се превърне в грях. Добродетелта или грехът не са постъпки. Това е състояние, отношение, което подбужда човека към определени постъпки, а последствията от тези постъпки го правят добродетелно или греховно. Животът е движение, смъртта - спиране на движението; застоят го прекъсва, циркулацията осигурява движение. Консервативният дух е полезен дотогава, докато се движи - т. е. докато се разширява. Ако човек, горд със своето семейство, след като изпълни дълга си по отношение на близките си, направи следващата стъпка и помогне на своя град, а след това защити своята нация, значи той се развива. И неговата фамилна гордост и патриотизъм, разбира се, са добродетелни, защото го водят от една степен към друга, много по-висока.

Застоят се ражда тогава, когато човек е погълнат от лични интереси. Ако е толкова е погълнат от своето семейство и семейна гордост, че в света за него не съществува друг, освен неговия народ, тогава патриотизмът става завеса пред очите му, заслепява го и прави невъзможно за него да служи не само на друг, но и на самия себе си. В егоизма присъства илюзията, че носи полза, но добитата от егоизма полза е безполезна. Преди всичко трябва да се съобразяваме с живота, а истинският живот е вътрешният живот, осъзнаването на Бога и осъзнаването на собствения дух. Когато сърцето на човека открие осъзнаването на Бога, то става като капка, превърнала се в море. Разширява се и разпростира вълните на своята любов и върху приятели, и върху врагове. Разпространява се все по-далеч и по-далеч и достига до съвършенството.

## СЪЗРЯВАНЕ НА ХАРАКТЕР

Характерът е картина, нарисувана в линии и бои, които ние създаваме в самите себе си. Чудесно е да се наблюдава пробуждането на стремежа към създаване на характер още в детството - както птиците притежават инстинкт да вият гнезда. Първоначално детето забелязва всевъзможни черти у възрастните, а след това приема онова, което най-много му харесва и го привлича. Видно е, че ако човек е погълнат само от себе си, той не ще има възможност да изгради характера си, тъй като няма време да помисли за другите. И най-великите актьори, ако не съумеят да забравят за себе си, няма да успеят да играят на сцената. Музикантът, който по време на изпълнение не съумее да забрави за себе си, си свири лошо. Както и в отношенията към всичко останало, собственото изграждане зависи непосредствено от това, доколко сме способни да забравим себе си. В това е ключът за целия живот. Срещал съм хора, ориентирани към изкуството, науката, философията, религията, към всички области, и намират, че всички те са постигнали забележителни резултати чрез способността да забравят себе си. Срещал съм и хора, които притежават велики достойнства, но не са

могли да достигнат върхове в живота си, защото не са притежавали тези качества.

Спомням си един музикант, свирещ на вина, удивителен музикант, който бе свикнал да репетира по много часове на ден, но когато трябваше да свири пред слушатели, съзнанието му се изпълваше с неговия "аз". Първата мисъл, която му идвала на ум, била за неговия "аз" и всички впечатления на слушателите се сблъскали с тази мисъл. Тогава той прибирал своята вина и бягал. Но аз съм слушал как Сара Бернар просто декламираше "Марсилезата" - само това, но само с появяването си на сцената, още с първите си думи, тя покоряваше всяко сърце в залата, защото в този момент (а беше по време на войната) тя олицетворяваше цяла Франция. Тя можеше да се превърне във Франция благодарение на съсредоточаването, на нейния начин да забрави себе си. Изграждането на характер е къде по-величествена задача от построяването на един дом, град, страна или империя. Може да попитате защо това е толкова важно, нали това е създаване на нашия нищожен "аз", а колко хора са издигнали здания, създали са държави и са изчезнали, без да оставят спомен след себе си. Тадж-Махал е едно от най-прекрасните здания на земята - когато го видят, художници и архитекти изпитват огромно възхищение, но с това се изчерпва значението му. Никой не се интересува кой го е построил, нито едно сърце не започва да бие при спомена за неговия създател.

И досега индуистите, събуждайки се рано сутрин, повтарят: "Рам, Рам". Будистите почитат Буда, християните се покланят на Христос. Защо? Заради личностите на тези велики светци, заради техния магнетизъм. Думите, изречени от Христос преди стотици години, се помнят и в наши дни, благодарение на неговата личност. Работата не е само в духовността; в света са живели много мадзуби, които са били много духовни. Постигнали са единение с Бога, но са си отишли и никой не ги помни. Работата не е само в благочестивостта; много благочестиви хора седят в храмовете и църквите, повтаряйки молитви. Тяхното благочестие служи само на тях самите. Те не могат да раздвижат света. Но ако работата не е в духовността и в благочестието, тогава в какво е? В развитието на човечността вътре в нас. Това развитие обхваща нашия интелект, нашето сърце и нашия ум. То обхваща интелекта, защото ако у нас има любов, но няма интелект да разберем желанието на любимия човек, можем да станем велики любовници, но любовта ни няма да има никаква стойност. То обхваща и сърцето, защото ако у нас има интелект, но няма чувства и симпатия, можем да говорим много вежливо, маниерите ни да бъдат много мили, но ако вътрешно изпитваме злост, ако не влагаме чувство в думите си, то по-добре е да не казваме нищо. Обхваща и ума, защото ако у нас има интелект и чувства, но няма дълбочина на размишленията, ако не различаваме кое е подходящо и кое не, ние сме невежи. Човек може отлично да се държи според европейските маниери и обичаи, но ако го изпратите в двореца на източен владетел, той ще се разтрепери. Обратно, човек може отлично да познава индийския придворен етикет, но попадайки в Европа, ще разбере, че не знае нищо за местните порядки.

Да бъдеш човек е велика привилегия, тъй като можем да развиваме в себе си човечност и да бъдем хора не само външно, но и в ума и постъпките си. Привилегията е в това, да бъдеш човек, който е идеал на Бога. Не скала, която не знае кой стои върху нея - цар или бедняк, светец или грешник; не и ангел, у когото няма сърце, за да изпитва чувства заедно с другите и да ги съпреживее - те чувстват само величието на Бога. Само човекът е бил надарен със сърце. Един индийски поет е казал: "Да станеш наби, светец или пророк, гати, кутба, това е много трудно. Какво мога да ти разкажа за битките им в живота, когато даже да станеш човечен човек е толкова трудно?" Разбира се, да се достигне високото ниво на духовността не е лесно. Затова първо трябва да се опитаме да станем хора. Не е много сложно да станеш ангел; да бъдеш материален също е просто; но да живееш в свят, пълен с битки и в същото време да бъдеш човек е много трудно. Ако това ни се удаде, ще станем миниатюри на Бога на земята.

## УВАЖЕНИЕ И ЛЮБЕЗНОСТ

Има добродетелност, която суфиите наричат муруат, добродетел, която е твърде изтънчена,

за да я опишем с думи. Тя означава въздържание от онези действия, в които има неуважение към някой друг, или взема под внимание неговата възраст, положение, знания, достойнства. Онзи, комуто е свойствена тази добродетел, я проявява не само по отношение на важни или достойни хора, защото когато това качество се развие, то се проявява към всички.

Грубостта и муруат са несъвместими. Това качество не се свежда само до уважение. То е нещо много по-fino - едновременно е и внимание и уважение. В пълното си развитие тази добродетел може да стане толкова силна, че човек от уважение и услужливост започва да се примирява с липсата на тези достойнства в другия. 'И когато някой достигне това ниво, човешкото поведение доближава своя край и човек започва да постъпва като светец.

Човекът е роден на този свят не само за да яде, да пие и да се ожени. Той е роден, за да изгради съвършен човешки характер. В това му помагат наличието на дълбоки мисли и вниманието му към другите. Дори при цялото могъщество, положение, богатство, знания и всички останали блага на света той си остава беден, ако не му достига това богатство на душата - правилното отношение към другите. Всичко красиво, което ни обкръжава, остава извън нас. Доверие заслужава само онази красота, която може да се намери и да се развие в своя собствен характер. Човек може да прояви липса на муруат ако не с думи, то с поглед. Не е задължително да говориш, за да бъдеш груб. В погледа, в интонацията, в маниера да седи или да ходи, в това как затваря вратата след себе си, човек може да прояви своите чувства. Дори само да мълчи, той може да застави вратата да проговори. Не е толкова просто да контролираш себе си, ако не управляваш своя ум.

Фини неща като това е особено трудно да се научат и следват в живота. Днес мнозина виждат в тях проявяване на слабости, но онова, което може да се практикува само при пълно владение на себе си, не може да бъде слабост. Няма вреда от това да отделиш внимание и да проявиш услужливост дори и по отношение на онзи, който не заслужава. Макар такива постъпки да не носят изгода, все пак те си остават практика, а именно такава практика прави човека съвършен.

## МИЛОСЪРДИЕ

Щом само душата се докосне до вътрешното царство, което е божествено царство, нейното истинско благородство се проявява в милосърдието, което суфиите наричат кулк. Царете и хората с аристократичен произход се учат на милосърдие, макар че това качество се ражда в човешкото сърце. Това означава, че всяка душа се изпълва с аристократизъм от момента, в който се докосне до вътрешното царство. Истинският аристократизъм е благородството на душата, когато във всяко чувство, мисъл, дума и действия тя започва да проявява милосърдие - качество на самия Бог. Милосърдието няма нищо общо с покровителственото отношение - то е глупав маниер. Преди да прояви това качество на благородните, милосърдният човек се стреми да се скрие дори от собствените си очи.

Истински благородните велики хора са милосърдни, защото са чувствителни към всичко, което причинява болка, което лежи върху тяхната съдба заради незрелите души, и затова самите те от доброта се стараят да се въздържат да извършват същите грешки към другото, каквото и ниско положение да заема.

Голямата истина е в словата на Христос в Проповедите от Планината: "Блажени са кротките, защото те ще наследят земята". Това винаги ще бъде истина независимо от епохата и развитието на света. По време на аристокрацията, както и по време на демокрацията ценността на истинското благородство, което се проявява в милосърдие, никога няма да бъде подценявана. Тази дума се произнася лесно, но е извънредно трудно да проявяваш милосърдие през целия си живот, защото на всяка крачка нямат край мислите, необходими за постигането на този резултат. Изисква се разсъдливост и чувство за справедливост, способност за преценка на всяка своя постъпка, изтънчено възприемане на изкуството и красотата, тъй като с усъвършенстването на своята личност човек достига най-високите върхове

на майсторство. Всъщност, създаването на своята личност е висша форма на изкуство. Суфият приема за своя религия култивирането на човешките качества, в които се състои изпълнението на житейското предназначение.

Веднъж един юноша проявил нетърпение към стария си баща, който чувал лошо и по тази причина го разпитвал по няколко пъти за едно и също нещо. Виждайки раздразнението върху лицето на сина си, бащата казал: "Сине мой, помниш ли деня, когато беше още съвсем малък и ме попита: "Каква е тази птица?" - аз ти отговорих: "Врабче". Ти ме попита петнайсет пъти и аз имах търпение да ти повтарям отново и отново, без да изпитам нито раздразнение, нито безпокойство. Аз бях толкова радостен да споделя с теб онова, което зная. Сега, когато вече не чувам добре, ти също можеш да проявиш към мен малко търпение и да повториш нещо един или два пъти, ако не го чуя веднага". За да се научим на този благороден начин на поведение преди всичко е нужно търпение - понякога под формата на издръжливост, понякога от любезност, а понякога и като способността да се прощава.

При общуване с малко образовани хората не трябва да се забравя, че истинската цивилизация означава развитие. Тези, които имат нужна от образование, трябва да го получат, за да разбират по-добре живота. Има само две възможности - да се върви напред или назад. Човек или започва да мисли като тези, на които им липсва образование, или им помага да се развиват. Необразования човек трябва внимателно да се води за ръка към по-възвишените идеи.

Някога в Индия аз живеях около индийски храм, който имаше двама вратари. Те бяха афганци, горди и грубовати хора, държащи се много строго, но по изражението на лицата им се виждаше честност и доброта. Често минавах край тях, но те никога не обръщаха внимание на моите появявания и изчезвания, и ни най-малко не се тревожеха за съблюдаването на общоприетите правила на вежливост. Веднъж един от тях дойде при мен с писмо от своя господар. Аз станях и го приех с цялото възможно гостоприемство и от този ден всеки път, когато минавах край тях, те ме посрещаха топло, с усмивка и искрена приветливост и никога повече не ме игнорираха. Това стана, защото на тези хора бе даден урок, без да се нараняват чувствата им, и тъй като им доставих удоволствие, те разбраха, че на вежливостта трябва да се отговори с вежливост.

Да натрапваш на някого добродетелта си е прекомерна гордост; да му дадеш възможност да види красотата на добрите маниери - образование. Ние трябва да смятаме за свой свещен дълг да се отнасяме към хората, нуждаещи се от усъвършенстване, с такава мекота и вежливост, за да се развият в тях култура и красота, които да могат да бъдат споделени помежду ни.

## СПОСОБНОСТТА ДА НЕ ЗАБЕЛЯЗВАМЕ

Има една склонност, която постепенно се проявява в човека, развиващ се духовно, и тази склонност е способността да не забелязва или даргудза, както я наричат суфиите. От време навреме тази склонност може да изглежда небрежност, но небрежност проявява не този, който не забелязва, небрежен е онзи, който не гледа. Способността да не забелязваш може да се нарече умение да се издигнеш над вещите. За да не забелязваш е необходимо да се издигнеш. Стоящият ниско в живота не е способен да не забелязва нещо, дори и много да го желае. Способността да не забелязваш е проявление на великодушие, тя е умението да гледаш и в същото време да не гледаш, да виждаш и да не забелязваш видимото, умението да не бъдеш засегнат, наранен или разтревожен от нещо, способност дори да не мислиш за това. Това е признак за благородство на природата, знак на душите, настроени на по-висока тоналност.

Някой може да попита: "Полезно ли е това?" Може би не винаги, но в крайна сметка е целесъобразно: умеещият да не забелязва осъзнава и полезната страна на тази своя способност. Възможно е да осъзнае това точно преди да се сблъска с многобройните

неудобства, но всичко е добре, когато завършва добре.

Твърде често, да не се забележи се изискват по-малко усилия, отколкото да се забележи нещо, което лесно може да бъде пропуснато. Има значими и незначителни неща. Вървейки по пътя на живота човек вижда, че много неща нямат значение и че е много лесно да не ги забележиш. Този, който обръща внимание на всичко, което му попада по пътя, ще загуби много време в своето пътешествие, което и така изисква цял живот, за да се достигне целта. Ако човек секатери по планината на живота с цел да се изкачи на върха, той ще се тревожи по всякакъв повод и никога няма да достигне до върха. Така навеки ще си остане тревожен в подножието. Когато човек разбира, че са му останали само няколко дни живот на тази земя, той престава да се тревожи за дреболии, започва да мисли само за онова, което наистина е важно. Вкопчвайки се в дреболиите, човек загубва възможността да изпълни великите цели на живота. Този, който се тревожи за дребните неща, е малък; душата, мислеща за великото, е величествена.

Способността да не забелязваш е първият урок на прошката. Тази склонност се ражда от любовта и симпатията. Нали този, който ненавижда, забелязва и най-незначителната грешка, докато онзи, който обича, естествено не забелязва грешките на другия и често дори се стреми да превърне недостатъците на любимия в достоинства. В живота има безброй неща, предлагащи красота, и безброй уродливи неща. Нямат край достоинства и нямат край недостатъците. И възгледът на човека за живота зависи от нивото на неговото развитие.

Колкото повече се издига човек, толкова по-широк става неговият хоризонт. Склонността да симпатизира, което е аналитична склонност, притегляща, оценяваща и забелязваща всичко, води човека до желанието да не забелязва. Не съдете, както е казал Христос, за да не бъдете съдени. Колкото повече размишляваш над този урок, толкова по-дълбоко прониква той в сърцето ти. Той учи, че трябва да се 'стараем да не забелязваме всичко, което е в разрез с нашите представи за това, как трябва да бъде устроен животът, докато не се издигнем на такова равнище на съзнанието, когато целият живот представлява грандиозно видение на Бога.

## ПРИМИРЕНИЕ

Всички усилия, предприемани за развитието на личността или за изграждането на характера, трябва да се полагат не за да докажем превъзходството си над останалите, а за да достигнем голямо съгласие с обкръжаващите и с онези, с които живота ни сблъсква. Примирението или както го наричат суфиите еттефаг - това не е само морал на суфия, но и негова отличителна особеност. Не е лесно да се придобие и прояви тази добродетел, защото за нея са необходими не само силна воля, но и мъдрост. Великият талант на дипломата е в умението да достигне желаните резултати чрез съглашения. Несъгласието се постига с лекота - ние така често го виждаме сред нисшите форми на творенията! Съгласието - ето кое е трудно постижимо, нали то изисква широта във възприятието на живота и това е истински признак на духовност. Ограничеността на възприятията стеснява хоризонта пред погледа на човека. Такъв човек не е способен лесно да се съгласи с възгледите на другите. Колкото и силно да се различават възгледите на двама души, винаги има основа за съглашение. Но тази обща почва може да бъде много далече, а човек не винаги ще пожелае да отиде толкова далеч, за да постигне съгласие. Често не му достига търпение да измине достатъчен път, за да се срещне с другите. Обикновено всичко става по-иначе. Всеки иска другият да дойде при него там, където той стои, а сам не изпитва никакво желание да се помръдне от мястото си.

Това не означава, че човек, желаещ да стане истински суфий, е длъжен да отхвърли всички свои убеждения, за да получи възможност да постигне съглашение с всеки човек. Няма полза вечно да бъдем снизходителни към всякакви мисли на някого, както няма полза винаги да изтъкваме собствените си убеждения от своето сърце. Примирението не е в това. Човек, способен да изслуша другия, може да накара и другия да го изслуша. Този, който лесно се съгласява с другите, притежава достатъчна сила, за да убеди и тях в необходимостта от съг-

ласие. Затова постъпвайки по този начин човек винаги печели, макар понякога да изглежда, сякаш е загубил. Ако човек е способен едновременно да гледа от своята гледна точка и от гледната точка на друг човек, той придобива пълен обзор и ясно разбиране, той "гледа с двете очи".

Без съмнение, триенето поражда огън, но самият огън е съгласие на атомите. Ако двама атома имат собствени убеждения и спорят за тях, това е стимул за размишление и не предизвиква особен проблем. Но ако човек спори заради самия спор, спорът се превръща в негова цел и той престава да получава удоволствие от примирението. Думите се превръщат в средство за изразяване на несъгласие, доказателствата се превръщат в гориво за пламъка. Но мъдростта пребивава там, където разумът е гъвкав. Такъв човек разбира и вижда всичко - правилното в неправилното и неправилното в правилното. Човек, достигнал съвършеното знание, се е издигнал над категориите за истинското и лъжливото. Той ги познава и същевременно не ги знае, може да каже много - и същевременно какво може да каже? Тогава му става лесно да се примири с всички и с всичко.

В едно предание се разказва за двама суфии, които се срещнали след много години, през които всеки от тях вървял по свой собствен път. Те били радостни от срещата след толкова дълга раздяла, защото и двамата били мюриди на един муршид. Единият попитал другия: "Разкажи ми, моля те, какъв беше твоя опит? След всичките тези дълги години на изучаване и практикуване на суфизма аз усвоих едно: как да примирявам другите. Сега умея добре да правя това. Ще ми кажеш ли какво си научил ти?" Другият отговорил: "След всичките тези дълги години на изучаване и практики на суфизма аз усвоих как да управлявам живота - всичко, което съществува в света, съществува за мен и аз съм повелител на всичко. Всичко, което става в света, става по моя воля". Дошъл техният муршид и двамата му разказали за това какво са научили по време на странстването. Муршидът казал: "И двамата сте прави. В първия правилно разбраното самоотричане е развило способност да се примирява с другите; във втория нищо не е останало от неговата собствена воля и ако някаква воля все още може да бъде открита в него, то това е волята на Бога".

## ОПТИМИЗЪМ И ПЕСИМИЗЪМ

Оптимизмът представлява стихийен поток на любовта. Оптимизмът е израз на вярата в любовта. По такъв начин любовта, вярваща в любовта е оптимизъм. Песимизмът се ражда от недоволството, от лошото впечатление, което продължава и продължава, превръщайки се в пречка по житейския път. Оптимизмът дарява изпълнено с надежда отношение към живота, докато песимистът вижда пред себе си само тъмнина. Без съмнение, понякога песимизмът е признак за добросъвестност и ум, понякога и за опитност. Но сама по себе си добросъвестността не може да преодолява трудностите, с които се сблъскваме в живота, само вярата разрешава проблемите. Мъдрецът разбира, че умният не гледа надалеч., Умът прониква само на определено разстояние и не отива по-нататък, защото умът е знание, принадлежащо на земята. А относно опитността - в какво се състои опитът на човека? Човекът се гордее със своята опитност дотогава, докато не види колко огромен е светът. Във всяка работа или при всеки размисъл няма момент, в който да не е необходим опит, но колкото по-голям опит придобива човек, толкова по-дълбоко осъзнава колко малко знае.

Психологическият ефект на оптимизма е такъв - той помага да се постигне успех, защото благодарение именно на оптимистичния дух Бог е създал света. Оптимизмът идва от Бога, а песимизмът се ражда в сърцето на човека. На основата на своя нищожен житейски опит човек прави извода: "Това ще се окаже безуспешно, това няма да проработи, нищо няма да стане така". За оптимиста не е важно как ще завърши всичко. Главното е, че се е опитал. Какво е живот? Животът е възможност и за оптимистично настроения човек възможността е обещание, докато за песимиста е загуба. Въобще не Творецът е виновен за тази загуба, а самият човек, пропуснал възможността.

Мнозина от нас удължават своето боледуване, отдавайки се на песимистичните мисли. Често

забелязваме, че за човек, страдащ дълги години от някакво заболяване, този недъг се превръща в такава силна реалност, че липсата му изглежда неестествена. Такъв човек вярва, че болестта е неговата природа и дори не знае как е възможно да не се усещат болки. По такъв начин хората задържат болестта в себе си. Има и такива песимисти, които са убедени, че им е писано да бедстват, че са били родени за дрипльовци и не могат да не бъдат нещастни, че небето и земята са против тях. Но те сами са своята мизерия и се отличават с песимизма си. Животът на човека зависи от това, върху какво е концентриран, така че ако се концентрира върху своето Нещастие, ще бъде нещастен. Човек, имащ навик, който сам не одобрява, често смята, че е неспособен да се бори с него, тъй като това е част от неговата природа. Но природата на човека е такава, каквато той сам я приеме. Както всичко в природата е сътворено от Бога, така и всеки индивид сам създава своята природа. И както Всемогъщият е способен да промени Своята природа, така и индивидът може да се промени. Сред всички творения на този свят човек има най-голямо право на оптимизъм, защото той представлява Бога на земята - Бога-съдия, Бога-твореца и Повелителя на всичко сътворено от Него. Човек е повелител на своя живот, на своите постъпки и обстоятелства - само ако знае това. Човек, надарен с оптимизъм, е способен да помага на затъналия в бездната на страха и разочарованието. Ако болният и паднал духом човек стигне до песимизъм, той ще го увлече след себе си надолу, към самото дъно на мъката. На едната страна е живота, на другата страна - смъртта. Първият се изкачва на върха на планината, вторият потъва в бездната на земята. Нима във време на разкаяние или неуспех, когато всичко в живота изглежда черно, има по-добър помощник от оптимистичния дух, който знае, че всичко ще бъде добре? Няма да бъде преувеличено ако кажа, че самият дух на Бога идва при търсещия под формата на духа на оптимизма. Колкото и трудна да е житейската ситуация, колкото и огромни да са препятствията, всичко може да се преодолее. Но собственият песимистичен дух тегли човека надолу, когато той сам се намира на дъното. Песимистичният дух на смъртта изглежда пожелан, отколкото страданията, които те притискат към земята, затова най-великата награда в този свят е духът на оптимизма, докато най-голямото наказание за земните грехове на човека е песимизмът. Наистина, изпълнените с надежда ще успеят.

## ЩАСТИЕ

Зависи ли щастието от обстоятелствата или от нашето отношение към живота? Това е въпрос, който се задава често и на когото е особено трудно да се отговори. Мнозина от нас, имащи някаква представа от философия, ще кажат, че материалният свят е само илюзия, а жизнените обстоятелства - сън, но малцина са способни сами да повярват в това. Да знаеш нещо на теория е едно, да го приложиш на практика - съвсем друго. Много трудно е да се извисим над въздействията, които ни оказват обстоятелствата. Само едно средство ще ни помогне да се издигнем над тях и то е в промяната на възприемането на живота, която на свой ред става чрез промяна на нашето отношение към живота.

Щастието е процъфтяване на душите. Детето, което е започнало с невъзпитаност, невнимателност към другите и разрушителност, с времето ще притегли към себе си тази сила и с него ще се случи същото. Каквото даваме на детето, това и ще получим обратно. Много ли се съобразяват с тези факти? Хората никога не мислят, че могат да ги наранят собствените им думи, собствените им постъпки, мисли или чувства. Те продължават в този дух, но когато му дойде времето, всичко ще се върне към тях, прогонвайки щастието.

На санскрит живот се означава с думата самсара. Тя се изобразява като пребиваване в тъмнина. Човек мисли и говори, действа и чувства, но никога напълно не разбира защо. Ако на човека е известна една причина, винаги зад това знание има скрита по значение друга причина, за която той дори не знае. Много често обстоятелствата на живота се представят като плен. Понякога ти си струва, че вървиш между река и пропад; за да се издигнеш над тях са необходими криле, каквито не всеки има. Душата има две крила; едното - независимост, второто - безпристрастност. Изисква се огромна доза жертвоготовност, преди да добиеш независимост в живота, а безпристрастността влиза в противоречие с природата

на любовта и симпатията. Сякаш трябва да разрежеш сърцето си на две, преди да можеш да практикуваш безпристрастност в живота. Разбира се, когато душата получи възможност да разпери криле, човек започва да вижда обстоятелствата от живота отделени от него. Тогава той се издига над всички обстоятелства, превръщащи човека в пленник.

Няма трудности, които рано или късно да не могат да бъдат преодоляни, но дори ако човек получава това, което страстно желае от живота, винаги остава нещо, което още не е получено. Затова ако човек скача от една неща на друго, осъществявайки всичките си мечти, предметът на неговото желание все повече ще се разраства и множи, и това не ще има край. Колкото повече му е необходимо да направи нещо в живота, толкова повече трудности трябва да преодолява, но ако човек се държи далеч от живота на света, неговото присъствие тук е безсмислено. Колкото по-важна е задачата, толкова по-трудно е нейното изпълнение.

Така вечерта следва деня и всичко продължава вечно. Затова суфият трябва да притежава не само търпение, за да понесе всичко, което се наложи, и моментално да се освободи от трудностите и болките, но и умение да вижда нещата по определен начин. Твърде често такъв начин на виждане променя целия живот на човека. Той може да превърне небето в ад, да превърне радостта в скръб. Човек може така да гледа на живота, че дори най-лекото убощаване да изглежда като удар с меч в сърцето, но от друга гледна точка сърцето е защитено от убощавания, нищо не може да го нарани, всичко, което като камък теглеше надолу, сега не му оказва въздействие.

В какво се състои смисълът на ходенето по водата? Водата символизира собствения живот - един потъва в нея, друг плува, но има и такива, които могат да ходят по водата. Човек, който е толкова чувствителен, че дори след леко убощаване се чувства нещастен в продължение на денонощия, се отнася към първата група. Този, който получава и отдава, превръща живота си в игра, той е плувец. Той не се огорчава, получавайки един удар, защото черпи удовлетворение от способността да отговоря на удара с два. Но този, когото нищо не може да засегне, пребивава и в света и над него. Той върви по водата. Животът е под краката му заедно с всички радости и страдания. Наистина, независимостта и безпристрастността са двете крила, даващи на душата способността да лети.

## ИМУНИЗАЦИЯ И ВАКСИНИ

Теорията, стояща зад понятията имунизация и ваксина, е същата, на която е обучавал както хатха йога Шива или Махадева, както често го наричат. За Махадева се говори, че вземал вътрешно отрова и благодарение на това успял да преодолее нейното въздействие. Махадева бил най-видният от аскетите. Изобразяват го със змия, обвила се около шията му. Ако някой може да бъде такъв приятел със змиите, че без да се страхува да я носи на шията си, той разбира се, може свободно може да бъде и сред хора, които не му харесват. Ненавистта, предубеждението и раздразнението, които обикновено възникват у нас в присъствието на хора, които не ни харесват, в този случай няма да се появят. Душата, забравила своите битки с всичко, което я е заплашвало, заставяло я е да трепери и бяга, побеждава живота и става господар на живота; тя достига небесното царство. Разбира се, методите, използвани от Махадева, били крайни. Онзи, който в наше време ги препоръча на своите ученици, ще се прочуе като безумец!

С имунизацията нещата стоят по същия начин. Едва появили се, тези нови методи се сблъскват с огромни предубеждения и съпротива, макар че трябва да се разкрие същността на принципа, стоящ зад тях. Този принцип ни отвежда към по-високо осъзнаване на живота и ни дава възможност да разберем, че дори оное което предизвиква смърт, може да ни върне към живота, ако го съберем в чаша и изпием. Разтваряйки в себе си разрушителния елемент, тялото придобива защита от унищожение, така че частичното разрушение престава да бъде такова и се превръща в част от природата. В това се състои методът на разрушаването от духовна гледна точка.

Смъртта ще бъде смърт дотогава, докато човек не се запознае с нея. Когато човек я разтваря в себе си, той става господар на смъртта. В това е посланието на Исус Христос, който от началото до края говори за вътрешния живот. Тайната на това послание е в това, че едва щом разтвори смъртта, човекът придобива вътрешен живот.

Много често хората казват: "Не обичам оцет, защото той вреди на здравето ми"; "Не мога да ям каймак, защото не ми харесва"; "Не понасям захар в чая - не ми харесва". За тях всички тези продукти са отрова. Казвайки подобно нещо, човек превръща определени вещества в нездравословни за своята природа и им става подвластен. Пътят на Шива е в това винаги да вървим против своите слабости. Макар че той ги е считал за слабости, а не за неотделима част от своята природа, той е действал така, сякаш всичко е принадлежало на неговата природа и е поглъщал онова, което е било външно по отношение на нея, за да изключи възможността от ситуация, в която би се оказал обект за някакво въздействие. Заклинателите на змии им позволяват да ги ухапят и постепенно стават невъзприемчиви към отровата. С Шива нещата са стояли по същия начин - той си направил огърлица от смъртта. Някой може да стигне до крайност по този път, но принципът трябва да се изучи, полезно е да се знае. Той учи, че всичко може да бъде открито в нас самите - всичката разрушителна сила, която е източник на страха, болките и разочарованията.

## ВСТЪПВАНЕ В БРАК

Встъпването в брак е най-сакралното от всички свещени тайнства. На първо място, то не е договор, не е делово споразумение. Ако погледнем на брака от много по-висока гледна точка, ще видим, че той е изпълнение на предназначението на живота.

От физическа гледна точка този живот, изпълнен с борба и страдание, може да бъде посрещнат с вътрешна сила и огромно мъжество, с много по-голяма способност да му се противостои, ако две хармонични сили се обединят една с друга. В стихотворението на един персийски поет се казва: "Когато две сърца са единни, те стават достатъчно силни, за да преместят планини". Животът е непрекъсната борба. За да придобиеш способност да бъдеш лице в лице с тази борба, трябва да бъдеш силен и могъщ. Когато две сърца се съединят, те стават много по-способни да устоят, по силни и във висша степен благословени.

Да погледнем на този въпрос от гледна точка на ума. Колкото и човек да е мъдър, силен, смел и могъщ, винаги нещо не му достига. В края на краищата, всеки има някакъв недостатък. Не е важно колко достойнства има човек, нужно му е нещо още по-хубаво - убеждението в миг на съмнение, подкрепата отвън в минута на безпокойство, малко светлина в момент на обърканост, ободрителни и щастливи думи в мъка и печал. Човек може да има всичко - здраве, власт, високо положение - всичко това не може да уравни живота му. Ако съществува нещо, което е способно да внесе равновесие в неговия живот, това е друга душа, даваща му онова, от което е лишен в момента, когато се нуждае от това. Ето защо от физическа гледна точка бракът е сила, а от ментална - това, което дава равновесие.

Накрая нека погледнем нещата от духовна гледна точка. На древните хора мъдреците давали следния отговор на вечния въпрос защо е бил създаден света: Бог се е почувствал самотен. Независимо от това с колко лъчи светлина от мъдрост ще озарим живота, винаги ще получаваме един единствен отговор на въпроса за причините на сътворяването. Ако нещо съществува на света, това е само едно Същество и това е Бог. Ето защо цялото проявление, създадено от Него, се намира в Него.

Ако Бог е създал това, то е само затова, защото е почувствал самота. Символично изражение на тази идея може да се види в древната вяра, че Ева била създадена от реброто на Адам. Това означава, че светът е бил създаден от самия Бог, че той е манифестация на Бога. За да преодолее еднообразието на самотното съществуване, той е искал да види, и щом като това е потребност на Бога - да създаде нещо и да го постави пред очите си, за да може да преодолее монотонността на самотното съществуване, то естествено е и всяко човешко

същество да изпитва същия стремеж. Но към какво води тази устременост? - Към най-великото съвършенство. Тъй като сам по себе си човек е ограничен, колкото и да е могъщ, велик, мъдър и образован, за да стане нещо повече, той трябва да стане друг човек.

Бракът е първата стъпка, за да станеш друг. Онзи, който преди това е мислил как да намери удоволствие, удобства и щастие в живота си и да се наслаждава на всичко това, след женитбата на първо място мисли за своята жена и за това как да ѝ осигури благополучие, защото без нея не може повече да се радва на живота.

Когато човек придобие този възглед за живота, неговото съзнание се променя. То се възвисява, разширява и се превръща в източник на откровение и благослов. Защо? Защото благодарение на това разширяване на съзнанието на човека се пробужда духът на Бога. Той отделя онова, което стои между неговия ограничен "аз" и неговия неограничен "Аз" и постепенно го издига на нивото, където човек напълно осъзнава Този, Който е негов източник и цел, същността на неговото битие.

Руми е казал: "Обичал ли си човека или Бога, но ако си обичал достатъчно, ти в края на краищата ще се окажеш пред лицето на висшата Любов".

И така, от духовна гледна точка бракът е крачка напред по пътя към съвършенството - пътят, който води към изпълнение на висшето предназначение на живота.

## РАЖДАНЕТО НА НОВАТА ЕРА

Съвсем очевидно е, че новата ера не може да се окаже по-лоша, понеже когато най-лошото вече се е случило, нищо още по-лошо не остава. Най-лошото състояние завършва цикъла и началото на новия цикъл неизбежно е по-добро. Оглеждайки миналото с внимателен поглед и ръководейки се от истински чувства на справедливост, ние ясно виждаме, че личности, общества, нации и раси в света са вървели от лошо към по-лошо по пътя на егоизма. Няма в света такава религия, чиито последователи не биха се бунтували против своите предишни лидери. Постепенно религията изгубва истината и от нея остава само названието. Затова ние повече не можем да оставаме в неведение относно нашите минали грехове.

Разглеждайки расовите противоречия, ние забелязваме, че с развитието на цивилизацията през всичкото време нараства ненавистта на една раса към друга. Предупрежденията по отношение на цвета на кожата, класовите различия, противопоставянето между Запада и Изтока, доминирането на един пол над друг все още съществуват и дори продължават да растат.

Накъдето и да обърнем поглед - към процъфтяването на търговията, към големия прогрес в образованието, изкуството и науката - във всичко можем да видим деморализацията на света, отхвърлени са идеалите на приятелството и родствените отношения. В развитието на образованието бе пропуснато знанието за предназначението на душата - единственото най-важно нещо в живота. Образованието учи човека да бъде егоист според силите и способностите си и да взема от другия най-хубавото. Изкуството загуби свободата на изяществото и красотата, тъй като възнаграждението му зависи от безсърдечието и слепотата. По същата причина се изроди и науката, тъй като ученият ограничи своя поглед върху обективния свят и започна да отрича съществуването на живот отвъд пределите на усещанията. При отсъствието на висш идеал постоянната борба за материални придобивки доведе човека до създаването на устройства, които могат да изгорят целия свят. Тези, които са под това разрушително въздействие, нямат и понятие за всичко това; те не могат да го разберат, докато не се разсее мрежата на тъмнината, докато сърцата им не се очистят, а умовете им не се освободят от самоопиянението, което им пречи да мислят и разбират.

В бъдещата епоха расите с всеки ден все повече и повече ще се смесват и накрая ще се превърнат в една световна раса. В нациите ще се развие демократичен дух, който ще унищожи всички елементи, настройващи една нация против друга. Първоначално ще

възникнат общности от нации, а след това - световното общество на всички нации, тъй че нито една от тях няма да бъде настроена против друга, а всички ще работят в хармония и свобода в името на общия мир.

Науката ще разкрие тайните на невидимия живот, изкуството ще следва природата. Навсякъде ще могат да се видят хора от всички класи. Ще се откажат от кастовата система, общностите ще загубят своята затвореност, ще се смесят и техните последователи ще проявяват търпимост едни към други. Привържениците на една религия ще могат да се молят заедно с последователите на други, докато накрая същността на истината ще се превърне в религия на целия свят и ще изчезнат различията на отделните религии.

Образованието ще достигне кулминацията в изучаването на човешкия живот и придобитите знания вече ще се развиват на тази основа. Търговията ще стане много по-универсална и ще бъде основана на общата изгода. Трудът и капиталът ще застанат рамо до рамо върху една обща основа.

Потребността от титлите ще изчезне. Почестите ще дразнят очите. Предубежденията към вярванията ще излязат от употреба. Ритуалите и церемониите ще се превърнат в игри. С всеки нов ден жените ще бъдат по-свободни във всички аспекти на живота. Омъжените жени ще носят собствените си фамилии. Синовете и дъщерите ще получават имената на собствените си градове, селища или нации, вместо родови фамилии. Никоя работа няма да се смята за черна. Никое обществено положение няма да бъде унижително. Всеки ще се занимава със своята работа и всички ще могат да общуват помежду си. Жената и мъжът ще бъдат партньори, независими и самостоятелни. Децата ще получават възможности да следват наклонностите си. Слугата и господарят ще бъдат такива само по време на работния ден, а чувството на превъзходство и подчиненост сред хората ще изчезне. Медицината ще престане да се нуждае от хирургия, лечителството ще заеме мястото на лекарствата. Ще се появят нови житейски пътища, животът в хотелите ще започне да преобладава над живеенето в частни домове. Недоброжелателността по отношение на роднините, недоволството от слугите, заяждането със съседите ще се прекратят и във всички аспекти на живота с всеки нов ден спокойствието ще се подобрява, докато не дойде денят Гайямат, когато ще затихнат всички суетни разговори и навсякъде ще се чуе викът: "Мир, мир, мир!"

## ТЪЛКОВЕН РЕЧНИК

Аджмир - град на 375 км. югозападно от Делхи, място за поклонение с гробницата на светеца-суфи Мо-ин уд-дин Чишти

Акбар (араб.) - "велик, най-велик", един от моголските императори (1542-1605), покорил империя, заемаща голяма част от Индия и Пакистан. Противопоставил се на войнствените мюсюлмани, като предпочел веротърпимостта, разрешавал браковете между хора от различна вяра и обсъждане на въпросите за религиозните вярвания между мюсюлмани, индуисти, християни и зороастрийци.

Аттар Фарид-ал-дин - персийско-таджикски поет-суфи. Основни произведения - поемата "Беседа на птиците" (ок. 1175), лиричните стихове и антологията "Житие на шейхове".

Бедил Мирза Абдулкадир (1644- ок. 1721) - персийскоезичен поет от Индия. Основни произведения: "Талисман на изумлението" (1669) и философско дидактическото съчинение "Познание" (1711-12). Съзнателно създал усложнения т.н. индийски стил.

Бемол (муз.) - знак, показващ, че нотата, пред която стои, трябва да се свири половин тон по-ниско.

Вазифа (араб.) - ежедневно служене или поклонение; название на специално суфийско упражнение.

"Гайян" - една от книгите на Инаят Хан, в която записвал мислите си, идващи при него по време на медитация. Дословно гайян означава песен, песнопеец (хинди).

Джами Абдуррахман (1414-92) персийски и таджикски поет и философ-суфи. Автор на прозаични су-фийски трактати, цикълът поеми "Седемте корони" (1480-87), които утвърждават достойнството на човека идеалите на добротата, справедливостта и любовта като движеща сила в света.

Джелал (араб.) - "достойнство, величие, слава"; при суфиите - активен принцип на мъжката сила, в тялото на човека се отнася до дясната страна. Даоистката категория Ян.

Джемал - (араб.) "красота, изящество"; при суфиите - пасивен женски принцип, придаващ мекота, пластичност, разбиране. Лявата страна на тялото. Даоистката категория Ин.

Диез (муз.) - нотен знак, показващ повишение на нотата с половин тон.

Дурбар - дворцова зала за официални приеми.

Зикр (араб. - урду) - мантра, произнасяне на молитви и божествени имена; при суфиите - религиозна практика.

Кабир (ок.1440-ок.1518) - индийски поет, писал на хинди; един от проповедниците на учението бхакти.

Кадр (араб. - ценност, качество, част, съдба) - в суфизма човешката воля, конструктивната сила.

Каза (араб., урду - съдба, разрушителна сила} - в суфизма божествената Воля.

Кафири (араб. - невярващи) - название сред мюсюлманските народи за немюсюлманско население. Инаят Хан има предвид невярващите въобще.

Мойсей - библейски пророк; предводител на израелските племена, призван от Бог Яхве да изведе израел-тяните от египетското робство. На планината Синай Бог дал на Мойсей скрижалите с десетте заповеди.

Муршид (араб) - в суфизма - духовен учител.

Мухаммед (Мохаммед, Мухаммад, ок. 570-632 сл. Хр.) - основател на исляма, чрез когото Аллах дал на хората Корана. Произлиза от рода бану-хашим от арабските племена курейшити. Според преданието (ок.609-610 г.сл. Хр.) получил откровенията от Аллах и излязъл в Мека с проповед за новата вяра.

Мюрид (араб.) - послушник, ученик при суфиите.

Нанак, Гуру Нанак (1469-1539) - индийски философ, мистик и поет, основател на сикхизма.

Низами Гянджеви, Абу Махаммед Ильяс иби Юсуф (ок.1141-ок.1209) - азербайджански поет и мислител. Основно съчинение - Хамса (Пет) - сборник с пет поеми, оказали огромно влияние на литературата на Близкия и Средния Изток.

Намаз (перс.) или саят (араб.) - мюсюлманска молитва, изпълнява се пет пъти дневно. Молитвата може да се извършва на всяко място, но задължително трябва да се предхожда от ритуално измиване.

Омар Хаям (ок.1048-ок.1123) персийски поет-суфий, математик, астроном и философ. Световно известен с философските си четиристишия, рубаи.

Руми, Джелалуддин (1207-73) - изтъкнат персийски поет-суфий. Роден в Балх, голяма част от живота си прекарал в Коня (Турция). По образование бил юрист и не се интересувал от мистицизъм, докато не срещнал своя бъдещ учител Шамс Табризи в 1240 г. Написал сборника с притчи в стихове "Маснави", а след това "Дивани Шамси Табриз. Основател на ордена Мевлеви

- Танцуващите дервиши. В Турция е известен под името Мауляна (нашия Господар).

Саади Мусли-уд-дин (1184- 1291) - персийски поет и философ. През целия си живот странствал из мюсюлманския свят, бил в плен на франките и се завърнал в родината си в Шираз вече възрастен. През 1257 г. публикувал сборник със стихове "Бустан" ("Мястото на сладките аромати"), а през 1258 г. написал произведението "Гулистан" ("Розовата градина"), където прозата е премесена с поезия.

Саки (виночерпец) - в суфийската поезия символизира Бог.

Фана-фи-шейх (арабск.) - първата степен на Фана, разтваряне или изчезване в учителя.

Фарид - Атар Фарид-ад-дин.

Хафиз (Хафиз, Хафез, истинското име на Шам-седцин Мохамед) - знаменит персийски поет от XIV в., получил пълно богословско образование и се прославил като "хафиз" (човек, знаещ Корана наизуст), в своето творчество използвал образна структура и символика от традиционната суфийска поезия.

Чишти Мони-уд-дин Хваджа (предп. 1142- 1236 или 1135-1229) - велик суфийски учител в школата Чишти. Известен е под името "Некоронованият император на Индия".

Шамс Табризи - дервиш, поет и мистик, учител на Руми.

---

[1] От сътворението на света.

[2] Инаят Хан има предвид зоната от Средиземно море до Индия. Видно е, че тук не се включва далечният Изток - Китай, Корея, Япония. Бел.отг.ред

[3] Връзката между езкотеричните учения на зороастриз-ма и другите монотеистични религии като юдеизма, християнството и исляма е очевидна (по-подробно вж. Шарл Отран-Митра и Заратустра, изд. Шамбала), но не е очевидна етническата връзка между тях, защото зороастризмът е религия на арийски народ (персите), докато другите три религии са възникнали сред семитски народи. Но позицията на Инаят Хан относно обединяващия и несектантския езотеричен характер на суфизма по отношение на отделните монотеистични религии е кристално ясна. Бел.отг.ред

[4] За българския читател вероятно ще е интересно да направи подобен паралел с "посвещаването на самия себе си" от страна на Один - върховния бог и шаман на нордическите народи. По-подробно вж. Словата на бог Один, както и Кенет Медоуз - Силата на руните - изд. Шамбала. Бел.отг.ред

[5] Същото казват тибетските будистки учители - йогинът не се стреми към постигане на сидхите (свръхестествените способности), но ги придобива чрез практиките по пътя към висшата цел. Ако се съсредоточи върху тях, обаче, той може да загуби главния път - към крайното просветление. Бел.отг.ред

[6] Сравни с херметическия принцип "Каквото е горе, това е и долу", както и с тантрическия принцип - "никъде из Вселената не ще намериш нещо, което да не присъства и в самия теб", т.е. каквото е вън, това е и вътре. Бел.отг.ред.

[7] При коренните американски народи - Великото Тайнство, сред тибетските будисти - Ясната Светлина и т.н. Бел.отг.ред

[8] Нека си припомним първия стих, с който започва знаменитото произведение на Лаодзъ - Даодъдзин - "Дао, което може да бъде назовано, не е трайно Дао". Лаодзъ (и не само той!) не нарича себе си даоист, но някой друг след него го е назвал така. Бел.отг.ред

[\[9\]](#) Това ми напомня диалога между един дзенски Майстор и неговия самодоволен ученик. Ученикът казал: "Учителю, 10 години съм с теб и така и не разбрах - по какво се различаваме. И ти като мен ядеш и спиш". Майсторът отвърнал: "Само по едно. Когато ям - ям, когато спя - спя". Бел.отг.ред.

[\[10\]](#) Теорията не ни върши работа, ако противоречи на действителността. За мое съжаление, това изказване на Инаят Хан не се различава съществено от изказаното от него по-горе по повод на ограничеността на юдеите, индуистите, християните. Наличието на нови пророци може да обори всяко твърдение, че някой (който и да е той) е последен. Отчитам, че тази беседа на Инаят Хан е произнесена в друго време - преди 80 години, но сега... Присъствието на Учител като Ошо в последната за нас епоха - последните няколко десетилетия, е нагледно доказателство за това. Не твърдя, естествено, че след Мохамед само той е пророк. Ако се огледаме, ще открием още много други. Бел.отг.ред.

[\[11\]](#) Английската дума "twin" означава едновременно и "близнаци", и "съединявам".

[\[12\]](#) Бене Израел (ивр.) - "синове на Израел"; събирателно название на привържениците на религиите от семитски корен